

Düşünce ve Kuram Dergisi | SAYI 32

Demokratik Modernite

Üç Aylık Düşünce ve Kuram Dergisi

Yerel Süreli Yayın

Sayı: 32

Temmuz-Ağustos-Eylül-2020

ISSN: 2147-1703

Roza Yayınları Adına Sahibi

Adnan Kumek

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ramazan Yurttapan

Dergiye gönderilen yazıların yayınlanıp yayınlanmaması yayın kurulunun kararına bağlıdır.

Roza Yayınevi

İletişim
Kuloğlu Mah. Gazeteci Erol Dernek Sk.
No: 7/3 Beyoğlu/İstanbul
Tel: 0212 243 59 59

www.demokratikmodernite.org
facebook.com/demokratikmodernite1
twitter.com/dmodernite
instagram.com/demokratikmodernite

editor@demokratikmodernite.org
demokratikmodernite@gmail.com

Kapak Tasarımı
Nesimi Aday

İç Mizanpaj
Saliha Aras-Osman Akın

Abonelik Koşulları
Yıllık Abonelik Bedeli: 60 TL
Yurtdışı Abonelik Bedeli: 70 Euro
Türkiye İş Bankası
Yeşilpınar Şubesi / Adnan Kumek
Hesap No: 1289-0083769
IBAN: TR 65 0006 4000 0011 2890 0837 69

Basım Yeri
Ceylan Matbaacılık Reklam Film
Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. 318 Güven San. Sit.
B Blok Zeytinburnu, İstanbul
Tel: 0 212 613 10 79

İçindekiler

‘Bir Gramlık’ Korona Şaşalı Kapitalizmi Şaşkınlığa Düşürdü

Editör

Dünya Sağlık Örgütü, 11 Mart 2020 tarihinde Covid-19’u pandemik bir hastalık ilan ettiğinden bu yana koronavirüs dünya gündeminin en önemli maddesi olarak hayatımızda yer alıyor. Virüs, sekiz milyara yaklaşan dünya nüfusunu adeta esir aldı. Bazı tıp bilimi insanlarına göre, bütün dünyada dolaşan ve insanlara bulaşan virüsün toplam ağırlığı bir gram civarındadır. Bir gramlık büyüklükte olan bu organizma gözle görülemeyecek kadar küçük.

Fakat, insanlığın tümünü esir almayı başarıyor. Halbuki kapitalizm, sahip olduğunu iddia ettiği çok gelişmiş teknolojilere, bilgi birikimine, devasa büyüklükte gökdelenlere ve yine uzayı fed etmeye çıkmış araçlara sahip olmasına rağmen, bir gramlık virüs karşısında iflas etme noktasına geldi. Uzayda yeryüzündeki bir sineği dahi gözetleyebileceğini, kontrol edebildiğini iddia eden kapitalist uygarlık, bir gramlık koronavirüs karşısında çaresiz kalabildi. Hala bir aşı bulunmuş değil. İnsanları ölüm ile yaşam paradoksuna hapsetti.

Gündemi yoğunluklu kılan, çaresiz bırakan bu özgül ‘durumu’ birlikte konuşmak istedik. Yaşayan herkesi etkisi altına alan pandemi sürecini bağlamlarıyla dosya konusu olarak ele alıp, sayfalarımıza taşıdık.

Covid-19 virüsü doğallığında ortaya çıkan ve yayılan bir hastalık olarak değerlendirilmiyor. Koronanın kapitalist modernitenin bir üretimi olduğu fikri hayli yüksek. Kapitalizmin, kârı maksimize etmek için, doğayı ve toplumu derinlikli sömürüye açtığı çağımızın bir gerçeği. Korona ve yakın gelecekte karşımıza çıkacak diğer ölümcül virüslerin kuluçkalanmasına bu ‘gerçek’ yataklık etmektedir. Koronavirüsü, kapitalizmin kar hırsıyla kodlarını bozduğu ekosistemin bir tepkimesi olarak değerlendiriyoruz. Bu yüzden dosyamızın konusunu “Kapitalizmin Pandemisi ve 3.Yol” olarak belirledik.

Devletçi uygarlıkların tarihi boyunca çeşitli dönemlerde benzeri salgın hastalıkların ortaya çıktığı bilgisine sahibiz. Savaş koşullarında daha fazla gelişip yayıldığı görlmüştür. Örneğin 1. Dünya Savaşı’nın hemen akabinde ortaya çıkan “İspanyol Gribi” 50 milyondan fazla insanın ölümüne yol açmıştı. Grip bir hayalet gibi dünya üzerinde dolaşıma girmişti. Büyük korku yaratmış ve bu korku egemenler tarafından derinlikli işlenmişti. Hitler, Musolini ve Franko gibi faşist diktatörlükler bu kriz döneminde yükselmişti. 2. Dünya Savaşına zeminin hazırlanmasında, İspanyol Gribi’nin ciddi etkileri gözlemlenmişti. Yine Avrupalıların Amerika’yı işgal, istila ve sömürgeleştirme süreçlerinde, kendileriyle Amerika’ya taşıdıkları mikropların yerli halka bulaşması sonucu toplu ölümler yaşanmıştı. Avrupa’dan gidenlerin, çiçek türü mikroplara karşı vücut bağışıklığı var iken Amerikan yerlilerinin bedenleri bu mikropları tanımadığından bağışıklık sistemleri savunma geliştirememiş, milyonlarca Amerikan yerlisi bu yolla yok edilmişti.

Buradan bakıldığında, koronanın öyle kendiliğinden ortaya çıkmadığı anlaşılmaktadır. Hatta bazı bilim çevreleri koronavirüsün biyolojik savaşlarda kullanılmak için laboratuvar marifetiyle geliştirildiğini de söylüyor. Örneğin virüsün Çin’in Wuhan kentinde oraya çıkması manidar karşılandı. Bilindiği gibi Wuhan, yoğun teknolojik yatırımların ve laboratuvar çalışmalarının yapıldığı bir teknokent olarak dünya piyasasına hegomonik etki ediyordu. Bu durum virüsün üreme veya mutasyona uğrama koşullarını hazırlamış olabilir. Çünkü Wuhan, çok hızlı kentleştirildiği için, kent-kır dengesi şehrin lehine bozulmuş, toplumsal ve ekolojik denge adeta yerle yeksan olmuştur. Sağlıksız yaşam, barınma ve beslenme gibi insan bedenini güçsüzleştiren ve bağışıklığı zayıflatan bütün unsurları barındıran koşullar mevcuttur.

Kuşkusuz bu durumu kapitalist üretim ilişkileri kapsamında değerlendirebiliriz.

Koronavirüs kapitalist dünyanın sistemsel ağı aracılığıyla çok hızlı yayıldı. Ulaşım araçlarının gelişip hız kazandığı bu zaman aralığında uçak, tren, gemi gibi toplu seyahat araçları virüsü dünyaya taşıma enstrümanına dönüştüler. Adeta her insan virüs taşıyıcısı olarak gündelik hayatın çapraşık ilişkileri içerisinde yer aldı. Böylece kapitalist sistemin üretim yurtları olan megapoller bulaşı tarlasına dönüştü. Korona kapitalizmin anavatanı olarak da görülen ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, İspanya, Rusya, Çin, Almanya gibi ülkeleri vurdu.

Öte yandan kırlarda yaşayan, yani köy yaşamı ya da ona yakın yerleşim birimlerinde ya virüse hiç rastlanmadı ya da şehirlerden buralara taşındığı görüldü. Çünkü köy veya ona yakın yerleşim birimlerinde yaşayanlar, yoğun kapitalist üretim ilişkileri içerisinde değillerdi. Önemli oranda doğayla iç içe yaşadıkları için, ekolojik denge kendi direnç mekanizmalarını kuruyagelmişti. Bu durum bile salgın hastalıkların hangi şartlarda ortaya çıkıp yayıldıklarını gösteren önemli bir gösterge sayılabilir.

Her şart ve koşulda paralı sağlığı savunan kapitalist modernite üreticilerinin sağlık alanındaki parlak 'başarıları' da Covit-19 karşısında yerle yeksan oldu. Böylece virüsün yayılması üzerine 'sağlıklı yaşam, hastalıksız ortam ve tedavi nasıl yapılabilir' tartışmaları da yoğunlaştı. Tek başına tıbbi tedbirlerle sağlıklı bir yaşamın kurulamayacağı anlaşıldı.

Peki bu kapitalist modernite yanılsaması içerisinde sağlıklı bir yaşamın altyapısı nasıl oluşturulacak?

Toplum sağlığı ayrım yapılmadan öncelenip, kapitalist modernist yaşama karşı alternatif demokratik modernist yaşam kurulabilir. Kapitalizmin yarattığı bireyci ve tüketici kişilik yerine toplumsallaşan insanla yol alınabilir. İktidar-devlet dışında, eko-toplum yeniden inşa etmekle işe konulabilir. Doğa ve toplum arasında kurulacak optimum denge hem doğanın hem de toplumun öncelikli sağlığına kavuşturulmasını gerektiriyor. Bu ancak komünal yaşamla olanaklı olabilir. Demokratik komünal yaşam doğayla barışık olduğundan virüslerin mutasyona uğramalarını zorlaştırır. Tıbbi tedaviler ancak bundan sonra anlam kazanabilir.

Bu yolculuğa çıkış veya çözüm de üçüncü yol ile olanak bulabilir. Devlet iktidarına oynayan bütün eğilimler dışında anti iktidar, anti devlet, toplumcu ve ekolojik bir yaşamı inşa etme mücadelesine katılımı; kapitalist dünya sistemini adım adım aşma ve yenilgiye götürebilir.

Türkiye'de ise devletin yönetememe hali dünyadakiyle benzerdir. Göreceli olarak iki kutup olmuştur; 'Cumhur İttifakı' denen blok iktidar erkini elinde bulundurup pandemi sürecini kendi diktatoryası için kullanışlı argümana dönüştürdü. Böylece anti demokratik uygulamalarını daha rahat absorbe etti.

Diğeri 'Millet İttifakı' denen bloklaşma ise iktidarın verili olanına talip. Aslında karşılıklı bir iktidar kavgası sürdürüyorlar. Bu yönüyle her ikisi de anti demokratiktir. Bu iki yapıya karşı üçüncü ayak olarak HDP fikriyatı öne çıktı. Bir demokratik ittifak partisi olarak HDP, 3.Yol için mihenk taşı olmaya aday görünüyor.

Kürt, Türk, Arap, Demokratik İslam, Alevi, Hristiyan, kadın, genç gibi toplumsal kategorileri demokratik teamüllerde cümleleştirerek devrim hevesini de örgütlemiş oluyor. Bu yönüyle de topluma dayanan ve onu radikal demokrasi kapsamında örgütleyen ve eylemsel kılan bir hat olanağı taşıyor. Umut vaat eden bu demokratik olanak, iktidar eksenli iki bloku da 'rahatsız' ettiği için, HDP'yi 'kriminalize' etme ve marjinalleştirmek için yoğun bir çaba sergiliyorlar. HDP'nin önünde tarihi görevler bulunuyor. Koronavirüse karşı verilecek mücadele ulus-devletin tekliğine karşı verilecek mücadele ile iç içedir. Bu mücadeleyi 3. Yol perspektifiyle kurgulayabilirse, yaşadığımız topraklarda mevcudiyeti bulunan yapı taşlarıyla radikal demokrasi evrelerini inşa edebilir.

Dosyamızda vurgulamaya çalıştığımız konular, yazarlarımız tarafından çeşitli yönleriyle ele alınıp, irdelendi. Düşünsel boyutta virüs salgını ve diğer mücadele alanlarına ilişkin demokrasi ve özgürlük sorunlarına perspektif oluşumu anlamında katkı sağlayacağı inancıyla iyi okumalar...

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Devlet Bürokrasiyi, Siyaset İse Demokratik Toplumu İnşa Eder

Ali Fırat

Kapitalizm herhangi bir toplum sistemi değildir, toplumun bir nevi kanserli sistemidir. Uygarlık sistemlerinde yorulan toplum, sermayenin sızmasıyla tüm dokularında (yani kurumlarında) kanser hastalığına tutulur. Türüne bağlı olarak az veya çok öldürücü etkiye maruz kalır. Sadece 20. Yüzyıl savaşlarını çözmek bu gerçeği birçok yönüyle aydınlatır. Aşırı rekabet, kâr, azami kâr, işsizleştirme, açlık, yoksulluk, ırkçılık, milliyetçilik, faşizm, totalitarizm, demagoji sanatı, ekolojik yıkım, aşırı finans, devletten daha zengin şahıslar, atom bombası, biyolojik ve kimyasal silahlar, aşırı bireycilik kapitalist sistemin kanser türleri olarak düşünülmelidir… İnsan yaşamının olmazsa olmazı, toplumsallığıdır. Bu konu üzerinde çok ısrarla durmamın birinci nedeni, henüz sosyal bilimce bir tanımlanmasına girişilmemesi, girişim denemeleri olsa bile anlamı ve hakikat değeri olan bir bilimselliğinin sağlanamaması, örgütsel inşasının ve toplumsallaştırılmasının başarılamayışıdır. İkinci ve daha önemli neden, kapitalist modernite liberalizminin bireyi ve bireyciliği, anti-toplumsal temelde yere göğe sığmayacak denli abartılı inşa etmesi ve canavarlaştırmasıdır. Mevcut haliyle bireycilik, sadece sürdürülemez değildir, yaşanılamazdır da. Hiçbir canlı türünde gözükmeyen, her türlü sapıklığa açık bireyci yaşam için ne toplumun ne de gezegenimizin dayanma gücü kalmıştır. Bu bireycilik, öyle bir sapık haline getirilmiştir ki, günün yirmidört saatinde insan öldürmekten, seks, spor ve sanat yapmaktan, kâr sağlamaktan ve işkence yürütmekten usanmaz. Çok açık ki bu bireyciliğin sonu, kanser ve AIDS türü hastalıklardır, nitekim onlar da hızla üremektedir.

Kapitalist ekonomi-politiğin (kimin kurguladığına bakarsak gerçek niteliğini daha iyi anlarız), ekonomiyi sadece kâr getiren faaliyetlere indirgemesi, ekonominin gerçek niteliğini çarpıtan bir mitik yalandır. Kapitalist ekonomi, milli ekonomi, devlet ekonomisi, ticari, finansal veya sanai ekonomi, tarım, kent veya köy ekonomisi, küresel ekonomi gibi ayrımlar gerçeği fazla yansıtmaz. Özel ve kolektif ekonomi ayrımları da yapaydır. Pazar ve kullanım değeri olarak ekonomi, gerçekçi bir tanıma çok daha yakındır. Tarih öncesi kullanım değeri için ekonomi geçerli tek ölçü iken, pazarda değişim için ekonomi daha çok tarihsel dönemde yaygınlık kazanır. Kapitalist Modernitenin, toplumsal değerlerin ezici bir çoğunluğunu metalaştırması, istismar ve kâr amaçlı olup, yeni ama kanserli bir olgudur. Toplumun dağıtılması, sürekli kaotik ve krizli bir hal alması, bu gerçeklikten kaynaklanır. İnsan türü, yüzbinlerce yıl, sadece kullanım değeri etrafında bir ekonomi tanımıştır.

Kapitalizmin başat varlığı, ekonomik yaşamın bir vazgeçilmezi değil bir baş belası, kanserojenidir. Sadece petrol, gaz, su, otomobil gibi çevreyi yıkan, toplumu savaşa boğan kâr amaçlı alanlarda yürüttüğü faaliyetleri çözümlendiğinde, bu gerçeklik daha iyi anlaşılır. Yine toplumun yarısından fazlasını işsiz, mesleksiz, göçer, ailesiz yığınlara dönüştürmesi, felaketin büyüklüğünü daha anlaşılır kılar... Çok önemli bir konu muazzam işsizlik durumudur. Yapısal bir karakteri olan işsizlik sistem sürdükçe artmaktadır. Sistemin kendisi işsizliğin çığ gibi artması demektir. Hiçbir toplum sisteminde nüfus bu denli işsizliğe düşmemiştir. Dolayısıyla krizin kaos niteliğini en iyi açıklayan olgunun başında işsizlik gelmektedir. Nerede işsizlik ne kadar çok yoğun olursa, orada o kadar gelişmiş bir kaos durumu var demektir. İşsizlik birçok olumsuzluğun yanında

özünde toplumsal olmaktan çıkma durumudur. Bir nevi toplumun iflas ettirilmesidir. Diğer yandan müthiş üretim teknikleriyle oluşan arz fazlası emilememektedir. Sorun kıtlık değil tersidir. Bir yandan kıtlıktan beter açlık yaşayan muazzam bir nüfus, diğer yandan dağ gibi yığılmış arz fazlası her şey! Bundan daha çarpıcı kaos niteliği oluşamaz. Yine kanser gibi büyüyen şehirleşmeler söz konusudur. Sosyolojik anlamda şehirle alakası olmayan toplumsal kanserleşmenin en açık örneklerinden biri şehir büyümeleridir. Şehirler hem köyleşerek hem de anlamı dışında büyüyerek şehir olmaktan çıkıyor. Kaos şehirde daha yoğun yaşanmaktadır. Toplum toptan metalaşmaktadır. Alım satım konusu olmayan hiçbir değer kalmamıştır. Kutsallık, tarih, kültür, doğa, kısacası herşey metalaşıyor. Bu gerçeklik de toplumsal kanserleşmedir ve kaosa götürür. Diğer bütün kaos niteliklerinin bir sonucu olarak çevre kirlenmesi ve tahribi, kaos özelliğinin artık çevreyi de sarmış olduğunu kanıtlamaktadır. Sera etkisi, ozon delinmesi, suların ve havanın kirlenmesi, türlerin aşırı yok olması birer simgedir. Asıl tehlike ekolojik bir olgu olan toplumla doğa arasındaki ilişkinin bir uçuruma dönüşmesidir. Bir an önce bu uçurum kapatılmaz ise, sonuç toplumsal dinazorlaşmadır.

Biyolojik Kanser Toplumsal Kanserleşmenin Sonucudur

Uygarlık, doğal çevre üzerindeki tahribatıyla sadece insan toplumunun değil tüm canlıların yaşamını tehlike sınırlarına çekmiştir. Daha da kötüsü toplumların bağrındaki sermaye ve iktidar, her saat kanser tarzı (aşırı kentleşme, orta sınıflaşma, işsizleşme, milliyetçileşme, cinsiyetçileşme, önlenemeyen aşırı nüfus artışı) yayılmaktadır. Bu kanser tarzı büyümenin, mevcut haliyle devamı bile uygarlık öncesi kaotik süreci mumla aratacaktır. Kanserle gelen kaotik süreç, yeni düzenlerden çok toplumun ölümüyle de sonuçlanabilir. Abartılı bir yargıda bulunmuyoruz. Sorumluluk duyan insanlar, bilim insanları bu konuda her gün çok daha ağır yargılarda bulunuyorlar…. Tarihsel Toplum tarihi boyunca bir uyum ve iş bölümü üzerine kurulu köy-kent ilişkilerinin, gittikçe derinleşen çelişkilere dönüşmeleri ve dengenin köy-tarım toplumu aleyhine bozulması yine temelde ekonominin kâr amaçlı düzenlemelere tabi tutulmasıyla bağlantılıdır. Kent ve köyün, tarım, zanaat ve endüstrinin birbirlerini beslemeye dayalı ilişkilerinin yerini birbirlerini tasfiye eden ilişkilere bırakması, azami kâr kanununun vahim sonuçlarından bir başkasıdır.

Uygarlık ve devlet odaklı yaşamdan kopmak, gerileme değildir

Köy ve tarım toplumu âdeta tasfiyenin eşiğine getirilirken, kent ve endüstri, kanserolojik bir büyüme sürecine girmiştir. Sadece ekonomi değil Tarihsel Toplumun kendisi tasfiye ile yüz yüze bırakılmıştır. Sadece çevre felaketleri değil gerçek bir toplum kırım, bu kent kanserleşmesiyle birebir ilişkilidir. Değil bir bölge, bir ülkenin bile taşıyamayacağı çok sayıda kentle, dünyanın ekolojik dengesinin ölümcül darbeler aldığı, bilimlerin ulaştığı ortak bir tespittir. Sanıldığının aksine doğa/çevre, kendi öz mantık sistemleriyle dengededir. Kör kuvvetlerin esaretinden söz etmek yanlış bir değerlendirmedir. Bu hassasiyeti yıkan, uygarlık sistemi ve daha çok da günümüzün tekelci tahakkümcü modernitesidir. İktidar gücü haline gelen orta sınıfın kanser türü büyümesi, temel yaşam alanları olan kentlerin benzer tarzda kanserolojik büyümesi, dünyanın ulus-devlet zincirine bağlanması, çevre üzerindeki yıkımın gerçek toplumsal nedenleridir. Hem Toplumsal Doğanın en esnek zekâ yüklü yapılanmalarına karşı savaşarak hem de çevreyle simbiyotik ilişkileri tahakküm ve sömürgeci ilişkilere dönüştürerek bu yıkımlara yol açar. Bu nedenle toplumsal krizle (daha doğrusu toplumkırımla) ekolojik kriz arasında çok sıkı bir bağ vardır. Her iki alandaki krizler, birbirlerini sürekli besler. Tekel kârı kaçınılmaz olarak nüfus artışı, işsizlik, açlık ve yoksulluğa yol açarken, çoğalan bu nüfus yaşadığı işsizlik, yoksulluk ve açlığı gidermek için çevreyi tahribe yönelmek zorunda kalır. Ormanlar, bitkiler, hayvanlar dünyası büyük tehlike altına girer. Şüphesiz bu durum, tekellere daha fazla kâr olarak geri döner. Döngü

devam ettikçe (örneğin nüfus on milyarı buldukça ve daha da çok büyüdükçe) dünyanın kaldırma dengesi tamamen çözülür. Beklenen kıyamet böyle gerçekleşir. Büyümenin sağlıklı biçimi ile kanserli biçimi hücre düzeyinde nasıl şaşırarak kansere, ölüme yol açarsa, benzer tarzda tekel kârı büyümeleri de Toplumsal Doğanın her düzeyinde sağlıklı büyümeyi engelleyerek, toplumsal ve çevresel kanser tarzı gelişmeyi tetiklemiş olur. Kaldı ki, insan türünde biyolojik kanser hastalıklarının da bu toplumsal kanserlerin bir sonucu olarak geliştiği tıbben izah edilebilmektedir. İnsan türü gibi esnek zekâ düzeyi en yüksek doğa olan bir varoluşun, özgürlük ve seçim kabiliyeti herhalde bir karıncanınkinden daha az değildir. Karıncaların işsiz kaldığı görülmüş müdür ki, insanlar mevcut zekâ halleriyle işsiz kalsınlar? Kâr kanununun gözetilmemesi halinde, yalnızca ekolojik alandaki düzenlemeler bile tek başına tüm işsizliği ortadan kaldırabilecek istihdam olanaklarını ortaya çıkarabilir. Ekolojik amaçlı istihdamlar, bir yandan çevreyi kurtarırken diğer yandan işsizliğe de temelli son verebilir. Böylesi yüzlerce saha bulmak mümkündür. Fakat azami kâr kanununa göre kârlı olmadıklarından istihdamdan yoksun kılınırlar. Ekolojik kılma ile sistem arasındaki ilişki krizli ve sürdürülemez niteliktedir.

Günümüzün devasa büyümüş kent-endüstri-iktidar ve iletişim ağlarını gözlemlediğimizde; ayrıca çevrenin maruz kaldığı korkunç tahribatları, kadının statüsünü veya statüsüzlüğünü, yoksulluk ve işsizliğin ulaştığı düzeyi, bütün bu alanlarda yaşanan sorunların felaket boyutlarına taşındığını, bu gözlemlerle iç içe ele aldığımızda, toplumsal yapılanmalardaki kanserleşme tabirinin yersiz olmadığını görürüz. Özellikle başta I. Wallerstein olmak üzere günümüzün önde gelen sosyal bilimcileri ile tarihsel süreçlerde hiç eksik olmayan akıncı 'barbarlar' (barbarlık kavramı yeniden tartışılacaktır), sapkın mezheplerin mensupları, isyancı köylüler, ütopyacılar, anarşistler, en son feministler ve çığlıkları yükselen çevreci hareketler toplumsal bünyede vahamet arz eden kanserleşme tehdidine karşı bütüncül bir anlam kazanabilir. Hiçbir toplum; mevcut kent, orta sınıf, sermaye, iktidar, devlet ve iletişim aygıtlarındaki birikimleri uzun süre taşıyamaz. 'Demir kafese' sımsıkı kapatılmış toplum, kendi çığlıklarını sonuç alıcı düzeye taşıyamasa da ekolojinin günlük olarak S.O.S işareti vermesi sorunların kriz ve kaos boyutlarına ulaşmasının altında mevcut Merkezî Uygarlık Sisteminin yattığını gayet iyi açıkladığı gibi kaostan çıkışın da ancak köklü Tarihsel-Toplumsal kaynaklara bağlanmış ve günceli bu kaynakların mevcut hali olarak çözümleyen bir yaklaşımla gerçekleşir. Uygarlık ve devlet odaklı yaşamdan kopmak, gerileme değildir. Tersine doğadan ölümcül kopuşa yol açan, kan ve yalana dayalı şişirilmiş iktidar kişiliğinden vazgeçme, belki de en temelli sağlığa kavuşma imkânıdır. Hastalıklı toplumdan sağlıklı topluma, sıkboğaz, obez, çevreden kopmuş ve bir nevi kanserleşme olan aşırı şehirleşmiş toplumdan ekolojik topluma, tepeden tırnağa otoriter ve totaliter devletli toplumdan komünal demokratik ve özgür-eşit topluma doğru bir yöneliş söz konusudur. Geleceğin de ancak bu temelde Merkezi Dünya Demokratik Uygarlık Sistemi ile sağlanabileceğini iddia ediyoruz.

HDP Üçüncü Yol'un Temsilcisidir

'Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa Süreci' olarak adlandırılan çözüm süreci sonrasına damgasını vuran ve Türkiye'nin geleneksel ikilemini aşmayan, dolayısıyla sürekli çatışmacı ve kutuplaştırıcı üslubun başta Kürt sorunu olmak üzere, tüm toplumsal sorunları ağırlaştırdığı ortaya çıkmış bir sonuçtur. Cumhur ve Millet ittifaklarının bu gerçekliğine karşılık HDP'de ifadesini bulan Demokratik İttifak ve bağlantılı demokratik müzakere opsiyonu çözüm odaklı olmayı esas almıştır. Önümüzdeki dönem gerek iç toplumsal gerek bölgesel ve küresel sorunların daha da ağırlaşacağını göz önünde bulundurarak Türk-Kürt birlikteliğinin derin yara almasının önüne geçmeye çalışılıyor. HDP Demokrasi İttifakıdır, Demokratik İttifak Çizgisidir. Kutuplaştırmaya, ikili duruma tuz-biber olmayacak, bu çatışma dilidir. Buna karşı HDP Üçüncü Yol'u temsil ediyor. Bunu koruyor. Toplumsal uzlaşı derken, bu kastediliyor. Gelinen tarihsel noktada toplumsal anlamda demokratik siyasi uzlaşıya ihtiyaç vardır. Ayrıştıran ve kutuplaştıran değil bir uzlaşma olmalıdır. Nedir bu uzlaşma? Türk-Kürt uzlaşması, toplumsal uzlaşma, siyasal uzlaşma,

kültürel uzlaşmadır; Türkiye uzlaşmasıdır. İkincisi müzakere yöntemidir. Burada müzakere yöntemi demokratik müzakere yöntemidir. Eski hatalar tekrarlanmayacak. Onlardan ders çıkarıp benzer hatalar yapılmayacak. Biz de devlet de bu hatalardan ders çıkaracak. Çıkacak sorunları demokratik müzakere yöntemiyle çözeceğiz. HDP bir müzakere partisidir. Türk-İslam milliyetçiliği (MHP-AKP) ile klasik Türk milliyetçiliği (CHP) arasında üçüncü bir müzakere yeri vardır. Bahsedilen iki kutuplu hal cumhuriyetin kuruluşundan beri var; buna karşı Demokratik İttifak olarak ortaya çıkmak cesaret işidir. HDP Demokratik İttifak ruhuna uygun siyasetin güçlendiricisidir. HDP, demokratik müzakere partisidir; katalizör gibi çözüm siyasetini geliştirebilir. Yumuşak gücü kullanabilir, bunlar akıl, politika, kültürdür. Akılla siyaset yürütecek, eskisi gibi olmaz.

İki kutuplu hal cumhuriyetin kuruluşundan beri var; buna karşı Demokratik İttifak olarak ortaya çıkmak cesaret işidir

Son beş yılda korkunç şeyler yaşandı. Her şey yapıldı. Giyotinle, savaş aygıtıyla sosyalizm kurulamaz, böyle yapılmayacak. "Dönmeyen dönüştüren" gücü ortaya koymak gerekir. Dönüştürme fırsatın varsa niye kullanmıyorsun? Yaratıcı fikirler var, sürekli geliştiriliyor. Akıllı siyaset yapmak cesaret işidir. Siyaset üretilmiyor, siyaset yapılamıyor Türkiye'de. Tartışmayı bile bilmiyorlar; küfürleşiyorlar, hep hakaret. Bunlar demagojidir, çatışmaya sebep olan tarz budur. Böyle siyaset olmaz, bu siyaset değildir. Akıllı siyaset ile çözüm gücü olunur. Toplumun en küçük yapısından, köyden başlayıp en yukarıya doğru birçok sorun var. Bu sorunların en tepesinde toplam olarak siyaset durur; tüm bu sorunlara siyaset ile çözüm geliştirilir. Siyaset, toplumsal sorunları çözme sanatıdır. Toplumsal sorunlara çözüm getirmeyen siyaset, siyaset değildir, lafazanlıktır. Siyaset yapamıyorlar, çok söylendi, örgütlenme gerekiyor. Gönüllü, bu halka nasıl hizmet 'ederim, çalışırım' düşünmek gerekiyor. Demokratik uzlaşı, özgür siyaset ve evrensel hukuk üçlü sacayağı üzerine demokratik siyaset gelişir. Evrensel Hukuk İçinde Demokratik Anayasa İttifakı diyebiliriz. Kilit kavram, sözcük budur. Evrensel hukuka oturtulmuş şekilde Demokratik Anayasa İttifakını geliştirmektir.

Bugün katı ulusalcı blok ve Türk-İslam bloğu zayıflamıştır, yeni bir demokratik uzlaşma zemini doğmuştur. HDP Demokrasi ittifakıdır, demokratik ittifak çizgisidir. Buna üçüncü yol denir; üçüncü yolu temsilidir HDP. Belirtilen bu üçüncü yolun/blokun (Demokratik Ulus Bloğu) da güvenceye alınmasıyla bir demokratikleşme sağlanabilir. Devletle bir uzlaşma olursa bu temelde olur. Bu blok Kürtlerin, ezilenlerin, farklılıkların, anayasa dışına itilmiş herkesin uzlaşma bloğudur. Bir toplumsal uzlaşma bloğudur. Toplumsal uzlaşma herkesin yararına, bundan herkes kazanır, toplum kazanır. Toplumsal uzlaşmayı sağlayan hedefleyen bütün felsefeler ve ilkeleri de bunu gerektiriyor, uzlaşmayı gerektiriyor. Müslümanlığın ilkeleri de bunu gerektiriyor, kardeş olmayı gerektiriyor. Demokratik İslam'a karşı olunamaz. İslam'ın demokratik yorumu, demokratik İslam kimliği ile de uzlaşılabilir. Yeter ki demokratik uzlaşı kültürüne bağlı olsunlar. Herkes demokrasinin gerekli olduğunu anlamalıdır ve ihtiyacının demokrasi olduğu anlayışı toplumda iyice yer edinmelidir. Bir kişilik cemaatten bin kişilik cemaate ve örgüte kadar her yerde demokrasi ilkeleri işlemelidir. Kim demokratik tarzda gelirse onunla uzlaşılır. İlkeli olmaya tekrar tekrar vurgu yapmak gerekir. Önemli olan ilkeler üzerinde uzlaşmaktır. Bu temelde diyalog ve demokratik müzakere yöntemiyle sorunun çözümünü gerçekleştirilebilir. Türkiye kaderinin önemli oranda demokrasi güçlerinin tutumuna bağlı olduğu düşüncesiyle; tüm demokrasi güçlerini toplumsal uzlaşı ve demokratik müzakere yöntemini destekleyerek tarihi sorumluluklarını yerine getirmelidirler.

İki Kutuplu hal Cumhuriyet Kuruluşundan beri var.Demokratik ulus çözümü çok kapsamlı bir programdır. En güçlü, en barışçıl, en uzlaşmacı programdır. Milletvekilleri, HDP grubu ve belediyeler

var. Ekonomiden kültüre, kadından demokratik özerkleşmeye, demokratik ulus boyutunda çok zekice bireysel ve kolektif olarak çalışılabilinir. Halkın emeği birleştirilip çözüm üretilir. Halk sahipleniyor. Kültürel, ekonomik, siyasi ve diğer boyutlarıyla çalışılır. Mesela ekonomik boyut; kooperatiflerle inşa edilir. Kooperatifler tekellerle dayanmaz. Kapitalizm ve Barzani tarzı kooperatifçilik yapılamaz. Halkın emeği en büyük sermayedir, ona dayanılacak. Çünkü arkada devlet, ağababalar, sermaye yok, halkın emeğini birleştirip çözüm üretilecek. Bu yapılamazsa başarılamaz. AKP'den daha fazla olanak var. Halk da bunu bekliyor, anlamak zorunludur. Bu, kendini pratikleştirmeyle mümkün ve yapılabilir. Sorunların hepsini çözmek gerekiyor. Devletten beklememek gerekiyor. Diğer partilerde olduğu gibi iktidara gelip devlet rantını paylaşma gibi bir hedef yoktur.

Halkın emeği en büyük sermayedir, ona dayanılacak

Devlet bürokrasidir, siyaset ise demokratik toplumu inşa etmektir. Demokratik siyaset anlayışı demokratik topluma dayanır, geliştirilen model toplumsal tabanı esas alır, tabandan tavana doğru bir örgütlenme ve siyaset tarzı vardır. Siyaseti de, iktidarı araç olarak hedeflemekle birlikte; iktidar eksenli olmaktan çıkarıp esas amaç olarak toplumsal sorunları çözme eksenli gerçek işlevine kavuşturmak gerekir. Bu temelde toplumsal sorunları çözme sanatı olarak siyaset; en küçük birimden köylerden başlayarak ilçe, mahalle, kent, bölge ve Türkiye sorunlarının ve çözüm yollarının üstteki toplamıdır. Toplumsal sorunları çözebildiğin ve bu yönlü örgütlenmeyi geliştirdiğin kadarıyla siyaset yapmış sayılırsın. Yıllardır ne yapıyorlar? Onca yıldır her konuda halkı örgütleyip güçlü bir örgütlülük yaratılmış olsaydı, şu anda daha güçlü müzakere edecek bir pozisyona ulaşılırdı..

HDP'nin işlevi ne olmalı? Türkiye'de Türk-İslam milliyetçiliği (Cumhur ittifakı) de, klasik Türk milliyetçiliği (Millet İttifakı) de çözüm getirmiyor. Aslında işi zora sokan ve en son 2013 yılında, kurumsal yetkililerle varılan ve mutabakat içinde yürütülmeye çalışılan eylemsizlik hali; sorunları siyasi zemine çekme çabalarını boşa çıkartan gelişmelerden hem iktidarı, hem de muhalef siyasilerin yanlış ve yetmez tutumları olduğu çok iyi bilinmelidir.

iki kutuplu hal cumhuriyetin kuruluşundan beri var; bunlara karşı üçüncü yol diye tabir edilen Demokratik İttifak olarak ortaya çıkmak cesaret işidir. Türk-İslam milliyetçiliği (AKP-MHP) ile klasik Türk milliyetçiliği (CHP) arasında üçüncü bir müzakere yeri vardır. 2013 çözüm süreci sonrasına damgasını vuran ve Türkiye'nin geleneksel ikilemini aşmayan, dolayısıyla sürekli çatışmacı ve kutuplaştırıcı üslubun başta Kürt sorunu olmak üzere tüm toplumsal sorunları ağırlaştırdığı ortaya çıkmış bir sonuçtur. Önümüzdeki dönemde gerek iç toplumsal, gerek bölgesel ve küresel sorunların daha da ağırlaşacağını göz önünde bulundurduğumuzda HDP'nin çözüm odaklı olmayı esas alan Demokratik İttifak ve bağlantılı demokratik müzakere opsiyonunu daha da önem kazanmış durumdadır.

İngiltere'nin, minimal Cumhuriyet veya ulus-devlet projesi, dünya genelinde olduğu gibi Ortadoğu'da da, Anadolu ve Mezopotamya coğrafyasında da kültürleri yıkıma uğratmıştır. Hem toplumsal hem de devletsel olarak bölünen Ortadoğu'nun, tüm kültürel güçleri, halkları hatta devletleri, bu politikayla büyük güç kaybına uğramış, sürekli parçalanıp aralarında çatışmaya girerek zayıflamış, bu temelde İngiliz dünya hegemonyasına bağımlı hale getirilmiştir. Buna karşı Kürtlerin özgürlük ve demokrasi direnişi ve demokratik ulus paradigmasıyla sadece kendi kültürel dirilişini değil, Ortadoğu'da baskı altına alınmış tüm kültürlerin dirilişini sağlamış, aynı zamanda Ortadoğu'nun demokratikleşmesinde motor gücü olan politik bir güç haline de gelinmiştir. Bu temelde Kürtlerin politik güç olarak Ortadoğu, Avrupa ve diğer alanlardaki ittifakları da önem taşımaktadır. Üçüncü yol diye tabir edilen Demokratik İttifak projesi, kapitalist modernite hegemonlarının böl-yönet politikasını boşa çıkarmakta, halkların demokratik ve özgür birliklerinin sağlam dayanağı olmaktadır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Üçüncü Yol: Hakikat Patikası

Özgür Birtek

"Doğa içerisinde insan" ya da "evrende insanın yeri" konulu tartışmalar tarih boyunca yoğun yürütüldü. Bunun sonucu olarak özellikle devletin inşası ile birlikte ortaya çıkan tablo bir tür olarak insanı evrenin merkezine koyan yaklaşımları da belirlemiş oldu. Buna göre evreni kendi içinde taşıyan, kendini de evren içerisinde anlama kavuşturma çabasında olan bu türün gerçekliğinden giderek uzaklaştırılmaya çalışılan bir 'doğru' yaratıldı. Buna göre kendini ve dolayısıyla birinci doğayı tanımlama yollarında epey mesafe kat etmiş olan insan yeni bir sapmayla beraber bir şeylerin efendisi olma 'ihtiyacını' tarihin hakiki olan gidişatına kafa tutarcasına egemenliğe evriltti. Kuşkusuz bu tanımlamalar birey-toplum bağıl dengesinden koparılmış bir şekilde yapılmamalı.

Temel neden olarak ele alacağımız nesne belirleme konusunda yaşanan dilemmanın nedeni de budur. Bir sorumlu aramaktan ziyade hakikat denen ve sürekli tanımlanmaya muhtaç gibi hissettiğimiz anlatının özüne ulaşma yolunda sürekli yürümek esas gaye olabilir. Bu yüzden kendini tanımlamaya kalkan bir varlığın çarptığı iktidar duvarı birçok noktada anlam kaymasına neden olmuştur. Bir tür olarak insan, kendisini "diğeri olmayan" biçiminde tanımlarsa 'diğeri' olarak tanımladığı her varlığa karşı tasarruf hakkını da elinde bulundurur. Bu yüzden öncelikle yanlış tanımlamalara müdahale etmek, kavramları kendi doğasına büründürmek ve kuramları da bunun üzerinden, toplumdan koparmadan yeniden ele almak elzem bir hal alıyor. Yani yalnızca birinci doğayı esas alan yaklaşımlar kadar, ikinci doğa üzerinden değerlendirmeler yapmak da sakıncalıdır.

Tarihin devasa bir yazgıya terk edilmediği, kaos döngülerinde kendisini netleştirerek ilerlediği artık su götürmez bir gerçek. Bunda evrendeki bilinen tüm varlıklar gibi ikinci doğa olarak insanın payını da iyi görmek, değerlendirmek gerekiyor. Konu bu bağlamda değerlendirilirse belki oluşturulan "evrenin merkezindeki insan" tanımlamalarından uzaklaşılabilir. Her varlığın kendi içinde taşıdığı öz ile birlikte evrensel akışa dahil olması gibi insanın bu akışı kendi içinde nasıl yaşadığı sorunsalı burada önem kazanıyor. Özne ve nesnenin birbirinden tarihsel düzlemde nasıl koparıldığı en çok da insan türünü ilgilendiren bir durum. Doğadan-geniş ölçekte parçası ve bütünü olunan evrenden-mutlak kopma isteği, egemenlik ve iktidar anlayışının doğumuyla alakalı. Nitekim böyle bir ayrım yapma gereği duymayan insan türü bu durumu kendi içine de taşımaya evriliyor. Tam da bu yüzden başta tür olarak insanın hakiki tanımlamalarına kavuşması gerekiyor. Üçüncü yol olarak ortaya konulan teorinin bir ayağı da bu oluyor. Tanımlamaların tümünü de "ya o… ya da bu…" kıskacından kurtarabilmek.

Düşünce sistemlerinin hemen hemen tamamı bu konuda bir yaklaşımı benimseyerek sürdürüyor. Bunu bilinçli olarak ya da etkilenme boyutuyla yapıyor. Din, bilim, felsefe ve mitolojik yöntemlerin yaklaşımları Abdullah Öcalan tarafından yoğunca değerlendirilip çözümlendi. Aralarında yaşanan etkilenmeler, ayrışmalar, birbirlerini hangi noktalarda besledikleri ve esasen birinin varlığının ötekinin yok oluşu üzerine kurgulanmadığı yoğunca vurgulandı. Düşünce sistemlerinde tür olarak insanın, evrendeki ya da doğadaki yeri konusunda birbirlerine karşıt gibi görünen dinsel ve bilimsel yöntemde nasıl ayrılaştığının bilinmesi gerekiyor. Dini yorumların büyük bir çoğunluğunda yaratıcının doğayı insan için yarattığı vurgusu var. Nitekim insanın yaratılması karar altına alınıyor ve ardından öncelikle insanın yaşama koşullarının yaratılması sağlanıyor. Su, bitki

örtüsü ve diğer canlı varlıklar, hava vs. hemen hemen hepsi insanın yaşamasına olanak sağlamak adına var ediliyor. Bunu bir bütünen bu şekilde belirtmese de bilimsel yöntem de aynı biçimde ele alıyor. Var olan her şey insan için. Dolayısıyla sınırsız kâr adına, insanın sınırsız refahı adına ağaç katliamlarından, hayvanların öldürülmesine kadar her şey mübah. Burada, aslında tanımlanmaya ihtiyaç duymayan hakikatin yarattığı insan-doğa algısına tam anlamıyla ters işleyen bir yaşam biçimi ortaya çıkıyor. "Her şey insan için" algısının "her şey insana rağmen var veyahut insan diğer her şeye rağmen var" algısına kapı aralamaması düşünülemez.

Yalnızca birinci doğayı esas alan yaklaşımlar kadar, ikinci doğa üzerinden değerlendirmeler yapmak da sakıncalıdır

Bu yüzden insanı doğru tanımlamak, tanımlanan ölçüde kendi özüne kavuşturma mücadelesi yürütmek özgürlüğe kapı aralamak anlamına geliyor. Bu da öncelikle verili olanın reddini gerektiriyor.Peki mevcut anlayıştan -insan merkezli evren- sıyrılarak, ancak insanın değerini de yitirmeden üçüncü bir tanımlama nasıl olabilir? Ya da anlam açısından insanı ele alıyor olmanın önemi nedir? Üçüncü yolun anlamı insanda dile geliyor olsa da bilinen evrenin her yanına nüfuz etmiş bir anlayışı yorumlamak açısından, insanı evrenin merkezine koymadan onun tanımlarını aramak yerinde olacaktır.

Ayine-i Kâinat; İnsan

Niyetimiz yalnızca tümdengelim ya da tümevarım yöntemlerinden birini kullanarak doğru bilgiye ulaşmak değil. Var olan gerçeklikleri olduğu gibi yorumlamak. İnsanın hak ettiği değerden fazlasını ondan almak ya da hak ettiği değeri ona yeniden teslim edebilmek. Bu açıdan en büyük teknik olan insanı kendi doğasıyla birlikte incelemek bilinmezi biraz daha bilinebilir hale getirmek, birinci doğayı biraz daha anlamak, bunun üzerinden insan olarak kendini bilmek açısından önemlidir. Birinci doğanın kendine has olarak sürdürdüğü gizem, özellikle en küçük evren olan atomlarda kendini görünür kılabiliyor. Devasa anlamların saklı olduğu bir atom zerresi hakikatin sırlı perdelerini bir bir kaldırabiliyor. Bunun üzerinden birinci doğanın tanımları kendini yeni formlara büründürüyor. Bütün evreni yalnızca insanın algılarına sıkıştırmak doğru bir metot değildir.

Görünürün ötesinde varlığını sürdüren sezgisel yaşamın bütün boyutlarını gözle görünmeyen atomlarda gözlemlemek mümkün. Mikro evrende yaşam biçimleri incelendiğinde süreğenliğin iki çizgi üzerinde somutlaşmak zorunda olmadığını görüyoruz. Maddenin bu yapısı aslında birinci doğanın işleyişine dair de bir fikir veriyor. En cansız olarak tanımladığımız varlıkların atom altı dünyalarında sergilenen ve onlarda bilincin var olduğunu düşündüren yaşam formları aslında üçüncü bir yolu da gözler önüne seriyor. Yani mevcut olan, varlığını gözümüzün içine sokan -yani görünür olan- madde bizi "ya o, ya da o…" diyerek bir tercih yapmaya zorlasa da mikro evrende yaşananlar esas anlam gücünün üçüncü hatta yaşandığını gösteriyor. Gözden kaçırılan da bu oluyor. Mevcut görünür olanın insanda yarattığı his soğuk, hatta buz gibi bir yaşam gerçekliği ve akışın ancak insan gibi kompleks varlıklarda sürebildiği. Oysa görünürün ötesinde olanda bir anlam deryası var ki, varlığını sürdüren ezberlerin tamamını ters yüz ediyor, yeni yorumlar kazandırıyor. Varlığını sürdüren bu ikilemden birini seçmek zorunda olmak insanın kaderi değil. Hem de yaşamın hiçbir alanında. Sosyal yaşam için de bu durum geçerli, siyasal-politik alan açısından da bu böyle, ekoloji boyutu açısından da benzer durumları barındırıyor. Üçüncü yol yaşamın her alanında her zaman var. Ancak bunu yanlış değerlendirmek de bazı tehlikelere kapı arayabiliyor.

Sistemin kendisini analitik zekayı duygusal zekadan hızla kopararak inşa etme süreci ele alındığında, analitiğe indirgenen yaklaşımın görünürün ikiliğinde kendisini var ettiği daha anlaşılır bir hale gelir. İşte bu yüzden bütünsel yaklaşımlar hakiki olanı arama konusunda bize ışık tutacaktır. Burada kaba bir yaklaşımla mikro evrende yaşananlar esas alınarak hakikat arayışına girilsin dersek kaba anlamda bizler de bir indirgemecilik yapmış oluruz. Meramımız

bu değil. Meramımız varlığın kendisini yalnızca görünürün sınırında değerlendirmemek. Bu sayede atom altı dünyadaki evrensel akışı, canlılığı, sezgiselliği de görebilmek. Tam da bu yüzden insanı inceliyoruz. Çünkü insan bilinci görünürün ötesini algılamaya da açık bir halde. Bilindiği kadarıyla da bilinciyle üçüncü yolu en güçlü hissedebilecek bir varlık. Bu sayede üçüncü doğayı yüksek bir anlam düzeyi ile yorumlamaya açık.

Bunun yanında biyolojik olarak dünyada var olan birçok bitki ve hayvan türlerini temsil etme avantajına sahip. Bu yüzden özellikle bilim tarafından 'canlı' olarak tanımlanan varlıkların iyi anlaşılması açısından insanı incelemek elzem bir hale dönüşüyor. Hücre yapısından ve oluşum sürecinden, geçtiği evrim basamaklarından yola çıkarak sırlar ardına saklanmış birçok gerçeği insanda incelemek mümkün oluyor. Bu durum insanın kendisini en büyük bilimsel laboratuvar haline getiriyor. Özellikle felsefede yoğun olarak ele alınan 'kendini bil' burada biraz daha anlama kavuşuyor. Belirtilen özellikleri insanı daha fazla kendini bilme çabasına sevk ediyor. Çünkü çok fazla uzaklara gitmeden de kendini bildiği ölçüde birinci doğayı da tanıyor. Birinci doğayı tanıdığı ölçüde de kendini tanıyor ve bu durumun muazzam dengesi sayesinde üçüncü doğanın kapılarını da aralıyor. Yeni bir bilinç düzeyine sıçrama olarak tanımlayabileceğimiz bir durum ortaya çıkıyor.

Birinci ve ikinci doğanın bir arada varlığını sürdürüp ikisinin beraber bir ifadeye kavuştuğunu iyi anlayabilirsek üçüncü doğanın nasıl ortaya çıktığını da anlayabiliriz. İnsanı bilinen diğer varlıklardan ayıran bir özellik de metafizik yaşayabilmesidir. Üçüncü doğanın bu denli güçlü bir tanıma kavuşmasındaki en büyük pay belki de bu. Çünkü metafizik yaşayan insan "üst insan" da diyebileceğimiz ve üçüncü doğaya dair olan toplum denen büyük akıl, ya da organizmayı meydana getirebilme yetisine sahip. Bu sayede varlığı sezme gibi bir özelliği ortaya çıkıyor ve sezdiği oranda beraber yaşamanın gücünü de hissediyor. Toplumsal yaşamın en gelişkin biçimleri insanın metafizik yanlarından da beslenerek oluşuyor. İnsan türünün en önemli özelliği de bu olsa gerek. Bu yüzden bir sistem sorunu yaşanıyorsa bunun nedeni toplum denen organizmadan uzaklaştırma çabasıdır. Aynı hakikati ifade etme temelinde insan ve toplum birbirini karşılıklı olarak besler ve büyütür. Biri olmadan diğerinde anlama dair bir şey kalmaz. İnsanda gelişen esnek ve özgür zihniyet dünyası anlam arayışını da derinleştirir. Evrende gelişen, özgürlük arayışı insanda dile bu şekilde gelir.

> İnsanı bilinen diğer varlıklardan ayıran bir özellik de metafizik yaşayabilmesidir

Sonuç olarak insan, atomların dizilişiyle, kendisinde biyolojik yapının tüm varlıklarından parça barındırmasıyla, toplumsal yapının en gelişkin haline sahip olmasıyla, metafizik yaşayabilmesi ve esnek-özgür bir zihniyete sahip olmasıyla hakikati arama yolunda güçlü bilgileri bize veriyor. Bunu yaparken dikkat etmemiz gereken nokta varlık olarak insanı evrenin merkezine koymamak. Bütün bu özellikleriyle görünürün ötesinde algılayabilen, yorumlayabilen bir insan gerçekliği düşünüldüğünde, devletin var oluşundan bu yana dayatılan iki yönlü bakış açısı da aşılmayı gerektiriyor. Yaşamın her alanına nüfuz etmiş bu bakış açısı hemen hemen her yerde iki yoldan birini tercih etmeye zorunlu bırakıyor ki, genel olarak zaten her ikisi de aynı anlayışa hizmet eden yollar oluyor. Bu yüzden üçüncü yol tanımlamalarımızda sanki iki farklı yol varmış da alternatif olarak üçüncü bir yol ortaya konuluyormuş gibi bir algı ortaya çıkmamalı. Aksine üçüncü yol başlı başına felsefi bir yaklaşımı gerektiren tek alternatiftir. Diğer çizgilerle aynı kulvarda bile değerlendirilemez.

Başka Bir Yol Ve Yürüyüş Gerekir

Bir rejim olarak hakikati yalnızca yeni bir yöntem önerisi olarak ortaya koymaktan ziyade yepyeni bir yaşam formu, zihniyet şekillenmesi olarak değerlendirmek, yaşam gayesi saymak önemli bir husus oluyor. Hakikatin yalnızca bir mefhum olarak ele alıp üzerine tartışma yürütmek dar olacaktır. Onu 'gerçek' denilenden ayıran temel özellik de burada açığa çıkıyor. Gerçek, algıladığımız kadarıyla, işin içine sezgileri katmadan gelişen bir yorum biçimidir. Oysa hakikatte durum biraz daha farklılaşıyor. Çünkü işin

içine zaman, mekân ve öz sorunsalı da dahil oluyor. Eşyanın hakikatini nerede aramak, nasıl yorumlamak gerekiyor? Bunlar güçlü tartışılıp bazı paydalarda buluşulmadan rejim boyutunu tartışmak, anlamak, yaşamsallaştırmak çok daha zor olacaktır.

Hakikatin geçmişten kopuk olmadığı su götürmez bir durumdur ancak, anlaşılması gereken temel nokta hakikatin yalnızca geçmiş tarihe gömülüp orada kalmadığıdır. Hakikat tüm zamanlara aittir. Kuşkusuz bir varlığı ifade edebilir, bir oluşu da vardır. Bu oluşun bir gerçekleşme zamanından da bahsedilebilir. Fakat hakikat "an" denilenin sınırsızlığında her yere nüfuz etmiştir. Onunla oynamak, değiştirmeye çalışmak insan türünü en çok tehdit edendir.

Kendini aşma çabasında olan, merak eden, anlamak isteyen herkesin içinde çırpınan bir hakikat var

Onu geçmiş tarihin herhangi bir zaman dilimine sınırlayıp orada yorumlamaktan ziyade, geçmişini bilmek, nasıl ortaya çıktığını değerlendirmek, şimdisini kavramak ve geleceğini sezmek de önemlidir. Rejim olarak kabul etmemizin altında yatan temel neden budur. Herhangi bir şeyin hakikatine dair yorum yapılacaksa onun varlığını, oluşunu ve zamanını iç içe değerlendirmek gerekir. Bunu an içerisinde nasıl bir bütünsellik ile ele alacağımız önemlidir.

Hakikati soyut, yaşamdan kopuk, bütünsellikten uzak ve tekil değerlendirmemek önemlidir. Çünkü yaşamın her anı onunla bir yürüyüş halindedir. Bu yürüyüş de insanda güçlü tanıma kavuşuyor. Tarih boyunca toplumsal yaşamı sürdürme konusunda sistem yaratmaya çalıştık. Doğal olarak akan nehir bir yerden sonra bir sapmayla çatallaşarak 'devlet' sürecini inşa etti. Bu süreçten sonra birçok şey doğallığından çıktı ve inşa edilmeyen tek bir gerçeklik bile kalmadı. Kendince büyüttüğü zihniyet bir süre sonra hakikatin yerine geçme çabasında olacaktı. Akışa dayanan, sezgisellik ile beslenen yaşam formları giderek belli kuralların boyunduruğuna girdi. Tarihin özgürlüğe akan ana nehrinde yaşanan bu çatallaşma varlığını sürekli devam ettirdi. Ancak hakikatin bir özelliği daha vardı. Hangi karşı çabalar sergilenirse sergilensin bastırılmayacak bir çağlayandı. Bu yüzden devletçi akıl insan hakikatine ket vurma çabasını sürdürse de insanların akış heyecanı, özgürleşme isteği hiçbir zaman bitmiyor, bitmeyecek de. Kendini aşma çabasında olan, merak eden, anlamak isteyen herkesin içinde çırpınan bir hakikat var. Fakat temel mesele onun bilinç düzeyine çıkarılamaması, ruhani bir durummuş gibi içte bir yerlerde kalması. Hakikat rejimi bir bütünselliği tanımlıyor aslında. Bilen, sezen, hisseden, yaşamın her alanına nüfuz etmesi gereken bir bütünsellikten bahsediliyor. Duygularıyla, ruhuyla, biyolojik olarak, zihinsel-fikirsel olarak ona dair olmayan her algı bir şekilde çatallaşmış nehrin öteki karanlığına doğru savruluveriyor. Bir hakikat insanının, bir bakış açısının, bir penceresinin olması gerekir. Pencere dediğimiz, var olanı daraltan bir durumu ifade etmiyor. Aksine var olan bütün dar ufukları genişletiyor. Zihniyet, bakış açısı, yorumlar, yaşam biçimleri, yaklaşımları, hisleri ve hatta mimikleri de ona dair olmayınca başka birinin gerçekliği yaşanıyor. Üçüncü yol yeniden bu pencereden bakabilmektir aynı zamanda. Mevcut olanı reddetmekle başlamak nasıl olur? Ret ile başlamalı her şey. Hakikat rejiminin retleri kabul ölçülerini de belirleyecektir. Önümüzde uzanan zamanları büyük düşler kurarak düşünebilmek belki böyle mümkün olabilir. Aksi halde savrulmanın kahredici hislerini yaşamaktan başka bir şey gelmeyecek elimizden.

Üçüncü Yolda Yürürken Yöntem Sorunu

Hakikat rejimi mevcut olanı reddeden, yeniyi yaratmak için yeni bir pencere sunan bir algı yaratıyor. Bu durum yöntem sorunsalını da kendi içinde taşıyor. Reddin yöntemi, kabulün yöntemini de belirleyebiliyor. O yüzden bir düşüncenin yöntemi de o düşünceye dair olmalıdır. Bir sistem düşlüyoruz, o sistemin penceresinin hakikat rejimi olduğunu belirtiyoruz. O halde yürürken atacağımız adımlar ile pencereden bakarken gördüklerimiz birbiriyle uyum halinde olmalı. Aksi halde yaratmak istediğimiz alternatiften ziyade mevcut olanın yedeği olma durumuna düşeriz.

Yöntem sorununun temelini beslendiği kaynak oluşturuyor. Tarihte var olan direnişlerin büyük çoğunluğunun yeterince başarılı olamamasının altında

da bu yatıyor. İdealler doğru, ancak onlara yürürken kullanılan yöntemler ondan uzak olunca bir süre sonra karşıtına dönüşme ihtimali de oluyor. Büyük emeklerle verilen mücadelelerin, bedellerin boşa düşmemesi için bunun daha anlaşılır hale gelmesi gerekiyor.

Yöntemleri belirlemek kadar o yöntemlere dair yaşayabilmek de sorunun aşılması konusunda önemli bir yer teşkil ediyor. Öcalan yöntem için, "amaca ilişkin en kestirmeden götüren yol, sağduyulu yaklaşım biçimleridir" yorumunu geliştirirken buna atıfta bulunuyor. Yöntem, yaşamın kendisi olmalı. "Amaca götüren her yol mubahtır" sapmasından kurtulmak üzere tanıma "sağduyulu yaklaşım biçimleri" de ekleniyor. Çünkü sağduyunun kendisi de hakikate dair. Ondan uzaklaşmak ciddi bir yöntem sorunu yaşamak anlamına gelir ki yöntemin zaferi kesinleştirme konusunda en etkili alan olduğunu zaten biliyoruz. Yanlış yöntemlerle doğru sonuca gitme şansı yoktur. Ulaşılsa bile ulaşılmak istenen yere dair ciddi bir anlamsal gedik açmış oluruz ki bu da oluşacak olan yeninin kalıcı olmasını darbeleyecektir. Bir süre sonra tıpkı şu an kapitalizm illetinin verdiği gibi sürdürülemezlik sinyalleri verecektir.

Üçüncü yol, hakikat rejiminin penceresinden bakarak yürünebilir ve haliyle kendine has bir yürüyüş tarzı, yani yöntemi olmalıdır. Bu yöntem iyiyi, güzeli arayan, ona dair yaşamayı kendine huy edinmiş, ondan uzaklaşmamak uğruna bedel ödemeyi göze almış insanın yoludur. Yaşamda en yüksek anlam düzeyini aramayı ve onu yorumlamakla da kalmayıp ona dair yürümeyi gerektirir. Çünkü iddiası büyüktür. Çok büyüktür. Basit yaklaşımları, sıradan bir yaşamı, verili olandan kopamamayı kabul etmez. Bu yüzden yöntemleri de çok zengin ve çeşitlidir. Bütün bu zenginliğe rağmen hiçbir yöntemi de doğru, demokratik ve sosyalist değerlerle çelişmez, en ufak bir sorunu bile devrim sonrasına ertelemez, ona dair yöntemlerle anda çözmeyi esas alır. Bütün bu belirtilenler sonradan bir insan tarafından icat edilen düşünceler değil, insanın tüm zamanlarını kapsayan hakikatidir.

Çizgiyi Aşanlar

Olan ile olması gerektiğini düşündüklerimizi bir arada ortaya koymaya çalıştık. Ancak yöntem sorununa paralel olarak bu yöntemi uygulayacak güçlere de değinmek gerekiyor. Eskisi gibi bilmem kaç kutuplu dünya tanımlamalarını geride bırakalı çok oldu. Daha önce de bu konuda yorumlar yapılırken yanıldığımız olmuştu. Kutuplarla uğraşırken esası gözden kaçırma gibi bir hataydı bu. Dünyada bulunan hangi devletler arasında, hangi konuda çelişkiler var, çıkar savaşları nasıl gelişiyor gibi konularla uğraşırken esas savaşı gözden kaçırdık. Birinci ve ikinci dünya savaşlarından sonra ortaya çıkan tablo biraz daha netti. Ancak esas netlik özellikle 90'lar ile beraber filizlenmeye başlayan üçüncü dünya savaşı temelinde yaşandı.

Üçüncü Yol, esasen insanı özüne kavuşturacak olan yoldur

İşin görünen yüzü halen devletler arasında çelişki yaşanması olsa da özellikle son yıllarda Ortadoğu'da ve dünyada gelişen halk ayaklanmaları esas savaşın devlet ve halklar arasında yaşandığını ortaya koydu. Bu esası gördükten sonra üçüncü yolun penceresinden olan bitenleri yorumlamak daha hakikate temas eden durumları gözler önüne serecektir. Öyle sanıldığı gibi dünyada devletlerarası bir kutuplaşma yok. Dönem dönem mevcut birinci çizginin, yani kapitalist modernitenin zihniyetini sürdürmede kimin hangi rolü alacağı konusunda sıkıntılar, çelişkiler yaşansa da durum pek de görüldüğü gibi değil. Eğer bir kutuplaşmadan bahsedilecekse bu kutupları devlet ve halk olarak tanımlamak daha yerinde olacaktır. Bu konuda birinci çizgi olan kapitalist modernitenin temsili ile ikinci çizgi olarak ulus-devlet statükoculuğu arasında yaşanan savaşı danışıklı dövüş olarak düşünebiliriz. Sahte çelişkilerle bir şekilde baskı altında tutulan, sömürülen, susturulan, bastırılan bir halk gerçekliği var. Hele de Ortadoğu gibi bütün politikaların kilitlendiği yerlerde. Burada halklar ve onları temsil eden direniş yapılanmaları bu iki çizgiden birini tercih etmeye zorlanıyor.

Yukarıda belirttiğimiz yaşamın her alanına sinmiş

ikililerden birisi de budur. Birine karşı alternatif arayan diğer tarafa yaklaşıyor. Bir şekilde iyi niyetle ortaya konulan direnişler de var ancak anlaşılması gereken nokta ortada iki çizgi olmadığı. Bir çizginin iki yanılsamasının olduğu. Bizim üçüncü yol diye tanımladığımız yaklaşım biçimini bu yüzden onların yanına koymamakta fayda var. Yani sanıldığı gibi birbirinden farklı iki çizgi var ve biz bu ikisine de uymayan üçüncü bir yolu yürümek istiyoruz gibi bir sonuç eksik kalacaktır. Çünkü ortada bir çizgi var ve bu çizgi ulus-devlet statükoculuğunun, kapitalist modernitenin iktidar çizgisidir. Bir de tarihin derinliklerinden gücünü alan, halklarla beraber hakikatin tozlu patikalarında yürüyen demokratik toplum çizgisi. Bu yüzden Üçüncü Yol, esasen insanı özüne kavuşturacak olan yoldur.

Üçüncü yol her şeyi yeniden değerlendirip, çözümlemenin ve mevcut olan her argümana karşı geçmişe, ana, geleceğe dönük hakikat rejiminin gücüyle alternatifler üretebilendir. Bu yüzden kurumsallaşmasının güçlü olması gerekir. Anarşistler, feministler, sosyalistler, demokratlar ve alternatif bir yaşam düşleyen herkesin yoludur. İktidarı bir hedef haline getirmeden dünyayı değiştirmeyi esas alır. İttifaklarını, anlaşmalarını, yol arkadaşlarını buna göre belirler ve değişen zamana, sürece göre kendisini sürekli yeniler. Ekonominin çarpıtılmasına karşı mücadele edilirken, kapitalizm tarafından ters yüz edilmiş 'ekonomi' esas anlamına kavuşurken üçüncü yolun yaklaşımları esas alınır. Yine kadının toplumdaki öncü rolüne kavuşması, gençliğin esas rolünü oynaması, eğitim programları, özerk yönetimler, kültürel soykırımlara karşı güçlü kültürel direnişler, sanatın hak ettiği yere taşınması, toplumun savunulması, toplumsallığın korunması, ekolojik bilincin oluşması üçüncü yolda yürümeyle mümkündür. Bütün bunları yeni ve kapitalizme dair olmayan, onu küçülten yaklaşım biçimleriyle gerçekleştirebiliriz.

Üçüncü Yol'da Nesneleşmek Yok

Non-düalist yaklaşım son zamanlarda daha çok tartışılıyor. Bir sistemi düşlerken, onun içerisinde nasıl rol oynamak gerektiğini düşünürken karşısında durulan sistemin yaklaşımlarını ekarte etmek için de hakikatin kendisi elimize çok büyük bir güç veriyor. Çıkıp "dünya düzeni, insanlar ve doğa hiç de bize dikte ettiğiniz gibi değil" demek çok zor değil. Üçüncü yol uzun zamandır bizi buna çağırıyor zaten. Hakikatin tek olduğuna dair her düşünce sistemi kendi doğrusunu ona yükleyerek yorumlar yapıyor. Oysa teklik ile birlik birbirinden çok farklı. Hakikatin doğası düşünülünce "hakikat birdir" yorumu önem kazanıyor. Yani evrende her varlık 'birdir. Ancak her varlığın kendi 'birlik ilkesinden de kopmadan oluşturduğu başka bir 'bir' olma durumu da vardır. Kendi özgünlüğünü yitirmez ancak dahil olduğu 'bir'in ahengini de bozmaz. Bunu biraz daha somutlaştırılalım. Bütün evren 'bir' dir. Bu evreni oluşturan sonsuz sayıda başka 'bir'ler de vardır. Bu 'bir'lerin özellikleri birbirinden farklıdır ancak evrendeki yerini de sekteye uğratmaz. Bu durumda bilindiği kadarıyla aykırı duran yalnızca insandır. O da devletin oluşumundan sonra… Şimdi örneği biraz daha yakına getirelim. Dünyada yaşayan herkes 'bir'lik ifade eder. Yani insan 'bir'dir. Ancak bu 'bir'i oluşturan çok sayıda başka 'bir'ler vardır. Ermeniler, Kürtler, Türkler, İngilizler, Fransızlar. Hepsi aynı 'bir' olan insanı oluşturandır. Ancak hepsinin birbirinden farklı dilleri, kültürleri, düşünceleri, kimlikleri vardır. Bu yüzden 'bir' kelimesini 'tek' kelimesine yeğliyoruz. Hepsinin bir araya gelip oluşturdukları insan gerçekliğinin yanında korumaları gereken özgünlükleri de vardır. Başta belirttiğimiz bir akış halinde olan ana nehirden çatallaşarak ayrılan devletçi-iktidarcı kol bunu sarsma çabasında oldu. 'Bir' diye bahsettiğimiz hakikati 'tek' olarak algılatmak istedi. Globalleşme denilen de bu oluyor. Dünyada her yıl direnilmediği için yok olan, entegre olan kültürler var. Bu durumun da temelinde özne-nesne ayrımı yatıyor.

Parçalanan, bütününden kopan, yani bağlı olduğu 'bir'den uzaklaşan her şey güçten düşer. Spekülasyona açık hale gelir ve zamanla dejenere olur. İfade ettiği bir hakikat kalmaz. Bunun için sistemin en etkili yöntemi de özne ve nesneyi birbirinden ayırmak oldu. Bütün hakikat paramparça edilerek yalnızca özgünlük üzerinden yorumlanmaya çalışıldı. Madde-enerji, erkek-kadın, beden-ruh, insan-doğa. Oysa hepsi aynı 'bir'in iki faklı görüngüsüydü yalnızca.

Erkek ve kadın insan 'bir'inin iki farklı görüngüsüydü.

Hakikatten uzaklaştırma çabası evrensel bütünlük algısının yıkılmasıyla başlamış olabilir. Çünkü birbirinden ayrılan 'bir'lerin birisi özne haline diğeri nesne haline getirildi ve nesneleşen üzerinde her türlü tasarrufun yaratılabileceği bir hale getirildi. Üçüncü yol bunun da ötesinde bir durumu ifade ediyor. Çünkü üçüncü yol bütünlüğü de, özgünlüğü de esas alıyor ve herhangi birini diğerine nesne haline getirmiyor. Bilime tanrı sözü gibi bakıp her şeyi ille de ona dayandırmaya inanmıyoruz ancak bilimsel dayanaklar da yok değil. Maddenin en küçük yapı taşı olan atomlarda (çok daha küçük parçalara da ulaşıldı) devinime bakılırsa bazı şeyler daha iyi algılanacaktır. Atom altında onlarca parçacık var ve her birinin işlevi, rengi, dokusu birbirinden farklı. Bütün bu renk cümbüşüyle beraber ortaya çıkardığı 'bir' atomun kendisi oluyor. Herhangi bir özne-nesne ayrımı yok. Toplum da böyledir. Renk cümbüşüdür ve şu an var olan düzen bunun tamamen yok olmasını istiyor. Üçüncü yol yeniden renk cümbüşüne yürümenin yolu oluyor.

Bu yüzden bir sistemi düşlerken bütün kapsamını, yürüyüş biçimini, yöntemini, yaklaşımını bir arada değerlendirip ona göre yürümek gerekiyor. Politik alanda da böyledir. Üçüncü dünya savaşının esasen devletler ve halklar arasında yaşandığını belirttik. Bu savaş 'an' içerisinde geleceğe çok büyük bir tesirde bulunuyor. Var olan yanılsama kutuplarının birinin yanında yer almak zorunda değiliz. Çünkü kutup olarak nitelendirilen 'süper güçler' , petrol zengini ulus-devletler, yerel statükocular bir bütünen özne-nesne ayrımına dayanarak yaşamını sürdürüyor. Bu yüzden dünyanın ihtiyacı olan tek şey var ki, o da üçüncü yolun sistemleşmiş ifadesi olan demokratik modernite.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

İkiliklerden Kurtulmak

Fikret Çalağan

Hiyerarşik toplumdan bu yana toplumsal tarih, devletli uygarlık ile demokratik uygarlığın mücadelesini içinde barındıran iki uygarlık çizgisinin çelişkiler, çatışmalar ve uzlaşmalarla birlikte yana yana yürüyüşünün tarihidir. Bunun güncel durumunu ise ‘kapitalist modernite’ ile ‘demokratik modernite' olarak ele almak gerekir. Bu temelde bakıldığında tarihsel ve güncel olarak mücadelenin iki çizgi arasında yürüdüğü açıktır. Biri devletli/iktidarcı uygarlık çizgisi olurken, diğeri ise demokratik uygarlık çizgisidir. Doğal toplumdan bir sapma olan hiyerarşik toplum ve sonrasında iktidar ilişkilerinin her türlü karmaşık şekli ile gelişen kapitalizm ile birlikte toplumun tüm hücrelerine nüfuz eden devletçi/iktidarcı uygarlık çizgisi, toplum karşıtı ideolojik, politik ve kültürel bir hatta kendini örgütlemektedir. Devlet ve iktidar odaklarının toplum kırımına yönelik saldırılarına karşı, sürekli bir direnişle toplumu korumaya, demokratik uygarlığı komünal değerler çerçevesinde yeniden inşa etmeye çalışan demokratik uygarlık güçlerinin mücadelesi de ideolojik, siyasal ve kültürel bir bileşke üzerinden var olmuş ve kendini bugünlere taşımıştır. Varlığını koruma hali sürekli bir oluş haliyle sürmüştür. Oluş süreci, direnişi sürdüren demokratik uygarlık güçlerinin (kadın, etnisite, sömürüye karşı çıkan ezilen sınıflar, kültürler, ekoloji hareketleri vb.) rengini alarak, çeşitlenerek geniş ve esnek bir tarzda süreklilik kazanmıştır.

Politik mücadelenin uzun sürmesi ve zamana yayılması birçok komplikasyona neden olmuş, dogmatik tarzda katılaşmalara da zemin hazırlamıştır. Özellikle devletli uygarlık çizgisinin toplumsal yaşamda hegemonya kurması ve yarattığı kurumsallaşmaların da etkisi ile iktidar her gün hem tepeden hem toplumun kendi içinden yeniden ve yeniden üretilmiştir. Muhalif bütün toplumsal kesimlerin politik esnekliğini ve manevra yapma kabiliyetlerini sekteye uğratmak ve katı-dogmatik bir hat yaratmak için çatışan ikilikler devreye sokulmuştur. Düşünme eylemini ve pratik süreci bu ikiliklere daraltmak konusunda yoğun bir çaba harcanmıştır. Özellikle kapitalizmin gelişimini hazırlayan Kartezyen düşünme biçimi; bunu daha da boyutlandırarak beden ve ruh ayrımından tutalım her türlü ilişki, düşünüş, politika ve eylemi ikilikler ve karşıtlıklar üzerinden 'birinden birine' toplumu/bireyi mecbur bırakmaya, alternatif yokmuşçasına yaşamın içinde var olan diğer olasılıkları silikleştirmeye yönelik bir tutum gelişmiştir. Üçüncü yol/seçenek tartışmaları ve kavramsallaştırmaları ikilikler üzerinden yaşanan daralmaya bir çözüm sunma adına farklı politik çevrelerce kendi diskurlarıyla anlam yüklenmeye çalışılarak tartışıldı ve günümüze kadar geldi.

Bu kavramsallaşmalara geçmeden önce sonda söylememiz gerekeni başta ifade etmekte yarar var. Abdullah Öcalan ve onun önderlik ettiği Kürt Özgürlük Hareketi 'üçüncü yol' kavramını kullanırken, iki dünyanın yanına bir üçüncü dünya veya iki çizgi yerine uzlaşma amaçlı bir üçüncü çizgi önermiyor. Tam tersine demokratik uygarlık ve devletli/iktidarcı uygarlık olarak iki çizginin var olduğunu söylerken, özellikle devletli uygarlık çizgisinin hakim kılmaya çalıştığı ve daralmaya/katılaşmaya neden olan ikiliklere sıkışmadan güncel siyasette yol almanın yöntemi olarak üçüncü yolu/seçeneği tanımlamaktadır. Demokratik uygarlık çizgisini, yeni siyaset mecrası olarak tanımlamaktadır. Daha yalın bir ifade ile söyleyecek olursak üçüncü yol, demokratik siyasetin kendisidir.

Kürt Özgürlük Hareketi tarafından tanımlanan üçüncü yol kavramının hareketin hangi tarihsel eylemi ile nasıl bir içeriğe kavuştuğunu değerlendirmeden önce üçüncü yol kavramının farklı kesimler tarafından nasıl kullanıldığına bir göz atalım. Görülecektir ki, bu kavramı her kullanan buna ayrı bir içerik kazandırmış ve bu içeriğe uygun bir eylem geliştirmiştir. Bundan dolayı; kavrama tek düzey bir anlam yükleyip öyle yaklaşmak düşünsel daralmayı ve katılaşmayı doğuracağı için çözüm gücü olmak iddiasının yitimine neden olur.

Üçüncü Yol Kavramının Tarihsel Kullanımları

Bu kavram 'ne sosyalizm ne kapitalizm', onların yerine üçüncü yol olarak 'sosyal demokrasinin' önerildiği 20. Yüzyılın başlangıcından itibaren sol açısından konuşulan temel kavramlardan biri olmuştur. Ancak bilinmelidir ki bu kavram sol dışında, politik sağ tarafından da popüler olarak görülmüş ve zaman zaman kullanılmıştır. Sosyal demokratlar, her dönem buna bir içerik kazandırmaya çalışırken, sosyalistler de buna karşı eleştirileriyle üçüncü yol kavramına karşı bir duruş geliştirmişlerdir. Bu karşıtlık sol düşün dünyasını öyle bir işgal etmiş ki bugün Kürt Özgürlük Hareketinin üçüncü yolu kavramsallaştırması bile farklı bir içerikle ele alınmakta kavramın kurucu gücü göz ardı edilmektedir. Oysa bu kavram kullanılan burjuva içeriğinden tümden farklı olarak Özgürlük Hareketinde devrimci politik bir eylem olarak kurulmaktadır.

Sosyal demokratlar açısından üçüncü yol serüveni 1900'lü yılların başında sosyalizm ve liberalizm arasında farklı bir yol olarak ifadesini bulmuştur. 2. Dünya Savaşıyla birlikte iki kutuplu bir dünyada sosyalist devrimlerin yaygınlaşması, Avrupa'da başlayan ve birçok ülkeye kırıntı olarak yansıyan sosyal refah devletlerini hüküm sürdüğü bir dönemde sosyal demokratlar, programlarında üçüncü yola yer vererek Keynesyen politikalardan yarar uman bir hat tutturmaya çalışmışlardır. Reel sosyalizmin çözülüşü ile birlikte "piyasa mı, devlet mi?" tartışmalarının yoğunlaştığı bir dönemde, sosyal devletin görece sağladığı olumluluklar ve solun devlet ile koparamadığı ilişkileri nedeniyle üçüncü yol tartışmalarına ilişkin solun tutumu farklı bir içerik kazanmıştır. Sosyal demokrasinin yeni biçimi olarak gelişen üçüncü yol, sosyalizm ve kapitalizm arasında bir yol yerine klasik sosyal demokrasi ile yeni sağ arasında bir üçüncü yol tanımlamasına dönüşmüştür. Çek ekonomi uzmanı Ota Šik bunu piyasa sosyalizmi olarak tanımlarken, İsveç sosyal demokratları 1980'li yıllarda geliştirdikleri programın temel çerçevesi olarak üçüncü yol kavramına içerik kazandırmaya çalıştılar. Ancak bugün halen üçüncü yol denilince ilk akla gelen politik figürler Bill Clinton ve Tony Blair olurken, işin teorisyeni ise Anthony Giddens olmuştur.

Üçüncü yola, bir çözüm arayışının yanı sıra mücadelenin adımları olarak da bakmak daha sağlıklı olacaktır

---

Bill Clinton'ın yeni liberal muhafazakarların bazı yaklaşımlarını çağrıştırdığı anlaşılan 'bildik şekliyle sosyal devlet uygulamalarına son vereceğine' dair söz vererek açıkladığı ve uyguladığı program piyasa ekonomisinin en vahşi haliydi. Tony Blair ve İngiliz İşçi Partisi, Margaret Thatcher'ın uzun süren iktidarının yarattığı olumsuzlukları aşma iddiasıyla söylemlerine üçüncü yol kavramının elbise olarak giydirerek iktidara gelmiş ancak, Thatcher'ın ekonomik politikalarını devam ettirmiştir. Clinton ve Blair, geliştirdikleri söylem ve politikalarla bu döneme kadar gelişmiş olan sosyal haklara ve sendikal örgütlenmelere kısıtlamalar da dahil olmak üzere daha sert politikalar uygulamışlardır. Esasen her iki siyasetçinin de üçüncü yol dedikleri piyasa ekonomisinin kendisidir. Devlet ile piyasa arasındaki tartışmada piyasa merkezli bir yaklaşımı esas almış ancak devleti de bunu düzenleyen olarak konumlandırmışlardır. Bununla birlikte sosyal demokrasinin artık üçüncü yol olarak tanımlanamayacağı bir döneme girilmiş olduğunu söyleyebiliriz.

Tam da bu duruma itiraz olarak Anthony Giddens

"sosyal demokrasinin yeniden dirilişi" adı altında felsefik ve programsal bir tartışma yürütmüştür. Giddens, 'üçüncü yol' kavramını sosyal demokrasinin yeniden canlanışı, sosyal demokratların geçen yüzyıl boyunca pek çok kez üzerinde durmak zorunda kaldıkları konunun günümüzde yeniden ele alınışı olarak yorumlamıştır. Sosyal demokrasiyi, geçen yirmi ya da otuz yıldan fazla süredir kökten değişime uğrayan dünyaya adapte etmeye, edilmeye çalışılan düşünce ve politika üretme bağlamında ele aldığını söylemiştir. Aynı zamanda 'üçüncü yol'u hem eski tip sosyal demokrasiden hem de yeni liberalizmden farklı bir çaba olarak kabul etmektedir. Küreselleşme sürecinde sosyal demokratlar korumacı politikalar yerine küreselleşme ile uyumlu bir politikanın geliştirilmesini önermektedir. Bu çerçevede üçüncü yol değerlerini tariflerken aynı zamanda üçüncü yol programı açısından da bir öneri sunmaktadır. Giddens; "Yeni liberaller devleti küçültmeyi arzuluyorlar; sosyal demokratlar ise, tarihten getirdikleri bir özellik olarak devletin genişletilmesi taraftarıdırlar. Üçüncü yolun önerisi ise devleti yeniden yapılandırmak yani 'devlet düşmandır' diyen sağ ve 'cevap devlettir' diyen sol söylemi aşmaktır" diyerek devlet ile piyasanın uyumunu temel bir başlık olarak ortaya koymaktadır. Bunu da "demokrasinin demokratikleştirmesi" olarak kavramsallaştırmaktadır.

Sosyal demokratlar dışında üçüncü yol kavramını kullanmaya çalışan Mahatma Gandi; "ya teslimiyet ya savaş" ikilemine karşı "pasif eylemlilik/sivil itaatsizlik" diyerek üçüncü bir seçenek olarak güçlü ve dönüştürücü bir politik eylem çizgisi önermiştir. Özgürlük Hareketi, bu çizgiyi demokratik siyasetin eylem hattının geliştirilmesi açısından önemli bir deneyim olarak görmektedir.

Yine devrimci bir hareket olan Nikaragua'daki Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi (FSLN) 1970 yılında askeri eylemleri durdurma kararı almıştır. Dört yıllık eylemsizliğin ardından, 1974'te yeniden eyleme geçen hareketin önderliğinde farklı eğilimler baş göstermiştir. Bu eğilimlerden biri olan ve 1976 yılında Daniel Ortega liderliğinde ortaya çıkan "Tercerista" (Üçüncü Yol) olmuştur. Üçüncü yol eğilimi; "Nikaragua'da devrimci durumun yaşanmakta olduğunu ve gerilla mücadelesinin ateşleyeceği bir silahlı ayaklanmayla FSLN'nin iktidarı ele geçireceğini, gerçekleştirilecek devrimde Somoza karşıtı burjuvaziyle ittifak kurularak ortak 'demokratik halk hükümeti' kurulmasını" savunmaktadır. Üçüncü yol çizgisini benimseyenler izlenecek strateji ve taktik ile FSLN'nin 1969 programında ortaya konan "demokratik halk iktidarı" hedefini gerçekleştirecekleri iddiasını ortaya koymuşlardır. 1979'a girildiğinde devrimci mücadele alabildiğine yükselmiş ve FSLN içindeki üç eğilim (Proleter Eğilim, GPP ve "Üçüncü Yol") birleşme kararı almıştır.

Sağ açısından birçok ülkede üçüncü yol kavramı kullanılmakla birlikte bunun bir yansıması 1990'da Erbakan'ın Refah Partisi tarafından merkez sağ ve sol arasında iki bloklu siyasete karşı tanımlanmaya çalışıldı. Bu yöntem ile Refah Partisi kısa sürede yine sağdan olmak üzere bir iktidar alternatifi olarak çıkmıştır. En son 31 Mart 2019 yerel seçimlerinde HDP'nin üçüncü yol söylem ve tutumumu bulanıklaştırmak için Cumhur ittifakı ve Millet İttifakındaki milliyetçilerin ortaklaşması ile oluşacak bir üçüncü yol tartışması kısık olsa da dillendirildi.

Ancak üçüncü yol kavramını politik sağ cenahta en net ifade eden Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegoviç olmuştur. Begoviç'in 1998'de Çağdaş İslam Düşüncesine Bir Katkı Olarak; Üçüncü Yol diye tarif etmeye çalıştığı, İslam idi. "Varlığın temeli olarak ruhu gören idealist Hristiyanlık ve varlığın temelini madde olarak gören metaryalist Yahudilik yerine ruh ve maddenin birlikteliği olarak İslam, üçüncü yoldur. İkisinin sentezi olan İslam, insanın düalist yaratılış yapısından kaynaklı olarak dengenin sağlanması için İslam/üçüncü yol zorunludur" diye önermektedir. Siyasal olarak, İslam ve İslam karşıtı bir dünya ikilemine karşıdır. Yeni dünya düzenine alternatif bir öneri olarak üçüncü yol olarak İslam'ı önermiştir.

Görüldüğü üzere her kesimin bir "üçüncü yol"u var. Sanayi toplumu ile birlikte daha da yaygınlaşan ikiliklere dayalı çözümsüzlükte her kesim, bir şekilde kendi çözümünü "üçüncü yol" ile kavramsallaştırarak, bazen iki kutbun arasında bir durumu, bazen sentez, bazen de kutuplardan birinin yanında

oluşunu tariflemeye çalışmıştır. Sol ve sosyalist dünyada üçüncü yol eleştirilerin büyük çoğunluğu ise sosyal demokratların tanımladığı üçüncü yola ilişkin itirazlar şeklinde yükselmektedir. "Devlet küçültülüyor ve piyasaya alan açılıyor", "sosyal devlet ortadan kaldırılıyor", " sosyal demokrasinin sonu" denilerek yapılan eleştiriler aslında sosyalizm adına yola çıkanların daraldığı alanı göstermektedir. Piyasa karşıtlığı üzerinden devleti savunma refleksi sosyalizm idealine ne kadar uzak olduğunun göstergesidir. Bu tartışma uygarlık düzeyinde yürütülmediği ve esas bağlam olarak devleti ele geçiren eşitlikçi ve kurtuluş ideallerini barındırdığı için sonuç olarak kapitalist modernitenin mezhebi olmaktan kurtulamayan bir sosyal demokrasi -reel sosyalizm-ulusal kurtuluş sınırında tartışmak zorunda kalmış olacağız. Bu bizim yeni bir uygarlığın inşasında yol alışımızı engeller. Sosyal demokrasinin ve reel sosyalizmin çözülüşünün sosyalizm açısında hayırlı olduğu açıktır.

Öcalan, üçüncü yolu önerirken demokratik uygarlık çizgisinin güncel siyasal eylemine bir arayış için ikiliklerin katılaştırdığı toplumsal, siyasal ve kültürel alanı esnek ve estetik bir tarzda ele alarak yeni yaşamı inşanın eylem hattı olarak tariflemektedir. Teorik çerçevesini ise demokratik, ekolojik ve kadın özgürlükçü paradigmadan almaktadır.

Üçüncü yol/seçenek, hareketin toplumsal eyleminde şekillenerek adım adım belirli somutluklar kazanarak bugüne kadar gelmiştir. Üçüncü yola, bir çözüm arayışının yanı sıra mücadelenin adımları olarak da bakmak daha sağlıklı olacaktır.

Üçüncü Yol'un İçeriğinin Şekillenişinde Kesitler

Birinci Kesit: Özgür Halk

İki bloklu dünyanın olduğu bir dönemde filizlenen Kürt Ulusal Kurtuluş Hareketi adından anlaşılacağı üzere bir ulusal kurtuluş hareketi olmakla birlikte, toplumsal özgürlük alanına dair söylemleri ile enternasyonal bir karakter de taşıyordu. Buna uygun ilişkilerini de kurmaya çalıştı. Ulusal kurtuluş devrimlerinin bu dönemde aldığı biçim, sömürgeciliğe karşı kurtuluşun yetmediği, esaret/kurtuluş ikiliğinden devrimin içeriğinin özgüllüğüyle daha fazla doldurulması gerekliliğinden hareketle Özgür Halk kimliği olarak şekillenmiştir. Buna bağlı olarak bir toplumsal özgürlük felsefesinin adım adım geliştirilmesi ile birlikte eylemini ve kurumsallaşmasını yaratmıştır. Kadın Hareketi bunun en önemli eşiğidir.

İkinci Kesit: Savaş-Barış Düzlemi

Sürekli çatışma halinin yarattığı toplumsal yıkımın yanı sıra, bu ortamda her gün kendini yeniden var eden resmi ideoloji olmuştur. Ezen ve ezilen ikileminde bir yanıyla milliyetçilikle tarafgir ettiği "Türklük" ile karşıtlaştırarak geliştirdiği "Kürtlük" ikiliğinin kurduğu hegemonya ile resmi ideoloji tüm alanlara nüfuz etmiştir. Yaratılan bu ikiliğe bağlı katılaşmanın aşılması için Kürt Özgürlük Hareketi, savaş yerine öz savunma temelli direnişi geliştirip aynı zamanda belirsiz bir barış tanımı yerine devlet ile demokratik özerklik hukuku ile bir arada olabilirliği tanımlarken barışı yeni bir yaşamın inşasının olanağı olarak ele alınmıştır. Savaş-barış düzleminin tanımlaması ile demokratik siyasetin kendini geliştirme olanaklarının yaratılması için bu düzlemin geliştirilmesine ihtiyaç vardı. 1993'le başlayan bu süreç çatışma-çelişki-ilişkilerle önemli olanaklar sunmuştur. Lakin demokratik siyasetin aktörlerinin buna uygun teorik bir alt yapılarının olmayışı, "çatışma-çözüm diyalektiği" ni işletememeleri, sömürgeci hukukun etki alanından çıkamama ve mekanik bir anakroniyle hareket etmeleri olanakların yeterince değerlendirilemediği tarihsel bir eşiğin ıskalanmasına da sebebiyet vermiştir. Sosyalist çevrelerin de savaş-barış ikileminde yaşadığı bu dar bakış açısı sürekli olarak bu düzleme kuşkucu ve mesafeli bir yaklaşıma cevaz vermiştir.

Üçüncü Kesit: Üçüncü Alan Olarak Sivil Toplum

2000'lerde İmralı süreciyle birlikte demokratik siyasetin daha da geliştirilmesi için yoğunca bir çalışma yürütüldü. Abdullah Öcalan, İmralı'da hazırladığı savunma metinleri ile demokratik

uygarlık manifestosunun ana çerçevesini hazırladı. Özgürlük Hareketi, bu tartışmaları geliştirerek ona uygun belirli kurumsallaşmalara giderek ön açıcı bir tavır sergiledi. Lakin oldukça ironik bir biçimde demokratik siyasetin önündeki en büyük engel "geleneksel politik toplum" olmuştur. Oysaki politik toplum, "ulus devlet-devlet kurumları, siyasal partiler, vatandaşlık ve buna karşı bir savunma mekanizmasına dönüşen cemaat-aşiret- aile-etnisite olarak şekillenen geleneksel toplum arasında baskılanmış toplumun yeni bir örgütlenme alanı olarak" tariflenmişti. Ve bu alan üçüncü alana içkin kılınmıştı.

Üçüncü yol, Rojava öznelliğinde devrimci bir öz ve biçim kazanmıştır

Üçüncü alan, geleneksel toplum ve "geleneksel politik toplum" yerine kendini her alanda örgütleyen iç içe geçen geniş bir sivil toplum örgütlenmesi olarak ele alınmıştı. Tariflenen sivil toplum, toplumsal olanın politikleştirildiği ve politik olanın toplumsallaştırıldığı toplum içine yayılmış ve çeşitlenmiş örgütlenmeler ve kurumsallıklar olarak tanımlanmıştır. Eylem çizgisi sivil itaatsizlik olarak belirginleştirilmiştir. Sivil toplum esnek bir örgütlülük ve geniş bir teorik birikime dayanması ile var olan bu ikilikten sıyrılarak toplumun yeniden kendini güçlü kılacağı demokratik inşa ile gelişecek bir toplumsal form olarak ifade edilmiştir. Bu konuda epeyce bir yol alınmakla birlikte derinliği olmayan örgütlenmeler, çeşitlilik yerine birbirine benzeyen kurumsallıklar ve bir türlü terk edilmeyen ezberci-kalıpçı zihniyet yapılanması, liberal eylem alışkanlığı ile bu süreç istenilen düzeyde bir toplumsal örgütlülüğe dönüşemedi. Yaşanan bu deneyim yeni süreçlerin hazırlanması ve nitel bir dönüşüm için önemli bir nicel birikim zemini sunmuştur.

Sosyalist sol, üçüncü yolu yeni liberalizmle birlikte gelişen ve devlet eliyle sivil toplumun örgütlenmesi olarak tanımlanan sivil toplumculuk ile ilişkilendirerek üçüncü alana kuşkulu yaklaşımı mesafeli/uzak bir duruşu mukim kılmıştır.

Tüm bu tarihsel kesitlerde görüldüğü üzere tüm kavramsallaştırmalar yalnızca bir tanımlama değil aynı zamanda belirli bir toplumsal eylem ve tarihsellikte içerik kazanarak gelişen kavramlardır. Aynı zamanda toplumsal eylemden kaynaklı olarak dinamik bir süreci barındırmaktadır. Üçüncü yol tartışmaları da tam da bu dinamik süreç üzerinde şekillenmiştir.

Demokratik çözüm süreci ile birlikte Türkiye'de yaşanan yoğun siyasal sürece eşlik eden ve Ortadoğu coğrafyasında zuhur eden "Arap Baharı"nın konjonktürel çerçevesiyle ete kemiğe bürünen üçüncü yol kavramı, Ortadoğu halklarının "isyan baharı" diye tanımlanan döneminde ezilenlerin politik perspektifini geniş bir açıyla örgütleyebileceği esnek, dinamik ve meşru bir uzam olarak ortaya konuldu. Çünkü yükselen isyanın güçlü bir örgütsel zemine ve birikime sahip olmaması bir taraftan Ortadoğu'daki despotik devletlerin baskısına uğrarken diğer taraftan ise emperyal güçlerin yönlendirmesi ile birlikte, isyan ya bastırıldı ya da dönüşüme uğratılarak egemenlerin çatışmalarının aracına dönüştürüldü.

Uzun yıllardır dört despotik devlet ve uluslararası emperyalist güçlere rağmen Ortadoğu sahasında siyasal bir aktör olarak var olan Özgürlük Hareketi, yaşanan bu sürece cevap olmak açısından üçüncü yol/seçenek siyasetini önerdi. Üçüncü dünya savaşının mekanına dönüşen Suriye'de, Rojava devriminin kazanımlarını korumak ve aynı zamanda çatışan güçlerden birinin yanında ya da karşısında olmamak olarak tanımladığı üçüncü yol rejim ile çatışmamayı sağlarken selefi güçlerinin Rojava'ya girişini engellemiştir. Güçlü bir teorik paradigmadan beslenen Rojava devrimi, geliştirdiği demokratik siyaset ile demokratik uygarlık inşası ve bu inşanın kurucu gücü/öznesi olan kadın devrimi ile yoğrulması Ortadoğu devriminin ön adımları olmakla birlikte evrensel bir karakter de kazanmıştır. Bu anlamda üçüncü yol, Rojava öznelliğinde devrimci bir öz ve biçim kazanmıştır.

Türkiye'de ise kaba olarak kendini merkez sağ ve sol diye tariflemekle birlikte birbirine benzeyen despotik, tekçi, eril zihniyete sahip iki blok arasına

sıkışmış bir siyasetin varlığı, demokratik siyasetin kendisini var etmesinin önündeki en büyük engeldir.

Sosyalistlerin ve diğer toplumsal örgütlenmelerin örgütlülük düzeyi alternatif yaratmaktan uzak olduğu için bu sistemden kurtulmak isteyen ve yeni bir yaşamı inşa etmek için "başka bir seçenek mümkün" diyenlerin yeni bir odak oluşturması gerekir. Bu odak, demokratik siyasette toplumsal düzlemde ifadesini bulan HDK ve güncel siyasete tercüme edilmiş hali olan HDP'dir. Mezkur iki kurum sürekli bir oluş haliyle üçüncü seçeneği temsil etme iddiası ve yükümlülüğü ile karşı karşıyadır.

Bu anlamıyla Özgürlük Hareketi ve birlikte yol yürüdüklerinin ifade ettiği üçüncü yolu, burjuva içeriği ile tanımlanan, onun bir kolu olarak devam eden burjuva siyasetin kavramsallığı ile karıştırmamak gerekir. Özgürlük Hareketinin teorik arka plan ve devrimci eylem ile içeriğini dinamik olarak ördüğü kavramları anlamlandıramamaktan kaynaklı bu durum ciddi bir engele dönüşüyor. Bu aynı zamanda birbirini anlamama halinin yansımasıdır. Çatıştırılmış, karşıtlaştırılmış ikiliklere dayanan daraltılmış siyaset tarzı; yozlaşmayı, çözümsüzlükle birlikte çürümeyi geliştirirken aynı zamanda iktidarı her gün yeniden-yeniden üretmek dışında bir yol sun(a)mamaktadır.

Sonuç olarak;

Doğu-batı, birey-toplum, ilerici-gerici, sağ-sol, küresel-yerel ikilikler anlamayı zorlaştırdığı gibi düşünce dünyamıza vurduğu ketlerle sürekli olarak kendini tekrar eden ve egemen olanı yani iktidarı üreten bir sarmalın içinde dönüp durmamıza neden olacaktır. Bunun yerine yaratıcı çözümlerin olduğu devrimci eylem içinde her gün yeniden kendini inşa eden bir yola ihtiyaç vardır.

Bu yol piyasanın gücü ve onun koruyucu meleği olan devletin gücü ile yürünecek bir yol değildir. Bu yol, toplumun kendini yeniden inşanın aracı olarak görüp, öz örgütlemeleri olan komün ve meclislere dayalı örgütlenmenin yoludur. Bu yol, toplumu korumak aynı zaman sürekli bir oluş hali için olanak sağlamaktır. Öncelikle kendini örgütleyen, dönüştüren kendisi ile birlikte yanındakini ve karşısındakini dönüştürmeyi amaçlayan topluluklara dayalı bir mücadele hattı ve diskurudur bu yol. En genel adıyla "üçüncü yol"dur. Üçüncü Yol, demokratik siyasetin tüm bu anlaşılmama haline ve çözümsüzlüğe cesaretle çözüm arayışının adıdır.

Yararlanılan Kaynaklar:

- Abdullah Öcalan –Demokratik Uygarlık Manifestosu
- İmralı Görüşme Notları
- Anthony Giddens –Üçüncü Yol "sosyal demokrasinin yeniden dirilişi"
- İlkay Meriç-Nikaragua Devrimi ve Sandinizmin Dünü, Bugünü
- Çiğdem Demircan -Üçüncü Yol ve Yolun Sonu
- Nejat Uğraş- 'Üçüncü Yol'a Revan Olmak
- Muhafazakar Düşünce Dergisi 48. Sayı; Çağdaş İslam Düşüncesi

İçindekiler İçin Tıklayınız...

ABD Öncülüğündeki Savaşlar ve Modern Emperyalizm Çağında Silah Türleri

Prof. Jose Maria Sison*

Giriş

20. Yüzyılın başında modern emperyalizmin ortaya çıkmasından bu yana, tekelci kapitalist devletler çeşitli boyutlarda saldırı savaşları veya karşı devrim savaşlarının yanı sıra Birinci ve İkinci Dünya Savaşları gibi emperyalistler arası savaşlara girmiştir. Bu amaçla, konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan kimyasal, biyolojik, nükleer ve radyolojik olmak üzere çeşitli türlerde kitlesel imha silahları araştırma ve geliştirme çabaları için askerî ve özel sektör bilim ve teknolojilerini kullanmışlardır. Bunun sonuçlarından biri olarak ABD'nin önde gelen savunma şirketleri daha da büyüyerek küresel ölçekte dominant hâle gelmiş, hükümetle yaptıkları anlaşmalardan faydalanarak hükümet destekli araştırma ve geliştirme çalışmalarından kendilerine "ücretsiz" teknoloji sağlamışlardır.

Konvansiyonel silahlar birincil olarak patlayıcı, kinetik veya yakıcı potansiyelleri için, özellikle savaş alanında, savaşçılara karşı kullanılan silahlardır. Ancak bu silahların tahribat kapsamı, halı bombardımanları, yangın bombaları ve fosfor, napalm ve parça tesirli bombaların kullanımı gibi durumlarda, aynı zamanda siviller arasında geniş çaplı ölümlere yol açabilir. Hedef alınan asıl noktalar askerî güçler ve tesisler olduğunda dahi konvansiyonel olmayan kitlesel imha silahları bir anda tüm sivil nüfusu, sosyal altyapıyı ve çevreyi tahribata uğratma, bunlara kalıcı şekilde hasar verme potansiyeline sahiptir.

Yerimiz az olduğundan tarihsel arka planları kısaca vererek ABD ile artık var olmayan Sovyetler Birliği arasındaki Soğuk Savaş yıllarından sonra gelen, daha yakın tarihlerde emperyalist devletlerin sorumlu olduğu savaşlara ve kitlesel yıkımlara odaklanmaya çalışacağım. Günümüzde Çin dahil olmak üzere emperyalist güçler, konvansiyonel olan ve olmayan en büyük kitle imha silahı stoklarını ellerinde bulundurmaktadır.

Nürnberg ilkeleri uyarınca, konvansiyonel olan ve olmayan kitle imha silahlarını üreten ve Hitler Almanyası ile benzer, hatta onu dahi aşan şekillerde bunları şantaj, askerî abluka ve saldırı savaşları için kullanan en üst terörist güç olarak ABD karşımızda durmaktadır. Ayrıca 2019 yılı itibariyle ABD, küresel silah ticaretinin bir numaralı tedarikçisi konumunu da korumaktadır.

Günümüzde ABD'nin kurulu olduğu coğrafî bölgenin fethinde, yerli nüfusa karşı uygulanan soykırım harekâtlarındaki şiddet ve vahşet bakımından İngiliz sömürgeciliğinin varisi ABD'dir. Beyaz yerleşimciler, zamanın en ileri konvansiyonel silahlarını kullanmanın yanı sıra çiçek, bubonik veba, kolera, grip, su çiçeği, kızıl, frengi gibi diğer hastalıkları da getirerek yerlileri bunlara maruz bırakmıştır. Daha sonrasında tüfekler, kırbaçlar ve zincirlerle Afroamerikalıları köleleştirmiş, cezasız kalan cinayetlerle her istediklerinde köleleri öldürmüştür. Nazi Almanyası ideologları, Amerikan yerlilerinin ve Afrikalı kölelerin üzerinde kurulmuş olan bu beyaz üstünlükçü hakimiyete hayranlıkla bakmıştır.

ABD emperyalizmi, Nagazaki ve Hiroşima gibi kentlerde sivil nüfus üzerinde atom bombası kullanan ilk ve bugüne dek tek güç olma ayrıcalığını da bulundurmaktadır. Bundan başka Kore, Küba ve Vietnam halklarına karşı kimyasal, bakteriyolojik ve entomolojik silahlar da kullanmış, daha yakın tarihteki saldırı savaşlarında, faşist ve neo-muhafazakâr tam spektrum hakimiyet politikasıyla radyolojik silahlara

da başvurmuş, yüksek teknoloji ürünü silahlarda üstünlüğü tamamen ele geçirmiştir. Pek çok Pasifik adasında ve mercan adalarında ABD'nin yaptığı geniş çaplı nükleer testler insan sağlığına ve çevreye hasar vermiş, gizli laboratuvarlarda yürütülen tıbbi testler de benzer şekilde pek çok gönüllü veya gönülsüz insan denek üzerinde hasarlar bırakmıştır.

ABD'nin ve diğer emperyalist güçlerin ideolog ve propagandacılarının, terörist ifadesini yalnızca emperyalist teröristlerin ellerindeki kitle imha silahlarıyla karşılaştırılması dahi mümkün olmayan silahlara başvuran bireylere ve küçük gruplara özel olarak kullanmalarına dikkatimi vermeyeceğim. Bu süper teröristler mevcut uluslararası anlaşmaların etrafından dolaşarak ya da bunları ihlâl ederek bu silahları üretmekte ve rakiplerini tehdit etmek ve onlara saldırmak için kullanmaktadır. Bazı kitle imha silahlarını paylaştıkları İsrailli Siyonistlerle birlikte, El-Nusra, El-Kaide ve Selefi İslam Devleti (DAEŞ) gibi terörist vekillerine kimyasal silahlar da tedarik etmektedirler.

I. Dünya Savaşı ve Değişen Ölçeklerde Saldırı veya Karşı Devrim Savaşları

Kendi başlarına, konvansiyonel olmayan silahlar kullanılmaksızın yürütülen savaşlarda dahi sivillerin yaşamları, sosyal altyapılar ve çevre çok büyük ölçekte tahrip edilmiş, hastaların tedavisi ve hastalıkların yayılmasının önlenmesi için yeterli sağlık personeli ve tesisinin kalmayacağı koşullar yaratılarak kitlesel açlık ve salgın hastalıkların yayılması için uygun şartlar hazırlanmıştır. 1899 yılında başlayan ABD-Filipin Savaşı'nda, Filipin nüfusunun yüzde 20'sinden fazlasının, yani 1,5 milyonunun üzerinde Filipinlinin işkence ve ateşli silahların yanı sıra gıda blokajları, zorunlu tehcir, kitlesel açlık ve tıbbî bakım eksikliği nedenleriyle bulaşıcı hastalıkların yayılması kaynaklı ölümlerden ABD emperyalizmi sorumluydu.

I. Dünya Savaşı sürecinde hem İtilaf Devletleri hem de İttifak Devletleri, konvansiyonel silahların yanı sıra kimyasal ve biyolojik silahları da geniş kapsamlı şekilde kullanmıştır. Hardal gazı, fosjen gazı ve diğer kimyasal maddeler akciğerlerin yanması, körlük, ölüm ve sakatlığa neden olma amaçlarıyla kullanılmıştır. Emperyal Alman hükümeti ordusu, düşmanlarını şarbon ve ruam hastalığı ile vurmuştur. Bu gibi konvansiyonel olmayan silahların kullanımı, savaş sonrası dönemde 1925 Cenevre Protokolü ile kimyasal silahların yasaklanmasını getirmiştir. Ne var ki I. Dünya Savaşı ile toplumsal hayatın büyük ölçekte hasar görmesi bir diğer korkunç ama hesaplanmamış sonucu doğurmuştur: 1918 küresel grip salgını dünyanın toplam nüfusunun üçte birini etkilemiş, 50 milyonun üzerinde insanın ölümüne yol açmıştır

---

2020 yılı Mayıs ayında ABD Başkanı Trump, ülkesinin nükleer silah testlerine yeniden başlamak istediğini tek taraflı olarak ilan etti

---

II. Dünya Savaşı sırasında Müttefik Devletler ve Mihver Devletleri, büyük kimyasal silah stoklarına sahipti. Ama gerek savaş alanında gerekse Yahudileri ve muhalifleri toplu hâlde yok etmek için gaz odalarında kimyasal silahları kullananlar Mihver Devletleri olmuştur. İstila ve işgal ettikleri ülkelerde savaşın konvansiyonel şiddeti, sivil direnişler karşısında organize misillemeler, gıda ve tıbbî bakımın yokluğu, kitlesel açlıklar ve salgınlar sonucu on milyonlarca insanın zamansız ölümünün sorumluluğu, Almanya, İtalya, Japonya ve diğer ülkelerin faşistlerine aittir.

Savaşı kazanan Müttefik Devletler tarafındaysa ABD ve Avrupalı Müttefikler, orantısız bombalamalarla Almanya'da sivil nüfusun ölümünden sorumlu olmuştur. Ancak savaşı kazananların mantığına göre bu sözde stratejik bombalama harekâtı, savaş malzemelerini üreten Almanya kentlerini ve endüstriyel kuşağı sekteye uğratmak için tamamen şarttı ve faşist rejimlere yaltaklanan, onları destekleyen nüfus için adil bir ceza, yerel nüfusun Müttefik Devletlerin ilerlemesi karşısında şiddete başvurarak direnişe geçememesi için gerekli bir önlemdi.

Müttefik Devletlerin 1943 yılında Pasifik sahnesinde, 1944 yılında ise Avrupa sahnesinde hava üstünlüğünü hızla elde etmesinden faydalanan ABD, Avrupa ve Asya'da faşist denetim altındaki kentlere karşı kullanılan yangın bombaları ve halı bombardımanlarında en

önde gelen devletti. Müttefiklerin kullandığı bombalar bile çoğunlukla ABD'de üretilmişti. Ancak I. Dünya Savaşı'ndaki en eşsiz ve en gereksiz şiddet kullanımı, Japonya teslim olma teklifinde bulunmuş olmasına rağmen Hiroşima ve Nagazaki kentlerine atılan atom bombalarıydı. Bombalar bu iki kenti tamamen yok etti ve hayatta kalanları ölümcül hastalıklara ve doğum kusurlarına yol açan radyasyona maruz bıraktı. ABD'ye göre atom bombaları, işgalci ABD güçlerine karşı nüfusun direnişini tamamen kırmak ve böylece ABD askerlerinin hayatını kurtarmak ve zaferi garanti altına almayı amaçlıyordu.

Bir süre boyunca ABD nükleer silahlar üzerinde tekele sahipti ve bu silahları diğer ülkelere şantaj yapmak için, hatta dünyanın çeşitli ülkelerinde bulunan ABD askerî üsleri üzerinde zımnî bir şemsiye olarak kullanabiliyordu. Sovyetler Birliği 1949 yılında ABD'nin nükleer tekelini kırdı. Sahip olduğu nükleer bomba cephanesi, 1950-53 yılları arasında Kore halkına karşı, 1960'lardan sonra ise Vietnam ve Çinhindi halklarına karşı savaş açan ABD'yi nükleer bomba kullanmaktan alıkoymaya yetti.

Kore ve Çinhindi'ne karşı yürüttüğü saldırı savaşlarında ABD, konvansiyonel silahların yanı sıra geniş ölçüde ve yoğun bir biçimde bakteriyolojik ve kimyasal silahlar kullandı. Kore'deki mikrop savaşından ve Vietnam'da portakal gazı kullanılan savaşlardan sağ kurtulan kurbanlar, nesiller boyunca sivil nüfusa yönelen alçak emperyalist saldırıların yaşayan şahitleri oldular. Filipinler ve diğer ülkelerde silahlı karşı devrimleri ve kukla hükümetleri destekleyen ABD, gerilla savaşçıların kullandığı su kuyularına ve ırmaklara zehir karıştırmak için kimyasallar tedarik etti, karasu humması adı verilen sıtma türünü taşıyan sivrisinekleri kullandı.

ABD, biyolojik savaşı yasaklayan 1972 Biyolojik Silahlar Sözleşmesi'ne ancak Sovyetlerin biyolojik savaş araştırmalarını öğrendikten sonra uymaya başladı. 1925 Cenevre Protokolü ile her ne koşul altında olursa olsun kimyasal silahların kullanımının yasaklanmasına rağmen emperyalist güçler, kimyasal silahların geliştirilmesi, üretimi, saklanması ve kullanımını yasaklayan Kimyasal Silahlar Sözleşmesi'ni (KSS) ancak 1993 yılında imzaladı.

1970'lerin sonlarına doğru Sovyetler Birliği, Brejnev rejimi esnasında nükleer ve diğer konvansiyonel silahlarda ABD ile stratejik denkliğe ulaşmıştı. Bu iki süper güç arasında nükleer bir pat durumu ve terör dengesi oluşmuş, bu ise nükleer bir savaş durumunda karşılıklı imhanın açıkça kabulü sonucunu getirmişti. 1952'de İngiltere, 1960'da Fransa, 1964'te Çin, 1974'te Hindistan ve kısa süre sonra da Pakistan olmak üzere kimi diğer ülkeler de kendi nükleer silahlarını üretti. Daha sonrasında İsrail'in ve Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin de kendilerine ait nükleer silahlar ürettikleri bilinir hâle geldi. Bazı diğer ülkelerin de nükleer silah üretecek teknik kapasiteye sahip olduğu bilinmektedir.

Atmosferde, Uzayda ve Su Altında Nükleer Deneme Yasağı Antlaşması (ya da diğer adıyla Kısmî Nükleer Deneme Yasağı Antlaşması) 1963 yılında ABD, Sovyetler Birliği ve İngiltere tarafından imzalandı. 1968 yılında iki süper güç BM Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması üzerinde fikir birliğine vardılar. Kapsamlı Nükleer Deneme Yasağı Antlaşması 1996 yılında imzalandıysa da yürürlüğe girmemiştir. ABD ve müttefiki olan emperyalist güçler, nükleer stoklarını ve savaş durumunda bunları kullanma ayrıcalığını ellerinde bulundurmakta en ısrarcı olan devletlerdir. Bütünlüklü bir nükleer silahsızlanmaya en çok direnç gösterenler de bu devletlerdir.

2020 yılı Mayıs ayında ABD Başkanı Trump, ülkesinin nükleer silah testlerine yeniden başlamak istediğini tek taraflı olarak ilan etti. ABD, nükleer silahlarını ve sistemlerini en yeni teknolojilerle (örneğin siber uzay entegrasyonu, yapay zeka, kuantum bilgisayarları ve insan-makine arayüzleri gibi) geliştirmeye de devam etmekte, bunun yanı sıra yeni uzay silahları ve bunlara ilişkin olarak uzaya, dünya yörüngesine ve en dış atmosfere yerleştirmek üzere askerî donanımlar da geliştirmektedir. Nükleer silahlardan en büyük kârı elde eden savunma şirketleri arasında şu şirketler bulunmaktadır: Huntington Ingalls Industries (sözleşmelerle 28,87 milyar ABD doları), Lockheed Martin (25,1779 milyar ABD doları), Honeywell International (16,5488 milyar ABD doları), General Dynamics (5,8303 milyar ABD doları) ve Jacobs Engineering (5,3293 milyar ABD doları).

Uluslararası sözleşmelerce tüm ulus-devletlerin kara

kuvvetleri, hava kuvvetleri ve donanmalarının elinde bulunmasına izin verilen konvansiyonel silahların, kalibrasyon ve hassas hedefleme teknikleri sayesinde sivil nüfus için daha az yıkıcı olduğu düşünülmektedir. Ancak yüksek teknoloji kullanımıyla bu konvansiyonel silahlar, siviller arasında can kayıpları ve sosyal altyapının tahribatı bakımından bugüne dek en yüksek hasara neden olacak hâle getirilmiştir.

II. Dünya Savaşının sona ermesinden bugüne dek küresel emperyalistler arası savaşların yokluğunda dahi ABD emperyalizmi, müttefikleriyle birlikte 25 ila 30 milyon sivilin ölümünden sorumludur. Bu can kayıplarının büyük çoğunluğu emperyalist saldırı savaşlarının yanı sıra Çin, Kore, Çinhindi, Endonezya ile Güneydoğu Asya, Güney Asya ve Orta Doğu'dan Afrika ve Latin Amerika'daki diğer ülkelere kadar yaşanmış olan emperyalist destekli karşı devrimlerde olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bugüne dek ABD ve NATO müttefikleri Irak, Yugoslavya ve Suriye'de geniş bir yelpazedeki silahları, sivil nüfus ve sosyal altyapı üzerinde en kısa sürede en büyük yıkımı gerçekleştirecek şekilde kullanmıştır.

2014 yılı sonunda 19,5 milyon sınır ötesi sığınmacı ve 38 milyon ülke içi sığınmacı bulunmaktadır

Yüksek tahribat gücüne sahip konvansiyonel silahlara beyaz fosfor bombası ve seyreltilmiş uranyum mühimmatları da ekleyerek sivillere savaş sonrası süreçlerde dahi zarar vermeye devam etmektedir. Ayrıca uzun, orta ve kısa menzilli seyir füzeleri, ses hızını aşabilen uçaklar, hayalet bombardıman uçakları, AWACS gözetim ve denetim uçakları, taktik insansız hava araçları ve yerleştirilen patlayıcıları tetiklemek için kullanılan elektronik aletler gibi çok daha "etkili" silah sistemleri kullanmaktadır. Kimilerince bu teknolojilerin askerî hedefleri vurmakta daha başarılı olduğu düşünülebilir. Ancak bu sistemler yerleşim alanlarındaki habersiz sivilleri, işletmeleri ve açık alanları da hedef almaktadır.

I. Protokol'ün[1] açık ve mükerrer maddelerinde devletlerin bu gibi sivil hasarlarından kaçınması gerektiği açıkça ifade edilmiş olmasına rağmen, sivil hayatlarının ve altyapıların tahribatı, ABD tarafından alay edercesine sadece "tali hasar" olarak adlandırılmaktadır. ABD emperyalist politika planlamacıları arasında hakim olan adı konmamış düşünce yapısı, bu gibi "tali hasarların" sivil nüfuslara ABD karşıtı güçleri desteklememeleri için uyarı mesajları göndermek amacıyla kullanılması yönündedir.

Sivil ölümleri dışında tehcir de emperyalist teşvikli savaşlar nedeniyle sivillerin büyük acılar çekmesine yol açan doğrudan tedbirlerden biridir. Resmî rakamlara göre yıkılan evlerinden, topluluklarından uzaklaştırılan, köklerinden sökülen insanların sayısı 1950 yılından bu yana istikrarlı bir artış göstermektedir. Öyle ki, 2014 yılı sonunda 19,5 milyon sınır ötesi sığınmacı ve 38 milyon ülke içi sığınmacı bulunmaktadır. Bunların büyük kısmı, ABD teşvikiyle başlayan savaşlar sonucunda Orta Doğu'da yıkıma uğrayan ülkelerdendir.

II. Konvansiyonel Olmayan Kitle İmha Silahları

Konvansiyonel silahların araştırma ve geliştirme süreçlerine benzer şekilde emperyalist devletler bilim ve teknolojiden faydalanarak kimyasal, biyolojik, nükleer ve radyolojik gibi farklı türlerde konvansiyonel olmayan kitle imha silahlarını da araştırmakta ve geliştirmektedir. Sıradan bir bıçağın mutfakta yemek hazırlamaya yaradığı gibi cinayet işlemekte de kullanılabilir olması gibi, bilim ve teknolojinin ikili özelliğinden faydalanan emperyalist devletler, birbiriyle çelişen iyi ve kötü amaçlarla araştırma ve geliştirme çalışmaları yürütmektedir.

Konvansiyonel silahlara nazaran sivil nüfus için daha ölümcül olduğu düşünülen kitle imha silahlarına yönelik araştırma, prototip geliştirme veya üretim yaptıklarını kabul ettiklerinde ise bu çalışmaları

1 Ç.N. Cenevre Sözleşmeleri'ne 1977 yılında eklenen, uluslararası çatışmalarda kurbanların korunmasıyla ilgili protokol. Bu protokol kapsamında sömürgeci hakimiyet, yabancı işgalleri veya ırkçı rejimler karşısında halkların verdiği silahlı mücadeleler, uluslararası çatışma olarak değerlendirilmektedir.

nefsi müdafaa, caydırıcı etki veya antidot geliştirme gibi saldırgan olmayan amaçlarla kullanmak üzere yaptıklarını iddia etmektedirler. Bunlar ön şartlandırma, ön belirleme, bu gibi silahları yasaklayan veya denetleyen yasa ve sözleşmelerin etrafından dolaşma anlamına gelen, sık kullanılan ifadelerdir.

Emperyalist güçler arasında ABD, kimyasal, biyolojik, nükleer ve radyolojik kitle imha silahları araştırma, geliştirme ve kullanma bakımından en önde gelmektedir. Kendi yargısına göre ABD, askerî ittifak anlaşmaları, ortak bilimsel araştırma programları, akademik değişim programları, yabancı bilim insanlarının ve teknoloji elemanlarının ABD vatandaşlığına geçirilmesi gibi yollarla konvansiyonel olmayan silahların araştırma, geliştirme ve kullanma adımlarında emperyalist müttefiklerinin bir veya birden çoğuyla işbirliği içerisindedir.

ABD'nin Manhattan Projesi kapsamında Amerikalı ve yabancı bilim insanları ve mühendislerden faydalanarak atom bombası araştırmalarını yürütmüş ve üretimini yapmış olduğu tarihe geçmiş bir husustur. ABD ayrıca II. Dünya Savaşı sonunda zafer kazanan Müttefik güçleri arasındaki öncülük rolünden faydalanarak bazıları Nazi bağlarına sahip olmasına rağmen Alman bilim insanlarını ülkesine alarak kendi roket teknolojilerine hız kazandırmıştır. ABD aynı zamanda 731.Birim[2] altında mikrop savaşları alanında çalışan Çin merkezli Japon bilim insanlarını toplamak amacıyla savaş suçlarından yargılanma muafiyeti getirerek benzer bir plana başvurmuştur.

Soğuk Savaş süreci boyunca, özellikle Sovyetler Birliği'nin ABD nükleer tekelini kırmasının ardından ABD, nükleer silah üretimi alanında üstünlüğünü koruma amacı gütmüştür. Nükleer pat konumunun sonucu olarak Kissinger'ın başını çektiği ABD'li strateji planlamacıları, savaş alanında kullanılmak üzere tasarlanmış kısa menzilli füzeler ve top mermileri gibi düşük verimli nükleer mühimmatlar olan taktik nükleer silahlar üretme fikrini geliştirmiştir. Bu taktik nükleer silahlarla ABD, ulusal ve toplumsal özgürlük için devrimci mücadeleler veren halklar ile nükleer gücü bulunmayan, ama ulusal bağımsızlık ve sosyalist amaçlarla ABD'ye tehdit oluşturan devletler karşısında nükleer gücünü pekiştirmeyi amaçlamıştır.

Sonradan ortaya çıktığı üzere bu taktik nükleer silahların büyük kısmı, sıcak savaş durumunda üstünlüğü sağlamak amacıyla NATO bölgelerinde, eski Sovyetler Birliği ve diğer Varşova Bloku ülkelerine yönelmiş hâlde konuşlandırılmıştı. Bu yolla ABD, uçaklar ve ağır silahlarla gönderilen seyreltilmiş uranyum başlıklı bombaları savaş alanında kullanıma uygun hâle getirmiş ve Soğuk Savaş sonrasında ilan ettiği neo-muhafazakâr politikalar kapsamında bu silahları Balkan savaşlarında ve Orta Doğu'da geniş ölçüde kullanmıştı. ABD, elinde bolca stoku bulunan sezyum maddesini kullandığını inkâr etse de seyreltilmiş uranyum ve lazer silahlarına sahip olduğunu ve bunları kullandığını açıkça ifade etmiş, hatta bununla övünmüştür.

ABD, kimyasal ve biyolojik savaş kullanımını yasaklayan antlaşmaların etrafından dolaşmak için nefsi müdafaa bahanesiyle kendi sınırları içerisinde ve dışarısında kimyasal ve biyolojik silahlar geliştirmek ve üretmek amaçlarıyla araştırma laboratuvarlarında çalışmalarını her zaman sürdürmüştür. Bu çalışmalar, Kore Savaşı'nda yaygın kullandıkları mikrop savaşları ve Vietnam Savaşı esnasında kullandıkları portakal gazı ve diğer kimyasal maddeler sayesinde ünlenmiştir.

Napalm bombaları, beyaz fosfor bombaları, sprey biçiminde iletilen zehirli maddeler ve patojenler gibi kimyasal silahların kullanımının emperyalistlere çekici gelmesinin nedenleri, düşük üretim maliyetinin yanı sıra ölen kurbanlar ve yaralı kurtulanlar üzerindeki ani etkileri ve tüm nüfus üzerindeki şok etkisidir. ABD bu silahları en yakın geçmişte Afganistan, Irak, Suriye ve benzeri bölgelerde gizli olarak kendi personeli ve İslam Devleti (DAEŞ) gibi terörist vekilleri aracılığıyla kullanmış ve ardından hikâyeyi tersine çevirip düşman devletleri suçlamış, fail olarak onları göstermiştir.

Biyolojik silahların kullanımının emperyalistlere çekici gelmesinin nedenleri ise geliştirmenin ve üretiminin çok kolay olması, suçu diğer devletlere veya gizli bir şekilde ABD adına çalışan küçük gruplara atmanın çok kolay olması ve kullanımlarının doğal yollarla veya kaza eseri gelişen "virüs salgınları" adı

2 Ç.N. Tam adı Kwantung Ordusu Salgın Önleme ve Su Arıtma Şubesi olan, Japon İmparatorluk Ordusu'na ait gizli biyolojik ve kimyasal silah araştırma ve geliştirme birimi. II. Dünya Savaşı'nın bir parçası olan Çin-Japon Savaşı sırasında insanlar üzerinde yaptıkları ölümcül deneylerle tanınmaktadır.

altında gizlenmesinin mümkün olmasıdır. Biyolojik silahlar, mikroplar ve başta bakteri ve virüsler olmak üzere patojenler şeklinde karşımıza çıkar. Bu türden silahların kullanan taraf için tek sakıncası, kendi güçlerinin salgına karşı bağışıklık geliştirmesini sağlama sorunudur.

COVID-19, enfekte olmuş olan ama günlerce hiçbir semptom göstermeyen kişilerce nezle gibi kolaylıkla bulaştırılabildiğinden, tüm dünyayı büyük bir hızla etkilemiş ve alarma geçirmiş olan en yeni virüs salgını tipidir. COVID-19 özellikle yaşlı ve bağışıklığı düşük kişilerde ciddi hastalıklara ve hatta ölüme neden olabilmektedir. En son bilimsel bulgulara göre çoğu ülkede 60 yaş altı kişilerdeki ölüm oranları, gribe yakın ya da gripten daha azdır ve 20 yaş altı kişiler için sıfıra yakındır.

Biyolojik silahlar, mikroplar ve başta bakteri ve virüsler olmak üzere patojenler şeklinde karşımıza çıkar

Ancak yoksul ülkelerde veya insanların dar bir alanda sıkışık hâlde yaşadığı ve beslenme, sağlık ve hijyen sistemlerine erişimlerinin iyi olmadığı yoksul semtlerde çok daha ölümcül olma potansiyeline sahiptir. Gerek toplum içerisinde gerek ülkeden ülkeye taşınması kolaydır ve muhtemelen kendinden önce gelen tüm salgınlardan daha ölümcüldür. Küresel salgın hâlini almıştır ve hâlen milyonlarca insana bulaşmaya, dünya genelinde yüzlerce, binlerce insanın ölümüne neden olmaya devam etmektedir.

Aşı yoluyla hızlıca kontrol altına alınıp alınamayacağı ve 1916-18 yılları arasında çeşitli raporlara göre en az 50 milyon ila 65 milyon insanın ölümüne neden olmuş olan İspanyol gribi ile ne ölçüde karşılaştırılabileceği hâlen bilinmemektedir. Gerici devletler arasında şişirme ve kamu sağlığına yönelik gerçek tehditlerden saptırma, kendi dar çıkarları için kullanmak üzere paralel bir korku salgını yaratma şeklinde belirgin bir eğilim göze çarpmaktadır.

Günümüzde önde gelen rakip emperyalist devletler, COVID-19'a neden olan SARS-CoV-2 virüsünün çıkışından ve yayılmasından birbirlerini suçlamaktalar. Çin, virüsün ABD, Maryland'de bulunan Fort Detrick askerî üssünden geldiğini ve 2019 yılının Ekim ayında düzenlenen Dünya Askerî Oyunları esnasında ABD askerî spor delegasyonu ile Wuhan'a getirildiğini iddia ederek bu gibi bir iddiada bulunan ilk taraf olmuştur. ABD Başkanı Donald Trump ve Dışişleri Bakanı Mike Pompeo ise bu iddiayı virüsün Wuhan Viroloji Enstitüsü'nden sızdığını ve Wuhan'a yayıldığını, Çin'in bilgileri gizlediğini ve böylelikle Çinlilerin ve bölgede seyahat eden yabancıların virüsü Wuhan'dan kaparak diğer pek çok ülkeye yaydıklarını iddia ederek yanıtlamıştır.

Her iki taraf da 40 senedir ABD ile Çin arasında sürmekte olan neoliberal küreselleşme işbirliği kapsamında, daha önceki biyoloji bilim insanları ve uzman değişim programlarından, biyolojik araştırma ve geliştirmenin genel durumunu ve ilgili ayrıntıları bildiklerini iddia etmektedir. İki taraftan birini suçlayan üçüncü taraflar da olmakla birlikte COVID-19'un kesinlikle hayvanlardan insanlara geçmiş bir virüs olduğunu, daha önceki koronavirüslerden mutasyon yoluyla geliştiğini ve muhtemelen çevrenin emperyalist güçlerce yağmalanması ve orman habitatının büyük ölçüde azalması ve bozulması ile ekolojik dengenin bozulması nedeniyle ortaya çıktığını savunanlar da bulunmaktadır.

Çeşitli bilimsel çalışmalar, bilinen bulaşıcı hastalıkların yüzde 60 ila 70'inin hayvanlardan bulaştığını veya ormanlarda yaşayan hayvanlardan geldiğini ortaya koymaktadır. COVID-19'un da izi sürülmüş ve güçlü bağışıklık sistemleri sayesinde virüs türlerinin mutasyon geçirerek insanlar için yüksek derecede bulaşıcı ve ölümcül patojenlere dönüşmesi için mükemmel konaklar olan yarasalarda virüsün "nihai kuluçkasının" gerçekleştiği ortaya konmuştur. Bir iddiaya göre virüs, Wuhan hayvan pazarında yarasa çorbası içen ya da yarasa eti yiyen insanlara, yarasalardan sıçramıştır.

Bu esnada, Avustralya ve çok sayıda diğer ülke, COVID-19'un kökeni ve gelişiminin bağımsız bir araştırmayla ortaya çıkarılmasını talep etmiş, Dünya Sağlık Örgütü de yakın geçmişteki toplantılarında bağımsız bir araştırmanın yürütülmesi kararını almıştır. Çin ve ABD, böyle bir araştırmayı kabul etmiştir. Ancak yakın

zamanda ortaya çıkan, ABD öncülüğünde, Kanada, İngiltere, Avustralya ve Yeni Zelanda ortaklığındaki "Beş Göz" Güvenlik Birliği tarafından paylaşılan 15 sayfalık bir araştırma dosyasında, virüsün Çin biyosavunma laboratuvarından sızdığı ve Çin'in, 2019 yılı aralık ayından bu yana virüsün yayılmasına dair bilgileri gizlediği iddia edilmiştir.[3]

Bahsi geçen WHO araştırmasının sonucu ne olursa olsun ABD ve diğer emperyalist devletler, nefsi müdafaa, caydırıcılık ve antidot üretimi gibi bahanelerle biyolojik savaş araştırma ve geliştirme çalışmalarını sürdürecektir. Dünya kapitalist sisteminin krizi ve emperyalist güçler arasındaki çelişkiler, emperyalist güçler ile ezilen halklar ve uluslar arasındaki çelişkiler ve emperyalist ülkelerde proletarya ile tekelci burjuvazi arasındaki çelişkiler derinleştikçe biyolojik savaşlar ve salgınlar güçlü silahlar olma konumlarını sürdürecektir.

Üstelik, biyolojik savaş ve salgınlar kontrolden çıkarak özellikle emperyalist ülkelerde tüm sistemi tehlikeye de atabilir. Aynı ölçüde tekelci kapitalist bloklar ve finansal oligarşiler de çıkarlarını sağlama almaya ve genişletmeye girişecek, kendi askerî-endüstriyel kara deliklerinin büyüyen çekirdeği olarak bilgi teknolojileri, biyolojik teknolojiler, nanoteknoloji, uzay teknolojileri ve diğer yüksek teknoloji endüstrilerini merkeze alacaktır. Bu ise emperyalist güçler arasındaki ve tüm dünya kapitalist sistemi içerisindeki tüm çelişkileri daha da keskinleştirecektir.

III. Uzun Vadeli Sonuçlar ve Olasılıklar

COVID-19 salgını ile dünyanın geniş alanlarında devletlerce uygulanan çeşitli sokağa çıkma yasaklarının dünya kapitalist sistemi üzerinde, emperyalist ülkeler ve bağımlı devletler üzerinde ve yönetici sınıflar, hükümetler ve geniş halk kitleleri arasındaki ilişkiler üzerinde güçlü etkileri bulunmaktadır. Salgın ve bunun sonucunda gelişen sokağa çıkma yasakları, küresel kapitalizmin pek çok temel çelişkisinin ve arızasının iç içe geçmesini sağlayarak bunları küresel ölçekte, devasa bir fırtına hâline getirdi. İktidar sistemlerinin ve nüfusun olağan varoluş tarzını bozdu, üretim ve işsizlik seviyesini önemli ölçüde düşürdü, geniş çaplı açlık ve hastalıklara neden oldu ve daha çok sosyal belirsizlik ve huzursuzluk yarattı.

Tüm bu gelişmeler, 2008'deki finansal çöküşten bu yana giderek daha da derinleşerek dünya kapitalist sisteminin kronik krizi hâline gelen ekonomik durgunluk ve finansal dalgalanma durumunu daha da ağırlaştırmıştır. Küresel ölçekte anti emperyalist ve demokratik mücadeleler oluşturmakta, 1929 yılında başlayan Büyük Buhran'dan bile daha kötü bir yöne doğru ilerlemekte ve bunun yanı sıra tekelci burjuvaziyi ve gericileri, kendi sorunlarının üstesinden gelmek için çaresizlik içerisinde faşizm ve savaş yollarını benimsemeye teşvik etmektedir.

COVID-19 salgınının getirdiği sağlık krizi, dünya kapitalist sisteminin yaşadığı krizi ciddi şekilde ağırlaştırmıştır

Emperyalist devletler ve bunlara bağımlı devletler, COVID-19 salgınını, olağanüstü hâl iktidarını almak ve kullanmak için bir fırsat olarak değerlendirmiş, sokağa çıkma yasakları uygulamış, halk üzerindeki denetimini sıkılaştırmış ve baskıcı önlemleri kurumsallaştırmıştır. Pek çok ülkede uygulanan sokağa çıkma yasakları, özgürce toplanma ve ifade hakkını bastırmak için kullanılmakta, halk savaşları veren ezilen halkların ve ulusların bulunduğu yerlerde ise çok daha sert askerî bastırma harekâtlarının önünü açmaktadır.

Emperyalist ülkelerin çoğunda ve bağımlı devletlerin tamamında, sokağa çıkma yasaklarının medikal nedeninin tersine halk, toplumu esas alan bir medikal gözetimden, hızlı ve ücretsiz COVID-19 testlerinden, virüsün ve diğer hastalıkların yeterli tedavisi olanaklarından mahrum durumdadır. Sokağa çıkma yasakları süresince insanlar toplu taşımadan ve geçimlerini sağlama olanaklarından da

3 Ç.N. Raporun önde gelen bir Avustralya gazetesinde yayınlanmasını takip eden günlerde bu metnin araştırma sonucu rapor olmayıp önceden yayınlanmış olan gazete haberlerinin taranmasıyla oluşturulmuş bir bilgi notu olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, daha yakın tarihlerde, dünyanın pek çok yerinde virüs izole edilerek genom haritası çıkarılmış, tüm "akraba" virüsler haritalandırılarak virüsün doğal seçilim (evrim) yoluyla, doğada geliştiği ortaya konmuştur.

mahrum bırakılmıştır. Hükümetlerin sözünü verdiği gıda ve ekonomik yardımlar da alınamamaktadır. Yoksul ülkelerde ve kısıtlı olanaklara sahip göçmen topluluklarında insanlar açlıkla, temel ihtiyaçlarını karşılayamamakla, medikal testlere ve tedaviye erişim yokluğuyla karşı karşıyadır.

Özellikle Batı ülkelerinde, pek çok yaşlı insan yalnız veya kurumsal bakım evlerinde yaşadıklarından, aniden gelen fiziksel sınırlandırmalarla baş etmekte zorlanmaktadır. Evlerine dönmeleri mümkün olmayan, hayatta kalmak için kendi imkânlarına terk edilmiş göçmen işçiler ve diğer mahsur kalmış insanlar için pek çok acil mülteci sığınağı oluşturulmuştur. Sokağa çıkma yasakları üretim ve dağıtım zincirlerini de sert bir şekilde kesintiye uğratmış, pek çok temel ürün ve hizmette yetersizliklere yol açmıştır.

Neoliberal ekonomik politikaların 40 yıldan uzun süredir 7,5 milyarlık dünya nüfusunun %99,9'una verdiği büyük zarar açıkça görünür hâle gelmiştir. Halkın ezici çoğunluğunun krizin üstesinden gelmesini sağlamak için gerekli tasarrufların mevcut olmadığı, iş güvenliğinin yokluğu, geçim olanaklarının belirsizliği ve sosyal hizmetlerin yetersizliği ortaya çıkmıştır. COVID-19 vakaları hızla artıp sistemi aşırı yüklemeye maruz bırakırken, kamu sağlık sisteminin çok yetersiz ya da yoka yakın olduğu, kaynakların kâr amaçlı tıp alanlarına kaydırılmış olduğu ortaya çıkmıştır. Kişisel korunma malzemeleri doktorlar, hemşireler ve diğer sağlık çalışanları için dahi yetersizken, yeterli yatak alanı, yüz maskesi, solunum cihazı, ilaç ve hatta dezenfektan bulunmamaktadır.

Ceremeyi geniş halk kitleleri çekerken emperyalist ve gerici devletler, finansal teşvik ve kurtarma paketleriyle büyük burjuvazinin üretimin ve ürün satışlarının durması ya da hayli azalmasından kaynaklanan geçici kayıplarını karşılama sözleri vermektedir. Gelecek olan küresel ekonomik buhran, en büyük talancı şirketler için, zor durumdaki işletmeleri büyük indirimlerle satın alarak zaten korkunç olan ekonomik güçlerini daha da konsolide etme yönünde altın bir fırsat sunmaktadır. Şüphesiz sınıf sömürücüleri, bunların siyasî temsilcileri ve yasaları uygulayanlar, sokağa çıkma yasaklarıyla vahşi kapitalizmin genişleyen fırsatlarından faydalanmakta, pahalı evlerinin ve tatil yerlerinin geniş alanlarında upuzun tatillerin tadını çıkarmaktadır.

Salgın ve bunun sonucunda getirilen sokağa çıkma yasakları, pek çok ülkede faşist eğilimleri daha da güçlendirmiş, yeni salgınlara karşı sıkı kamu sağlığı gözetimi, özellikle göçmen işçilere ve mültecilere, yani "yeni hastalığın taşıyıcılarına" yönelen nüfus denetimi önlemleri kisvesi altında polis devleti uygulamalarının daha da sertleşmesinin önünü açmış, toplumu "yeni normal" ayarlarına getirme kisvesi altında rağbet görmeyen yasa ve bütçe önceliklerinin getirilmesini kolaylaştırmıştır.Salgın ve sokağa çıkma yasaklarının derin kültürel ve ideolojik etkileri de olmuştur. Bir yandan emperyalistler ve diğer iktidar sınıfları, Soğuk Savaş dönemindeki komünizm karşıtı histeriye, 9/11 sonrasında "terörizm" karşısında oluşan histeriye benzer şekilde, halkın "yeni, bilinmeyen ve görünmeyen bir düşman" karşısındaki korkularını silah olarak kullanmanın yollarını bulmuştur. Diğer yandansa geçtiğimiz üç ay içerisinde kullanıcı tabanında muazzam bir genişleme yaşanan ve önemli bir toplumsal denetim işlevine sahip olduğu ortaya konmuş olan dijital ve çevrimiçi iletişim kanalları ile kitlesel medya ve eğlence üzerindeki devlet güdümlü/kamusal ya da şirket güdümlü/özel hakimiyetini sıkılaştırmaktadır.

COVID-19 salgınının getirdiği sağlık krizi, dünya kapitalist sisteminin yaşadığı krizi ciddi şekilde ağırlaştırmıştır. Özellikle ABD ile Çin arasındaki kapitalistler arası rekabeti kızıştırmıştır. ABD, bilhassa askerî güç bakımından bir numaralı emperyalist güç olma konumunu korusa da askerî yeterliliklerini geliştirmeye devam eden Rusya ve Çin de zorlu rakiplerdir.Günümüzde emperyalistler arası rekabet daha önce hiç olmadığı kadar bölgesel savaş, hatta doğrudan emperyalistler arası savaş tehlikelerini beraberinde getirmektedir. Lenin'in de işaret ettiği gibi, emperyalizm savaş demektir. Emperyalist güçler proletaryayı ve halkı istismar ederken, kendi aralarında dünyayı yeniden paylaşma mücadeleleri verirken, ekonomik bölge ve bağımlı devlet paylarını genişletmeye çabalarken dünya barışı söz konusu olamaz.

Sokağa çıkma yasakları yürürlükteyken dahi geniş halk kitleleri ve örgütlü anti emperyalist ve demokratik güçler, durumun anlamını ve sonuçlarını farklı düzlemlerde tartışmanın yollarını bulmakta, en önemli meseleler üzerinde sonuçlar çıkarmakta,

kolektif kararlar almakta, protestolar ve talepler için uyumlu eylemler düzenlemektedir. Elektronik iletişim araçlarının yanı sıra, yerel topluluklar, ülkeler ve dünya genelinde elektronik olmayan iletişim araçlarına da sahiptirler. Protestolar ve talepler için evlerinden ve bahçelerinden seslerini yükseltmekteler. Bağımsız ilerici haber siteleri ve blog'lar gibi internet platformlarını, sosyal medyayı ve video konferans araçlarını kullanarak salgına, adaletsiz sokağa çıkma yasaklarına, haklarına ve bu haklarının beceriksiz, yozlaşmış ve baskıcı oldukları günbegün ortaya çıkan yöneticilerce nasıl ihlal edildiğine dair görüşlerini ayrıntılı biçimde açıklamaktadırlar.

Kitlesel dayanışma eylemleri dünya geneline yayılmış hâldedir

Okulların ve iş yerlerinin kapatılması, zorunlu izolasyon hâlinde pek çok saatin ziyan olduğu koşullar yaratmış olsa da aynı zamanda özellikle gençler, entelektüeller ve yeteneklerini, COVID-19 karşısında en ön cephede savaş veren sağlık çalışanları gibi zamanlarını muhtaç durumdaki insanların ve kamu tesislerinin hizmetine ayıran profesyoneller için yoğun çalışma, çevrimiçi grup etkileşimleri, kültürel yaratıcılık ve teknik inovasyon olanakları da getirdi.

En katı sokağa çıkma yasağı kurallarından gevşeyen karantina kurallarına geçiş sürecinde, farklı ülkelerde insanlar, farklı düzeylerde kitlesel protesto eylemlerine giriştiler. Hong Kong'da geniş kitleler sokağa dönerek demokratik özerklik ve diğer talepler için mücadele verdiler. Bu kitlesel eylemlerin şu an en dikkat çekici olanı ABD'de George Floyd'un polis tarafından küstahça katledilmesinin ardından ülke genelinde ırkçılığa, polis şiddetine ve adaletsiz ekonomik sisteme karşı Afroamerikalıların ve tüm ırklardan insanların yaptığı eylemlerdir. Kitlesel dayanışma eylemleri dünya geneline yayılmış hâldedir.

Şüphesiz, sokağa çıkma yasakları kaldırıldıktan ve kitlesel toplantılara izin verilmeye başlandıktan sonra geniş halk kitleleri zalimlere ve istismarcılara daha da kapsamlı ve yoğun bir biçimde başkaldıracaktır. Geçen seneden bu yana neoliberalizm ve faşizm gibi modern emperyalizmin en vahşi ve gaddar tezahürlerini kınamak ve bunlara karşı durmak için dünya ölçeğinde başkaldırılar görülmektedir. COVID-19 salgını, ölçüsüz sokağa çıkma yasakları ve olağanüstü hâller nedeniyle daha çok baskı ve sömürü altına giren halk, daha iradeli ve azimli protestolar ortaya koyacak, temel toplumsal, ekonomik ve politik sorunların çözümünü talep edecektir.

Emin olabiliriz ki emperyalist ülkelerde proletarya ve halk, emperyalizme, her türlü gericiliğe, karşı demokrasi savaşımını kazanmak için mümkün olan her biçimde mücadele yürütecek, kapitalizmin giderek derinleşen krizini yenecek, dizginsiz neoliberal açgözlülük ve faşizmin egemenliğine, emperyalistler arası savaş tehditlerine son verecek, sosyalizmin zaferini hedefleyecektir. Ezilen halkların ulusal ve toplumsal özgürlük yolundaki devrimci mücadeleleri de güçlenerek sosyalizm hedefine doğru ilerleyecektir. Herhangi bir ülkede ve de tüm dünyada emperyalizmin ve her türlü gericiliğin sonunu getirmenin tek yolu budur.

Emperyalist ve bağımlı devletler, halkın ulusal özgürlük, demokrasi ve sosyalizm taleplerini reddedip bastırmaktadır. Ancak böyle yaparak, bilmeden halkın devrimci direnişini canlandırmaktadır ki emperyalizme de, savaşa da en etkili karşılık budur. Zalimane iktidarlarını, devlet terörizmini ve silahlı karşı devrimleri kullanarak kendi konumlarını güçlendirmeye çalışırken emperyalistler arası çatışmaların ağına düşmekte, saldırı savaşları çıkarmaktadırlar.

Dünya kapitalist sisteminin krizi derinleştikçe emperyalist ve bağımlı devletler halkın üzerinde baskı ve sömürüyü de artıracak, çevreyi daha da yağmalayacak ve bozacaktır. Bu nedenle ulusal özgürlük ve demokrasi yolunda kapsamlı bir halk mücadelesi dahilinde toplumsal, ırksal ve çevresel adalet için, her yönden gelişim ve sosyalizm için mücadele etmek gereklidir. ###

* Halkların Uluslararası Mücadele Birliği Onursal Başkanı

İngilizceden Çeviren: Oğul Köseoğlu

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Pandemi: Post-Neoliberalizm ve İklim Krizi

Cemil Aksu-Onur Yılmaz

2008 krizinin yarattığı "neoliberalizmin krizi" tartışmalarının daha da derinleştiği bir süreçte –Afrika hariç- tüm dünyayı etkisi altına alan pandemi çağımızın çok önemli felsefecilerinin bile dahil olduğu "post-neoliberalizm" tartışmasını fişekledi. Ardı ardına birkaç manifesto yayınlandı. Bu manifestoların ağırlıklı teması iklim krizi oldu. Pandeminin, özellikle insan hareketliliğinde, taşımacılık sektöründe hızlı bir düşüşe neden olmasının, Venedik'in kanallarında balıkların görülmesi, atmosfere bırakılan karbon emisyon miktarında düşüş kaydedilmesi gibi geçici sonuçları ana medyada haber oldu. Fakat pandeminin iklim krizi bakımından esas harekete geçirdiği şey, devletin istendiği zaman acil durum uygulama kapasitesini hatırlatması oldu. Pandemi ile neoliberalizmin yarattığı dünya sisteminin ekolojik krizi ivmelendirmesi arasındaki bağ kadar devletlerin acil durum uygulamaları da iklim acil durumu talebine gerçekçilik payesi kazandırdı.

Bu yazıda, bu iki olguyu ele alarak, iklim acil durum ilan ederek, devletin yeniden göreve çağrılmasının teorik arka planı ve politik sonuçlarına odaklanmak istiyoruz. Devlete dair kavrayışlar, hem iklim krizine hem de kapitalizmin krizine karşı önerilen "yeşil yeni düzen" ve "küçülme" gibi programların aşil topuğunu oluşturuyor. Modern toplumda devletin rolü, sınıfsal kimliği ve işlevini göz ardı eden alternatif programlar, ekolojik krizin aciliyeti karşısında "ehven-i şer" bile olmayabilirler.

Neoliberal dünya sistemi

Pandeminin ortaya çıkmasının, milyonlarca insanın (bu yazı yazıldığı gün, tüm dünyada kayıtlı vaka sayısı 10.694.288 idi -02.07.2020) hayatını altüst etmesinin ve en az yarım milyondan fazla insanın canını kaybetmesine neden olmasının neoliberal politikalarla yaratılan emperyalist küreselleşme ile en azından şu üç düzeyde bağı var. Birincisi, neoliberal amentü, üretimin, doğanın ve emeğin ucuzlatılmasına dayanır. Neoliberal politikalarla adı özdeşleşen İngiltere Başbakanı Thatcher'ın "toplum yoktur" sözünde mecazını bulan kamusal hakların ortadan kaldırılması ve kamusal hizmetlerin özelleştirilmesi ile sermayenin yeniden üretim sürecinin önünün sonsuza kadar açılması sağlandı. Bunun devamı ve bileşeni olarak, sağlık sektörünün özelleştirilmesi ile insan ve toplum sağlığı ilaç ve sağlık şirketlerinin kâr-zarar muhasebesine bağlandı. Sağlık sistemi, bu ilaç ve sağlık şirketlerinin müşterisiz kalmamasını amaçlayan bir sistemdir. Üçüncüsü de gıdanın özelleştirilmesi, şirketlerin bilim ve teknolojiye dayalı tarımın rasyonelleştirilmesi olarak reklam ettikleri "yeşil devrim".

1980'li yıllarda, Reagan ve Thatcher adlarıyla özdeşleştirilen ve "Washington Konsensüsü" olarak adlandırılan "on emir", Dünya Bankası, IMF gibi uluslararası örgütlerce bütün uluslara benimsetildi: Bütçe ve vergi disiplini (bütçe dengesine uyulması, zorunlu kesintilerin ve vergi oranlarının düşürülmesi), gümrük duvarlarının kaldırılması ve rekabetçi değişim oranlarının saptanması ile ticaretin serbestleşmesi, yabancı sermaye hareketlerine açılma, ekonominin özelleştirilmesi, kuralsızlaşma ve rekabetçi piyasaların yerleşmesi, mülkiyet haklarının korunması, özellikle de uluslararası oligopollerin teknolojik mülkiyet haklarının korunması. Bu "on emir" doğrultusunda, hızla hem merkezi devlet hem de yerel belediyeler eliyle sağlanan altyapı hizmetlerinden, suya, park bahçe hizmetlerine, eğitimden sağlığa, enerji

sektörüne kadar her şey özelleştirildi. Bürokratik ve hantal, siyasilerin "arpalığı" eleştirileri ile "devlet sektörünün küçültülmesi" söylemi ile kamu işletmeleri özelleştirildi ya da tasfiye edildi. Tarımsal üretim ile ilgili düzenleyici ve destekleyici kurumlar tasfiye edildi, çiftçilere yönelik sübvanse edici uygulamalar kaldırıldı. Nüfusun birkaç "megakent"te toplanmasını sağlayacak bir iskân politikası hayata geçirildi.

Bütün bu süreçte temel olarak iki değer yaratan "kaynak"a ilişkin mücadeleler ve düzenlemeler belirleyici oldu: Emeğin haklarındaki ve doğa koruma politikalarındaki gasplar. Çünkü sermayenin yeniden üretiminde kendini büyütmesi yani işe başlarken ki miktarından daha fazla olmasının iki yolu, bu değer yaratıcı "kaynak"ların ucuzlatılmasıdır. Kapitalist üretimde, rekabet kurallarına göre işleyen piyasada, tekil sermayelerin tek gayesi, kâr marjlarını maksimize etmek için birim maliyetleri minimuma indirmektir. Kapitalizmin işleyişindeki bu yasaya göre, sermaye için en uygun (ona en çok kâr getirecek olan) üretim koşullarına erişmek ana; işçilerin çalışma koşulları, mesai saatlerinin uzunluğu, işsizlik, çevresel zararlar gibi faktörler tali konulardır. Sermaye, en kısa sürede, en hızlı şekilde, en az maliyetle, en çok üretimi yaparak ürettiği metaları da yine en kısa zamanda yeniden paraya çevirmekten başka bir motivasyona sahip değildir. Kârını maksimize ya da minimalize eden her şey sermayenin ilgi alanına girer, onları en uygun biçimde kâr üretiminin hizmetine koşar, geriye kalan her şeye de olabildiğince kayıtsızlaşır. Örneğin, dünya pazarlama devi olan Amazon şirketi yılda yüz milyar dolardan fazla kâr ederken, işçilerini havasız koşullarda çalıştırmaktan, makinelerin hızına yetişemedikleri için sakatlanmaktan, tuvalet molalarını dahi kısıtlamaktan geri durmaz.

Jason Moore, Yedi Ucuz Şey Üzerinden Dünya Tarihi çalışmasında bu "ucuzluk"u şöyle tanımlıyor: "Ucuzluk derken ne anlatmak istediğimize gelelim: Kapitalizmin krizlerini geçici olarak çözerek kapitalizmle yaşam ağı arasındaki ilişkileri yöneten bir dizi stratejidir. Ucuz, düşük maliyetle aynı şey olmasa da maliyetlerin düşmesinde etkilidir. Ucuz, çalışmanın herhangi bir biçimini –insan ve hayvan, botanik ve jeolojik– mümkün olan en asgari bedelle seferber eden bir strateji, bir uygulama, bir şiddettir. Kapitalizmin bu adlandırılmamış yaşam kurma ilişkilerini üretim ve tüketim döngülerine dönüştürdüğü ve bu ilişkilerin olabildiğince düşük fiyatlarla hayata geçtiği süreç hakkında konuşmak için ucuzu kullanıyoruz." Moore, doğa, para, emek, bakım, gıda, enerji ve yaşamın ucuzlatılmasıyla kapitalizmin insanlarla yaşam ağı arasındaki ilişkileri nasıl kontrol ettiğinin izini sürer.

Wuhan kentinde, yaban hayata müdahale hat safhada, yabani hayvan ticareti yasal ve yasadışı biçimlerde akıl almaz boyutlarda sürdürülüyor

---

Sermaye birikiminin her yeni evresi, genişletilmiş yeniden üretimi, Moore'un saydığı bu "kaynaklar"ın ucuzlatılması yoluyla emek verimliliğinin arttırılmasını esas alır. Neoliberal amentü doğrultusunda yeniden kurulan uluslararası işbölümünde belli sektörlerin Türkiye, Latin Amerika, Güney Kore, Çin gibi ülkelere kaydırılmasının altında yatan temel dürtü de budur. Çin hariç Latin Amerika ülkeleri, Türkiye ve Asya "kaplanları" gibi neoliberal dünya sisteminde "gelişmekte olan ülkeler" kategorisini oluşturan ülkelerin neoliberal sisteme girişlerinin askeri ve siyasi darbelerle gerçekleştiğini unutmamak gerekir. Şili'de, Türkiye'de, Endonezya'da yaşanan ABD destekli darbe süreçlerinin temel hedefi işçi sınıfı örgütlülüğünün yok edilmesi, sol ve komünist partilerin tasfiyesi oldu. Bu sayede güçten düşürülen işçi sınıfı ve emekçi kesimler neoliberal çalışma rejimine tabi kılındı. İşçi sınıfı, esnek çalışma kurallarında daha fazla çalışmak zorunda bırakılırken maden ve enerji şirketlerinin bu ülkelerdeki yatırımlarının önünün açılması için de her türlü yasal değişiklik yapıldı. Uluslararası patent yasaları, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası, IMF ve BM gibi örgütlerle mimarisi oluşturulan emperyalist küreselleşmede uluslararası işbölümünde "gelişmekte ülkeler" maden, enerji, otomotiv ve diğer ara malların üretimi ile görevlendirildi.

Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası, IMF gibi örgütler eliyle bu uluslararası iş bölümünün nasıl sağlandığını anlamak açısından 1992'de Dünya Bankası'nın başekonomisti olan Lawrence Summers'in gizli bir yazışmasındaki görüşlerini örnek verebiliriz. Daha sonra Clinton ve Obama dönemlerinde ekonomi yönetiminde kilit roller üstlenen, bir dönem Harvard Üniversitesi rektörü olan Summers, çevreye zararlı üretim etkinliklerinin en az gelişmiş ülkelere kaydırılması konusunda Dünya Bankası'nın neden daha "teşvik edici" olması gerektiğini konu alıyordu. Summers, insan sağlığına zararlı faaliyetlerin maliyetinin ölümlerden kaynaklanan gelir ve üretim kaybıyla ölçüldüğünü; dolayısıyla ölümlerin maliyetinin, ücret ve üretkenliğin en düşük olduğu ülkelerde en az olacağını ileri sürüyor, insan hayatını riske atan faaliyetlerin bu ülkelere kaydırılması gerektiğini belirtiyordu. Çünkü ona göre, yalnızca yüksek gelirliler sağlıkla ilgili ya da estetik kaygılar duyar, temiz bir çevre talep ederdi. Bu nedenle riskli üretim faaliyetlerini çevre ülkelere kaydırmakta bir sakınca yoktu.[1]

Covid-19 virüsünün 27 Aralık 2019 tarihinde ilk tespit edildiği Çin'in Wuhan eyaleti tam da Summers'in anlayışıyla üretim merkezi olmuş bir kenttir. İlk hastaların Wuhan'daki bir hayvan pazarı ile ilişkili kişiler olduğu tespit edilmişti. Covid-19 virüsünün neden Wuhan'da çıktığını ve nasıl oradan kısa zamanda dünyaya yayılabildiğini anlamak için hızlıca bu kente bakalım:

Wuhan, Çin'in Şikago'su olarak anılıyor; 11 milyon nüfusu olan, 9. büyük şehri. Ama 2000'e kadar bir tarım bölgesiydi. Bugün Orta Çin'in siyasi, ekonomik, finansal, ticari, kültürel ve eğitim merkezi olarak kabul edilmektedir. Wuhan, üç ulusal kalkınma bölgesi, dört bilimsel ve teknolojik geliştirme parkı, 350'den fazla araştırma enstitüsü, 1.656 yüksek teknoloji işletmesi, çok sayıda işletme inkübatörü ve 230 Fortune Global 500 firmasının yatırımlarının olduğu, başlıca sektörleri arasında optik-elektronik, otomobil imalatı, demir-çelik imalatı, yeni ilaç sektörü, biyoloji mühendisliği, yeni malzeme endüstrisi olan bir "serbest ticaret merkezi". Dongfeng Honda, Citroen, Shanghai GM, DFM Binek Aracı ve Dongfeng Renault dahil olmak üzere 5 otomobil üreticisi var. Dongfeng-Citroen otomobil şirketinin merkezi şehirdedir. 5.973 yabancı yatırım girişimi ile 80'den fazla ülkeden yabancı yatırım çekmiştir. 2012 yılından bu yana kurulu kapasite açısından dünyanın en büyük elektrik santrali (22.500 MW) olan Three Gorges Dam (Üç Boğaz Barajı), Wuhan'dadır. Wuhan, 2017 yılında tasarım alanında UNESCO tarafından bir "Yaratıcı Şehir" ilan edildi.

Ama Wuhan kentinde, yaban hayata müdahale hat safhada, yabani hayvan ticareti yasal ve yasadışı biçimlerde akıl almaz boyutlarda sürdürülüyor. 2012'de yayınlanan Salgın: Hayvan İnfeksiyonları ve Sonraki Pandemik (Spillover:Animal Infections and the Next Pandemic) kitabının yazarı David Quammen, Ocak ayında New York Times'taki yazısında şunları söyledi: "Çok sayıda hayvan ve bitki türüne barınak olan tropik ormanları ve yabani arazileri işgal ettik ve bu yaratıkların arasında çok sayıda bilinmeyen virüsü de. Ağaçları kestik, hayvanları öldürdük veya kafesleyerek pazarlara gönderdik. Ekosistemi bozguna uğrattık ve virüsleri sarsarak doğal konaklarından serbest bıraktık. Bu gerçekleştiğinde yeni konağa ihtiyaç duyarlar. Çoğu kez de o, biz oluruz." (https://bit.ly/2ULnawG)

Bu basit gerçeğin gözardı edilmesi, bugün, dünyayı onlarca kez yok edecek silahlarla donanmış devletleri felç eden pandemiyi yarattı. Oysa ekolojinin temel bir mesajı var: Hiçbir şey tek başına varolamaz, her şey karşılıklılık esasında birbirine bağlıdır. Yaşamımız, gözle görülmez bakterilerden, virüslerden, tek hücreli canlılar dünyasının mikro-ekosistemlerinden ormanlar, nehirler, hayvanlar gibi büyük ekosistemlere kadar bu karşılıklılık ilkesine göre ortak yaşama bağlıdır. Bu zincirin bir halkasındaki kriz öyle ya da böyle zincirin tamamında etkisini gösteriyor.

Yeşil Devrim: Tarladan Tabağa Zehirli Gıda Sistemi

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, savaş sürecinde geliştirilmiş bazı teknolojilerin tarımda kullanılmasıyla hayata geçirilmeye başlanan "Yeşil Devrim", çok büyük araziler üzerinde tek tip kültürel bitkilerin endüstriyel tarım yöntemleri ile yetiştirilmesi olarak ortaya çıkmıştır.

1 http://www.abstraktdergi.net/cybersyn-ve-sovyetlerde-bilgisayar-aglari-deneyimi/

Sömürgeci dönemde ortaya çıkan plantasyon çiftlikleri monokültür tarımın ilk örnekleri olarak sayılabilir. Bu dönemde belli başlı ürünler için belirli bölgeler kullanılırken, gıdanın sektörleşmesi, üretiminin tekelleşmesi, Dünya ölçeğinde birkaç şirket tarafından kontrol edilmesine doğru gidiş, hibrit tohum ve konvansiyonel tarım araçlarının gelişmesi, yapay gübre ve kimyasal tarım ilaçlarının yoğun üretimi monokültür tarımı yaygınlaştırmıştır. Gıda sektörünü yönlendiren belirli şirketler dünyanın her köşesinde yaratmaya çalıştıkları tek tip beslenme zincirine uygun olarak kendi ihtiyaçları için monokültür tarımı yerelde devletler eliyle uygulatmaktadır. Yanı sıra uluslararası anlaşmalarla uygulanan tohum yasaları küçük çiftçileri ortadan kaldırmakta ve endüstriyel tarım içerisinde ücretli işçi durumuna getirmektedir. İş gücü ile birlikte büyük verimli toprakların kullanımı ve kontrolü de yine tekel şirketlerin eline geçmektedir. Bugün gıda sektörü 10 şirketin elinde. Servetleri 500 milyar dolara varan Nestle, Pepsi, Coca-Cola, Unilever, Danone, General Mills, Kellog's, Mars, Associated British Foods ve Mondelez şirketleri nerede, hangi ürünün üretileceğinden damak zevkimize kadar her şeyi belirliyorlar.

Yeşil devrimin, Dünya'daki açlığı giderme vaadiyle meşrulaştırılıp verimliliğinden dem vurulsa da gelinen noktada durum bunun tam aksi. Toplam tarım arazilerinin yüzde 75'ini kullanan fosil yakıta dayalı, kimyasal yoğun monokültür endüstriyel tarım yediğimiz gıdanın sadece yüzde 30'unu üretirken yüzde 25'lik bir arazi kulanımı olan küçük ve biyoçeşitliliği olan çiftlikler gıdanın yüzde 70'ini sağlamaktadır. Endüstriyel tarım, gezegendeki toprak, su ve canlı çeşitliliği yıkımının yüzde 75'inden sorumludur.

Dahası, fosil yakıt kullanımından doğrudan karbon, azotlu gübrelerden doğrudan azotoksitler, fabrikalaşmış çiftliklerden ve gıda atığından atmosfere salınır. Sentetik gübreler oldukça enerji yoğun şekilde üretilir. 1 kilogram azotlu gübrenin üretilmesi için 2 litre dizel yakıt yakılır. 2000'de 191 milyar litre olan gübre üretimi için kullanılan dizel yakıtın 2030 yılında yıllık 277 milyar litreye yükselmesi bekleniyor. Azotoksidin karbondioksitten iklim için 300 kat daha zararlı olduğu düşünüldüğünde endüstriyel tarımın iklim krizine doğrudan etkisi muazzamdır. İklim krizi tarımsal üretimi düşüren etkide bulundukça daha fazla kimyasal kullanımına yönelinmesi ise iklim krizi için bir pozitif geri besleme mekanizması olarak işlev görmektedir.

"Yeşil Devrim" sürecinde gıda üretimi 50 yılda üç katına çıkmıştır. Bununla beraber, enerji tüketimi de geleneksel tarıma göre 50-100 kat artmış, konvansiyonel endüstriyel tarım aşırı şekilde fosil yakıtlara bağımlı olmuştur. Küresel dağıtım ve ticaret de petrole dayalı hale gelmiştir. 1940'larda her 1 kalori fosil yakıt enerjisi, 2.3 kalori gıda enerjisi üretirken, günümüzde her 10 kalori fosil yakıt enerjisi, 1 kalori modern süpermarket gıdası üretiyor. Başka bir ifadeyle petrol yiyip sera gazı kusuyoruz.

Vandana Shiva, geleneksel polikültürler ile endüstriyel monokültürlerin karşılaştırıldığı bir çalışmayı işaret ederek, bir polikültürün 5 birim girdi kullanarak 100 birim gıda ürettiğini buna karşılık bir monokültürün 100 birim gıda üretimi için 300 birim girdiye ihtiyaç duyduğunu söylemektedir. Bu monokültürün israfının ne ölçüde olduğunu göstermektedir.[2]

Yeşil Devrim, insan ve doğa üzerinde fiziksel yıkıcı etkiler yaratmıştır. Bu tarım yönteminin hem çevresel-ekolojik hem de kültürel-toplumsal-ekonomik olarak da olumsuz sonuçları olmuştur. Bu olumsuz sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz: Toprağı mineral besin maddeleri bakımından fakirleştirir. Yetiştirilen bitkinin besin içeriği düşer. Toprakta belirli mikroorganizmaların azalmasına karşın, belirli diğer mikroorganizmaların çoğalması, böylece toprağın biyolojik dengesinin bozulmasına sebep olur. Bitkilerin, canlılara zehir etkisi yapabilecek bazı toksik maddeleri salgılamaları ve biriktirmeleri, ayrıca çürüme sonucunda ortaya çıkan zararlı maddelerin toprağa karışması sonucunda toprak zehirlenir. Bölgedeki nem oranını arttırarak iklimsel değişikliklere neden olur. Kimyasal zirai ilaç kullanımını zorunlu kılar. Yerel ürün çeşitliliği azalır, yok olur. Yerel ve atalık tohum kullanılmasına izin vermez. Bölgedeki fauna ve hayvan çeşitliliğini yok eder. Geleneksel tarım yöntemlerinin kullanımını engeller. Küçük çiftçiyi yok eder. Toprağın ve üretimin tekelleşmesine neden olur. Tek tip beslenmeye neden olur.[3]

---

2 Vandana Shiva'nın Çalınmış Hasat s. 24-26

3 Vahdettin Kurt, Monokültür Ve Polikültür Tarım Uygulamaları-

Kısacası "yeşil devrim", tarladan tabağa kadar zehirli gıda sistemi yaratır. Herbisit ve pestisit kullanımlarının çok fazla olması, biyoçeşitliliğinin yok edilmesi, tarım alanı açarak ormanların yok edilmesi ve tohumların genleri ile oynanması yoluyla yapılmak istenen "doğaya uygun gıda üretmek yerine doğayı üretilecek olan gıdaya uygun hale getirmek"tir. Bütün bu süreçte doğa, tarım kimyasalları sonucu biyoçeşitliliğin yok edilmesi yoluyla eksiltilir, yoksullaştırılırken, köylüler de borçluluk sarmalına alınarak mülksüzleştirilir, yoksullaştırılır.

Gıda krizini çözmek vaadiyle devreye sokulan, gıdanın metalaştırılması, bilim ve teknoloji ile akılcılaştırılması ilkesine dayanan "yeşil devrim", kapitalizmin ruhuna uygun olarak gıda krizinin derinleşmesine neden olmaktadır.

Dünya nüfusunun %10-15'i açlık, %30'u ise yetersiz beslenme tehlikesi ile karşı karşıyadır

Gıda krizinin en az üç boyutu vardır. Birincisi, gıda üretiminin maliyetinin artması nedeniyle hem gıdaya erişim zorlaşır, hem de tarım yapamaz hale getirilen köylüler yoksullaşarak mega-kentlerin yeni yoksullarını (ucuz işgücü olarak bir kısmı yedek sanayi ordusuna, bir kısmı ise artık-nüfusa katılması) oluşturur. Bugün gelinen noktada dünya nüfusunun %10-15'i açlık, %30'u ise yetersiz beslenme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Açlığa bağlı olarak yılda 15 milyon (Günde 41.000, 2 saniyede 1) çocuk ölmektedir. İkincisi, yoğun kimyasal kullanımının toprağı yoksullaştırarak kısa bir zaman sonra artık-toprak haline getirmesi, yani verimli toprakların tarım yapılamaz hale gelmesi. Üçüncü olarak, "yeşil devrim" teknikleriyle üretilen gıdanın besin değerinin düşmesi, içindeki birçok kimyasal barındırması nedeniyle zehirli olması, insan sağlığını bozmasıdır. Bugün üretilen meyve, sebze ve tahıllar 100 yıl öncesine göre, hatta 30 yıl öncesine göre çok daha düşük besin değerine sahiptir. Örneğin buğday ve arpada protein yoğunluğu 1938-1990 arasında yüzde 30-50 oranında azalmıştır. Yine, 1920'den 2001'e 45 mısır türünde protein, yağ ve aminoasit değerlerinin hepsi düşmüştür. 1950'de kuru ağırlıkta gram başın 12.9 miligram kalsiyum içeren brokoli için bu değer 2003'te 4.4 miligrama düşmüştür.[4]

Sağlığın Özelleştirilmesi

Pandeminin bu kadar etkili olmasında, diğer sebepleri bir tarafa bırakılırsa bile, sağlık sektöründeki neoliberal politikaların etkisi tartışılmazdır. Sağlık sisteminin bütün yurttaşlara eşit, ücretsiz ve yaygın sağlık hizmetleri sunmak değil de, ilaç ve sigorta şirketleri ile özel hastanelerin kâr oranlarını arttırmayı esas alması felaketin büyüklüğünün temel nedenidir. Hatta şöyle bile denebilir: Bu pandemi bizzat bu sağlık sistemi tarafından tutkuyla istenen bir "lütuf"tur.

Neoliberal politikalar sağlık alanında da yeniden yapılandırma getirdi. Bu yeniden yapılandırmanın ilkeleri şunlardı: Sağlık alanındaki kamu harcamalarının kısıtlanması, özel sağlık kuruluşlarının teşvik edilmesi, kamu hastanelerinde hizmet kalitesi, teçhizat vb. açısından bilinçli kötüleştirme yapılırken, yurttaşlardan da hizmet karşılığı "muayene ücreti" vb. gibi adlar altında para alınması yoluyla kamu hastanelerinin finansmanının da yurttaşa yüklenmesi, hastane piyasasında hizmet alıcılar ve sağlayıcılar arasında yoğun rekabet ve sağlık hizmetlerinde girişimci kültürün teşvik edilmesi, sağlık çalışanlarının performansa dayalı çalışma sistemine tabi kılınmaları.

Sağlık alanına kamu yatırımlarının azaltılması hedefi doğrultusunda sağlık güvence paketleri daraltılmış, hastalardan ödentiler alınmaya başlanmış, kamu hastanelerinde personel sayısı, yatak sayısı, servis hizmetleri sürekli kötüleştirilmiştir. Hem "sağlık hizmetlerinin finansmanı" hem de "sağlık hizmetlerinin üretimi"nde özelleştirme uygulamaları hayata geçirildi. Özel sigorta şirketlerinin sağlık

nın Oryza Sativa L. (Çeltik) Bitkisinin Gelişimine Olan Etkilerinin İncelenmesi –- Yüksek Lisans Tezi, 2013

4 https://www.motherearthnews.com/nature-and-environment/nutritional-content-zmaz09jjzraw

alanında yükselişi bu sayede gerçekleşti. Üretim alanında özelleştirme ise, hastaneler ve birinci basamak sağlık hizmetleri üzerinden gerçekleştirildi. Temizlik, yemek, teknoloji kullanımı gerektiren bazı departmanların bir kısmı özel sektöre devredilirken (taşeronlaşma), kamu mülkiyetinin korunduğu kısımlarda ise yönetim yapısında gerçekleştirilen piyasa mantığına uygun dönüşümlerle "şirketleştirilmesi" sağlandı.

Bu neoliberal uygulamalar doğrultusunda sağlık hizmetleri kamusal bir hak olmaktan çıkarılarak ticarileştirildi ve sağlık hizmetleri yeni, kârlı alanlar biçiminde sunularak sermayeye kaynak yaratıldı. Sağlık hizmetlerini piyasalaştırma yönündeki bu dönüşümler sonucunda hastalar "müşteri" oldu, ulusal sağlık hizmetleri, özel sağlık sigortalarıyla yer değiştirdi ve hizmetlerde "planlanma" yerine serbest piyasa ve rekabet ilkeleri hâkim oldu.

Pandemi karşısında neoliberalizmin iflas olgusu bir kez daha açığa çıktı

Pandeminin bu kadar etkili olmasının arkasında yatan toplumsal maddi gerçek özetle budur. Ancak pandemi karşısında neoliberalizmin iflas olgusu bir kez daha açığa çıktı. Bazı ülkelerde kamulaştırmalar gündeme geldi. Çin'e methiyeler dizildi. The Economist de, 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana devlet iktidarının en çarpıcı genişlemesine şahit olmanın şaşkınlığı içinde. Liberalizme, serbest piyasaya "inananlar" açısından korona nedeniyle, hükümetlerin ekonomideki rolünün kapsamı ve büyüklüğünün artması tehlikeli bir durum. "Tarih, devletlerin kazandığı mevzilerin tümünü krizlerin ardından öylece bırakmayacağını gösteriyor. Bugün bunun emareleri sadece ekonomide değil, bireylerin gözetlenmesinde de kendini gösteriyor." diye uyaran The Economist, dilinin altındaki baklayı bireysel özgürlüklerin kısıtlanması kılıfıyla gizliyor. Güney Kore ve Singapur örnek verilerek medikal ve elektronik mahremiyetin neredeyse tamamen bir kenara bırakıldığı söyleniyor. Dolayısıyla, "devlet yetkisinin kötüye kullanımı" ve "özgürlüğün tehdit altında olması", "izinsiz gözetlemenin yaygınlaşması" gibi bir duruma neden olacağı söyleniyor. The Economist'in esas telaşının, zaten toplumun bazı kesimlerince talep edilen "güçlü devlet"in pandemi nedeniyle eline geçireceği yetkiyi, bazı sektörlerde kamulaştırma, sağlık sektöründe genişletilmiş sağlık sigortası gibi yatırımlara neden olabileceği, bunun da "ağır aksak ve daha az dinamik bir kapitalizme yol açması"ndan kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Post-Neoliberalizm: Devlet'in Göreve Çağrılması

Neoliberalizm bahsinde "devletin küçültülmesi", "ulus-devletin sonu" söylemleri hep revaçta oldu. Bu söylemler neoliberaller tarafından yayıldığı kadar neoliberalizme karşı olduğu iddiasındaki kesimlerce de paylaşıldı. Bu durumun temelinde, neoliberalizmin esas olarak "Washington Konsensüsü" olarak bilenen "on emir"den ibaret sayılması yatar.

Neoliberalizm eleştirilerini Foucault'nun Biyopolitikanın Doğuşu dersleri üzerinden kuran Dardot ve Laval'a göre ise, neoliberalizmi özgün kılan şeyin, "on emir"le birlikte, yönetimselliğin sınırlarına dair getirilen yeni anlayıştır. Noeliberalizm "yönetime hukuksal, parasal, davranışsal kuralların uyanık bekçisi rolü verir; büyük oligopollerle yarı resmi bir gizli anlaşma çerçevesinde, rekabet kurallarının gözetimi resmi görevini ve özellikle de, piyasa durumları yaratma ve piyasa mantıklarına uyum sağlamış bireyler yaratma hedefini yönetime atfeder" (2012: 247). Bu anlamıyla klasik "bırakınız yapsınlar"cı liberalizmden de farklıdır.

Neoliberallere göre, krizden bizzat sorumlu olan liberalizm, toplumsal sistemin işleyişini doğalcılık olarak ele alıyor, her şeyin Tanrı'nın ("Gizli-el"in) buyruğu doğrultusunda olduğuna, bu nedenle kesinlikle bu "doğa"ya hiçbir müdahalede bulunulmamasını savunuyordu. İktisat politikaya önceldi ve hukukla yönetilmezdi. Oysa neoliberalizm, kapitalizmin üretim yöntemlerinin ve yapılarının sürekli devrimine insanların yaşam tarzlarının ve zihniyetlerinin de sürekli uyumunu sağlamak için devleti ve yasayı müdahaleye çağırır. Bu müdahaleler, ahlaki ıstırapları ve bireyler arası-hatta birey içi-çatışmaları önlemek için, insanın kendi

yaşamını ve yazgısını temsil etme tarzına kadar her şeyi dönüştürmelidir. İnsanların mesleki konum ve işyeri değiştirmek zorunda olmaları, yeni tekniklere uyum sağlama zorunlulukları, genelleşmiş rekabetle karşı karşıya olmaları onların uyum yeteneklerini, yani hem uzmanlaşmalarını hem de uzmanlıklarını değiştirmeye muktedir olmalarını şart koşan bir kapitalizm söz konusudur.[5]

Neoliberalizmin (bir dizi politik uygulama) tarihsel bir sapma olduğu ve aslında kapitalizmin (sömürücü sistem) bugün üretici güçlerin geldiği düzeyde ekolojik etkileri bakımından reforme edilebileceği safsatası, post-neoliberalizme nasıl geçileceği tartışmaları içinde devletin rolüne verdiği yer açısından bir yer tutsa da burjuva iktisatçılar dışında çok fazla alıcısı bulunmamakta; ancak tartışmalarda ilginç noktalar da öne çıkabilmektedir. Örneğin, Çin'deki atipik neoliberalizm nihayetinde küresel piyasalara göre üretim yaptığı için emperyalist-kapitalist ilişkilere tabi durumda; yani neoliberal olsun ya da olmasın kapitalist üretimin bugünkü işleyişi ve düzeyi, devletin ülke kaynaklarını yönetme ve kontrol etme kapasitesini zaten nesnel olarak sınırlamıştır. Emperyalist küreselleşme, ulus-devletlerin sermayenin doğrudan temsilcisi olma özelliğini bu açıdan belirgin hale getirmiş ve "görece özerk" olduğu iddiasını çürütürken devletler arasındaki emperyalist zincir içinde süren rekabette tüm milliyetçi retoriğe rağmen, onları birbirine daha bağımlı hale getirmiştir.

Neoliberalizmle birlikte devletin "kamusal" görevlerindeki değişikliklerin ardından "sosyal devlet"in öldüğü gibi kavramlaştırmalar ve ekonomik kriz, artan gelir/servet adaletsizliği gibi konuların giderek keskinleşmesiyle birleşen iklim krizi devletin yeniden "sosyal" görevlerini üstlenmesine dair başka önerileri de gündeme getirmişti. Devletin ne olduğuna, ne işe yaradığına ve kimin işine yaradığına dair tartışmayı es geçen "sosyal demokrat" tezler post-pandemi tartışmaları ile yeniden ivmelendi. Hem "yeşil yeni düzen", hem "küçülmeciler", hem de 21. Yüzyılda Kapital kitabının yazarı T. Piketty gibi akademisyenlerin iklim krizi ve/ya ekolojik kriz ile bağlantılandırarak post-pandemi ve/ya post-neoliberalizm tezleri şu ya da bu oranda devleti yeniden göreve çağırıyor ya da devlete yeni görevler yüklüyor.

Yeşil Yeni Düzenciler, eskisinden hatırlanacağı üzere, şirketlerin üstünden gelemediği bazı sektörlerde, devlet hazinesinden kaynaklarla ya da devlet garantili fonlarla, devletin, makro planlama yeteneğini kullanarak şirketlerin yarattığı yıkımın temizlenmesini vazediyorlar. ABD gibi, milyonlarca insanın hiçbir sağlık güvencesinin olmadığı ülkelerde Sanders'in herkesi kapsayacak sağlık güvencesi vaadi gerçekten devrimci bir hava estirebiliyor. YYD, temelde, iklim krizine çare olarak savunulan fosil yakıt kullanımından "temiz enerji"ye geçişin finansı için "karbon vergisi" ve "ödeyen-kirletebilir" gibi Kyoto'dan beri hiçbir işe yaramadığı açığa çıkmış piyasa mekanizmaları ve devlet fonlarının "temiz enerji" şirketlerine aktarılarak "iklim dostu" yeni iş alanları yaratmakla sınırlı. 30 yıldan fazladır iklim için toplanan bu kapitalist devletlerin bulup da uygulamadığı çözümleri tekrar onlara önermekten daha iyisini yapabiliriz.

İklim krizine karşı mücadeleye piyasa hassasiyetleri ve parasal maliyet üzerinden yapılan hesaplarla başlayınca YYD'nin sadece devlet tarafından finanse edilebileceği sonucuna ulaşılıyor doğal olarak. Kârlılığından vazgeçmeyen sermayeyi yıkacak niyetimiz ve/ya gücümüz olmadığına ve iklim krizi de bir yandan insanlığı sıkıştırdığına göre adeta tarafsız bir hakem rolündeki devlet, fosil ekonomisindeki dönüşümü gerçekleştirecek kurumsal altyapıyı ve finansmanı sağlayarak sermayeyle işbirliği içinde bu süreci yürütebilir. Devletler, 2. Dünya Savaşı sırasında acil durum modunda hızla merkezi planlamaya geçerek militarist ihtiyaçları karşılamak için adımlar atmıştı. Devletin sınıfsal karakteri onun planlamaya kategorik olarak karşı durmasını gerektirmez ama bunu ülkedeki kapitalist sınıfın çıkarına olup olmadığı belirler. Bir dünya savaşı olmasa da sermaye kıyımı için belli tehlikeler barındıran iklim krizi benzer bir acil durumu yaratıyor. Ancak neoliberalizmin amentülerinden olan kamu borçluluğunun belli bir düzeyin üzerine çıkmaması gerektiği ilkesi bu kez ayak bağı olur. Bazı YYD'ciler Modern Para

5 Christian Laval, Pierre Dardot, Dünyanın Yeni Aklı: Neoliberal Toplum Üzerine Deneme, s. 158-160

Teorisiyle bunun da etrafından dolanmaya çalışsa da sermayenin mülküne, servetine dokunulmaksızın gerçekleştirilecek böyle bir süreç, dönüşümün ekolojik maliyetinin dışsallaştırılarak doğrudan tahribatın dünyanın diğer uçlarına transferiyle sonuçlanacaktır.

Önemli üyeleri arasında bazı devlet başkanları ve bakanların da olduğu İlerici Enternasyonal'in yakın zaman önce çağrısını yaptığı küresel bir YYD, elbette bu bariz soruna yanıt olmak adına önerilse de bu program etrafında gelişecek bir hareketin taleplerinin sınırlarını mücadelenin kendisi belirleyecektir.

YYD kampı bir somut bir politik mücadele zemini sunduğu ölçüde içinde farklı teorik ve ideolojik arka plandan gelen kesimleri de barındırıyor elbette. İklim adaleti ve adil dönüşümü ön plana çıkararak küresel emperyalist-kapitalist sistemin yarattığı ülkeler ve bölgeler arası eşitsizliklere ve sömürgeciliğe karşı çıkan daha radikal ve/ya ekososyalist kesimlerin, politik programlarda yerli ve siyah halkların, yoksulların ve göçmenlerin, kadınların ve çocukların öncelenmesini, askeri-sınai kompleksin sınırlandırılması ve tasfiyesini, başta temel ihtiyaç sektörleri olmak üzere kritik sektörlerin kamulaştırılmasını, özellikle enerji ve gıda üretiminde kooperatifler gibi topluluk mülkiyetine dayalı yapıların oluşturulmasını, politik karar alma süreçlerinde daha fazla yerel halk meclislerine dayanılmasını, iş ve temel gelir garantisinin sağlanmasını içeren geniş çaplı taleplerini ekoloji ve iklim mücadelesinin gündemine sokmak için YYD'yi politik bir zemin olarak görmeleri kendileri açısından belirli bir stratejiye tekabül ediyor. YYD'nin bu daha sol kanadının devletle kurduğu ilişki ya da ona bakış açısı açık ki daha farklı.

Bu noktada YYD'nin devlet iktidarını ele geçirme planı ne sorusu gündeme geliyor. Yaygın cevap, toplumsal sokak hareketi ve seçimler. Aktivizmin sınırlarında gezen bu anlayış, aciliyet vurgusunda kendisiyle çelişiyor öncelikle. Dahası toplumsal hareketin sermayenin hattını değiştirecek güce ulaşacağı varsayılırken bir yandan da polis-asker sayısını ve bütçesini artıran devletlerin karşısında şiddetsizlik çağrısı yapılıyor. Kitle şiddetinin meşru görüldüğü durumlarda ise diyecek bir şey yok, o noktaya geldikten sonra koltukta oturanı değiştirmektense koltuğu yakmak neden yeğ olmasın.

Benzer bir durum küçülme fikrini savunanlar için de farklı bir açıdan mevcut. Fıtratı gereği büyümek ve büyümek zorunda kalan sermayeye karşı "radikal" bir öneride bulunduklarını ileri sürerken bu küçülme politikalarının dünyaya egemen olan fosil şirketlere nasıl benimsetileceği, ülke içi ve ülkeler arası eşitsizliklerin emperyalist kapitalist sisteme rağmen nasıl sağlanacağı konusunda çok bir şey söylemezler.

Oysa Fortune dergisinin yayınladığı dünyanın en büyük 500 şirketi listesinin en tepesindeki 20 şirket (Chevron, Exxon, BP ve Shell, Saudi Aramco ve Gazprom, vd) enerji şirketleri. Bu şirketler dünyadaki enerjiye bağlı karbondioksit ve metan salımının %35'inden, yani küresel karbon emisyonlarının üçte birinden sorumlu. Ve borsa listesindeki en büyük beş petrol ve gaz şirketinin iklim değişikliği ile mücadele politikalarını geciktirmek, kontrol etmek veya engellemek için her yıl yaklaşık 200 milyon dolar harcadığı tespit edildi. Fosil yakıt şirketlerinden sonra en fazla kirletici olan endüstriyel tarımda da durum aynı. Sektör küresel çapta 10 şirketin elinde. Servetleri 500 milyar dolara civarında servete sahip Nestle, Pepsi, Coca-Cola, Unilever, Danone, General Mills, Kellog's, Mars, Associated British Foods ve Mondelez şirketleri nerede hangi ürünün üretileceğinden damak zevkimize kadar her şeyi belirliyorlar.

Fosil yakıt ve endüstriyel gıda sektörünün bu üstünlüğü onların aynı zamanda finans sektörü başta olmak üzere askeri-sınai sektörü ile bağları, burjuva siyasetindeki lobi güçleri ve rüşvet çarkıyla satın almalara, medya tekelleriyle olan ilişkilerine kadar çok fazla ampirik veriyle beslenebilecek egemenlik ağlarını tarif edilebilir. Ama meselenin sadece bu açıdan tartışılması yine de eksiktir. Çünkü küresel bir sistem olarak emperyalist-kapitalizmin dünyada neden olduğu ekolojik yıkımı, adaletsizlikleri, ekonomik ve insani gelişmişlik açısından yarattığı eşitsizliği vb. kapsamıyor. İklim adaleti hareketlerinin savunduğu "iklim adaleti", "iklim borcu" gibi küresel olarak çözüme kavuşturulması gereken sorunları içermiyor. Almanya gibi birkaç ülke örneğinde olduğu gibi, fosil sektörü Türkiye gibi

ülkelere kaydırarak enerji ihtiyacını "temiz enerji" kaynaklarından sağlamış olmayı başarı hikayesi olarak sunmasına izin veriyor.

Fransız iktisat profesörü Serge Latouche gibi üretim teknolojilerinin gelişmesiyle üretim miktarı ile ekolojik etkinin ayrışabileceğini (decoupling) ve "sürdürülebilir bir kalkınmanın" olabileceğini savunan ya da bir olduğu büyüklükte kalan (steady-state) bir piyasa ekonomisinin mümkün olabileceğini söyleyen Herman Daly gibileri hariç küçülmecilerin çoğu antikapitalist ve sömürgecilik karşıtı bir söyleme sahip olsa da sermayeyle yüzleşme konusunda çekingen davranırlar. Max Ajl'in aktardığı üzere Andre Gorz'un ekososyalizmi, Ivan Illich'in şenlikli toplum çağrısı veNicholas Georgescu-Roegen'in entropi çalışmasını bir araya getirerek kapitalist toplumun yarattığı insana alternatif bir ufuk sunarak esasen ideolojik bir mücadele hattında var olurlar. Konu politik mücadeleye gelince başlayan yalpalama kendini devlete dair yaklaşımda ele verir. Sınıf mücadelesi göz ardı edilmese de basitleştirilerek söylersek devletin sermaye ilişkilerini bozması beklenir. Oysa küçülme hareketinde yaptırmamak, çıkarttırmamak, durdurmak, kapattırmak üzerinden gelişecek bir hat savunduğu ideolojik barikatı örgütsel bir forma da pekâlâ kavuşturabilir.

İklim krizine ve diğer ekonomik krizlere karşı devleti göreve çağıran bu arayışların en temel yanılgısı elbette devletin mevcut toplumsal sistemde bağımsız bir güç odağı olarak ele almalarıdır. Devleti sermaye ile emek arasında tarafsız bir hakem gibi görenleri, sermaye tarafından emek rejiminin daha da esnetilmesi için yasal kılıf ve ideolojik meşruiyet isteyenler oluştururken, emek tarafından ise bazı ekoloji örgütlerini, sendikaları, siyasi partileri de içeren, devletin halkı koruyucu yasalar çıkarmasını bekleyen, iklim adaleti ve adil dönüşümün "daha adil bir kapitalizm"de sağlanacağını ya da en fazlasından kapitalizmden devletin toplumsal hareketle sıkıştırılmasıyla peyderpey kapitalizmden çıkışı sağlayabileceğini düşünen kesimler oluşturuyor. Bu tam da Davos'ta belirlenen "paydaşlar kapitalizmi" ruhuna uygun bir durumdur, yeşil dönüşüm halkı iklim krizinden görünüşte koruyacağı gibi, sermayenin de istediği bir şey olabilir sonuçta. Ancak doğa ve emeği, talan eden ve sömüren işleyişin mantığı, devletin ne kadar müdahil olduğundan bağımsız arka planda sürmeye devam eder.

Latin Amerika'da devletin başına geçen halkçı iktidarların burjuvazi ile yüzleşmekten kaçınan petrol temelli kalkınmacı politikaları günümüzde "sosyal devlet"in sınırlarına, bugün tekrar gündeme gelen yeni Keynesçi önerilere dair yine bize ipuçları sunar. Onları, emperyalist kuşatma altında, tarihsel geri bırakılmışları karşısında, petrole dayanmaları veya kalkınmacı bir paradigma izledikleri için her şeyden bağımsız eleştirmek elbette küresel ekonomik işleyişi bütünlüklü olarak ele alınmadığı için yanlış olacaktır; ancak mevcut devletlerin sınıfsal karakterinin mevcut üretim ilişkilerine göre belirlendiğinin açık göstergesi olarak verilebilirler. Gelinen noktada tüm halkçı uygulamalara, emperyalist kuşatmaya, işgal girişimlerine karşı direnişe ve ideolojik mücadeleye karşın burjuvazinin içten çürüttüğü bir devlet yapısı mevcuttur.

Fosil yakıt şirketlerinden sonra en fazla kirletici olan endüstriyel tarımda da durum aynı

Farklı farklı renkleriyle yeni Keynesçilik planlarına dair son dönemdeki umutlu bekleyişlerin, Keynesçi olarak görülen adımların küreselleşmiş kapitalist ekonomiye nasıl entegre edileceği sorusuna cevap vermeleri gerekir. Zira, 60'lı, 70'li yıllarda uygulanan "orijinal" Keynesçiliğin ithal ikameci biçimin geri gelmesi kapitalist üretimin bugünkü dünyasal örgütlenişi itibariyle pek mümkün değildir.

Genelde ithal ikameciliğe dair hafızalarda sanki bir sol, sosyal demokrat politika tarzıymış gibi kalan yanlış anıları da düzeltmek gerekir. Örneğin Türkiye'de bu yıllar sağcı hükümetlerle geçmiş, ithal ikamecilik, o yıllarda büyük kaynak aktarımıyla Türkiye burjuvazisinin belli düzeyde sanayi atılımı yapması için zemin hazırlamıştır. Başta emek olmak üzere toplumsal örgütlülüğün yüksek olduğu yıllarda geliştirilen bu tarz bir kalkınma paradigması,

örgütlü işçi sınıfının bugünkü gibi dağılmasını değil, kalkınmadan pay aldığı ama başta kadın emeği olmak üzere sömürünün farklı emek biçimlerine genişlemesini getirmiştir.

Bugün sermayenin ulus-devlet sınırlarına takılmaksızın büyük çaplı hareketi, dünya tekellerinin ve dünya fabrikasının oluşmuş olması, üretimin tam da neoliberalizmin biçtiği işbölümü göreviyle ihracata yönelik yapılması ve en önemlisi de mâli sermayenin reel üretim üzerindeki hakim konumu artık böyle bir ihtimali ortadan kaldırmıştır.Bugün Keynesçilik diye görülen devletin ekonomiye müdahaleleri, krizden çıkamayan sermayeyi kurtarma hamlelerinden başka bir şey değildir. Düşen kâr oranlarını yükseltmenin yolunu doğaya ve emeğe daha yoğun ve şiddetli saldırmaktan başka bir yerde bulamayacak sermaye için devlet bu talan ve sömürünün koşullarını faşistleşme eğilimleriyle birlikte hazırlar. Bugünün Keynesçiliği, Çin'in devlet kontrolünde gerçekleşen neredeyse insanlık dışı ağır emek rejiminin tüm dünyaya yayılması sonucunu doğurmaktan başka bir yönde ilerleyemez. Zira, krizden çıkışın diğer yolu, krize rağmen yeni bir düzeyde merkezileşemeyen ve kıyılamayan sermayenin yeni bir dünya savaşıyla kıyımıdır ve bu ihtimal seçenekler arasından çıkmış değildir.

Çin ile olan ticaret savaşında gümrük duvarlarını yükseltmeye girişen Trump'ın, küreselleşmeden en büyük kazancı sağlayan ABD'li dünya tekellerinin çıkarlarına aykırı hareket ettiğini düşündürecek bir durum yoktur ortada. Kapitalizmin 2008'den bu yana içinden çıkamadığı bunalım koşullarında sermayeler arası rekabette belli bir sermaye grubunun çıkarları, aşırı finansallaşmanın yarattığı balonları, bu gümrük duvarları yoluyla "geri getirilecek" üretimle desteklenmesinde olabilir. Ancak bu, Çin'deki emek yoğun süreçleri, aşırı sömürü düzeyiyle birlikte getirmek anlamını da taşır ki, salgınla birlikte tavan yapan işsizlik karşısında Trump meşruiyetini tam da azalttığı işsizlik oranına borçlu idi. ABD halkı kölece çalışma koşullarıyla hayatta kalmak arasındaki zorunlu tercihini yabancı düşmanlığı, ırkçılık, kadın düşmanlığı gibi burjuva ideolojik söylemlerin gürültüsü altında kabullenmek zorunda bırakılmıştı. Ta ki George Floyd isyanına kadar. Tıpkı Gezi gibi, bir siyah isyanı olarak başlayan ABD'deki güncel isyan, aslında neoliberalizmin ezdiği tüm kesimlerin kendi cephesinden ayaklanmasıyla bu kadar yaygınlaşmış ve büyümüştür.

İklim Krizi ve Devrimin Güncelliği

2019 yılında en az 40 ülkede yaşanan büyük çaplı ve önceki kriz dönemlerindekilere göre kitle şiddetinin ön plana çıktığı halk ayaklanmaları, tüm bu tartışmaların 2008'den sonra bir kez daha bu kadar yoğun bir şekilde yapılmasının esas sebebi aslında. Kapitalizmin yıkımdan başka bir şey üretemeyeceği hem sermaye tarafından hem de dünya işçi sınıfı ve ezilenleri açısından artık çok net. Sermaye, giderek süreğenleşen çoklu krizleri karşısında olağanüstü yönetim metotlarını normalleştirme, faşistleşme, yeni Keynesçilik gibi yeni sınıf uzlaşı biçimlerini arama ya da bunların bir karışımını oluşturup uygulama yollarını arar ve esasında kriz yönetmeyi kendi açısından "yeni normal" haline getirirken işçi sınıfı ve ezilenlerin önünde 90'larda ilan edilen "tarihin sonu"yla birlikte bu yollardan birini tercih etme ve olan biteni izleme dışında bir seçenek yokmuş gibi düşünülüyordu. Küreselleşme ile birlikte herhangi bir halkasından kırılabilme imkanı belirginleşen emperyalist-kapitalist sistemin geleceksizliği karşısında çoğunlukla devrimci bir önderlikten yoksun olsa da enternasyonal işçi sınıfı ve ezilenlerin isyanları, ayaklanmaları, devrimleri, iklim kriziyle birlikte gelinen tarihsel eşiğin toplumsal gerçekliğidir.

Sermayenin kriz yönetimi arayışlarından kastedilen, bugün düşen kâr oranlarını geçici olarak yükseltecek, ekonomik krizi aşmaya asla yetmeyecek olsa da yeni yatırım alanları yaratacak bir yeşil dönüşümün emperyalist merkezlerde ve mâli-ekonomik sömürgelerde uygulanmasının doğurduğu sonuçların idaresinin ötesindedir. Keynesçilik şeklinde gelişen politik programların tamamında diğer seçenek, ya ekolojik yıkım, ya savaş, ya da barbarlık gösterilirken devrimci bir dönüşüm süreci imkansız ve yıkıcı bulunarak, böyle bir stratejik hattın kurulmasına zaman olmadığı, öznenin olmadığı (ya da öznenin kim olduğu tartışmaları) öne sürülerek üzerine düşünülemez hale getirilir. 20. Yüzyıldaki sosyalist inşa deneyimlerinin yarattığı ideolojik tahribat ve

nihayetinde Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla politik iktidarı hedeflemekten uzaklaşan dünya işçi sınıfı hareketinin bugün bu silkinişi sermaye için esas krizi oluşturur ve yönetilmeye çalışılan da budur.

Küresel ekolojik kriz ve onun en öne çıkan görünümü olan iklim krizinin yarattığı tarihsel eşik, yalnızca kapitalizmin zaten mevcut eşitsizliklerini, ırksal, toplumsal cinsiyete dayalı, bölgesel, nesilsel, vs. toplumsal adaletsizliklerini derinleştirip şiddetlendirmesinden ibaret de değildir. Neoliberalizmin bir küresel müşterek olan atmosferi temel yükünün toplumsal sonuçları, diğerlerinden çok daha yaşamsal bir anlam taşır.

> Bugün 80 milyonu bulan yersiz yurtsuz hale getirilmişlerin nüfusunun 2030'a varıldığında 200 milyonun üzerinde olması beklenmektedir

Hava, su ve besinsiz bir yaşamın düşünülemeyecek olmasının yanında dünyadaki tüm enerjinin kaynağı olan güneşle gezegen arasındaki arayüz olan atmosferin ekosistemlerin üzerindeki belirleyici niteliği, onun diğer temellük altına alınan müşterekler gibi kontrol edilebilmesinin önüne geçer. Bir tür olarak insanın dünya üzerinde yaşayacağı alanların daralması, bildiğimiz anlamda toplumsal yaşamın bir bütün olarak çöküşü söz konusudur. Bugün 80 milyonu bulan yersiz yurtsuz hale getirilmişlerin nüfusunun 2030'a varıldığında 200 milyonun üzerinde olması beklenmektedir. Yüzyılın sonunda kadar pek çok dünya metropolünü de içeren kentlerin sular altında kalması söz konusudur. Öyle ya da böyle, biz hazır olalım ya da olmayalım, neoliberalizmle, post-neoliberalizmde ya da sosyalizmde, doğanın içindeki canlı türlerinden bir tür olarak insanın doğayla kurduğu ilişkideki dönüşümü hesaba katmaksızın yapılan teorik tartışmaların bir kıymeti olmayacaktır. Devrim bir güncellik olarak sınıf mücadelesinin var olduğu tarihin her anında söz konusu idiyse de bir kaçınılmazlık, tam anlamıyla zorunlu bir altüst oluş süreci insanlık için ilk kez bu kadar net bir şekilde ifade edilebiliyor. İşte, Covid-19 salgınının tarihsel açıdan kaçınılmaz bir durum olmasının arkasında kapitalizmin bu ekolojik rejiminin yarattığı zemin bulunmaktadır.

David Harvey, sermaye akışını kesintiye uğratmamız durumunda açlıkla yüzleşeceğimizi söylerken, bugün yaşanan açlığın, yoksulluğun halen yönetilebilir olduğunu da ima etmiş oluyor. Oysa, Max Ajl'ın endüstriyel tarım ve gıda sisteminin sürdürülemezliği konusunda ona verdiği cevapta da belirttiği üzere sermaye düzenini yıkmamız karnımızın doyması için önümüzdeki tek seçenek. Bugün endüstriyel tarım yerine küçük köylü tarımı gerçekleştiren kooperatif girişimleri, farklı temel ihtiyaçları şimdilik grup mülkiyeti altında gerçekleştiren dayanışma örgütlülükleri, komünler, kantonlar, özyönetim bölgeleri, özgür alanlar, iklim krizinin etkileri karşısında işçi sınıfının yaşam hakkını koruyabileceği adil bir dönüşümü sağlamak için, yani devrimci bir dönüşüm sürecinin kurucu unsurlarını barındırması açısından, 21. Yüzyılın gezegenin ekolojik limitlerini gözeten ve ekosistemlerin restorasyonunu önceleyen sosyalist pratiklerine bugünden bir hazırlık ve ideolojik mücadele zeminidir. Daha geniş bir ekoloji hareketinin üzerinde yükseleceği ve farklı toplumsal mücadelelerle bağlar kurarak bütünlüklü bir emek hareketini var edeceği alanlardır.

Bu açıdan bakıldığında iklim krizi, işçi sınıfını tarihin öznesi olarak sahneye çağırmakla kalmıyor, yeni bir dünyasal ekosistem koşullarında spotların onun üzerinde olacağı yeni bir sahne hazırlıyor. Milyonların canı, acısı, kanı ve teri üzerinde yükselerek kendini ayrıştırılmış bir ekosistemde kendini var eden bir avuç kapitalist vampirin duvarlarını dövmesi için ona örgütlenmekten başka çare bırakmayan bir alana sıkıştırıyor. Kitlelerin büyük ve şiddetli bir eylemi olan devrimin güncelliği sınıfın buna vereceği yanıta bağlıdır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

“Maskeli Tanrılar” Çağına Dönüş: Maske Neyi Örtüyor?

Ergin Atabey

Covid-19 salgının sosyo-politik ve sosyo-ekonomik-kültürel sonuçları mutlaka olacaktır. Covid-19 toplumsal yaşamda daha önce olmayan yeni davranış biçimleri, alışkanlıkları ve semboller yer edinmeye başlamıştır. Sokağa çıkma yasakları, sosyal mesafe ve maskeli/rûpoş zorunluluğu bunlardan en belirgin olanlarıdır. Gerçekten bunlar “doğal bir afet” türünden gelişen facianın sonucu zorunlu ihtiyaçlar mı, yoksa ardında küresel güçlerin iktidar hesaplarıyla ilgili olan topum denetimi, refleksi mi bulunuyor? Bu türden bir salgın neden küresel bir pandemi haline büründü? Bu gibi daha birçok soru işareti bulunuyor. Yoğun tartışmalar yanmakta. Bunlar gereklidir de. Makalemizde bu hususa eğilmeye çalışacağız.

2019’un sonlarına doğru Çin’in Wuhan kentinde baş gösteren ve giderek tüm dünyaya yayılan Covid-19 salgınına dair gece gündüz tartışmalar ve analizler yapılmaktadır. Birkaç ay içinde salgın en temel gündem haline getirildi. Oysa bu salgın ilk defa gerçekleşen bir salgın değildir. Tarih boyunca sıtma, cüzzam, veba gibi birçok salgın hastalık ortaya çıkmıştır. Ama bu denli küresel bir etki yaratmamıştır. Peki, Covid-19’u bu yönüyle “özel” kılan nedir? Bence bu sorunun cevabı hem salgının sistemsel bağıyla ve hem de kapitalist modernite güçlerinin esas aldıkları politika ve tutumla bağlantılıdır.

Covid-19 salgın türü ilk defa ortaya çıkmıyor. 1990’larda baş gösteren AIDS ve Deli Dana hastalığı: 2000’li yıllardan itibaren ortaya çıkan Domuz Gribi, Kuş Gribi, Kanamalı Kongo ve Sars hastalıkları Covid-19 salgınının öncüleri olarak ortaya çıkmıştır. Salgını yakın tarihte baş gösteren bu salgınların bir devamı olarak ele almak gerekiyor. Covid-19’u anlamanın bir yönü de budur.

Son otuz yılda ortaya çıkan bu salgınların iki yönü göze çarpmaktadır. Birincisi, kapitalist modernitenin sosyo-politik ve sosyo-ekonomik yapısıyla bağlantılıdır. İkincisi ise, bir sonraki salgının bir önceki salgından daha şiddetli ve öldürücü oluşudur. Daha şimdiden olası bir salgının Covid-19’dan daha öldürücü olabileceğine dair öngörüler öne sürülmektedir. Son otuz yılda olup bitenlere bakıldığında söz konusu öngörülerin hiç de yabana atılmaması gerektiği açığa çıkmıştır. Şüphesiz biyolojik ve fizyolojik aşamalar ve etki-tepki sonucu hastalıklar ortaya çıkabilmektedir. Hücre evriminin halen devam ediyor oluşu sonucu oluşan biyolojik mutasyonlar kendisiyle birlikte bir takım fizyolojik uyumsuzluk biyolojisi ve fizyolojisi üzerinde etkide bulunduğu ispatlanmıştır. Sistemlerin zihniyet, sosyo-politik ve sosyo-ekonomik nitelikleri toplumsal sağlığı olumlu ve olumsuz temelde etkilenmektedir.

Covid-19 salgının öncelikle bu temelde ele alınması gerekiyor. Bu türden bir salgının kendiliğinden ortaya çıkma olasılığı hayli düşüktür. Covid-19 salgını da kendisini üretip yaygınlaştırabileceği koşullara gereksinim duyuyor. Söz konusu koşullar oluştuğunda virüs harekete geçer, uygun ortamdan beslenir, mutasyona uğrar ve yayılır. Yayılış yolları elverişli olmalıdır ki virüs belli bir yol izlesin.Gerek virüsün oluştuğu ortamın hazırlanması ve gerekse de büyük şehirler üzeri küresel çapta izlediği yayılma yolu bakımından Covid-19'un kapitalist modernite kaynaklı olduğu açıktır. Birincisi, kapitalist modernite anti-toplumcudur. En sağlıklı yaşamın toplumsal yaşamla oluştuğuna göre, kapitalist modernitenin varoluşu sağlıksız toplumsallık üretmiştir. Bir toplum bilimi olmayan kapitalizmin kendisi bu nedenle en büyük hastalıktır. Daha özgün olarak 18. Yüzyılın sonlarında geliştirilen endüstriyalizm sistemi diğer boyutlarıyla

Covid-19'a yol açmıştır. Kırsal bölgeler boşaltılmış, on milyonları barındıran kentler oluşturulmuştur. Bilimciliğin (bilimsellik) endüstriyalizmde kullanılmasıyla birlikte ekosistemlerde tarihin en büyük tahribatı meydana getirilmiştir. Hava, su, toprak kirliliği iklimin değişimine yol açmıştır. Genetiği değiştirilmiş gıdalarla birlikte yaşam adeta zehirlenmiştir. Tüm bu olgular virüsün oluşması ve yaygınlaşması için elverişli ortam sağlamıştır. Salgının büyük kentlerde yaygınlaşması, hava kirliliğinin en çok olduğu bölgelerde daha sık görülmesi tesadüf olmasa gerek.

En az salgının esas nedeni kadar salgın öncesi ve salgın sonrasında kapitalist modernite güçlerinin politik yaklaşımlarını da anlamak gerekir. Covid-19 salgınının ortaya çıkışında bu güçlerin sorumluluğu olduğu gibi yayılıp her tarafı sarmasında ve ölümcül sonuçlar ortaya çıkmasında bu güçler esas rol sahibidirler. Covid-19 salgını sistem kaynaklı olduğu için politik bir salgındır, sonuçları itibari ile de politik değişikliklere yol açabilecek niteliktedir. Bu nedenlerle ele alınışı da politik olmak zorundadır.

Bu bağlamda Covid-19 öncesi kapitalist modernite güçlerinin pozisyonuna bakmakta fayda var. 3. Dünya Savaşı Ortadoğu'da daha da derinleşmiştir. Kapitalist modernite güçleri 1. Körfez Savaşı ile başlattıkları bu savaşı sonuçlandıramamış kapitalist modernite krizini daha da büyütmüştür. İdlib, Doğu Akdeniz, Kuzey Doğu Suriye'de kapitalist modernite güçleri karşı karşıya gelmişlerdir. Özellikle İdlib'de güçlerin her an birbirlerini vurabilecekleri bir durum oluşmuştur. NATO'nun işlevi ve rolü şahsında Atlantik İttifakı tartışmaya açılmıştır. Almanya ve Fransa ABD'yi kendi başına hareket etmekle suçlayarak Avrupa ordusunu kurmayı gündemlerine almışlardır. ABD Kasım Süleymani'ye suikast düzenleyerek 3. Dünya Savaşını körfeze kaydırmak istemiştir. ABD-Çin, ABD-Rusya arasında hegemonya savaşı hız kazanmıştır. Covid-19 salgınıyla birlikte bu çelişki ve çatışmalar dondurulmuştur. Böylece Covid-19'un yaygınlaşmasıyla kapitalist modernite güçleri yeni bir pozisyona geçtiler. Her ne kadar ana akım medya üzerinden hazırlıksız yakalandıkları söylense de gerçeklik farklıdır. Kapitalist modernite güçlerinin salgının önünü almama yönünde bir politika belirlemiş oldukları görülüyor. Gerek istihbarı yönden ve gerekse de milyonlarca dolarla finanse ettikleri düşünce kuruluşlarının günlük olarak farklı olasılıklar üzerine hazırladıkları raporlar ele alındığında Covid-19'un bu denli öldürücü olabileceğini öngörmemiş olmaları düşünülemez. Ki zaten açığa çıktı ki "Sürü Bağışıklık" politikası esas alınmış İngiltere'de sızdırılan bir belge böylesi bir kararın alındığını gösteriyor. Diğer devletlerde her ne kadar bu açığa çıkmadıysa da gelişmeler böyle bir politikanın izlendiğine işaret ediyor.

Bu politikanın dayandığı ideolojik ve sosyolojik zemin ise liberal ve ulus-devlet ideolojisine ilişkin olan Malthusçuluk ve Darwinizmdir. Malthus'un "önleyici kontrol" politikasına göre nüfus artışı ve üretim kaynakları arasındaki dengenin sağlanması açlık ve hastalıklara dayalı ölümler ile evlilik ve nüfus kontrolü ile sağlanması gerekiyor. Darwin ise yaşamın bir savaş alanı olduğunu ve bu savaşta güçlü olanın yaşama hakkı elde ettiğini savunmuştur. Kapitalist modernite güçleri yaşadıkları kriz nedeniyle tümden kaybetmemek için kısmi ekonomik zararları da göze alarak böyle bir politika izlemiştir. Salgını sistemi revize etmek için kullanmayı esas almışlardır. Emperyalist her politikanın kimi simgeleri ifade ettiği malumdur. Covid-19 meselesiyle topluma dayatılan "Maske-Rûpoş" simgesi de dikkat çekicidir. Maske-Rûpoş'a dönüş kapitalist modernitenin içine girdiği yeni evrenin ideolojik ve politik simgesi gibidir. Maske-Rûpoş salt ağız ve burnu örten bir bez parçası değildir. İdeolojik ve politik bir anlamı vardır. Maske-Rûpoş'la Kapitalist modernitenin yarattığı hastalıklı yaşam örtülmek isteniyor. Maskenin-Rûpoş'un ardında sistem revize edilerek yeniden üretiliyor. Bu noktada ezilenler ve demokratik modernite dinamikleri için esas soru şudur. Bir kez daha kapitalist modernitenin kendini revize etmesine, ömrünü uzatmasına müsaade edilecek mi?

Kapitalist modernite güçlerinin maskesi Rûpoş'u düşürülüp demokratik modernite inşasında mesafe alınacak mı?

Devletçi-İktidarcı Örtü; Maske-Rûpoş

Öcalan, kapitalist moderniteyi tanımlarken tarihte hiç olmadığı kadar sözle eylem arasında bir kopukluğun geliştirildiğini belirtmektedir. Söz/söylem ve eylem

birbirlerini yanlışlıyor ve her ikiside hegemonya sistemin yeniden yeniden üretilmesinde rol oynuyor. Covid-19 salgınıyla birlikte geliştirilen toplumsal maskeleme de böylesi bir rol oynuyor. Salgına yol açan sistem salgını yaratan koşulları üretmeye devam ederken ağız ve burnu kapatan maske-rûpoş toplumu nasıl koruyabilir? Tam da bu nedenle Rûpoş'u ideolojik ve politik olarak ele almak, arkasındaki ve önündeki ideolojik ve politik olguları ve bununla amaçlananları çözümlemek önem kazanmaktadır. Çünkü mevcut haliyle kapitalist modernite güçlerinin geliştirdiği söylem ve eylemler oldukça yaratıcıdır.

"Maske" Fransızların "Mask" sözcüğünden türetilmiştir. "Yüz kalıbı" anlamına gelmektedir. Kürtçede ise Rûpoştur. "Rû" yüz "poş" ise giyinmek örtünmek anlamına gelen "poşandının" köküdür. İkisinden oluşan birleşik kelime yüzü örtmek anlamını meydana getirmiştir. Genel anlamıyla tanınmamak için yüze geçirilir. Mecazi, psikolojik, ideolojik-politik anlamı daha ön plandadır. Salgınla birlikte kullanılışı ise ideolojik ve politiktir. Kapitalist modernitenin gerçek yüzünü gizleyen aldatıcı bir olgudur. Kapitalist modernitenin açık seçik görünmesini önlemek, gerçek görüntüsünü, iç yüzünü ve niteliğini saklamak için zorunlu kıldığı bir olgu olarak değerlendirmek yerinde bir okuma olacaktır. Aslında sosyolojik olarak maskenin-rûpoş'un ortaya çıkışı toplumsallaşmanın geliştiği döneme dayanmaktadır. Doğal toplumda toplumsal kutsallıklar için kullanılmıştır. Toplumsal yaşamda oluşturucu, geliştirici ve inşa edici olduğuna inanılan olgulara şükranlarını sunma geleneği vardır. Söz konusu olgular ataları olabileceği gibi bir hayvan, dağ, ağaç, su da olabiliyor. Özellikle ibadetlerde kutsal olarak görülen olguları temsilen maskeler/rûpoşlar takılır ve öyle ibadet edilir. Böylece yaşamlarına can ve ruh verdiğine inandıkları olguları hem anar hem de şükranlarını sunarlardı.

Devletçi-İktidarcı sınıf tüm toplumsal değerleri çarpıtarak, kendine mal ettiği gibi ibadet ritüellerini çarpıtarak kendine mal edip çıkarları gereğince kullanmıştır. Bu süreç erkek şaman ve rahiplerden başlayarak kendilerini tanrı ilan eden krallarla somutlaştırılıp sürdürülmüştür. Krallar kendilerini tanrı ilan ederken maske/rûpoş takmışlardır. Bu nedenle maske ideolojik ve politik bir olgu olarak devletçi-iktidarcı sömürüyü, egemenlik ve baskıyı örten bir olgu olmuştur. Make/rûpoş tanrıyı simgeliyor. Kral bu simgeyle tanrı yerine geçerken, ideolojik egemenliğe dayalı rıza üretiyor, böylece gerçek yüzünü gizleyerek toplumu aldatıyor ve devleti-iktidarı tüm uygulamalarıyla meşrulaştırıyor. Abdullah Öcalan bu dönemi tanımlarken maskeli tanrıların inşa edildiği eşikteyiz. Bu tanrının aynı zaman da toplum üzerinde buyruk ve sömürüyü gerçekleştiren şef ve despotu anlattığı kolaylıkla sezilebilmektedir diyor. Bu nedenle maske/rûpoş basit bir örtü değildir. Devleyçi-iktidarcı ideolojinin ve politikanın hem simgesidir, hem de aracıdır. Sistemin yeniden yeniden üretilmesinde oynadığı rol kadar, sistemin gerçek yüzünü gizlemektedir ve toplumun dikkatini başka yönlere çekmektedir.

Tanrı-Kralın maske /rûpoşu mutasyona uğramış, dönüşmüş ve kapitalist modernite güçlerinin söylem ve eyleminde can bulmuştur

Kapitalist modernist sistem ideolojik egemenlikle inşa ettiği zihniyetle gerçeklğini maskelemiştir. Belki tanrı-krallar gibi somut olarak maske/rûpoş takmamıştır. Ama ideolojik egemenlikle daha etkili bir maskelemeye gitmiştir. Ulus-devlet, endüstriyalizm, tüketicilik, bireycilik, cinsiyetçilik, parlamentarizm, kültürel endüstriyalizm vb. dahada çoğaltabileceğimiz hususlar kapitalist modernitenin en etkili maskeleme biçimleridir.

Cocid-19 salgınıyla birlikte kapitalist modernitenin maske/rûpoşa dönüşünü metaforik olarak ele almak ve kendini maskelemenin devamı niteliğinde görmek çok daha izah edici olacaktır. Maskeye/rûpoşa dönüşen iki temel nedeni vardır; birincisi vurgulamaya çalıştığımız maskelemeye rağmen kapitalist modernitenin kendini sürdüremez noktaya gelip dayanmasıdır. Yapısal krizi derinleşmiştir ve neredeyse dikiş tutturamamaktadır. Soğuk savaş sonrası yeniden yapılan için geliştirdiği sosyo-politik ve sosyo-ekonomik hamleler yapısal krizini aşması bir yana daha da derinleştirmiştir.

Geliştirdiği yeni türden 2. Dünya Savaşında elinde patlamıştır. Atlantik paktında somutlaşan kapitalist modernite hegemonyası giderek etkisini yitirmiştir. İttifak dağılacak noktaya gelmiştir. Taraflar birbirlerini suçlar düzeye dayanmıştır. İkincisi ise, genelde kapitalist modernitenin yapısal krizini özelde ise Covid–19 salgınının örtmek olarak belirtilebilir. Bu sayede krizden çıkış için kendini restore etme çabasını rahatça yürütebilmektedir.

Sorun basit bir hastalığa indirgeniyor. Özellikle medya üzeri bu yönüyle yoğun bir ideolojik ve politik basınç gerçekleştiriliyor. Medya bu yönüyle maskeleme politikasına dönüşün en güçlü ve etkili aracı konumundadır. Medya ile hem topluma korku salınıyor hem de toplumun beyni ve yüreği felç ediliyor/düşünemez hale getiriliyor ve istenilen yöne yönlendirilmeye çalışılıyor. Özellikle maske ile yaşamaya alışmalıyız söylemi yeni dönemin sihirli kodu oluyor. Bu temelde toplumda yeni döneme dair rıza imal edilmeye çalışılıyor.

Açıklamaya çalıştığımız söz konusu iki nedenden dolayı kapitalist modernite aşırı bir maske/rûpoş dönemini başlatmıştır. Öcalan'ın şu tespiti tamda aşırı maskelemenin nedenini ortaya koymaktadir. Aşırı maskeleme insan anlayışını saptırmakla yakından alakalıdır. Zaten despotların ilk çıkışlarında kendilerini tanrı kral olarak adlandırmaları bu hususu yeterince açıklamaktadır. Akabinde kendi sözlerini kanunlaştırmaları ve kesin hakikat olarak sunmaları yaygınca görülen tarihsel durumdur. Bu saptamada yaşanılan durumu özetlemektedir. Tanrı-Kralın maske /rûpoşu mutasyona uğramış, dönüşmüş ve kapitalist modernite güçlerinin söylem ve eyleminde can bulmuştur. Bu temelde kapitalist modernite güçleri hem toplumun zihniyetini saptırmakta ve hem de kendi söylemlerini kesin uyulması gereken kanun ve hakikat haline getirmektedir. Böylece içine girmiş olduğu revizyon döneminde olası alternatif çıkışların önü alınmaya çalışılmaktadır.

Covid -19 Kapitalist Modernitenin Doğasının Bir Sonucudur

Kapitalist modernite kaynaklı diğer tüm sorunlarda olduğu gibi, Covid-19 salgının esas nedeni ve kaynaklandığı olguları bir bütün olarak açığa çıkartmak için öncelikle kapitalist modernitenin doğasını doğru çözümlemek gerekmektedir. Nasıl kapitalist modernitenin doğası çözümlenmeden ona karşı geliştirilen, mücadele, politika ve eylemin başarı şansı zayıf ise Covid-19'a karşı mücadele de zayıf olur.

Öcalan kapitalist modernitenin doğasını dört temel kavramlaştırma ve olgu üzerinden tanımlamaktadır. Buna göre;

1- Kapitalizm bir toplum biçimi değildir. Tarih boyunca sermaye ve kapitalistik öğeler toplum dışı olarak var olmuştur ve varlık göstermiştir. Siyasi ve ekonomik olarak toplumu egemenliği altına almaya odaklanmış egemen sınıfın toplumsal değerin gaspına ve sömürüsüne dayalı geliştirilmiştir. Bu yönüyle anti toplumcudur. Toplumsal anlamsallıkların ve yapısallıkların parçalanması ve dejenere edilmesi ve yok edilmesine odaklıdır. Buna toplumsal zihin ve sağlık da dahildir.

2-Kapitalizm ekonomi değildir. Gerçek manada bir talan düzenidir. Sermaye+sömürü+ kar+metalaştırma + tekel ve gerçek ekonomiyi yok eden egemen sınıfın düzenidir. Kapitalist modernite güçlerinin daha fazla zenginleşmesine dayalı işlemektedir. Covid-19 salgını döneminde bile kimi sektörlerin daha fazla kar elde etmelerine bu niteliği yol açmıştır.

3-Kapitalizm anti ekolojiktir. Bu bölümü endüstriyalizmde ifadesini bulmaktadır. Endüstriyalizmin ideolojisi ise sömürü ve kar kanunudur. Bunun için hiçbir sınır tanımaz. Onun için tüm doğa fethedilmesi gereken sömürü alanıdır. Daha fazla kar için doğanın can damarlarını ve nefes borularını kesen yüksek teknolojiler üretmekte ve kullanmaktadır. Tüm ekolojik felaketlerin asıl sorumlusudur.

4- Kapitalist modernite tarih boyunca gerçekleşmiş en gelişmiş egemenlik ve iktidardır. Yukarıdaki üç tanımda ifadesini bulan gerçekleşmesi onlarla iç içe olan egemenliği ve iktidarıyla gerçekleşmiştir. Bu yönüyle deyim yerindeyse insanın toplumun kılcal damarlarına dek sirayet eden, topluma zihni duygusal, beğeni, arzu ile ilgi vb. yönleriyle hükmeden ve yönlendiren bir niteliktedir. Bu niteliği biyo-iktidar olarak da tanımlanmaktadır. Kapitalist modernite güçleri salt polis + asker+yargı üzerinden bir egemenlik ve iktidara dayalı bir hegemonya

geliştirmemiştir. Toplumun zihnini ve duygularını kuşatan, düzenleyen, yorumlayan ve yeniden yeniden üreten bir egemenlik ve iktidar mekanizmasını oluşturmuştur. Asıl toplumu zihin ve bedensel açıdan felç eden budur. Kapitalist modernite egemenliği ve iktidarı böylelikle toplumun bilincine ve bedenine nüfuz etmektedir.

Kapitalist modernitenin doğasını ifade eden bu dört olgunun hedefinde ekosistem ve toplum vardır. Buna toplum kırım ve ekolojik kırım demek mümkündür. Bu iki kırım toplumun bağışıklık sisteminin çökertilmesi ve ekosistemin kendi içerisinde oluşturduğu denge ve doğal akışını bozuma uğratılıp dağıtılması ve değersizleştirilmesi temelinde gerçekleştirilmektedir.

Kapitalist modernite dünya piyasasına göre yeni bir uzam ve mekan yaratılmıştır

Anti-toplumcu niteliğiyle kapitalist modernite toplumsal zihniyeti ve örgütlü yaşamı dağıtmaktadır. Böylece toplumun direnci yani bağışıklık sistemi tahrip edilip her türlü yıkıcı etkilere ve hastalıklara karşı açık hale getirilmiştir. Sanılanın aksine toplumun bağışıklık sistemi protein ve vitaminlerle başlamaz. Bedensel bir gereksinim olarak onları göz ardı etmeksizin esas direnç noktası zihniyet ve örgütlü yaşamdır. Toplum sağlığı salt bedene indirgenemeyeceği gibi bağışıklık olgusu da salt bedene indirgenemez. Toplumsal açıdan en önemli sağlıklı olma göstergesi zihinsel ve örgütsel yaşamdır.

Covid-19 salgınında yaşamlarını yitirenlerin yüzde doksan beşinden fazlası ezilen toplumsal kesimdendir. Toplum zihniyeti ve örgütsel yaşamı parçalanıp ezilen konuma düşürüldükten sonra her türlü salgına açık hale getirilmiş demektir. Zaten ezilme ve sömürülme konumu en sağlıksız ve hastalıklı konumda zihinsel ve örgütsel yaşam açısından bu konuma düşmemiş bir toplum hastalık koşullarına mahkum edilemez. Tam da bu nedenle en büyük antikor özgür yaşam zihniyeti ve örgütlü yaşamdır.

Toplumsal hastalıkları üreten diğer bir koşul ise ekoloji kırımdır. Ekosistem, toplumsal yaşamın varoluşu, sürdürülebilirliği için gerekli sağlık koşullarını oluşturmuştur, hem de doğal yaşamın kendi içinde uyumluluğu ve dengesini sağlamıştır. Ekosistemin bu doğal varoluşuna müdahalede bulunmadığı sürece hastalık zemini olması bir yana en önemli sağlıklı yaşam koşullarına sahiptir. Covid-19'u ekosisteme bağlayıp öyle yansıtmak büyük bir saptırmadır. Kapitalist modernite güçleri kar amacıyla neredeyse tüm yerküreyi fethedip metalaştırmıştır. Bu nedenle iklimsel denge bozulmuş, sıcaklık ve soğukluk dengesinde değişiklikler meydana gelmiştir. Hava kirlenmiştir. Hayvan ve bitki türlerinde azalma meydana gelmiştir. Yaşam alanlarını terk etmek zorunda kalmıştır. Özellikle hayvanların ve bitkilerin mutasyona uğrayıp doğal hallerinde sapma meydana geldiği gözlenmiştir. Ormanlık ve tarımsal alanlar hızla yok edilmektedir. Su kirliliği en büyük tahribatlardan biri haline gelmiştir. Covi-19'un içme suyunda dört gün, atık su da ise on üç yaşadığı tespit edilmiştir. Çöp dağları oluşmuş, insan, bitki ve hayvan nefes alamaz hale gelmiştir. Daha fazla kar ve tüketim için tohumların genetiği değiştirilmiş, zehirli ilaçlama yaygınlaştırılmıştır. Neredeyse tüm yiyecek, içecek ve giyecekler zehirli hale getirilmiştir. Böylesi bir dünyayı yaratan kapitalist modernite sisteminin küresel piyasa ideolojisi ve ekosistem yerine ikame edilmiş anti ekolojik yapay ekosistemidir.

Kapitalist modernite sisteminin küresel piyasa ideolojisi sürekli daha fazla metalaştırmaya dayalı genişlemeyi ve yerküreyi fethedilmeyi esas almaktadır. Metalaştırmadık tek bir şey bırakmamaktır. Temel ilkesi herşeyi metalaştırmak, hareketliliğini, dolaşımını ve tüketimini sağlamaktır. Bu temel ilkeye dayalı günümüzde metalaştırılmadık bir şey kalmamış gibidir. Para, tahribatı yüksek teknoloji, fabrika ve tüketim piyasasıyla sınırsız fethetme hareketliliği söz konusudur. İnsan emeğini sömüren ve ekosistemi tahrip eden fabrikalar ve ölçüsüz kullanıma sokulan yüksek teknoloji hiçbir engellemeye takılmadan neredeyse tüm yer küreye dağılmış durumdadır. Bu durum kapitalist modernite güçlerine hayal dahi edilemeyecek bir kar sağlıyor. Dünya piyasasının bu temelde işlemesi muazzam derecede bir potansiyel sunuyor. Barajlar bunun için yapılıyor, ormanlık ve ekilebilir araziler bu nedenle tahrip ediliyor, el değiştirip metalaştırılıyor. Herşey

piyasaya sunuluyor. Bunun için dünya piyasasını yöneten devlet-şirket yöneticileri, danışmanları ve stratejistleri metalaştırma, pazarlama, dolaşıma koyma ve tüketiminin stratejilerini durmaksızın oluşturuyorlar. Tüm bu stratejiler toplumun ve ekosistemin canını alıyor.

Bu durumda doğal ekoloji yerine mega kentlerden, barajlardan, yüksek teknolojiden, hava, su ve toprak kirliliği ve tahribatından, zihni ve örgütlü yaşamı parçalanmış toplumdan oluşturulan yeni anti-ekosistem inşa edilmiştir. Kapitalist modernite dünya piyasasına göre yeni bir uzam ve mekan yaratmıştır. Küresel kaynak ucuz iş gücü ve tüketim için genişlediği her yerde böylesi yapay bir ekosistem ikame edilmektedir. Dünyadaki ormanlık alanlar, tarım arazileri, su kaynakları ve kırsal kesim kapitalist modernitenin dünya piyasasına bağlandıkça onun anti ekoloji yapay ekosistemi oluşuyor. Bu durum toplumun ve ekosistemin doğal koşullarını yok ediyor. Kapitalist modernite fethi ve boyunduruğu genişledikçe yaşam yok oluyor. Böylesi bir dünyada her türlü hastalık gelişir. Nitekim gelişiyor da. Genelde tüm hastalıkların özelde ise, Covid-19 salgınının boy verdiği kaynak; kapitalist modernitenin yarattığı yıkıcı ve öldürücü yapay ekosistemidir.

Covid-19'un Yayılışına Yön Veren Politika

Kapitalist modernite sisteminin dünya piyasa ideolojisi ve oluşturduğu yapay ekosistemi, onu genişleme sınırlarına getirtmiş gibi görünüyor. Çokça değinildiği gibi kapitalist modernite için artık içerisi ve dışarısı yoktur. Dünya piyasası ve onun üzerine inşa edildiği yapay ekosistemi kendi sınırlarına dayanmış gibidir. Bu nedenle ABD ve AB'de yeni arayışlar söz konusudur. Dünya piyasası için artık ele geçireceği bir yer yoksa nereye yönelecektir? Bu soru aynı zamanda kapitalist modernite sisteminin yapısal krizinin çok önemli bir aşamaya gelip dayandığına işaret emektedir. Öcalan hegemonya tanımını yaparken, daima genişlemesi gerektiğini; genişlemeyi oluşturduğu ya da durdurduğu anda gerilemeye başlayacağını söyler. Kapitalist modernite hegemonyasının şimdilik durduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu nedenledir ki, sistem içi tartışma ve çatışmalar başlamıştır. ABD ve AB içinde küreselciler ve ulusalcılar arasında yoğun bir tartışma ve birbirini suçlama söz konusudur. Yine küresel hegemonya piramidi içerisinde yoğun bir rekabet vardır. Piramit dizilişindeki konuma razı olmayanlar piramidin yeniden kurulmasını talep etmektedirler. Tüm bu hususlar sistemde büyük bir kaosun yaşandığını göstermektedir. İkinci dünya savaşı sonrası kapitalist modernite sistemi küresel çapta oluşan üç katmanlı bir sistem kurdu. Buna kapitalist modernite sistemi piramiti de denilmektedir. Piramitin birinci tepe katmanında ABD yer alıyor. İkinci katmanda G-7, Londra, Paris kulüpleri ve Davos gibi kapitalist dünya piyasasını düzenleyen ve kontrol eden zirveler, belli başlı ulus-devletler (Almanya, Fransa, İngiltere vb.) bulunuyor. Üçüncü katmanda ise ilk iki katmanla iç içe olan büyük kapitalist şirketler vardır. Yalnız ilk üç katman iç içe ve belli bir denge içerisinde kapitalist modernite hegemonyasını yürütüyor. Söz konusu üç katmanın uzantısı ve eklentisi olarak Türkiye, Mısır, Brezilya vb. ulus-devletler de piramidin tabanında rol oynamaktadırlar. Esas küresel çapta sermaye, teknoloji, savaş, nüfus ve tüketim akımını sağlayan ve kontrol eden ilk üç katmandır. Soğuk savaş sonrasından günümüze değin kapitalist modernitenin hegemonik piramidini yönetenlerin belli başlı müdahaleleri olmuştur. Bu aynı zamanda 3. Dünya Savaşının startının verilmesi anlamını taşımıştır. 1. Körfez Savaşıyla birlikte başlatılan bu savaşla askeri planda stratejik öneme sahip olan yerleri tutmak, ekonomik olarak para, teknoloji, nüfus ve tüketim akışını engelleyen ulus-devletleri yeniden dizayn edip yeni duruma uygun hale getirmek ve nihayet küresel çapta kapitalist modernite hegemonyasını pekiştirip sürekliliğini sağlamak esas hedefleri olmuştur. Ancak piramidin dışında yer alan halkların direnci bu hedefin gerçekleşmesini engellemiştir. Bunun sonucunda 3.Dünya Savaşı otuz yıllık bir süreye yayılmıştır. Bunun yüklediği ağır maliyetlerle birlikte kapitalist modernitenin yapısal krizini daha da derinleştirmiştir. Bu nedenle piramid içi konumlamayı yeniden düzenleme çelişkisi ve çatışması baş göstermiştir. ABD'nin en tepe katmanda yer alan piramiti yönetme çağı bitti gibi görünüyor. Maliyeti de arttığı için tek başına yüklenmek istemiyor. Öte yandan ABD,

İngiltere, Fransa ve Almanya başta olmak üzere AB devletlerinde ulusalcılar ve küreselciler arasında çatışma hız kazandı. Yine Almanya, Fransa piramit içinde daha etkili olmak istiyor. Rusya, Çin, Hindistan da yeni düzenlemeye müdahil olup, hegemonya içerisinde söz sahibi olmak istiyorlar. Bu güçler artık hegemonya içerisinde ki etkisiz eleman konumunu kabul etmiyorlar. Ayrı bir kutup oluşturmaktan ziyade piramit içindeki ilk üç katmana yükselip hegemonya içerisinde etkili olmak istemektedirler.

Covid-19 salgını tamda kapitalist modernitenin bu yukarıda ifade etmeye çalıştığımız evresine denk geldi. Görünen o ki kapitalist modernite güçleri salgını fırsata çevirme ve sistem içi krize yanıt verme ve sistemi yeniden revize etme temelinde kullanılan bir politikayı yürürlüğe koymuştur. Daha şimdiden salgın sonrası hangi devletlerin-şirketlerin hegemonya piramiti içinde etkili olacağının tartışması yürütülüyor. Kimi "Thing-Thong"(düşünce) kuruluşları ABD, Almanya, Japonya ve Çin'in (şirketleriyle) önlenebileceğini belirtiyorlar. Bu türden analizlerin algı ve ortam oluşturmak amaçlı yapıldığı biliniyor. Böylesi bir piramit düzenlemesinin ne kadar tutup tutmayacağı ayrı bir konudur. Fakat görünen o ki, kapitalist modernite pramitinden başlayarak sistemi revize etmenin tartışması ve arayışı yoğunlaşmıştır. Bu noktada Covid-19 salgınıyla birlikte izlenen politikaları anlamakta yarar var.

İngiltere ve Almanya'da sızdırılan belgelere göre Covid-19 salgının yayılması ve bulaşıcı hızı ve hangi toplum kesiminin ne kadar etkilenebileceğine dair raporlar hazırlanmıştır. Yine ABD'nin yayınladığı uydu görüntülerine göre iddia odur ki Ağustos 2019'da Çin'de salgın baş göstermiştir. Ayrıca biliniyor ki kapitalist modernite güçleri açık ve kapalı kaynaklara dayalı küresel çapta en gelişmiş istihbarat ağını kullanmışlardır. Dolayısıyla Covid-19 salgınına hazırlıksız yakalanma gibi bir durum söz konusu olamayacağını ve bu tür iddiaların toplumu yanıltma ve izlenen politikalarla bağlantılı olduğunu bilmek gerekiyor. Anlaşılan o ki kapitalist modernite güçleri sistemi revize etmenin aracı olarak salgının yayılışına kontrollü izin vermişlerdir. Toplumu yeni sürece göre kontrol altında tutmak için sıkıyönetim baskısıyla kontrollü sürü bağışıklık politikasını esas almışlardır. Bir taraftan toplum korku, kaygı ve endişeye sevk edilerek yeni dönemin yaşam biçimine razı edilmeye çalışılırken öte yandan dünya piyasası ideolojisi ve anti-ekolojik yapay ekosistemine göre nüfus ve kaynak dengesini oluşturabilmek için ölümlerin önünü açmıştır. Bu noktada T.R Malthus'un nüfus ve kaynak dengesi üzerine geliştirdiği tez ile Charles Darwin'in doğal seçilime dayalı evrimciliğin politik olarak esas alındığını ve güncele uyarlandığını belirtebiliriz.

T.R. Malthus'un nüfus ilkesine göre nüfus üretim kaynaklarından daha hızlı büyümektedir. Nüfus geometrik olarak artabilirken üretim kaynakları aritmetik olarak artabiliyor. Bu nedenle nüfus artışı kaynakların yetersizliğine yol açıyor. Malthus'un buna karşı savunduğu şey şudur; nüfus ve üretim kaynakları arasındaki dengenin sağlanması için önleyici ve pozitif kontroller gereklidir. Bunlar açlık ve hastalıklara dayalı ölüm ile evlilik ve nüfus kontrolüdür. Böylece bu günlerde sıkça duyduğumuz normalleşme sürecine geçilmiş olur. C. Darwin'in doğal seçilim teorisine göre doğada varlıklar ve türler arasında bir çeşit savaş vardır.

Korku siyaseti ile toplum adeta sistemin yeni dönemine göre dizayn edilmektedir

Her varlık ve tür yaşamak için bir diğerini yok etmek istiyor. Bu savaşta güçlü olan varlığını sürdürürken zayıf olan ölüyor, yok oluyor. Ekosistemdeki kaynaklar sınırlıdır. Ekolojik topluma göre yaklaşılmaz ise er ya da geç tüketilecektir. Söz konusu tüketim doğallığında gelişen nüfusla bağlantılı değildir. Ekolojik topluma göre gereksinimi kadar kaynaklar temin edildiğinde nüfus doğallığında ne kadar artarsa artsın kaynaklar tüketimi yetecektir. Çünkü insan nüfusunun doğal artışı ölümlerle dengelenecektir. Toplum gereksinimi kadar doğal kaynaklardan yararlandığı için doğada kendisini üretebilecektir. Ancak kapitalist modernitenin dünya piyasa ideolojisi tüketim ve daha fazla kara dayalı politikayı esas aldığı için verili kaynakların tükenme noktasına hızla yaklaştığını görmektedir. Bu açıdan kapitalist modernite güçleri için ezilen toplumun yoksul, işsiz kesimi; ve kendisi için bir dönem çalışmış

emekliye ayırmış hasta ve yaşlı kesimi bir yük olarak görmektedir. Covid-19 salgınıyla Malthusçu “önleyici kontrol” politikası ve Darwihist “doğal seçilim” politikasının devreye konulduğu görülüyor. Dünya çapındaki ölüm oranlarına bakıldığında (istisnalar kaideyi bozmaz) yüksek ölüm oranlarının yukarıda ifade edilen kesimler içinde gerçekleştiği anlaşılıyor. ABD’deki siyahilerin ve Avrupa’daki hasta-yaşlı bakım evlerindeki ölüm oranı bile tek başına yeterli önemli veriler sunmaktadır. Ezilme ve sömürülme konumunun kendi başına ölümcül hastalıklara elverişli olduğu biliniyor. Darwinist bir rekabet ortamında da yine ölenler bu kesimden olacaktır. Kapitalist modernite güçleri izlediği politikalarla adeta Darwin’in “Doğal Seçilim” teorisindeki gibi bir ortam yaratmışlardır. Böylesi bir ortamda adeta herkes bireysel kurtuluş savaşına girmiştir. Ezilenlerin konumu gereği bu savaştan yüksek ölümlerle çıkacağı açıktır. “Normalleşme” adı altında Malthuscu ve Darwinci “nüfus ilkesi” ile Doğal Seçilim” rekabeti, savaşı ve önleyici politika olarak sürdürülmektedir.

Öte yandan Covid-19 salgını ile birlikte en yüksek düzeyde korku pompalanmaktadır. Korku siyaseti ile toplum adeta sistemin yeni dönemine göre dizayn edilmektedir. Korku siyasetinin iki yönü devrededir. Birinci, Covid-19 salgının yayılmasına yol verilerek bir kötülük icat edilmiştir. Toplum bu kötülükle korkutulmuştur. İkincisi ise, olağanüstü hal, sıkıyönetim vb. otoriter politikalar devreye konulmuştur. Bununla beraber egemenlik-iktidar kontrolüyle eve sıkıştırılmıştır. Eve kapatma sosyal mesafe vb. politikalarla dayanışmayı daha da parçalamıştır. Korku ve dehşet üzerinden bireycileştirme ve sanal dünyaya mahkum etme derinleştirilmiştir. Kimsenin kimseye ulaşamadığı ve güvenmediği bu atmosferde güvensizlik ve belirsizlik hakim kılınmıştır. Bu güvensiz ve belirsizlik atmosferi yaratmak, imal etmek kapitalist modernite güçlerinin dönem politikası olmuştur. Bu politikanın amacı şudur; topluma, “Bakın kötülük, güvensizlik ve belirsizlik ortamında devlet yanınızdadır. Onun dediğini yapın, ona güvenin, o biricik kurtuluştur.” Böylece yeni dönem veya kapitalist modernitenin yeni evresi için öngördüğü revizyona ve yaşam tarzına mahkum edilmek istenmektedir. Bu da ideolojik ve politik olarak Covid-19 araçsallaştırılarak gerçekleştirmesidir. Toplum korku, güvensizlik ve belirsizlik cenderesine alınarak olası alternatif oluşumların önü kesilmek istenmektedir.

Sonuç;

Kapitalist modernite açısından yaşanan sürece pandemi evresi denilebilinir. Pandemi kapitalist modernite kaynaklıdır. Bu evrede içte hegemonya mücadelesi dışta ise halkların direnişi ve mücadelesi sistemi ciddi bir tıkanmayla karşı karşıya getirmiştir. Kapitalist modernite güçleri bir nevi “Maskeli Tanrılar Çağı”na dönüş yaparak “Maske” ve “Rüpaş” ile hem gerçek yüzünü örtmeye çalışmaktadır ve hem de Malthusçu ve Darwinci politikayla Pandemiyi topluma karşı bir silah, sistemi revize etmek içinde bir araç olarak kullanmaktadır. Özellikle toplumda korku, güvensizlik ve belirsizlik yaratarak yeni evreye göre rıza üretmektedir. Bununla en az kayıpla sistemi revize etmeyi düşünmektedir.

Öcalan kapitalist modernite krizini ele alırken iki hususun altını çizmektedir. Birincisi, kriz kendiliğinden devrimle sonuçlanmayacaktır. Kriz devrim için bir durum olmakla birlikte, sonucu belirleyecek halkların mücadelesiyle kapitalist modernitenin krize verdiği/ vereceği yanıttır. Kapitalist modernite güçleri krize yanıt geliştirme de deneyim sahibidir. Halkların alternatif inşa etmede yaşadıkları yetersizliklerden de yararlanarak krizlere kapitalist yanıt vererek ömrünü uzatmıştır. İkincisi ise, kriz dönemlerinde entelektüel, ahlaki ve politik görevlerin rolü daha da artmaktadır. Özellikle devrimci dinamiklerin her üç görevi iç içe yerine getirerek kapitalist modernite güçlerinin maskesini düşürmesi, aydınlanma, örgütlenme ve alternatif inşa etme yönünde harekete geçmesi önemli olmalıdır.

Kapitalist modernitenin pandemi evresinde entelektüel, ahlaki ve politik açıdan en hazırlıklı kesim demokratik modernite güçleridir. Bu güçler korku, güvensizlik ve belirsizlik atmosferine takılmadan alternatif sistem inşa çalışmalarını hızlandırabilmelilerdir. Toplumsal sağlık açısından pandemi evresine verilecek en önemli yanıt budur.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Türkiye'deki Halk Sağlığı Sorunları

Sarya Akan*

Ata Soyer Sağlık ve Politika Okulu olarak DSÖ'nün sağlık tanımı üzerine yürüttüğümüz tartışmalarda, tanımın sınırlılığı, sağlığı koşullayan etmenlerin görülmediği, özellikle insan merkezli olduğu ve siyasal sağlık diye tanımlayabileceğimiz toplumsal düzen kaynaklı sağlıklı(sızlık)ları görünmez kıldığı öne çıktı. Bu sağlık sorunlarını ele alışımızı da etkiledi. İlk kez DTK Sağlık Kurultayı (2011)'nda, ardından DTK Sağlık Kongreleri'nde, siyasal ve ekolojik sağlığı öne çıkartan sorun tanımlamalarına gidildi. Bu birikim, yapılan çalıştaylar, yaz kampı, SPO toplantıları, HDK Sağlık Kurultay'ları ile daha da pekişti. Bu yazıda biriktirdiklerimiz doğrultusunda sağlık sorunlarını yedi başlıkta ele alacağız: İnkar imha asimilasyon; Kadın özgürlüğüne saldırılar; Ekolojik tahribat (Sermaye birikimi hedefini aşan ekolojik kırım-soykırım, çitleme, savaş stratejisi, kültürel soykırım); Emek sömürüsünde derinleşme, emek yağması; Kanserleşen kentsel yaşam ve sağlıksızlık; Savaş, yok edilmeye çalışılan coğrafya, zorla yerinden edilenler ve sağlıksızlık ve Toplumsal sağlık mücadelesine saldırı.

1-İnkar, İmha ve Asimilasyon

Toplumu sağlıksız kılan inkar-imha-asimilasyon politikaları hız kesmeden devam ediyor. Pandemi sürecini fırsata çeviren devlet, Kürdistan'da saldırılarını daha da yoğunlaştırmıştır. Abdullah Öcalan'a uygulanan tecritin ağırlaştırılarak devam etmesi, zindanlardaki HDP'li milletvekilleri ve siyasi tutsaklar, gerilla mezarlıklarına saldırılar, defin ve yas tutmanın engellenmesi, HDP'ye yönelik saldırılar, halkın öz iradesi belediyelere kayyum atamaları, kadın özgürleşmesi hareketlerine saldırılar (Roza derneği, Şahmeran kadın platformları, TJA), tacizler, istismar, patriyarkal baskılar, demokratik kitle örgütlerine saldırılar, baskılar keyfi ve hukuksuz uygulamalar (sürgünler, ihraçlar, izin verilmeyen eylemler vb.), uyuşturucu ve fuhuşun teşvik edilmesi, askeri operasyonlar, Kürt ulusal birlik çalışmalarını siyasi çıkmaza sokma çabaları, Zine Werte başta olmak üzere medya savunma alanlarına saldırı, Rojava'ya yönelik saldırılar (su kesme, tarım arazilerini ateşe verme), pandemiye rağmen sürdürülen inkar-imha-asimilasyon politikalarıdır. Bu politikalar aynı zamanda özgür olma hali olan sağlığa, toplumsal sağlığa saldırılardır. Kendi kaderini tayin etme hakkını kullanamayan bir toplum, özgür değildir, sağlıklı değildir.

Kürdistan'a ve Kürtlere yönelik ayrımcı politikalar, Covid-19 salgınının kontrolünde, önlemlerde kendini göstermiştir. Kürt siyasi tutsaklar cezaevlerinde tutulumu ve tecrit derinleştirilmiştir. Bölgede riskli kişilere tanı konulması için gerekli olan test yapılma olanakları sağlanmamış, geciktirilmiş ve yetersiz kılınmıştır. Bölgede başlatılan kardeş aile kampanyalarına saldırılar yapılmış, toplumun öz-örgütlerinin çalışmasına izin verilmemiştir. Böylelikle sosyoekonomik durumu düşük hanelere ulaşma noktasında kendisinden başka hiçbir kuruma izin vermeyerek asimilasyon politikalarına yenisi eklenmiştir.

İnkar-imha-asimilasyona yönelik doğrudan istatistiksel değerlendirme yapmak çok güç. Bu konu daha çok insan hakları ihlali olarak kayıtlara geçmektedir. Bir de sık kullanılan toplumsal sağlık göstergeleri bize bilgi verebilir. Bunlardan biri de anadil meselesidir. Tek dilli sağlık hizmeti, dilin biriktirdiği birikimi, kültürü, bilgiyi yok etmek anlamına gelmektedir. Anadilde sağlığın engellenmesi ulus-devletlerdeki etnik, dini, cinsiyet, kültürel farklılıkları yok sayan heteronormatif, batılı, beyaz erkek aklın galibiyetini perçinler. Türkiye'de birçok dil ve bunun ayrılmaz parçası olan kültürler varken, tek dilde ısrar politiktir ve en baştan

sağlığın önündeki büyük engellerden biridir. Anadilin yasaklanması, yaşamın, eğitimin, sağlığın önünde en büyük erişim engelidir. OHAL sonrası birçok kurum, kuruluş, kültür evi, dernek faaliyetleri yasaklanmış, bundan en çok da Kürtçe dersi veren kurumlar etkilenmiştir. İnsan Hakları Ortak Platformu 2017 Olağanüstü Hal Durum Raporuna göre 1412 dernek kapatılmış, bunlar içinde üç büyük ilden sonra 76 ile en büyük oran Diyarbakır da olmuştur. 10 binden fazla kişinin yararlandığı toplamda 37 Kürtçe ders veren dernek kapatılmış, Kürdistan'da Kürtçe eğitim veren birçok anaokulun faaliyetleri durdurulmuştur. Aynı zamanda Kürtçe yayın yapan birçok kanal, derginin de kapatılmasıyla Kürtçe konuşulması ve dinlenilmesi engellenmiştir.

Sadece dilin yasaklanması ile kalınmamış, Kürt illerine kayyumlar atanmıştır. 2017 yılında belediyelere atanan 94 kayyumun 89'u Demokratik Bölgeler Partisi tarafından yönetiliyordu. Günümüzde ise Halkların Demokratik Partisi (HDP) yönetiminde Diyarbakır, Mardin ve Van Büyükşehir Belediyelerine kayyum atanmasının ardından eşbaşkanlık sistemi hedef tahtasına konulmuştur. 2014 yılında Siyasi Partiler Kanununda eşbaşkanlığın tanınmasının ardından HDP'nin yerel yönetimlerde meşru olarak uyguladığı eşbaşkanlık sistemi, bugün soruşturmalara ve görevden uzaklaştırmalara gerekçe olarak sunulmuştur.

Yaygın kullanılan toplumsal sağlık göstergesi olan anne ölüm hızı, bebek ölüm hızı ve beş yaş altı ölüm hızından da yararlanabiliriz. Genel olarak halk sağlığı camiası bu hızların toplumsal eşitsizliklerin göstergesi olarak kabul etmekte ve bunu toplumsal güç ilişkileri ile açıklamaktadır. Sol muhalif halk sağlıkçıları analizi daha ileri götürüp kapitalizmin eşitsiz gelişim yasası ile bu eşitsizliklere açıklık getirmektedir. Oysa Kürdistan'ın sömürge olarak analiz edilmesi, eşitsiz gelişimi aşan bir durumu ortaya koyar. Eşitlik ve özgürlüğün olmadığı yerde sömürü ve tahakküm hüküm sürer. Kapitalist üretim ilişkileri üzerinden sömürüyü, devletleşme, erkek egemen iktidar, ideolojik aygıtlar üzerinden de tahakkümü okumak mümkündür. Bu nedenle eğer Kürdistan'a yönelik inkar-imha-asimilasyon retoriğini yaygın kullanıyorsak, eşitsizlik yerine ayrımcılık söyleminin tercih edilmesi daha yerinde olacaktır.

Türkiye'de iller bazında canlı doğumda bebek ölüm hızına (BÖH) bakıldığında, Kürdistan'da bebek ölüm hızının diğer bölgelere göre yüksek olduğu görülür. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları (TNSA) 2013 verilerine göre batıda bebek ölüm hızı binde 13 iken, Kürdistan'da yaklaşık iki katı olan binde 24'tür. BÖH en düşük ilimizde binde 5.0, en yüksek (kötü) olduğu ilimizde ise binde 15.3 ile 3 katından daha fazladır (Hız Oranı: 3.1).

Bu hesaplama bölge düzeyinde yapıldığında Kürdistan'da Türkiye'nin batısına göre hız oranın daha yüksek olduğu Hamzaoğlu (2017) tarafından gösterilmiştir. Bebek ölümlerinin bölgelere göre karşılaştırıldığı bu çalışmada, 2009 yılında BÖH'ün en düşük olan İstanbul bölgesinde, birinci doğum gününden önce yaşamını kaybeden her bir bebeğe karşılık, aynı yıl BÖH'ün en yüksek olduğu Güneydoğu Anadolu bölgesinde 1.5 bebek birinci doğum gününü göremeden yaşamını yitirmiştir. BÖH'ün 2016 yılında en düşük olduğu Batı Marmara bölgesinde her bir bebek ölümüne karşılık, aynı yıl BÖH'ün en yüksek olan Güneydoğu Anadolu bölgesinde 2.2 bebek yaşamını kaybetmiştir.

Doğurganlığın da fazla olduğunu dikkate alırsak, Batı bölgesinin koşullarına sahip olmadığı için Kürdistan'da mezarlıklar bebek mezarları ile doludur diyebiliriz. 2018 TNSA'da BÖH verilmemiştir, yayınlanmama nedeninin bölgeler arası farkın artmasından kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Nitekim Sağlık Bakanlığı 2018 istatistik yıllığına göre, BÖH Türkiye genelinde binde 9.2 iken Güneydoğu Anadolu'da binde 13.5, Orta Doğu Anadolu'da binde 11.1, Kuzey Doğu Anadolu'da binde 10.6'dır. Buna karşın Batı Marmara'da binde 6.8, İstanbul ve Doğu Karadeniz'de binde 74'dür. İller düzeyinde incelendiğinde Antep'te binde 15.3, Mardin'de binde 14.9, Urfa'da binde 14.5, olduğu görülecektir. TNSA, Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı etnisiteye, anadile göre veri paylaşmadığı için aslında çok daha geniş olan eşitsizliğin gösterilmesi de engellenmektedir. Türkiye'nin batısında da bebek ölümlerinin büyük bir kısmının Kürtlere ait olduğunu tahmin ediyoruz. Etnisiteye göre bir düzeltme yapılarak bu hızların hesaplanması için çalışmalar yapmak önümüzde önemli işler arasında yer almaktadır.

Yine bir önemli konuda bebek ölümlerinin önlenebilir olup olmamasıdır. Halk sağlıkçılara göre bebek ölümlerinin tümü önlenebilirdir. Bununla birlikte daha çok Sağlık Bakanlığı kontrolünde önlenebilir bebek

ölümleri %9 ile 70 arasında değişmektedir. Türkiye genelini yansıtan ve SB belgelerine daralmış çalışma sonucuna göre önlenebilirlik %15 olarak bulunmuştur. Bununla birlikte Halk Sağlığı Kongresi'ne sunulan Ağrı iline ait sözlü tebliğde, önlenebilirlik % 69.6 olarak hesaplanmıştır. Bizzat kendisi de halk sağlığı uzmanı olan sağlık müdürü tarafından yapılan bu çalışmada dahi, konunun tıbbi olarak ele alındığı, sosyal gerçekliklere kapalı olduğu eleştirisi yapılmıştır.

Çocuk sağlığı için en temel göstergelerden olan kronik beslenme yetersizliğinin bir göstergesi olan bodurluk ise Kürdistan'da en yüksek olup % 8.2'dir. Hizmete erişim açısından da TNSA 2008-2013 verilerine bakıldığında tam aşılı olmak için gerekli olan % 90 bağışıklığa en uzak bölge Kürdistan'dır. Türk Tabipler Birliği (TTB) Aile Hekimliği Kolu'nun, Urfa'da düzenlediği "Aile Hekimliğinde anne/bebek ölümleri ve bağışıklama" çalıştayının sonuç bildirgesinde önlenebilir anne ölümünü 'kadın cinayeti'; önlenebilir çocuk ölümlerini ise 'çocuk hakkı ihlali' olarak değerlendirmiştir.

Anne ve bebek ölümleri söz konusu olduğunda Kürdistan'da patriyarkal yapının oldukça köklü olmasının da masaya yatırılması gerekir. Anne ve bebek ölümleri ile doğrudan ilişkisi olan yüksek doğurganlık, riskli gebelikler, doğum kontrolü vb. konularda kadınların kendi beden hakkında karar vermesi tartışılmaz olmasına karşın Kürdistan'da devletin ve erkeğin söz sahibliği hesaplaşılması gereken bir gerçekliktir. Bu eril zihniyet ile radikal mücadele edilmeden anne ve bebek ölümleri ile mücadele edilemez. Kadın sağlık harekatı kadın özgürleşmesi ile birlikte yürütülecek bir mücadeledir.

2-Kadın Özgürlüğüne Saldırılar

Kadınlar için sağlık göstergeleri ve belirleyicileri üreme sağlığı üzerinden okunmakta olup, sağlıklı olma hali evlilik, doğurganlık, aile planlaması üzerinden değerlendirilmektedir. Erken yaşta ve zorla evlilikler, kadının çalışma dünyasındaki yeri, şiddet, üreme alanı dışındaki kadın bedeni öncelikli alanlar içerisinde değildir. Aksine bu konular giderek tahammül edilemeyecek noktalarda kötüleşmektedir. Erken yaşta evliliklere af düzenlemesinin tartışıldığı bugünlerde şikayet ve baskı olmaması halinde, evliliğin sürmesi gibi koşulların yanı sıra kadın ile erkek arasındaki yaş farkının 10-15 olması yönünde seçenekler yine kadın aleyhinedir. Çocuk yaşta ve zorla evlendirilen 20-24 yaş arası kadınlarda, 15 yaş ve 18 yaş öncesi evli olduğunu veya bir eş ile birlikte yaşadığını beyan edenlerin oranı sırasıyla %2 ve %14,7 dür. Giderek artan çocuk sayısı söylemi kadınlar üzerinde doğurma, annelik üzerindeki baskıları artırmaktadır. Toplam doğurganlık hızı yani nüfus başına bir kadının yaşamı boyunca dünyaya getirdiği ortalama çocuk sayısı 2008 yılında 2,16 iken 2018 yılında 2,30'a çıkmıştır. Evli olan 15-49 yaş arasındaki kadınların %64,8'i kendi sağlıkları üzerindeki kararları tek başına verememektedir. Beden üzerine kurulan hakimiyetin yanı sıra kadınların mücadele alanları da engellenmeye çalışılmaktadır. OHAL kapsamında birçok kadın derneğinin de içinde yer aldığı 370 dernek mühürlenerek faaliyetleri askıya alınmıştır.

Sağlık hizmetlerine erişim göstergesi olarak aşılanmama kız çocukları için gittikçe artan bir eşitsizlik ögesi olarak görünmektedir. Aşılanmama açısından kadın/erkek oranı 2008-2013 arasında %28 artmıştır. Kız çocuklarda aşılanmamada artış son 5 yıl için %86,4 ile erkeklere göre (%45,5) yaklaşık 2 kat artmıştır.

3-Ekolojik Tahribat

Sermaye sömürü ve güç ilişkilerini ekolojik tahribat üzerinden sürdürmeye devam ediyor. Avrupa'nın en büyük çöplüğü olan Türkiye, Hasankeyf'in sular altında kalmasına göz yumarak, Sur'u yakıp yıkıp kentsel dönüşüme mal ederek, Munzurda HES'ler yaparak, geçtiğimiz yıl 1.377 adet orman yangınına "izin" vererek asıl tahribatı yapanın insan ve onun yarattığı iktidarlaşma ilişkisinin sonucu olduğunu kanıtlamıştır. Cudi'den Hakkari hattına kadar neredeyse her yüz metreye kalekol yapılmış, binlerce ağaç kesilmiştir. Ilısu barajı ile seksene yakın köy sular altında kalmış ve bölge iklimi ciddi bir biçimde değişime uğramıştır. Bölgede yetişen birçok endemik bitki ve yabani hayvanlar risk altındadır.

Ormansızlaştırma Kürdistan'da uzun süredir sürdürülen bir politikadır. Ormansızlaştırma politikaları çok yönlüdür. Sadece sermaye birikimi ve rant değil büyük oranda askeri operasyonlar ve güvenlikçi politikalar nedeniyledir. Askeri operasyonlar

ve kalekol yapımı ciddi sayıda ağaç katliamına yol açmaktadır. En son Siirt örneğinde olduğu gibi askeri operasyonlar nedeniyle çıkartılan orman yangınları son 30 yılda ormasızlaştırmanın en büyük nedenidir. Her gün tonlarca ağacın devlet tarafından yok edilmesi bölgede iklimlerin değişmesine, endemik ve tarım bitkilerinin zarar görmesine neden olmaktadır. Ağaç kesimleri ile birlikte canlı yaşamı tümden tehlikeye atılmaktadır. Yine Mardin'de üç ilçeyi kapsayacak şekilde RES yapılması için ÇED raporu alınmış, yerleşim yeri, mera, arkeoloji ve doğal yapıların etkileneceği ilk etapta, 50 tribün yerleştirilmesi planlanmıştır. Bu saldırıların ihmal edilmemesi gereken bir yönü de toplumsal hafızayı yok etmenin hedeflenmesidir. Hasankeyf, Sur'da kentsel dönüşüm, Mardin Dargeçit'te insanlık tarihine ışık tutacak bulguların yok edilmesi, kayyum eliyle Van'da tarihi ve doğal güzellikleri beton yapılarla değiştirilmesi ve Hakkari'de 600-700 yıllık tarihi evlerin yıkılması vb. toplumsal hafızanın yok edilmesine örneklerdir.

Ekolojik yıkım aynı zamanda bir toplumsal yıkımdır. Kürt halkı tarihin hiçbir döneminde doğa ile ilişkilerini koparmamıştır. Doğa Kürt halkı için bir kültür birikimi, ekonomik ilişki, tarihi hafıza, savunma, yaşam tarzı ve kutsallıktır. İktidar Kürdistan coğrafyasına saldırarak tümden Kürt ile doğa ilişkisini yok etmeye çalışmaktadır. Güvenlik barajlarıyla, kalekollarla halkın doğa ile etkileşimi engellenmek istenmektedir.

Ekolojik yıkım, Kürt halkı için ekonomik yıkım, mülksüzleştirmedir, bağımlı kılmadır. Ilısu barajı nedeniyle sulara gömülen yaylalarda da hayvancılık faaliyetlerinin bitmesi, yaylaların yasaklanması, kayyumların tarım arazilerini imara açması tarım faaliyetlerini olumsuz etkilemekte, yörenin yoksullaşmasına yol açmaktadır.

Kürdistan için önemli bir ekolojik tahribat, savaştır. Atılan tonlarca bombanın (kimyasal dahil), mayınların, askeri araçların gaz emisyonlarının havada, toprakta ve suda kalıcı birikimlere neden olduğu, bu zararlı atıkların bitki, hayvan ve insanlarda ciddi sağlık sorunlarına yol açtığı bilinen, ihmal edilen bir konu olarak varlığını sürdürmektedir.

Ekolojik yıkım, biyoçeşitlilik, endemik bitki ve hayvan türleri üzerindeki ciddi zararlarının yanında insan sağlığına da zarar vermektedir. Ekolojik tahribat hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği ve gıda kirliliği aracılığıyla bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan hastalıklara yol açmakta ve erken ölümlere neden olmaktadır. Bir örnek ile yetinelim. Silopi termik santrali ile beraber özellikle silopi ilçesinde kanser vb hastalıklar çok arttı. Kansere yakalanma oranının gençlerde bir hayli fazla olduğu gözlemlenmektedir.

4-Emek Sömürüsünde Derinleşme

İşçi) cinayetleri, inşaat, maden, tarım ve taşımacılık iş kollarında; mevsimlik çalışmanın, sendikasız, örgütsüz ve güvencesiz çalışma koşullarının hakim olduğu iş kollarında yoğunlaşmıştır. İSİG Meclisi'nin hazırladığı, 2019 yılı içerisindeki iş kazalarında yaşamını yitiren işçilere ilişkin rapora göre, toplam 1,736 işçi hayatını kaybetmiş, bunların %25'inin tarım, %19'unun inşaat alanlarında çalışmakta olduğu ve ölen işçilerin yüzde 98'inin sendika üyesi olmadığı görülmüştür. 2018 yılında 3. Havalimanı inşaatında 400 işçinin hayatını kaybettiği çeşitli haberlerden toplanan veriler ile bulunan tahmini bir sayıydı. Doksanlarda yakılan ve boşaltılan köyler nedeniyle zorla yerinden edilen Kürtler, Tuzla tersaneleri iş kazalarına, merdivenaltı kot kumlama atölyelerinde silikozis nedeniyle ölüme mahkum edilirken, 2000'li yıllarla başlayan mega inşaatlar Kürtler, mülteciler için ölüm tezgahlarına dönmüştür.

Batıda Kürtlerin, Trakya'da Romanların ve her yerde ucuz emek gücü olarak çalıştırılan mültecilerin-göçmenlerin, Suriyelilerin öncelikli olarak çalıştığı mevsimlik işçi statüsü, gerek güvencesizliği, gerekse yaşam koşullarının kötülüğü anlamında büyük bir sorundur. Türkiye'de resmî tahminlere göre yaklaşık 300 bin, genel kabul olarak 500 bin ile bir milyon arasında mevsimlik ve gezici tarım işçisi bulunuyor. Bunların içinde ucuz emek gücü olarak görülen çocuklar ve kadınlar yoğunlukta. Şanlıurfa, Adıyaman, Diyarbakır, Batman, Mardin, Şırnak gibi iller başta olmak üzere Kürdistan'da sayıları milyonlarla ifade edilen gezici mevsimlik işçi, ilkbahardan başlayıp sonbahara kadar Türkiye'nin farklı bölgelerine çalışmaya gidiyor. Barınma, ısınma, beslenme, suya erişim, hijyen, yaşam ve çalışma koşulları açısından ciddi yetersizlikler yaşıyorlar. Tarlalara yakın bölgelerde su, sağlık, beslenme gibi ihtiyaçlara uzak yaşayan mevsimlik tarım işçilerinde, anne ölüm

riskinin on, bebek ölüm riskinin beş kat fazla olduğu ifade ediliyor. Gastaroenterit, ASYE, bit-uyuz vb. kötü hijyen koşullarına enfeksiyon hastalıkları oldukça yaygın. Yine yeterli ve dengeli gıdaya erişim olanağı olmaması beslenme bozukluklarının her türlüsüne yol açıyor (Malnutrisyon, demir eksikliği anemisi, vitamin yetersizlikleri vb.).

Mevsimlik işçilerin, başta tarım ilaçları olmak üzere, işçi sağlığı ve güvenliği açısından çok ciddi risklere sahip olmalarına karşı, İSG hizmetlerinden yararlanımın oldukça düşük olduğu ve önlemlerin yok denilecek düzeyde olduğu aşikardır. Çalışma, barınma-yaşam koşullarının ağırlığından dolayı her yıl onlarca mevsimlik tarım işçisi yaşamını kaybediyor. Trafik kazaları, zehirlenme, yılan-akrep sokması, güneş çarpması, iklimsel faktörler ve çok sık yer değiştirme ölüm nedenleri olarak öne çıkıyor. 2017 yılında 198 mevsimlik tarım işçisinden 101'inin ölüm nedeni trafik kazasıdır. Mevsimlik tarım işçilerine dayatılan güvencesiz ve güvenliksiz çalışma koşulları, traktörlerin, kamyonların kasalarına yahut minibüslere kapasitenin çok üstünde bindirilerek yaptıkları yolculuklarla başlıyor. Mevsimlik tarım işçilerinde sosyal dışlanma, istismar, ihmal, şiddet gibi sorunlarla da sıklıkla karşılaşılmaktadır.. Kürt işçiler mevsimlik işçi olarak çalıştıkları yörelerde ırkçı söylemlerle ve anadilin kullanılmasıyla linç tehdidi ile yaşamaya mecbur bırakılmaktadır. Balıkesir başta olmak üzere birçok Batı ilinde Kürt işçiler ırkçı saldırıların açık hedefi olmuşlar ve hayati tehlike yaşamışlardır.

5.Kanserleşen Kentsel Yaşam ve Sağlıksızlık

Kanserleşen kentsel yaşam ve tüketim toplumu, olumsuz sağlık sonuçlarını bulaşıcı olmayan hastalıklarla gösterdi. Kanser, kalp damar hastalıkları vb. Kürdistan'da çok daha derin yaşanıyor.. Geç kapitalistleşen, sömürge coğrafyaların kaderi olan beslenme bozuklukları, kadın ve çocuk sağlığı sorunları, bulaşıcı hastalıkların yanında bulaşıcı olmayan hastalıklarla da boğuşuyor. Yine anadil, sağlık hizmetlerinin süreksizliği ve niteliksizliği, erişim sorunları vb. nedenlerle kronik hastalıklar çok geç tespit edildiği için yıkıcılığı çok daha fazla görülüyor.

Bulaşıcı olmayan hastalıklar olarak sıklıkla kalp-damar hastalıkları, solunum sistemi hastalıkları, sinir sistemi hastalıkları ve kanserler veriliyor. Bunlara ek olarak risk faktörlerinin altı çiziliyor, obezite, sigara, hareketsiz yaşam vb. olarak. Bu hastalıkların hangi zeminde geliştiği tartışılmıyor. Erken tanı ve tedavi ile bireysel koruyucu önlemlerle hastalar sağlık kurumlarına bağımlı kılınarak, mücadele korumadan ziyade tedaviye, sağlık alanından sermaye biriktirmeye hizmet ediyor. Hal böyle olunca teknoloji ile donanmış, tanı ve tedavi olanakları gelişmiş şehir hastaneleri gibi devasa sağlığın yeni fetvacı kurumları karşımıza çıkıyor. Masaya yatırılmayan kapitalist modernitenin dayattığı hastalık üreten kanserleşmiş kentsel yaşam karşımıza çıkıyor. Sağlık Meclisleri, Sağlık Politika Okulu olarak bu sıkışmışlığa hapsolmayarak, sömürü ve tahakküm ilişkilerinin hakim olduğu kenti tartışmaya, bizi bağımlı kılan tecrit edilmiş yaşamlarımızı, Kent ve Sağlık çalıştayı, HDK Sağlık Kurultayları (Kapitalizmin Kentlerine Alternatifimiz Var ve Yerel Yönetimler ve Sağlık) inceleme altına aldık. Kanserleşen kentsel yaşamın özelliklerini tek tip, baskı, şiddet, eril, asimile, yok sayılma, yoz, tecrit (izolasyon), yabancılaşma, nesneleşme, insan merkezli, ritimsiz, an merkezli (geçmişsiz-geleceksiz), hız, kaotik, obur (yığma-depolama), cansız, sahte, belleksiz, tüketen, yıkan, yağmalayan, değersizleştiren, ayrıştıran, çatıştıran, bireyselleştiren, denetleyen, disipline eden, tasarlanan, planlanan, programlanan, sömürgeleştiren (yutan), belleksizleştiren olarak tanımladık.

Tüm bu sıralanan özellikler kapitalist modernitenin sömürü ve tahakküm ilişkilerinden kaynaklanır ve gündelik yaşamı esaret altına alma hedeflidir. Bu kentlerin tektipleştirici özelliği, gündelik yaşamın her anına ve her yerine sızarak, özünde çoğulcu olan yaşamın tek tipleştirilerek pranga altına alınmasına çalışır. Tüm bu saldırıların karşısında her zaman direniş odaklarının – Kadın, ekoloji, sokak, topluluklar, özgür alanlar (Meclisler)…- olduğunu unutmadan. Kapitalist kentin bu özellikleri, DSÖ'nün sıraladığı risk faktörlerinin bulaşıcı olmayan hastalıkların altında yatan gerçek nedenleridir. Dayatılan bu yaşam obeziteyi artırmış, erişkin nüfusun %30'u obez hale gelmiştir. Erişkin nüfusta şeker hastalığı %13,7, hipertansiyon %30 gibi oldukça yüksektir. Bunlara bir de psikolojik sorunlar eklendiğinde, toplumun tümünün hastalıklarla boğuştuğunu söyleyebiliriz.

Nitekim gerek dünya genelinde gerekse Türkiye'de yapılan hastalık yükü çalışmalarından elde edilen bilgiler bu gerçeği gözler önüne koymaktadır.

6.Savaş, Yok edilmeye Çalışılan Coğrafya

1989-1999 yılları arasında bu soruna dayalı olarak ortaya çıkan göç hareketi, 4 ile 4.5 milyon arasında anadili Kürtçe olan Türkiye Cumhuriyeti yurttaşını, yaşadığı yerleşim alanından kopartmış, üreticilik niteliklerinin kaybolmasına sebep olmuştur. Günümüzde ise savaşın ve çatışmanın yol açtığı yıkımlar ve sokağa çıkma yasaklarıyla insanlar yerlerinden edilmiştir. Özellikle Cizre, Sur, Nusaybin de yaşananlar bunun en açık resmidir. TMMOB'un raporuna göre Cizre 2015 yılında, 131 bin 816 nüfusa sahip iken, yasak başladıktan sonra yaklaşık 110 bin insanın yerinden olduğu ve ilçedeki nüfusun 20 binlere gerilediği görülmektedir. Şırnak'ta 7 mahalle tamamen yok olmuş, Yüksekova'da halkın %35'i evsiz kalmış, Nusaybin'de 45 bin kişi göç etmiş, Sur'da 6 mahalle haritadan silinmiştir!

Türkiyede geçmiş yılların katliamları, çatışmaları, sivil ölümleri, toplu mezarlarla bugün gün yüzüne çıkıyor. İnsan Hakları Derneğinin 2014 yılında yayınladığı rapora göre Dersim'de isyan döneminden kaldığı belirtilen içerisinde 230 kişinin bulunduğu toplu mezar ile Bingöl'de Şeyh Sait isyanında 84 kişinin diri diri yakıldığı köydeki toplu mezar bunlara örnek teşkil edecek niteliktedir. Siirt'e bağlı Newala Qasaba'da (Kasaplar Deresi) 1989 yılında açılan toplu mezarda 73 PKK'li, 98 sivil tespit edilmiştir. 2020 yılında ise 261 PKK'linin cenazelerinin, İstanbul Kilyos'ta otoban kenarında üst üste usulsüzce gömüldüğü iddiaları devam etmektedir. Toplu mezarlar bir yana mevcut mezarlar ise devlet tarafından çeşitli gerekçelerle talan edilmektedir. Van ve Muş'ta gerillalara ait bazı mezarlıkların "kod isim" ve "flama" gibi gerekçelerle, askerlerce yıkılması buna örnektir.

7-Toplumsal Sağlık Mücadelesine Saldırı

Kürdistan'da çok sayıda kurum toplumsal sağlık mücadelesi vermektedir. Sendikalar, meslek örgütleri, dernekler yanında, DTK Sağlık Meclisi, Belediyelere ait sağlık birimleri vb. Bunun yanında toplumun tüm öz-örgütlenmelerinin (halkevleri, kültürevleri, Mezopotamya Ekoloji, kadın dernekleri) verdiği mücadele toplumsal sağlık mücadelesidir. Kendini belirleme hakkının öne çıktığı demokratik özerklik ve özyönetim inşası uğruna yürütülen tüm mücadeleler toplumsal sağlık mücadelesidir. Dahası toplumsal özgürlük ve kadın özgürlük mücadelesi aynı zamanda toplumsal sağlık mücadelesidir.

Bu kapsamda ele alındığında son dönem belediyelere atanan kayyumların (ücretsiz su kararı aldığı günün ertesine kayyum atanan Batman belediyesi örneği tipiktir) ilk yaptığı kadın, eğitim ve sağlık başta olmak üzere belediyelerin öz-örgütlenmeye dayalı kurumlarının ve toplumsal sağlık hizmeti için yoğunlaşmış Bişeng Sağlık Merkezi'nin kapatılması, uyuşturucu ile mücadele kapsamında gençlere yönelik çalışmaların baskılanması, anadilde sağlık hizmetlerinin engellenmesi, toplumsal sağlığın inşacısı sağlık emekçilerinin ihraç edilmesi, sağlık öğrencilerinin güvenlik soruşturması bahanesi ile çalışmasının engellenmesi, sendikalarda yaşanan sürgünler, sağlık öğrencileri üzerine yoğunlaşan baskılar ve tutuklama toplumsal sağlık mücadelesine saldırılara örnek teşkil etmektedir.

Sonuç olarak:

Rejim yukarıda saydığımız tüm alanlarda sistematik saldırılarıyla sağlıksız bir toplum yaratırken, kapitalist tıbbıyla da, toplum temelli-toplum yararına olan bir sağlık algısından ziyade sermaye lehine çalıştığı için başlı başına bir sağlık sorunudur. Sorunun kaynağı kendisi olduğu için çözümü ondan bekleyemeyiz. Mevcut sağlık sisteminin sürdürülemezliği pandemi sürecinde daha net bir şekilde gözler önüne serilmiştir. Hastanelerin bir salgında ne kadar çözüm olmadığının, yoğun bakım yatak sayısı hesaplayarak pandemiden çıkış yolları arandığı günümüz Türkiye'sinde, sağlığın dört duvara sıkışmış anlayışının bir resmini görmekteyiz. Tibbileşmiş bir sağlık algısı, pandeminin hegemonik dünyada alt edilen doğa ve insanın ekolojik yıkımının bir sonucu olduğunu görmezken, sorunun çözümünü de yine hastanelerde arar. Çözüm ideolojik, kolektif sağlık; toplumun ve insanın nesneleşmediği, çözüme ortak olduğu sağlık biçimidir. Bu da ancak kendini yönetebilen toplum modelinin sağlığa evrilmiş halidir.

Kapitalist üretim ilişkilerinin ortaya çıkardığı ve yeniden ürettiği yaşam koşullarının arttırdığı sorunlar, baskıyı, sömürüyü, tahakkümü görmezden gelir. Buna bağlı olarak kapitalizmin izin verdiği ölçüde ve sınırlarda tedavi edilmeye çalışılması, insanı dönüştürüp üretime sokmaktan öteye gidemeyecektir. Sorunun temeline odaklanılmalı, yani primordial (temel) korunma -sınıfsız, sömürüsüz, cinsiyet eşitlikçi, özgürleşme sürecinde olan birey ve toplumun, halkın sağlığının en bazal düzeyden korunması şarttır.

Kapitalist modernitenin dayattığı hastalık üreten kanserleşmiş yapılarına karşı doğal sağlığı savunmak, sağlığın toplumsallaşmasını sağlayacak örgütlenme modelleri oluşturmak, sağlık hizmetlerinin demokratikleşmesi için kendi öz-savunmasını yapan bir toplumla yürümek temel hedef olmalıdır.

* Ata Soyer Sağlık ve Politika Okulu

Yararlanılan Kaynaklar:

- TTB (2020) 21. Yüzyılın Üçüncü On Yılına Başlarken Türkiye'nin Sağlığı Türkiye'nin Sağlığı-2019. Toplum ve Hekim Dergisi, 2020, 35 (1): 55-58
- TTB-AHEK (2020) Aile Hekimliğinde Anne/Bebek Ölümleri ve Bağışıklama Çalıştayı Sonuç Bildirgesi. https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/urfa-sonuc-bildirgesi-son.pdf, https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=a78ffc52-3c2e-11ea-a1a2-6d7c2a5a4754
- Hamzaoğlu, O. (2017) Türkiye'de Gizlenen Bebek Ölümleri Ve Bölgelerarasi Eşitsizlikler. Toplum ve Hekim Dergisi, 2017, 32 (4): 288-294.
- Sendika.org (2018) HDP'li Toğrul: Mevsimlik tarım işçlerinin sorunu acilen çözülmezse can kaybı artar. https://sendika63.org/2018/09/hdpli-togrul-mevsimlik-tarim-iscilerinin-ulasim-sorunu-acilen-cozulmezse-can-kaybi-artar-509750/
- HDP (2017) Mevsimlik Tarım İşçileri Raporu. https://www.hdp.org.tr/images/UserFiles/Documents/Editor/mti-rapor(1).pdf
- Kalkınma Ajansı Atölyesi (2013) Mevsimlik Tarim İşçiliği Ve Çocuklar: Sorun Analizi Ve Politika Önerileri. http://www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/01/SORUN%20ANAL%C4%B0Z%C4%B0%20VE%20POL%C4%B0T%C4%B0KA%20%C3%96NER%C4%B0LER%C4%B0.pdf
- Mevsimlik ölüyorlar: Tarım işçilerinin ölüme yolculuğu... https://haber.sol.org.tr/turkiye/mevsimlik-oluyorlar-tarim-iscilerinin-olume-yolculugu-266668, erişim tarihi: 20 Haziran 2020
- TNSA (2013) Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2013. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü
- TNSA (2018) Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2018. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü
- İHD (2020) 2019 Yılı Türkiye İnsan Hakları İhlalleri Raporu
- İSİG Meclisi (2020) İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi 2019 İş Cinayetleri Raporu. Yaşamak ve yaşatmak için direneceğiz! 2019 yılında en az 1736 işçi yaşamını yitirdi. http://isigmeclisi.org/20220-yasamak-ve-yasatmak-icin-direnecegiz-2019-yilinda-en-az-1736-isci-yasa
- Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı 2018
- Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı 2017
- Şengül Ş, Akpolat T, Erdem Y. ve ark. (2016) Changes in hypertension prevalence, awareness, treatment, and control rates inTurkey from 2003 to 2012. J Hypertens 34:1208–1217.
- Satman I, Omer B, Tutuncu Y ve ark. (2013) TURDEP-II Study Group. Twelve-year trends in the prevalence and risk factors of diabetes and prediabetes in Turkish adults. Eur J Epidemiol. 2013;28(2):169-180.
- HSGM (2020) Türkiye'de Obezitenin Görülme Sıklığı. Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/obezite/turkiyede-obezitenin-gorulme-sikligi.html

İçindekiler İçin Tıklayınız...

İnsan Sefaletinden Servet Edinmek: Hindistan

Bhargavi India

Hindistan'da COVID-19 vakalarının sayısı, pek çok iddiaya göre yetersiz sayıda test temelinde yapılan hayli düşük bir tahmin olmakla birlikte, 5 milyonu aşarken giderek daha da belirgin hâle gelen gerçek, bir milyardan fazla insanın sağlık hizmetleri talebi ile hükümetin sunduğu yetersiz destek ve sağlık altyapısı arasındaki uçurum oldu. 1990'ların başında Hindistan ekonomisi liberalleşirken yoksulların ve çalışan sınıfların odağa alınmaması, o günlerden bugünlere dek devam eden önemli bir sorun olmuştur. Hindistan'daki sağlık hizmetleri ve altyapısı her zaman zayıf olmuşsa da liberalleşme ile sağlık hizmetleri özelleştirilmiş ve daha da zayıflatılmıştır. Sonuç olarak Hindistan nüfusunun yaklaşık %75'inin özel sağlık hizmetlerini karşılama imkânı yoktur ve bu nedenle mağdur durumdadır. Ayrıca kentsel ve kırsal alanlarda halk sağlığı hizmetlerine erişim hayli yetersizdir ve liberalleşme sonrası bu yetersizlik giderek artmıştır.

Hindistan Planlama Komisyonu tarafından düzenlenen Hindistan Genelinde Evrensel Sağlık Güvencesine İlişkin Üst Düzey Uzman Grubu Raporu, 2015 yılı itibariyle hükümet (merkezi hükümet artı eyaletler) tarafından sağlık alanına gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYİH) %1,2'si gibi hayli düşük bir yatırımın yapıldığını ortaya koymaktadır. Bütçe tahsisinin 12'inci planlamanın (2017) sonuna kadar GSYİH'nin %2,5'i, 2022 yılına kadar ise en az %3'ü oranında artırılması gerektiğini Komisyon tarafından ileri sürülmüştür.

Raporda, eşitlikçi bir sağlık erişiminin sağlanabilmesi için "gelir düzeyi, sosyal statü, cinsiyet, kast veya dine bakılmaksızın, ülkenin herhangi bir yerinde ikamet eden tüm Hindistan vatandaşları için uygun fiyatlı, sorumlu, uygun ve nitelikli (destekleyici, önleyici, tedavi ve rehabilitasyon sağlayan) sağlık hizmetlerinin sunulmasının yanı sıra bireylere ve topluluklara sağlanan kamu sağlığı hizmetlerinin, sağlığın tüm belirleyicilerini ele alması ve bu hizmetlerde hükümetin tek sağlayıcı olması şart olmamakla birlikte, sağlık ve ilgili hizmetlerin garantörü ve sağlayıcısı olmasının" elzem olduğu belirtilmiştir. Bunun ardından ise raporda, Hindistan Genelinde Evrensel Sağlık Hizmetleri sisteminin başlatılmasına yönelik tavsiyelere dair rehber niteliğinde formülleri de içeren ilkeler şöyle ortaya konmuştur: "(1) evrensellik; (2) eşitlikçilik; (3) dışlama ve ayrımcılık karşıtlığı; (4) rasyonel ve yüksek niteliğe sahip kapsamlı bakım, (5) finansal korunma, (6) hasta haklarının korunması ve bakımın uygunluğunu garanti etme, hasta tercihlerini gözetme, bakımın taşınabilirliği ve sürekliliği; (7) sağlık hizmetlerine yönelik konsolide edilmiş ve güçlendirilmiş ön hazırlık; (8) sorumluluk ve şeffaflık; (9) toplumsal katılım ve (10) sağlığın halkın hizmetine sunulması."[1]

Salgının Hindistan'da nasıl yayıldığına bakıldığında, Kerala eyaleti gibi değerli istisnalar hariç, bu tavsiyelerin hiçbirinin merkezî hükümet ve eyalet yönetimleri tarafından ciddiye alınmadığı ve uygulanmadığı açıkça görülmektedir. Kerala'nın vakaları ve ölüm oranlarını nasıl düşük tutabildiği yakından incelendiğindeyse bunun 1980'lerde başlamış olan çalışmaların sonucu olduğu ortaya çıkar. O dönemde devlet, halk sağlığı, eğitim, çiftçiliğin yaygınlaştırılması vb. dahil olmak üzere kırsal ve kentsel hizmetlerin derinlemesine bir biçimde yerel yönetimlere aktarılması uygulamasını getirmişti. Ayrıca bu uygulamayı vatandaşları odağa alarak yürütmüş, yerel yönetimleri de güçlendirmişti. Kırsal alanlar için 1992 Anayasa Değişikliği (Panchayat Raj) Yasası ve kentsel alanlar için 1992 Anayasa

1 Hindistan için Evrensel Sağlık Güvencesine İlişkin Üst Düzey Uzman Grubu Raporu, Hazırlayan: Hindistan Planlama Komisyonu. Rapora şu adresten erişilebilir: http://phmindia.org/wp-content/uploads/2015/09/Plg-Commission-HLEG-Report-on-Health-for-12th-Planrep_uhc0812.pdf

74. Değişiklik (Nagarpalika) Yasası, Hindistan Parlamentosu kararıyla yürürlüğe girdiğinde, Kerala bu ilerici koşulları yasalarına entegre etti. Bunun yanı sıra, halklara ait bir bilim hareketine yönelik teşvikler de vardı. Tüm bunlar, on yıllar boyunca olgunlaşarak salgınla baş edebilmek için gerekli olan, kritik öneme sahip kurumsal altyapıyı, toplumsal farkındalığı ve deneyimi sağladı. Dahası, Kerala Yönetimi, özellikle sol öncülüğe sahip olduğu dönemde, salgınlar gibi aciliyet durumlarında kimse gece yatağa aç girmesin diye gıda ve diğer zaruri erzakın herkes için ücretsiz erişime yönelik çeşitli ilerici önlemler de aldı.

Hindistan'ın geri kalanı içinse hikaye tamamen farklıdır. Bimaru (Hintçe Bimar sözcüğü, hasta anlamına gelir) adı verilen Bihar, Madhya Pradesh, Rajasthan ve Uttar Pradesh eyaletlerinde sağlık göstergeleri, dünya genelinde en kötü olanlar arasındadır. Doğurganlık oranları Hindistan'ın geri kalanının üzerindeyken ortalama yaşam süresi ise Hindistan ortalamasının altındadır. Karnataka eyaletinin Raichur bölgesi gibi, diğer Hindistan eyaletlerinde de dünyanın en kötü sağlık durumuna sahip yerleri arasında gelen bölgeler bulunmaktadır. Ayrıca, Hindistan'ın büyük şehir alanlarında nüfusun neredeyse yarısını oluşturan yoksullar ve çalışan sınıfların da başlıca sağlık hizmetlerine erişimi ya yoktur ya da hayli yetersizdir. On yılları kapsayan araştırmalar, yoksul ailelerde önemli sağlık olaylarının, ailelerin ekonomik kapasitesini geri dönüşü olmayan bir şekilde yıkıma uğrattığını göstermiştir.

Hastalık Büyük Bir İvmeyle Yayılıyor

Bu derinlikli durumun farkında olan Başbakan Narendra Modi, 24 Mart 2020 tarihinde televizyonda yayınlanan seslenişiyle ulus genelinde sokağa çıkma yasağı ilan ederken muhtemelen Hindistan genelinde milyonlarca insanın hayatını ve geçimini felaket bir karmaşa hâline sürüklediğini de biliyordu. Hindistan'da ilk COVID vakası 30 Ocak 2020 tarihinde kaydedilmişse de iktidarı, Ocak ayından beri çeşitli sağlık ağlarından ve Dünya Sağlık Örgütünden defalarca gelen salgını ciddiye alma uyarılarını görmezden gelmişti. Modi, bu uyarıları görmezden gelerek bunun yerine Şubat ayının sonlarında ABD Başkanı Donal Trump'ı karşılama hazırlıklarına odaklandı. Bu ziyaret, binlerce ABD'li yetkili ve uluslararası iş insanı ile Avrupa ve ABD'de yaşayan çok sayıda Hindistanlının Mumbai, Ahmedabad ve Delhi'ye seyahat ederek 'Namaste Trump' [Trump'a Selam] adlı etkinliğe katılması anlamına geliyordu.

İhmaller bununla son bulmadı. Bu etkinliğin ardından Modi yönetimi dikkatini Delhi seçimlerini kazanmaya yöneltti. Delhi bölgesinde [2020 yılında] Müslümanları hedef alan, 100'ün üzerinde insanın ölümüyle sonuçlanan kanlı katliam nedeniyle seçimler dikkat çekiciydi. Yönetim ayrıca Müslümanlara ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapan 2019 tarihli, tartışma yaratan Vatandaşlık Değişikliği Yasasının geri çekilmesi hususunda da ulus genelindeki protestolara rağmen amansız davranıyordu. Yasayı geri çekmek yerine öğrenci gruplarına korkunç bir şiddetle yöneldi. Bunlara ek olarak Modi'nin siyasi partisi Bharatiya Janata Partisi, Madha Pradesh hükümeti öncülüğündeki Kongre partisinin denge kaybetmesini sağlayarak çökmesine neden oldu ve BJP iktidarını garantiledi.

Tüm bunlar yaşanırken Merkezî ve Eyalet Yönetimlerinin salgının yayılmasını kontrol altına almak için gerekli ve ihtiyatlı adımlara odaklanma şansı neredeyse yoktu. Dolayısıyla bu olaylardan en çok etkilenen şehirlerin, COVID'den de en kötü etkilenenler arasında olmasında şaşırılacak bir yan yoktur. Bugün hastalığın yayılma oranları büyük bir ivmeyle artmakta ve genel sağlık durumu gitgide kötüleşmektedir.

Sokağa çıkma yasaklarının ülke genelinde acımasız bir polis şiddetiyle ve hiçbir hazırlık olmaksızın uygulanması, tüm Hindistan'ın ne denli kırılgan ve hazırlıksız olduğu gerçeğinin ortaya çıkmasını getirdi. Devlet sağlık tesisleri hızlıca aşırı yüklenmeye maruz kalırken özel sağlık tesisleri kasten koruma altına alındı. Bu durum, vaka sayılarının aniden yükselmesine büyük katkıda bulundu. Mayıs ayının üçüncü haftası ile Haziran ayının üçüncü haftası arasında Hindistan'da COVID vakalarının sayısı dörde katlandı. Ölüm oranları hızla artarken ülke genelinden köylerin, bölgelerin ve şehirlerin salgınla baş etmede nasıl tamamen hazırlıksız olduklarına dair hikaye üzerine hikaye duyulmaya başlandı. Ülkenin pek çok yerinden, kurbanların cesetlerinin çukurlara atıldığı korkunç olaylar su yüzüne çıkmaya başladı. Bu sırada, 60 günlük sokağa çıkma yasakları ardından ülkenin ekonomisi harap oldu ve milyonlarca göçmen

işçi yalnızca hayatta kalabilmek adına şehirlerden köylerine yürümek zorunda kaldı.

Mevcut durum korkunç bir hâl almıştır. Ne var ki, ülkenin kamu sağlığını güvence altına alma çabaları değerlendirilirken bakılması gereken açı bu olmamalıdır. Zira Hindistan, sağlık ihtiyaçlarına ve taleplerine tamamen özensiz değildir. Yakın zamanda Hindistan, çocuk ve anne hastalık ve ölüm oranlarını ele almada dikkate değer başarılarından dolayı övgü toplamış; çocuk felci, kızamık, kabakulak, tüberküloz gibi bulaşıcı hastalıkları kurutmakta inanılmaz bir başarı göstermiştir. On yıllardır süren düşük ekonomik büyüme içerisinde salgın hastalıklarla iyi baş eden ülke, geçtiğimiz on yılın hızlı ekonomik büyüme oranlarına rağmen neden bu kadar sefil bir hâlde başarısız olduğu sorusu ciddi bir inceleme gerektirir. Sorunun cevabı, servet üretiminin büyük oranda süper zenginlerin ellerinde yoğunlaşmasında aranabilir. Hindistan'da bu kesim, feodal geçmişe ve politik himayeye sahip endüstriyel sınıf anlamına gelir. Sonuç olarak Hindistan'daki servet eşitsizlikleri, dünyanın en kötüleri arasında yer alır. Hindistan'ın servetinin %78'inden fazlasını, nüfusun %1'inden daha azını oluşturan süper zenginler elinde tutmaktadır. Aslında tepedeki %10 Hindistanlının gelirine bakıldığında, ülkenin toplam servetinin %90'ının üzerinde olacaktır. Bu eşitsizliklerin, ücretli çalışanların %90'ının gayrı resmî sektörde olduğu, yani barınma, sağlık ya da güvence olsun, hiçbir garantiye sahip olmadığı nüfus üzerinde şok edici bir etkisi bulunmaktadır.

Hindistan'ın sağlık sektörünü belirleyen bir diğer başlıca faktör ise farmasötik sektörünün, herkes için sağlık güvenliği sunabilme kapasite ve imkânlarıdır. Durumun içerdiği tehlikeleri, 1990'ların başlarında Hindistan Bilim Enstitüsünde Mikrobiyoloji ve Hücre Biyolojisi Bölümünde araştırmacı olarak görev yaparken anlamaya başladım. Ekibimize, Hindistan-ABD ortak projesi dahilinde Rotavirüs için aşı geliştirme görevi verilmişti. Araştırma kapsamında, Hindistan'da bulunmayan bir dizi reaktif gerekliydi. Profesörümüz ve ekip liderimiz diğer ülkelere seyahat ederek bu reaktifleri satın alırken taşıma esnasında bu kimyasalları stabil hâlde tutmak büyük bir endişe kaynağıydı. Benzer şekilde, bu dönemde ilaç keşifleri ve hayat kurtarıcı ilaçların üretimi için gereken çalışmalar, büyük oranda ithalata bağımlıydı.

Kritik önem taşıyan bu eksiklik fark edildiğinde Hindistan kamu fonlarıyla desteklenen kamu sağlığı araştırma programları geliştirdi. Ayrıca, ülke içi özel farmasötik sanayisini korumak için, özellikle uluslararası farmasötik sektörünün engel görmeden Hindistan'a girebilmesi için uluslaraşırı büyük şirketlerin feshedilmesini istediği 1970 tarihli Hindistan Patent Yasasını savunma yönünde adımlar attı. Dünya Ticaret Örgütü de dahil olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşun tehditleri karşısında Patent Yasasını korumak, Hindistan'ın özel ve kamusal farmasötik endüstrisini savunarak hayat kurtaran ilaçların üretilip ekonomik olarak hayli uygun fiyatlarla erişilebilmelerini sağlamak için şarttı. 1978 tarihli Ulusal İlaç Poliçesi ile 1979 tarihli Fiyat Denetim Direktifi, Hindistan'ın ilaç sektörüne ciddi bir yönlendirme ve itici güç sağlamak için büyük önem taşıyordu ve bu politikalarla "yerel olarak yüksek hacimli ilaç üretimi, kamu sektörü teşebbüslerine liderlik sağlama, yüksek hacimli ilaç ithalatının azaltılması, yerel sanayinin büyümesi için teşvik, temel ilaçların ve ilgili formüllerin satış fiyatlarının azaltılması" desteklenerek en üst düzeye çıkarıldı.[2]

Bugünse Hindistan'ın kamusal sağlık araştırma kuruluşları, COVID aşısı geliştirme görevini başarmakta büyük zorluk çekiyor. Bu uçurumun nedenlerini anlamak zor değildir. Hindistan'ın farmasötik endüstrisi liberalleşmeden faydalanarak inovasyon ve üretim kapasitelerini genişletti ve ülkeyi başlıca ilaç ihracatçıları arasına soktu. Ama temel amaç kârdı. Bu, Novartis davasında kanser tedavisinde kullanılan ilaçlara hastaların erişimine engel olunmaması için yapılan müdahaleye dair Yüksek Mahkeme kararından da açıkça görülebilir.

Sağlık hizmetleri tarafındaysa özel sektöre ait hastanelere yapılan muazzam sermaye akışı, orta sınıfların büyük kısmı ve yoksullar için sağlık hizmetlerini aşırı pahalı hâle getirdi. Kamusal sağlık sisteminde yetişen doktor ve hemşirelerin daha yüksek maaşlar ve finansal kazanç için özel hastanelere kayması, kamu hastanelerini darmadağın hâlde bıraktı. Merkezi Hükümetin halk sağlığı bütçelerinde gösterdiği cimrilik, bu uçurumun kapatılamamasını

2 Hint Farmasötik Sanayisi: Hindistan'ın Gururu ve Büyüme Kaldıracı, Express Pharma Haber Bürosu, 17 Aralık 2019, şu adresten erişilebilir: https://www.expresspharma.in/business-strategies/the-indian-pharmaceutical-industry-pride-and-growth-lever-of-india/

getirdi. Bugün salgın hâlinde tüm bunlar daha da açıkça görülebilmektedir.

Ekonomik eşitsizlikler ve yoksulluğun sağlık üzerinde doğrudan bir etkisi olduğu bilinmektedir. Özellikle kıtlık ve kronik açlıktan sıklıkla acı çekmiş bir ülke olarak artan servet eşitsizliği ve yoksulluğun felaketlere yol açtığının farkında olan Hindistan, 1950 Anayasasını kabul ederken vatandaşlarına bir söz vermişti: Ekonomik ilerleme daima kamu menfaati gözetilerek ele alınacak, özel kazanç ve kâr asla ön planda tutulmayacaktı. Hindistan'da ekonomik liberalleşmeye önayak olan Uluslararası Para Fonu (IMF) yapısal uyum programları ve Dünya Bankası borç paketleri, geniş tartışmalar yürütülmeden üstlenilmişti. Geniş gayrı resmî çalışma sektörünü koruyan hiçbir tedbir alınmamıştı. Mekanizasyon ve teknolojik iyileştirmeler milyonlarca çalışanı işlerinden etti ve işçi hakları zayıflatıldı. Yetişkin nüfusun büyük kısmına kazançlı istihdam sağlayan tarım sektöründe çiftlik ürünlerinin düşük alım fiyatları ile yüksek girdi maliyetleri bir araya gelerek milyonlarca çiftçinin ödeyemeyeceği borçlar altına ve sonuçta ekonomik darboğaza girmesine yol açtı. Dünya tarihinde eşi görülmemiş şekilde, çiftçiler ekonomik sorunları nedeniyle intihar etmeye başladı. Ulusal Suç Bürosu verilerine göre 1990'lardan bugüne dek 400.000'in üzerinde çiftçi kendini öldürdü. [2]

Gerçi ülke, gelişen bu durumun önceden farkındaydı. 2000 yılında Cumhuriyet Günü seslenişinde dönemin Hindistan Başkanı Dr. K. R. Narayanan liberalleşmenin sert sonuçlarından şöyle bahsediyordu[3]:

"Cumhuriyetin ellinci yılında görüyoruz ki toplumsal, ekonomik ve politik adalet, milyonlarca vatandaşımız için hâlen gerçekleşmemiş bir hayal durumundadır. Ekonomik gelişmemizin faydaları hâlen onlara ulaşmamış durumdadır. Dünyanın en geniş teknik personel havuzlarından birine sahibiz, ama dünyanın en geniş okur yazar olmayan nüfusu da bizde; dünyanın en geniş orta sınıfına sahibiz, ama yoksulluk sınırının altında yaşayan en büyük nüfus, yetersiz beslenmeden mustarip en büyük çocuk nüfusu da bizde. Sefalet içerisinden dev fabrikalarımız yükseliyor, yoksul viranelerin orta yerinden uydularımızı gönderiyoruz. Şaşılacak bir şey yok, ülkenin birkaç bölgesinde birden mutsuz kitlelerin öfkeleri sık sık şiddetli biçimlerde patlama noktasına geliyor. Trajik olan şu ki, ekonomimizin gelişimi her yerde aynı değil. Gelişime büyük bölgesel ve toplumsal eşitsizlikler eşlik ediyor. Pek çok toplumsal ayaklanmanın kaynağı, toplumun en alt tabakasının ihmal edilmesinde bulunabilir. Memnuniyetsizlikler şiddet biçimini almaktadır ve Dalitler [Türkçesi dokunulmazlar. Hindistan'da sistemin tümüyle dışında ve altında kabul edilen, sayıları 200 milyonu bulan grup] ile kabileler tüm bunlardan en kötü etkilenenlerdir."

Konuşmasını şöyle sürdürüyordu:

"Sonradan zengin olanların utanmaz ve kaba gösteriş harcamaları, alt sınıfı yoğun bir hüsrana sevk etmiştir. Toplumumuzun yarısı gazlı meşrubatları yudumlarken diğer yarısı avucundaki çamurlu suyla yetinmek durumundadır. Üç şeritli liberalleşme, özelleştirme ve küreselleşme otoyolu üzerinde güvenli yaya geçitleri inşa etmeliyiz ki güçsüz Hindistan da 'Statü ve Fırsat Eşitliği' yönünde güvenle ilerleyebilsin."

Son otuz yılın ekonomik politikaları sağlık politikalarında büyük bir değişikliğe neden olmuş, sağlık hizmetlerinin her düzeyde özelleştirilmesine güç verilmiştir. Bu politikalar ülkedeki halk sağlığı[4], çiftçilik ve çevre hareketlerince[5] eleştirilerle karşılanırken Hindistan genelinde Eyalet Hükümetleri ve Merkezî Hükümet ise sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesine dayanan sağlık sektörü reformlarını desteklemiştir. Büyük ölçüde Bilgi Teknolojileri ve biyoteknoloji sektörlerinin büyümesinden ve genişlemesinden sağladığı kazançla ekonomik ve politik güç biriktirerek küreselleşme süreçleriyle hayallere dalan orta sınıf ise bu gelişmeleri savunmuştur. Bangalore, Chennai, Delhi ve Mumbai hastaneleri iyileştirilirken 'sağlık turizmi' denen yeni bir kavram ortaya çıkmıştır. İş dünyasının ilgisi bu alana yöneldiğinde sağlık sektörü küresel finansal yatırımın hedefi hâline gelmiştir. Tüm

3 Hindistan Cumhuriyet Bayramı arifesinde rahmetli Başkan K. R. Narayanan tarafından yapılan konuşmanın tam metni: http://www.indiatogether.org/opinions/speeches/krn2000.htm, 18 Ocak 2010 tarihinde erişilmiştir.

4 2004 Halk Sağlığı Hareketi Mumbai Bildirgesi, Hindistan'daki halk sağlığı sorunlarına katkıda bulunduğundan liberalleşmeyi ve küreselleşmeyi şiddetle eleştirdi. Bkz. Halk Sağlığı Hareketi, Ravi Narayan, Claudio Schuftan ve Brendan Donegan, Küresel Halk Sağlığı, şu adresten erişilebilir: https://oxfordre.com/publichealth/view/10.1093/acrefore/9780190632366.001.0001/acrefore-9780190632366-e-54

5 Bkz. Hindistan'da Çevre Adaleti Kampanyası tarafından düzenlenen Çevresel Karar Verme Projelerinden Etkilenen Toplulukların Şikayetleri, 13 Kasım 2005, şu adresten erişilebilir: https://esgindia.org/new/campaigns/index-of-submissions-for-moef-suno-and-moef-chalo-13-14-november-2005/

bunlar, Hindistan ekonomisi için olumlu bir katkı olarak değerlendirilmiş, hatta sübvansiyon ve vergi yardımlarıyla desteklenmiştir. Kamu sağlık hizmetleri hem yatırım hem de gösterilen ilgi bakımından kötüleşmiş, özel sektöre ait sağlık tesisleri muazzam destek görmüştür. Az zamanda, özel sağlık hizmetlerine kâr sağlayan finansal yöntemler kamu hastanelerine de sızmış, büyük ölçüde devlet müdahalesiyle 'kullanıcı ücretleri' ile kademeli bakım gündeme gelmiştir.[6] Sağlık hizmetlerinde söz konusu özelleştirme geçişinde, halk sağlığını güvence altına almak için gerekli olan standartlara ve ilkelere ise pek az ilgi gösterilmiştir.

Bu esnada, güvenli içme suyuna erişim ve atık yönetimi gibi kritik önem taşıyan kamu hizmetlerinin yeniden yapılandırılması süreci de devam etmiştir. Siyasi partilerin de bu özelleştirme salgınına kapılmasıyla, sürecin uzun vadeli olası sonuçları hakkında farkındalık yaratmak ve endişeleri dile getirmek, Hindistan kentlerinde ve kasabalarında yürüyüş ve kampanyalarla, hatta hukukî davalarla özelleştirme girişimlerine karşı mücadele etmek yalnız sivil toplum örgütlerine ve sendikalara kalmıştır. Engelliler, LGBTİ'ler ve kast ya da din temelinde marjinalize edilmiş diğer kesimlerin yüzleştiği zorluklara dair endişeler ortaya çıkmıştır. Hâlen, WHO tavsiyeleri ile uygulanan hastane protokolleri arasında muazzam bir uçurum bulunmaktadır.

Hindistan'da Çoğu Akarsu Kontrolsüz

Özelleştirme ile birlikte, kamu sağlığı sunumunun büyük bir kısmını özel oyuncuların ellerine aktaran kamu özel ortaklığı çalışma modeli getirildi. Hükümet, büyük şehirlerin her kasabasında, köyünde ve hastanesinde Halk Sağlığı Merkezleri inşa etmek gibi ilgi gerektiren temel sağlık sektörlerine odaklanmak yerine Swachh Bharat Misyonu[7] adıyla sundukları kampanya kapsamında umumi tuvaletler inşa ederek Hindistan'ı açıkta dışkılama sorunundan kurtarma çabasına yöneldi. Onlarca yıl boyunca bu tür kampanyalara büyük miktarlarda kamu kaynağı yatırdıktan sonra, Hindistan'daki kırsal hanelerin yaklaşık %28,7'sinin hâlâ herhangi bir tuvalet türüne erişimi yoktur. Hindistan nüfusunun oldukça büyük bir kısmının hâlâ temiz içme suyu, sıhhi tesisat ve hijyene erişimi yoktur. Hindistan'daki çoğu nehir ve akarsu ile yeraltı suyu, büyük ölçüde kontrolsüz ve arıtılmamış endüstriyel ve kentsel atık su girişleri nedeniyle kimyasallar ve patojenlerle kirlenmektedir.

Tatmin edici ve sistemli bir kamu finansmanı yoluyla birinci basamak sağlık hizmetlerinin artırılmasında gösterilen başarısızlık hâlen büyük endişe kaynağıdır. Bu, örneğin anne ve bebek ölümlerini azaltmada önemli bir rol oynayan geleneksel ebeler gibi her yerde mevcut olan önemli ustalıkların hızla erozyona uğramasına neden oldu. Hindistan anne ve bebek ölümlerinin azaltılmasında önemli ilerleme kaydetmiş olsa da, kurumsal doğumlar yoluyla nüfus kontrolünün agresif teşviki, yeni zorluklar yaratmıştır. Örneğin, rahim içi cihazların yerleştirilmesi teşvik edilmiştir, ancak çeşitli altyapı ve beceri yetersizlikleri nedeniyle başarısız olmuştur.[8] Bu cihazların kadınlara rızaları olmadan uygulandığı durumlar da mevcuttur.[9] Bunların tümü, kamu sağlığı merkezlerinde erozyona ve güvenin özel sağlık tesislerine kaymasına neden olmakta, bunun sonucu olarak da ailelerin ekonomik durumu üzerinde yıkıcı etkiler yaşanmaktadır.

Bu kafa karıştırıcı durum ise çok basit prosedürlerden hayatî önem taşıyan hizmetlere kadar özel hastanelerin kâr etmesini sağlamaktadır. Hızla gelişen bir sağlık işi olan ticarî taşıyıcı annelik gerçeğinde de bu durum açıkça gözlenmektedir. Ticarî taşıyıcı annelik Hindistan'da yasal olmakla birlikte pek çok zorluğu beraberinde getirmektedir. Yoksul annelik yerine ekonomik bir alternatif olarak savunulsa da, yasadaki zayıflık ve süreçlere dair düzenlemelerdeki daha ciddi zayıflıklar, aracıların ve ajansların yoksul kadınları suistimal etmesine imkân sağlamaktadır. Gebelik sürecinde taşıyıcı anne genellikle kendi ailesinden uzak durarak toplumsal damgalardan kaçınmaya

6 Geçiş sürecinde sağlık hizmeti sistemleri III. Hindistan, Bölüm I. Hint deneyimi. Imrana Qadeer, Cilt no. 22, No. 1, s.25–32

https://pdfs.semanticscholar.org/1ff5/b29efde1a76817b4e092c-ba1c1a5135a64ae.pdf

7 Swachh Bharat verilerinin ortaya koyduğu gibi kırsal Hindistan açıkta dışkılamadan %100 kurtuldu mu? 2 Ocak 2020, şu adresten erişilebilir: https://www.thehindu.com/data/data-mismatch-is-rural-india-100-open-defecation-free-like-swachh-bharat-data-concludes/article30460909.ece

8 Dinsa Sachan, Kontraseptif kaos: Bakır-T acil durumlarda daha iyi, ancak doktorlar kullanımını teşvik etmiyor, Down to Earth, 17 Eylül 2015, şu adresten erişilebilir: https://www.downtoearth.org.in/news/contraceptive-chaos-38437

9 Prithviraj Mithra, Devlet hastanelerinde kadınlara rızaları olmadan rahim içi araçlar yerleştiriliyo, Times of India, 22 Şubat 2018, şu adresten erişilebilir: http://timesofindia.indiatimes.com/articleshow/63021211.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst

çalışmaktadır ve bu süre boyunca sağlık sigortası ve sosyal destek alamamaktadır. Bu büyüyen "iş koluna" karşı gösterilen ilgisizlik, çeşitli ahlaki ve etik sorunların yanı sıra devletin rolüne dair ciddi endişeler doğurmaktadır.[10]

Hindistan'da sağlık sektörü reformlarına dair mevcut kafa karışıklığı, ülkenin Maldivler, Sri Lanka, Nepal ve Bhutan gibi daha küçük komşu ülkelerden geride kalmasına neden olmuştur. Hindistan Planlama Kurumu NITI Aayog Uzman Danışmanı Madan Gopal'a göre 2017 tarihli Ulusal Sağlık Programı, sağlık hizmetleri alanında artan eşitsizlikleri kabul etmektedir. Sağlık hizmetlerinin mevcut durumu hakkında yazdığı bir makalede[11] "Kalite de eşitliğin bir işlevidir" darken, bir gazeteye verdiği röportajda şöyle konuşmuştur: "Özel sektör hizmetlerinin kalitesinin daha yüksek olması beklenebilir, ama kalitenin kötü olduğu yönünde sayısı gitgide artan kanıtlar söz konusu. Devlet ve özel sağlık kuruluşlarının sorunları büyük oranda aynı: Raporlanan teşhis ve tedavi tesisleriyle gerçekte olanlar arasındaki farktaki uçurum, gerektiğinden daha fazla reçete yazma ve hastaları gereksiz müdahalelere maruz bırakma eğilimi, yeterli gözlem mekanizmalarının bulunmaması ve mevzuat denetimlerinin yeterli biçimde uygulanmaması."[12]

Açıktır ki sağlık hizmetlerinin finansal ve ticarî hale getirilmesi, ancak özel çıkarları desteklemeye ve kamu sağlık sektörünün kaynaklarının büyük kısmının özel sağlık sektörüne kaydırılmasına yaramaktadır. Gerek ekipman gerekse eğitimli insan sermayesi yatırımları bakımından kamudan özel sağlık hizmetlerine muazzam bir kayma söz konusudur. Bu durumun profesyonel elemanların değerleri üzerindeki etkisi de büyüktür ve Hipokrat yemininden uzaklaşmalarını getirmektedir. Büyük sağlık şirketleri, ticarileşmeyi büyük bir kuvvetle etkilemektedir ve Hindistan'ın hayli ileri düzeydeki hastanelerini, sağlık turizmi tesislerine döndürmektedir.

Sağlık hizmetlerinin yoğun şekilde ticarileşmesi, endüstrilere sağlık hizmetleri girdilerinin sağlanmasını da beraberinde getirmiş, ilaç ve tıbbi malzeme endüstrilerinde artış olmuştur. İlaç keşfinden patent dışı ilaçların seri üretimine, protez geliştirme çalışmalarından ortotik malzeme sağlayan şirketlere kadar her şey Hindistan'da kendine yer bulmaktadır. Ülkenin bazı yerli ilaç firmaları bugün uluslararası pazarlarda faaliyet göstermektedir ve çok uluslu şirketlere dönüşmektedir. Sağlık sektöründeki bu yoğun küreselleşmeyle birlikte ürün geliştirme, artan oranda, yüksek kâra sahip Batı pazarına yönelmektedir. Öncü bilimsel araştırma enstitüleri ile kamu ilaç sektörü ve biyobilim şirketleri engellerle karşılaşmakta ve aynı zamanda araştırma ve geliştirmeden mahrum kalmaktayken, özel sektör yatırımlarla ve artan işletme büyüme fırsatlarıyla alıp yürümektedir. Kamudaki pek çok bilim insanı, daha fazla kamu fonu tahsisi talebiyle çırpınmakta ancak sesleri neredeyse hiç duyulmamaktadır. Sonuç olarak, Hindistan kamusal araştırmalara yatırım konusunda çok düşük bir seviyede yer almaktadır.[13] Nitelikli ve yetkin bilim insanlarından ve doktorlardan oluşan büyük bir grup bu nedenle özel sektöre geçmeye veya daha iyi fırsatlar için ülkeyi terk etmeye mecbur kalmaktadır.

Bu, gülünç bir durumdur, zira Hindistan'ın geniş bilimsel kaynak havuzu, dünyanın en hızlı büyüyen ve en dayanıklı ilaç endüstrilerinden birinin oluşmasını sağlamıştır. Hindistan, özellikle patent dışı ilaçlarda artan talep ve rekabet gücü ile küresel şirketler için tercih edilen bir Ar-Ge ülkesiydi. Hindistan, kapasite olarak küresel patent dışı ilaç ihracatının %20'sini elinde bulundurmaktadır.[14] Bu kabiliyet havuzu, şimdi çeşitli yerli ve yabancı şirketleri de satın almakta olan Hintli şirketlerin kurulmasına yardımcı olmuştur. Hindistan ilaç pazarı, dünyadaki en hızlı büyüyen pazarlardan biridir ve doğrudan yabancı yatırımların ülkedeki büyük bir pazarı olarak kabul edilmektedir. Tartışmalı bir biçimde, böyle bir büyüme Hindistan'ın ilaç testleri için büyük ve çeşitli bir hasta havuzunu çoğu gelişmiş ülkeden çok daha ucuz maliyetlerle sunmasından kaynaklanmaktadır. Hindistan'da, özellikle bulaşıcı olmayan hastalıklar konusunda çok

10 Saxena P, Mishra A, Malik S. Taşıyıcılık: etik ve yasal konular. Indian J Community Med. 2012;37(4):211-213. doi:10.4103/0970-0218.103466 şu adresten erişilebilir: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3531011/

11 Gopal KM. Hindistan'da Nitelikli Sağlık Hizmetlerini Sağlama Stratejileri: Sahadan Deneyimler. Indian J Community Med. 2019;44(1):1-3. doi:10.4103/ijcm.IJCM_65_19 Şu adresten erişilebilir: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6437796/

12 Ulusal sağlık politikası için altyapı, erişim ve nitelik engelleri yok. Live Mint, 19 Mart 2019 şu adresten erişilebilir: https://www.livemint.com/politics/policy/lack-of-infra-access-quality-key-hurdles-for-national-health-policy-1553018075376.html

13 Hindistan'nın farmasötik araştırma sorunu, Livemint, 15 Eylül 2017

14 http://www.ibef.org

sayıda çalışma yürütülmektedir. Bu, global sağlık araştırmalarına katkıda bulunsa bile ülke nüfusuna fayda sağlamamaktadır.[15]

Sağlık sektörünün ticarileşmesi, hem tıp etiği hem de ekonomik ve çevresel etkilerden büyük ölçüde azade olan biyoteknoloji şirketlerinin mantar gibi çoğalmasıyla sonuçlanmıştır. Örneğin, biyoteknoloji ve ilaç şirketlerinin bu kadar büyümesi konusunda giderek artan bir endişe, üretilen büyük miktardaki biyomedikal atık ve bunu yönetecek sistem ve kapasite eksikliğidir.[16] Ülke biyomedikal atık yönetimi için katı yasalar çıkarmış olsa da bunlara çok az riayet edilmektedir. Ayrıca, biyomedikal atıklar diğer atıklar gibi metalaştırılmış, yönetimi ve bertarafı özelleştirilmiştir. Yetersiz çevre mevzuatı, çevresel sağlık risklerini artıran atıkların bertarafının sonuçları hakkında, özellikle COVID-19 salgını bağlamında birçok endişe yaratmaktadır.

Hint sağlık sektöründe tüm bu çılgın faaliyetler devam ederken Ayurveda, Yoga, Unani, Naturopathy, Siddha ve Homeopati (AYUSH) gibi Hint geleneksel tıp yöntemleri marjinal bir ilgi görmektedir. Hindistan Sağlık ve Aile Refahı Bakanlığı, AYUSH Departmanını kurarken retorik olarak yüksek miktarda destek söz konusuydu. 2014 yılında BJP liderliğindeki hükümet AYUSH'u ayrı bir bakanlığa bile dönüştürdü ve bütçesini iki katına çıkardı. AYUSH alanında lisans ve yüksek lisans dersleri veren üniversitelerin ve bu alanda hizmet veren hastanelerin sayısı artırıldı. Ayrıca, Başbakan Modi'nin Yoga'yı teşvik etmesiyle Birleşmiş Milletler de bu girişimi 2015 yılında Uluslararası Yoga Günü ile destekledi.

Ancak AYUSH'un teşvik edilme biçimi, özellikle önde gelen Batı tipi tıbbi araştırmalarla senkronize edilebilecek ampirik kanıtların bulunmaması nedeniyle ülkede bir çok eleştiri aldı. Ayrıca, tanı sistemi ve tedavi kanıtı hakkında ileri sürülmüş ciddi şüpheler de bulunmaktadır. Bilim ve tıp camiası da bu uydurma bilime plasebo etkisinden faydalandığını söyleyerek sert bir şekilde saldırdı. Genel olarak, hükümet, bu tür geleneksel tıbbi sistemlerin etkinliğini gözden geçirecek güvenilir sistemlerin oluşturulmasında başarısız olduğu için bu eleştirilerin güçlenmesini teşvik etmiş görünmektedir. Aslında hükümet, genellikle kesin doğrulama olmadan, büyük ölçüde Hindistan toplumuna içkin popülaritesine dayanarak Ayurveda merkezli ilaç şirketlerinin büyük ölçüde genişlemesine izin vermektedir. Bunun kendi riskleri bulunmaktadır.

Popüler bir yoga gurusu olan Baba Ramdev, Divya Eczacılık adlı bir şirket kurdu. Bu şirketle bitkisel ilaçların dağıtımına girişti ve popülerliği artınca adını bir "Patanjali" olarak değiştirerek Ayurveda şirketine dönüştürdü. 2005 yılındaki kuruluşundan bu yana şirket pek çok tartışmaya konu oldu.[17] İşçilere az ödeme yapmak, ilaçlarında şüpheli malzemeler kullanmak, kara para aklama, vergi kaçırma, ülkenin biyolojik çeşitlilik yasalarını ihlal etmek ve daha bir sürü şeyle suçlandı. Bu tür eleştirilere rağmen, şirketin kârı arttı ve şirket bugün en hızlı büyüyen hızlı tüketim malları perakendecileri arasında bulunmaktadır. 23 Haziran 2020'de Baba Ramdev ve ortağı, ürettikleri Coronil adlı ilacın COVID-19'u iyileştirdiğini iddia etti. Bu, uluslararası alanda dikkat çekince Ramdev'in Başbakan Modi ile yakın ilişkisine de odaklanıldı. Birkaç gün içinde şirketin ürünü herhangi bir ilaç testi prosedürüne uymadan piyasaya sürdüğü, hukuki ve cezai itham riskiyle karşı karşıya olduğu ortaya çıktı. Birkaç eyalet hükümeti yasal işlem tehdidinde bulunsa da, Hindistan Sağlık Bakanlığı'nın devreye girmesiyle birlikte Patanjali'nin de Coronil'in "bağışıklık güçlendirici" olduğunu iddia etmesiyle konu kapatıldı.[18]

Pandeminin önemsizleştirilmesi ve ağırlaşan etkisi ülkenin medikal ve sağlık sisteminin ana düzenleyicisi olan Hindistan Tıbbi Araştırma Konyesi'nin (ICMR) özel bir Hint şirketi Bharat Biotech'in bu yıl Hindistan Bağımsızlık Günü olan 15 Temmuz'a kadar aşıyı üreteceğini söylemesiyle de kanıtlandı. Buna istinaden, 18 kuruma tüm sistemlerin hazır

15 Hindistan'da klinik araştırmalar ve sağlık hizmeti ihtiyaçları: İmkanların çokluğuna rağmen dengelenmesi zor eylem! Sanish Davis Yıl: 2017 | Cilt : 8 | Sayı: 4 | Sayfa : 159-161

http://www.picronline.org/article.asp?issn=2229-3485;year=2017;volume=8;issue=4;spage=159;epage=161;aulast=Davis

16 Hindistan'ın medikal atıkları yılda %7 artıyor: ASSOCHAM Jaideep Shenoy TNN, 22 Mart 2018 https://timesofindia.indiatimes.com/business/india-business/indias-medical-waste-growing-at-7-annually-assocham/articleshow/63415511.cms

17 Hindistanlı Milyoner Baba Ramdev, Baba Ramdev Değil, Eylül, 26, 2016 https://www.forbes.com/sites/meghabahree/2016/10/26/indias-baba-ramdev-billionaire-is-not-baba-ramdev/#7d1d34512d2e

18 Uttarakhand Hükümeti, Patanjali Divya Eczacılık'a COVID-19 "ilacı"yla ilgili ihtarda bulundu. Neeraj Santoshi, 24 Haziran 2020 https://www.hindustantimes.com/india-news/uttarakhand-govt-issues-notice-to-patanjali-s-divya-pharmacy-over-covid-19-medicine/story-B6j599c7tUkS7yNM7j2RYP.html

olması, gönüllülerin bulunması, aşının piyasaya sürülmesi için insan deneylerinin tamamlanmasının sağlanması ve bu süreçte başarısız olunmasının 'ciddi' sonuçları olacağına dair uyarılarda bulunuldu. Olağanüstü bir özen ve tıbbi etik bağlamında dikkatli bir teftiş gerektiren ve genellikle bir yıldan uzun süren muazzam bir şekilde karmaşık olan finansal, insani, bilgi ve teknoloji kaynaklarının bir araya getirilmesine ihtiyaç duyulan bir sürecin, yasal işlem tehditleriyle birkaç hafta içerisinde gerçekleştirilmesinin peşine düşülmesi bile Hindistan'daki sağlık sisteminin ne denli yozlaştığının göstergesidir. Bu çelişkinin sonuçlanma şekli, büyük ölçüde Hindistan'ın herkes için sağlık hizmetlerini sağlama konusundaki yeteneğinin ne olacağını belirleyecektir.

Sonuç:

Patanjali'nin Coronil vakası ve Hindistan Tıbbi Araştırma Konseyi'nin COVID aşısı kararı, Hindistan'ın sağlık sektörü karar mekanizmasının, iktidar politikasının hilelerine karşı ne kadar kırılgan olduğunu açık şekilde gösterdi. Bu, hiçbir bir kamu yönetim sistemi için, özellikle de karar vermede ve sağlık hizmeti sunmada yüksek düzeyde titizlik, hesap verilebilirlik, şeffaflık gerektiren kamu sağlığı için iyiye işaret değildir. Hindistan'ın halk sağlığı sistemlerinin COVID salgınına tamamen hazırlıksız yakalanmış olması sürpriz olmamalı, aslında halihazırdaki kaosun gerçekleşmesi bekleniyordu. Yine de, yukarıda tartışıldığı gibi, Başbakan'ın ülkenin dikkatini bu yılın başlarında yaklaşmakta olan salgın hastalıklardan uzaklaştırmaya çalışıp, daha sonra yayılmayı kontrol altına almak için sert önlemler alıp başarısız olmasının sonuçları iyi hesaplandığında Hindistan sağlık sistemindeki sığlık sorununu açıkça ortaya çıkmaktadır.

Liberalleşme sonrası dönemde Hindistan'da sağlık hizmetlerinin sunulması finansallaşma, ticarileştirme ve vurgunculuğa kurban gitmiştir. Bu gerçek, hükümetin gecikmiş bir şekilde, dev COVID tedavi tesisleri kurarak rahatlama ve toparlanmayı kurumsallaştırma çabasına odaklanmasına bakıldığında kolaylıkla anlaşılmaktadır. Burada da yaklaşımın, birçok kişinin maddi olarak karşılayamayacağı bir şekilde sağlığın ticarileşmesi olduğu gözlemlenmiştir. Yoksulların payına son derece büyük yük altında kalmış, hasta taleplerine karşı yetersiz ve yoğun bakıma muhtaç hastaları geri çevirmek zorunda kalan kamu hastaneleri düşmüştür. Sonuç olarak, özel bakım kurumları hafif semptomları olan ve hatta semptom göstermeyen hastaları, muhtemelen kâr amacıyla kabul ederken birçok hasta kamu hastanelerinin kapılarında ölmektedir.

Bu esnada, Hindistan'daki genel sağlık durumu, yardıma ihtiyacı olan çocukların veya annelerin ya da yoğun bakıma ihtiyaç duyan yaşlıların korunmasına neredeyse hiç odaklanmadığı için büyük oranda geriye gitmektedir. Halk sağlığı sistemi, neredeyse tamamen COVID salgınıyla baş etmeyi hedefe koyan siyasi amaca hizmet etmeye yönelmiştir ve bebekler, anneler, genel hastalar ve özellikle yaşlılarla ilgilenemez durumdadır. Doktorlar ve hemşireler kamu hastanelerinde düşük ücretle, baskı altında çalışmakta ve tehlikeye maruz kalmaktadırlar. Ayrıca, kâr etmek amacıyla özel sağlık sektöründe hizmet verenler, genel olarak halkın sağlık konusundaki sıradan taleplerinden olduğu gibi salgından da kazanç sağlama eğilimindedir.

Genel siyasi düzenin büyük ölçüde kamu sağlığına dair temel görevlere odaklanmadığı ve önde gelen birçok politikacının özel sağlık hizmetlerinden kâr elde etmek için bunlara büyük yatırım yaptığı göz önüne alındığında, Hindistan'ı herkes için sağlığa odaklanmaya geri döndürme görevi esasen sivil toplum, tüketiciler ve sendikalara kalmaktadır. Bunun içinse ekonominin doğasının tümüyle anlaşılması gerektiği, kapitalist liberalleşmenin insanlıktan yoksun olduğu ve aynı zamanda sefaletten de kazanç elde etmeyi amaçladığı yönündeki kapsamlı anlayışa geri dönmek gerekir.

***

İngilizce Çeviri: Oğul Köseoğlu - Savaş Dede

İçindekiler İçin Tıklayınız...

3.Dünya Savaşı Gerçeği ve Demokratik Modernite Çözümü

Meral Çiçek

Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani ve Haşdi Şabi Komutanı Ebu Mehdi el-Mühendis'in 3 Ocak günü Bağdat'ta Amerikan SİHA saldırısında katledilmelerinin ardından, medyada 'Bu suikast 3. Dünya Savaşı'nı çıkarır mı?' sorusu yoğun bir biçimde tartışıldı. Çoğunlukla Batılı basın-yayın organlarında yürütülen tartışmanın yanı sıra, sosyal medya ağı Twitter'de sadece suikastın işlendiği gün World War 3 (3. Dünya Savaşı) hashtagi altında 1 milyon 650 binden fazla tweet atıldı.

Resmi eğitim, tarihi kolektif yapılar ve gelişim seyirleri etrafında değil, birey ve olay merkezli anlatır. Öyle olduğu için İranlı Kasım Süleymani'nin Irak topraklarında ABD tarafından suikast edilmesi akıllara hemen Avusturya veliahdı Arşidük Franz Ferdinand'a suikastı getirdi. Oysa televizyon ve gazetelerde yorumcu, analist, tarihçi, gazeteci vb. sıfatlı insanlar 3. Dünya Savaşı'nın ne zaman ve hangi güçler arasında çıkacağına, esas çelişkinin ABD-İran arasında mı yoksa ABD-Çin arasında mı olduğuna dair kafa yorarken 3. Dünya Savaşı zaten yaşanıyordu. Üstelik 20 yıldan beri devam eden bir savaş gerçekliği var. Ancak bu savaşın adı 'resmi olarak' bir türlü konulmuyor. Adı konulmayınca da kendisi yokmuş, henüz başlamamış gibi bir algı oluşturuluyor. Halbuki 3. Dünya Savaşı bir gerçektir. Bunu, kapsamlı arka planı ile birlikte ilk ortaya koyan ise Abdullah Öcalan'dır: "Üçüncü Dünya Savaşı bir gerçektir ve ağırlık merkezi Ortadoğu coğrafyası ve kültürel ortamıdır. Sadece savaşın yoğunluk merkezi olarak Irak'ta yaşananların bile bir ülke ile ilgili olmadıklarını, dünya hegemonik güçlerin çıkarları ve varlığı ile ilgili olduğunu gayet iyi açıklamaktadır. Bu savaş ancak İran'ın tamamen etkisizleştirilmesi, Afganistan ve Irak'ın istikrara kavuşturulması, Çin'in ve Latin Amerika'nın tehdit olmaktan çıkarılmasıyla sonlandırılabilir."[1]

Peki bütün dünyanın gözleri önünde yaşanan bir savaşın adı neden konulmaz, varlığı neden inkar edilir? Bu sorunun iki temel yanıtı var. İlki savaşın neokolonyal karakteri ile alakalıdır. Zira 3. Dünya Savaşı'nın ağırlık merkezinin Ortadoğu olmasının bir sebebi, kapitalist hegemonyanın burayı kendi ihtiyaç ve çıkarları doğrultusunda yeniden dizayn etme planlarıdır. Genelde 200, özelde ise 100 yıldır Ortadoğu coğrafyasında kendini inşa etmeye çalışan kapitalist modernist dünya sistemi açısından kendi yaratmış olduğu Ortadoğu ulus-devletleri artık engel oluşturuyor. Bu, ulus-devletin bölgede aşılmak ve daha demokratik rejimlerin geliştirilmek istendiği anlamına gelmiyor elbette. Ancak küresel kapitalizme ayak uyduramayan, yapı ve mantalite olarak 21. Yüzyıl gerçeğinin çok gerisinde kalan, dolayısıyla kapitalist hegemonyanın tam tesisi önünde engel oluşturan Ortadoğu ulus-devletleri sistem açısından bir tıkanmaya neden oluyor. Ulus-devletçilik ile küresel kapitalizm arasındaki çelişkiyi bu durum oluşturuyor. Yapısal krize dönüşen bu çelişki durumu, sistem açısından neokolonyal savaşları gerekli kılıyor. Fakat günümüz dünyasında sömürgeciliğin kendisini savunmak zor olduğundan ve de sömürgecilik, faşizm, darbeler, soykırımlar ve dünya savaşlarının '20. Yüzyıla ait olgular olarak' artık geride kaldığı yöndeki liberal safsata nedeniyle 3. Dünya Savaşı gerçeği gizlenmeye çalışılıyor. İkincisi; özellikle küresel kapitalizmin merkezlerinde savaş karşıtlığı üzerinden toplumsal örgütlemeler ve hareketlerin önü alınmak isteniyor. Amerikan şair Carl Sandburg'un (1878-1967) bir şiirine dayandırılan "Düşünün ki savaş var

1 Abdullah Öcalan, Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü, Mezopotamya Yayınları, s. 367

ama kimse gitmiyor”[2] sözü “Düşünün ki savaş var ama kimse bilmiyor” şeklinde değiştirilmiş gibidir.

3. Dünya Savaşı, elbette ki Ortadoğu ile sınırlı değil. Küresel düzeydeki çelişki ve çatışma durumuna bu yazıda ayrıca bir göz atacağız. Ancak savaşın kendisinin yoğunlaştığı coğrafya Ortadoğu'dur. Savaşın hazırlıkları ise çok önceden, ta 1970'li yıllarda yapılmaya başladı. Yeşil Kuşak Projesi ve Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) bu bağlamda 3. Dünya Savaşının temel parçaları, daha doğrusu aşamalarıdır.

Yeşil Kuşak Projesinin... öncelikli hedefi, Ortadoğu'nun devrim kültürünün tasfiye edilmesiydi

Yeşil Kuşak Projesinin mimarı, dönemin ABD Başkanı Jimmy Carter'in ulusal güvenlik danışmanı Zbigniew Brzezinski idi. 1977'de geliştirilen projenin temel amacı, aynı madalyanın iki tarafı olarak hem ılımlı hem de radikal İslam'ı örgütleyerek Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'ya yayılmasını önlemek ve bölgenin tümünde yükselen sol-sosyalist mücadele ve hareketleri ezmekti. Bu amaçla 1977'den hemen sonra peş peşe kontra darbeler yapıldı. Yukarıdaki alıntıda Öcalan, 3. Dünya Savaşının ağırlık merkezinin Ortadoğu coğrafyası ve kültürel ortamı olduğunu ifade ediyor. Yeşil Kuşak Projesinin de öncelikli hedefi, Ortadoğu'nun devrim kültürünün tasfiye edilmesiydi. Bu kültürün tarihsel ve toplumsal olarak en köklü varlık sağladığı coğrafya, Aryen halklarının yaşadığı coğrafyadır. O nedenle projenin geliştirilmesinin ardından Aryen halklarının en yoğunluklu yaşadığı Afganistan, İran ve Türkiye'ye (Kuzey Kürdistan) yönelik müdahaleler gerçekleştirildi. 1979 itibariyle Demokratik Afganistan Cumhuriyetine karşı Mücahitler eliyle yürütülen savaş, İran İslam Cumhuriyeti'nin kuruluşuna götüren 'Devrim' süreci (karşı-devrim demek daha doğru olur) ve 12 Eylül Darbesi bu bağlamda okunmalı. Afganistan ve İran'da bu sürecin en büyük kaybedenleri kadınlar olurken (günümüzde toplumun en büyük umudu olmakla birlikte), Kuzey Kürdistan'da ise darbeye, kadın özgürlüğünü merkezine alan Kürdistan Devrimi hareketi ile yanıt verildi. Yeşil Kuşak Projesi o nedenle istediği sonucu Kürdistan Özgürlük Hareketi şahsında alamazken, 2002 seçimlerinde iktidara gelen AKP'nin köklerinin dayandığı zemin de esasen bu darbe sürecidir. AKP militanları 12 Eylül'ün solu bastırmak için İslamcı kesime sunduğu sınırsız olanaklar içinde yetiştiği gibi,[3] AKP bir tarihsel ve siyasal sürecin ürünü olarak 1980 sonrasında gelişen ve artık orta büyüklük sınırlarını aşan, dünya pazarlarına açılan taşra sermayesinin siyasal örgütlenmesi olarak da ortaya çıktı.[4]

Yeşil Kuşak Projesi, esasen 21. Yüzyılın hemen başında devreye sokulan Büyük Ortadoğu Projesi için gerekli zemini hazırladı. İki proje arasında böylesi bir ilişki var. Bunu, başta ABD olmak üzere küresel hegemonyal güçler tarafından ılımlı İslam temsili temelinde AKP'ye biçilen 'bölgesel öncülük' misyonu üzerinden de okumak mümkündür. BOP'un startı görünürde 11 Eylül saldırılarından sonra, Afganistan ve Irak işgalleri ile verildi. Ancak bu süreci başlatan esas olay, Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın esareti ile sonuçlanan 9 Ekim devletlerarası komplo (ya da NATO operasyonu) oldu. Abdullah Öcalan kendisi de bunu doğruluyor: “Irak'ın işgal senaryosu da benim teslim edilmemle çok sıkı sıkıya bağlantılıdır. İşgal aslında bana yönelik operasyonla başlatılmıştır. Afganistan işgali için de aynı husus geçerlidir. Daha doğrusu Büyük Ortadoğu Projesinin hayata geçirilişinin kilit adımlarından biri ve ilki bana yönelik operasyondu. (…) Kürdistan ve Kürtler giderek kontrollerinden çıkıyordu. İsrail de bu durumdan çok rahatsızdı. Kürdistan'daki gelişmelerin ve Kürtlerin kontrolünün ellerinden çıkması onlar için kabul edilemez bir durumdu. Özellikle Irak'la ilgili planları için hayati rol ifade ediyordu. Mutlaka

---

2 Bu dize çoğunlukla Alman şair Bertolt Brecht'e ait sanılır ancak “Sometime they'll give a war and nobody will come” (Bir gün bir savaş başlatacaklar ve kimse gitmeyecek) şeklinde Carl Sandburg'un 300 sayfalık “The People, Yes” (Halk, Evet) kitabında yer alıyor. Bir vicdanı retçinin annesi olan Charlotte Keyes de 1966 yılında oğlu ile ilgili yazdığı bir yazıda dizeyi “Suppose they gave a war and no one came” (Düşünün ki savaş başlatıyorlar ama kimse gitmiyor) şeklinde değiştirerek popülerleşmesini ve savaş karşıtı hareketin sloganı haline gelmesini sağlar.

3 Ertuğrul Mavioğlu, Apoletli Adalet. Bir 12 Eylül Hesaplaşması, Babil Yayınları, s. 253

4 Merdan Yanardağ, Bir ABD Projesi Olarak AKP, Genişletilmiş 8. Basım, Kırmızı Kedi Yayınevi, s. 185

ayrılmam ve bağımsız bir Kürt kimlikle özgürlük çizgisine son vermem dayatılıyordu."[5]

3. Dünya Savaşı'nı başlatan küresel güç olarak ABD'nin temel hedefi, dünya hegemonyasını pekiştirmek, Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile birlikte ortaya çıkan boşluğun Rusya ve Çin tarafından doldurulmasını önlemek ve Ortadoğu'daki 'asi rejimlerin' devri ile kapitalist hegemonyanın buradaki inşa sürecini tamamlamaktı. Günümüzdeki tabloyu bu hedef doğrultusunda değerlendirdiğimizde görünürde Ortadoğu'daki hegemonya savaşının esasen ABD ile Rusya arasında verildiğini söyleyebiliriz. Fakat bu hegemonya savaşı siyah-beyaz renklerde yürümüyor. Bu da zaten 3. Dünya Savaşının bu aşamasındaki temel özelliği ile bağlantılıdır.

Çoklu kriz koşullarında yürütülen savaş çoklu ilişki-çelişki dinamiği temelinde şekilleniyor. Böyle olunca sahada karşıt gibi görünen güçler bazı konularda veya kısa vadeli ortak çıkarlarda danışıklı dövüşebiliyor. Bu durum bölgede özellikle ABD ve Rusya'nın Rojava ve Kuzey Suriye'ye yönelik politikasında kendini sık sık gösterebiliyor. Dolayısıyla Ortadoğu sahasında kendini gösteren hegemonya savaşının çoklu boyutları olduğu gözden kaçırılmamalı. Ortadoğu, bir yandan küresel hegemonya savaşı çerçevesinde ABD ve Rusya'nın karşı karşıya geldiği, bir yandan ise bölgesel hegemonya savaşı çerçevesinde ABD ve İran'ın çatıştığı, diğer yandan ise hem İran hem Türkiye'nin bölgesel hegemonik güç haline gelmek için pratik etkinlik sahasını genişlettiği bir sıcak ve soğuk savaş alanına dönüşmüş durumdadır. Hal böyle olunca bu çoklu kriz durumunda çoklu ittifak ve cepheler de hızlı bir şekilde oluşup dağılabiliyor. İttifak ekseni bazen mezhep arası (Sünni-Şii) bazen mezhep içi (İran-Irak-Lübnan Şiileri ile Suudi Arabistan-Katar-BAE-Türkiye-Mısır Sünnileri), bazen siyasal proje (Ilımlı İslam) etrafında bazen de ortak düşman (örneğin Kürtler) bağlamında oluşuyor. Kısacası savaşın kendisi düz çizgisel veya iki boyutlu değil. Çoklu ilişki ve çelişkiler üzerinden, çok boyutlu, çok aktörlü bir savaş yürütülüyor. Bu çokluk durumu sayısız kombinasyonları beraberinde getiriyor. Her kombinasyon ise farklı bir seçenek anlamına geliyor. Ve bu savaşta hangi gücün seçenekleri daha fazlaysa o daha avantajlı bir konumdadır. Bu durum derin bir sistem teorisi bilgisine sahip olmayanlar açısından büyük resmi ve onun parçalarını okumayı zorlaştırırken, geçen yüzyılın dünyasının oluşturduğu siyasi kalıplar doğrultusunda değil de, daha kuantumik bir politik perspektif edinmek ve bu bakış açısından bakıp anlamak giderek daha çok önem kazanıyor. Özellikle de Kürtler açısından. Zira bu dünya savaşının soykırım tehdidi altında bulunan halk Kürtlerdir. Bununla birlikte en çok kazanma olanağına sahip olanlar da Kürtlerdir. Bu ikili gibi görünen durum belki de 3. Dünya Savaşının temel özelliğini oluşturuyordur.

3. Dünya Savaşının Karakteristiği

Eğer devam etmekte olan 3. Dünya Savaşı gerçeğini 1. ve 2. Paylaşım Savaşları üzerinden ölçmeye çalışırsak resmi bütünlüklü göremeyiz. Elbette ki 3. Dünya Savaşı özünde bir paylaşım savaşıdır. Dolayısıyla bu savaşla birlikte devletlerarası ilişkiler de yeniden düzenlenmektedir. Ancak bu savaşın, geçen yüzyılın ilk yarısında yaşanan iki dünya savaşından farklı temel nitelikleri bulunuyor. Öncelikle toplumsallaşmış bir savaş gerçeği söz konusudur. Savaş artık toplumun dışında değil, toplumun bizzat içinde, ortasında yürütülüyor. Dolayısıyla etkileri çok daha yıkıcı oluyor. Pakistanlı yazar Tarık Ali, 2015 yılında yaptığı bir konuşmada Irak müdahalesinin özellikle toplum üzerindeki yarattığı etkilere dikkat çekti: "2003 savaşı öncesi Irak, Saddam ve öncüllerinin otoriter diktatörlüğü altında, Ortadoğu'daki en yüksek eğitim düzeyine sahipti. Bunu söylediğinizde Saddam savunucusu olmakla suçlanırsınız ama 1980'lerde Bağdat Üniversitesi'nde Princeton'da 2009'da olduğundan daha fazla kadın profesör vardı; kadınların okul ve üniversitelerde eğitim verebilmesini kolaylaştırmak için kreşler vardı. Bağdat ve Musul'da -şu anda İslam Devleti'nin işgali altında- tarihi yüzyıllar öncesine giden kütüphaneler bulunuyordu. Musul kütüphanesi sekiz yüzyıldır açıktı ve mahzenlerinde antik Yunan'dan el yazmaları vardı. Bağdat kütüphanesi, bildiğimiz gibi, işgalden sonra yağmalandı ve Musul'un kütüphanelerinde şu an olup biten de sürpriz sayılmamalı, binlerce kitap ve el yazması yok edildi."[6] Çoğu sivil yaklaşık bir milyon Iraklının öldürüldüğü savaşla birlikte ülkenin

5 Abdullah Öcalan, Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü, Mezopotamya Yayınları, S. 365

6 Tarık Ali, Yeni Dünya Düzensizliği, 17 Nisan 2015, LRB Kış Semineri

toplumsal altyapısı da tamamen yerle bir edildi. Ülke demodernize ve demonte edildi. Aynı durum Afganistan için de geçerlidir. Sosyal ve siyasal yapı korunamadı. O nedenle de müdahaleden bu yana ne Irak ne de Afganistan'da yeni bir yapı oluşturulamadı ve çözümsüzlük kalıcı bir hal aldı. Savaş sürekli bir şekilde yeniden üretilen krizli ve kaoslu bir durum yarattı. Öyle ki Batı hegemon güçleri kendileri de bu durumdan çıkış bulamıyor. ABD'nin Afganistan'da Taliban'la ateşkes görüşmeleri yürütmesi ve Irak'ta bir türlü işlevli bir siyasal yapının oluşturulamayışı bunun sonucudur. 20. yüzyılda oluşmuş yapı yıkıldı ancak yerine, küresel kapitalist sistemin ihtiyaçlarını karşılayacak bir yapı oluşturulamadı. Bunun faturasını ise en çok da halklar ödüyor. Irak'ta devlet dağıldı ve yeniden devletleşme süreci bir türlü ilerletilemiyor. Bu ise İran gibi güçlerin bölgesel hegemonya arayışları açısından boşluklar sunuyor. Bu ise hem bölgesel güçler hem de küresel hegemon güçler arasındaki çelişki ve çatışmaları derinleştiriyor. Kaybeden ise Irak oluyor.

3. Dünya Savaşının sıcak savaş cephesini oluşturan Ortadoğu, aynı zamanda silah endüstrisinin son teknolojilerinin sınandığı ve uygulandığı alandır. Dikkat edilirse 3. Dünya Savaşının sıcak boyutu ağırlıkta bir asimetrik savaş olarak, havadan saldırılara dayalı olarak yürütülüyor. NATO orduları keşif uçaklarına dayalı ilk kapsamlı hava saldırılarını Afganistan ve Irak'ta gerçekleştirdi. Bu saldırılarda sayısız sivil hayatını kaybetti. Ardından 2007 itibariyle TC, ABD ve Irak ile yapılan üçlü anlaşma temelinde Güney Kürdistan'da PKK gerillalarına karşı hava savaşını başlattı. DAİŞ'le mücadele kapsamında özellikle Rojava ve Şengal'de Uluslararası Koalisyon uçakları havadan saldırarak sadece DAİŞ hedeflerini değil aynı zamanda koca yerleşim yerlerini yıktılar. Rusya İdlib'deki İslamcı çetelere ağırlıkta havadan saldırıyor. Yani Ortadoğu'da yoğunlaşan 3. Dünya Savaşının devlet güçleri tarafından çoğunlukla keşfe dayalı hava saldırıları şeklinde yürütüldüğünü görüyoruz. Elbette Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında da hava saldırıları gerçekleştirildi. Ancak günümüzde bu teknoloji ile rastgele bombalamalardan ziyade hedefli saldırı ve suikastların gerçekleştirildiğine şahit oluyoruz. Mesela 3 Ocak'ta Kasım Süleymani ve Ebu Mehdi el-Mühendis'in silahlı bir keşif uçağı ile suikast edilmeleri, savaş paradigmasında da yeni bir döneme geçildiğinin ilanıydı aynı zamanda. Bu yöntem TC tarafından bir süreden beri Kürt Özgürlük Hareketine karşı kullanılıyor. Ancak ABD tarafından da açıktan kullanılmış olması TC'ye meşruluk katıyor. Zaten TC'nin silahlı ve silahsız keşif teknolojisini bu denli geliştirmesini teşvik eden de ABD'nin kendisi oldu.

1. Dünya Savaşı resmi olarak 4 yıl, 2. Dünya Savaşı ise 6 yıl sürdü. Yani süre bakımından nispeten kısa süren savaşlardı. Ancak 3. Dünya Savaşı parçalı ve uzun bir süreye yayılmış olarak yürütülüyor. Şimdiden 20 yılını geride bırakan bu savaşın daha 10-20 yıl devam etmesi bekleniyor. Ki savaşın sırf Suriye kısmı şu anda 9. yılında ve ufukta çözüm görünmüyor. Bununla birlikte savaş sadece silahla değil, farklı yöntem ve araçlara dayalı da yürütülüyor.

3. Dünya Savaşının sıcak savaş cephesini oluşturan Ortadoğu, aynı zamanda silah endüstrisinin son teknolojilerinin sınandığı ve uygulandığı alandır

Örneğin ABD'nin İran ve Çin'le yürüttüğü ticaret savaşı, yine son olarak Suriye rejimine karşı ilan edilen Sezar Yasası adı altındaki mali yaptırımlar bu kapsamda değerlendirilmeli. Yanı sıra bazen devlet aktörlerinin bizzat ve doğrudan savaşın içinde yer aldığını, bazen ise vekaleten başka güçleri savaştırdıklarını görüyoruz. Kısacası yöntem ve araçta da çokluk durumu söz konusudur.

Bölge ulus-devletleri arasında, Ortadoğu'da yaşanmakta olan 3. Dünya Savaşı'ndan en fazla yararlanmaya çalışan, ancak kendi pozisyonları da oldukça kırılgan olan iki güç Türkiye ve İran'dır. Türkiye'nin motivasyonlarını özetleyecek olursak bu savaşı 1. Kürt soykırımını tamamlamak, 2. Misak-ı Milli'yi gerçekleştirmek ve 3. Neo Osmanlı emelleri doğrultusunda hem siyasal etkisini hem de bizzat varlığını daha geniş bir coğrafik alana taşımaktır. En köklü devlet geleneğine sahip İran açısından ise temel hedef, Şii hilalin de ötesinde bölgesel hegemonik bir güç haline gelmektir. Ancak bu konuda hem ABD

hem de İsrail'in çıkarlarını tehdit ediyor. Bu ise İran açısından müdahale riskini artırıyor. İran'ın bu savaş karşısında mevcut durumuyla kendisini koruması ve varlığını eskisi gibi sürdürmesi olanaklı görünmüyor. Şimdiden ticaret savaşı şeklinde bir müdahale durumu ile karşı karşıyadır. Bununla birlikte Irak, Suriye, Lübnan ve Yemen'de savaşın içinde yerini alıyor. İran'ın politikası, savaşı kendi sınırlarının dışında tutup yürütmektir. Bunun üzerinden hem bölgesel hegemonyasını inşa etmeye çalışıyor hem de ABD önderliğindeki Batı egemen devletlerin etki sahasını daraltmaya çalışıyor. Ancak bugün açısından bakıldığında İran'ın güçlenen değil zayıflayan bir konumda olduğu tespiti yapılabilir. Bu ise onu temel eksenlerde ittifaklar geliştirmeye zorluyor. Ancak ittifakların kendisi riskli konumunu zayıflatmak yerine daha kırılgan kılabiliyor. Örneğin Astana süreci bağlamında Rusya'nın yanı sıra Türkiye ile geliştirdiği ilişkiyi yeniden Kürt karşıtlığı temelinde derinleştirmesi kendisi açısından daha olumsuz sonuçlar getirmesi muhtemeldir. Ancak diğer açıdan hem ekonomide yaşadığı ciddi zorlanma, bunun toplum üzerindeki etkileri ve son olarak Covid-19 salgınının etkileri İran'ı Türkiye ile yakınlaşmaya zorluyor. Zira müdahale riskini azaltacak olan yegane yol olan demokratikleşmeyi ısrarla reddeden bir pozisyondadır.

Yüzyılımızın başında yürürlüğe konulan Büyük Ortadoğu Projesi'nin dayandığı temel unsurlardan biri de Ilımlı veyahut Siyasal İslam idi. Ilımlı İslam, ABD'nin Ortadoğu'yu dizayn etme aparatı olarak önemli işlev görürken ve AKP için sıçrama tahtası oluştururken, günümüzde artık aynı role sahip değildir. 'Arap Baharı' denen süreçte Ilımlı İslam'a biçilen misyon çok da sonuç alıcı olamadı. İhvanı Müslim, çıkış yeri olan Mısır'da 2013 yazında darbeye uğrayıp ardından da ciddi güç kaybetti. Arap Baharı sonrası Tunus'ta yapılan ilk seçimlerde en çok oy alan Siyasal İslamcı Nahda Hareketi, 2011'den bu yana sahip olduğu desteğin üçte ikisini yitirdi.[7] Suriye'de Ilımlı İslam üzerinden bir alternatif yaratılamadı. Dolayısıyla şu sorunun sorulması gerekiyor: Büyük Ortadoğu Projesi hala aynı biçimde geçerli midir yoksa 3. Dünya Savaşı farklı bir tasarı doğrultusunda sürdürülmek mi isteniyor? Bu konuda küresel hegemon güçlerin de bir tıkanma yaşayıp arayış içinde olduğu açık. Ancak bu belirsizlik durumu Ortadoğu halkları açısından ciddi bir risk oluşturduğu gibi, doğru değerlendirildiğinde fırsata da dönüştürülebilir. Çünkü her belirsizlik durumu beraberinde boşluklar da getirir. Fakat bunun için bölgenin öncü demokrasi güçlerinin kendi öznel pozisyonlarını güçlendirmeleri temel şarttır. Ortadoğu'ya yönelik son 200 yılda geliştirilen sömürgeci politikalarının da bir sonucu olarak dış güçleri ve bölge devletlerini özne, kendini ise nesne görme durumu yaygındır. Oysa hegemonyal hesaplar ancak güçlü bir politik öznelik ile bozulabilir. Elbette ki hangi gücün ne yapmak istediğini bilmek politika yapmak açısından belirleyicidir. Ancak kimin ne yapmak istediği sorusunun etrafında kendi yapmak istediklerini, yapabildiklerini, yapman gerekenleri öteleyen bir duruma gelinmemeli.

Büyük Ortadoğu Projesinin aynı şekilde geçerli olup olmadığı sorusu Türkiye'deki durum ve AKP iktidarı açısından da büyük önem arz ediyor. Zira AKP iktidarı bu proje çerçevesinde varlık buldu. Siyasal İslam, Ortadoğu'yu dizayn etme aparatı olarak işlevini kaybetti. Bu durum en geç 2013'te netlik kazandı. Siyasal İslam'a 2012-13'ten sonra Radikal İslam'ı devşirme görevi verildi. Ilımlı İslam'ın Ortadoğu'daki patronluğunu yapması öngörülen AKP, bu temelde İslam maskesini takmış çetelerin patronluğunu üstlendi. El Kaide, Nusra Cephesi, Ahrar el-Şam, DAİŞ gibi çetelerle bu temelde bir ilişki geliştirdi. Şu anda da söz konusu çeteleri Afrin, Serêkaniyê, Girê Spî'de, Cerablus ve Bab'da, yine Libya'da paralı askerler olarak kullanıyor. Şu an itibariyle Batı hegemon güçlerinin çıkarları ile çelişmeyen bu nokta ileride AKP açısından içinden çıkılması zor bir durum oluşturması muhtemeldir. Dolayısıyla Suriye savaşının sonucu AKP-MHP TC'sinin de durumunu belirleyecektir.

Dünya Sistemindeki Değişimler

Modern Dünya Sistemi Teorisini ortaya atan kuramcı Immanuel Wallerstein'e göre sistemler üç aşamadan oluşur: 1. Var oluş, 2. (en uzun aşama olan) normal yaşam ve 3. yok oluş. Yok oluş aşaması aynı zamanda sistemlerin yapısal kriz dönemidir. Kapitalist Dünya Sistemi'nin yaşadığı yapısal krizi irdeleyen Wallerstein, şimdiden gelecek yeni sistemi belirleme

7 Nahda Hareketi 2011 seçimlerinde 1 milyon 500 bin oy alırken 2014'te bu sayı 947 bine, 2019'da ise 561 bine düştü.

mücadelesinin içinde olduğumuzu vurgular. Wallerstein'e göre bu mücadele süreci ta 1970'li yıllarda başlamış olup 2040'lı veya 2050'li yıllara kadar devam edecektir.[8] Bu tespiti alıp bir aşama daha ileriye taşıyacak olursak şunu söyleyebiliriz: Yeşil Kuşak Projesi ile başlayıp Büyük Ortadoğu Projesi ile devam eden, Ortadoğu'da yoğunlaşsa da bir Dünya Savaşı niteliğine sahip olan 3. Paylaşım Savaşı, Kapitalist Dünya Sistemi'nin yaşadığı yapısal krizin bizzat ifadesi ve sonucudur. Öyleyse son 20 (hatta 40) yıldır Ortadoğu sahasında yürütülen savaş, geleceğin Dünya Sistemini belirleme savaşıdır. Bu gerçek devletli uygar güçleri açısından geçerli olduğu gibi Demokratik Modernite güçleri için de geçerlidir. Dolayısıyla Ortadoğu'da yoğunlaşan paylaşım savaşını bir dünya savaşı olarak nitelendirmemizi sağlayan temel nokta, içinde bizzat veya dolaylı olarak yer alan devletlerin çokluğu değildir. Bu savaşı 3. Dünya Savaşı yapan temel husus, sonucunda yeni bir Dünya Sisteminin şekillendirileceği gerçeğidir. Dolayısıyla Ortadoğu'da sağlanacak olan sonuç bütün bir dünyayı etkileyecek değişimler yaratacaktır. Dikkat edilirse hem 1. hem de 2. Dünya Savaşı böylesi büyük sistemsel değişimleri beraberinde getirmişti. Ancak 2. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşturulan dünya sisteminin dayandığı temel kurumlarının ciddi bir tıkanma ve anlam yitimi yaşadığını günümüzde çok net bir şekilde görebiliriz. Bu da yapısal sistem krizinin somut ifadelerinden biridir. Örneğin 1945'te 2. Dünya Savaşı'nın bitiminden bir ay sonra kurulan ve dünyadaki en büyük devletlerarası örgüt olan Birleşmiş Milletlerin bugün neredeyse hiçbir gücü kalmamıştır.

Hegemonya mücadelesini veren ABD, Rusya ve Çin arasında rehin alınıp işlevsiz kılınan bir yapıya dönüşmüştür. Rusya ve Çin sık sık Güvenlik Konseyi'nin karar almasını veto ederken, en büyük sponsor olan ABD ise bütçe kesme tehditleri ile şantajcı bir pozisyonda duruyor. Ulus-devletler düzeni BM üzerinden on yıllardır kendine hümanist bir renk katıp, sözde dünya barışını korumakla görevli bu kuruluş ile kendini meşrulaştırıyordu. Fakat son yıllarda BM giderek daha fazla yaptırım gücü olmayan, iradeden yoksun, işlevsiz bir yapı halini aldı. Benzer bir durum Avrupa Konseyi için de geçerlidir. Avrupa Birliği de anlam ve işlev yitimi sorunu ile karşı karşıyadır. Denilebilir ki 2. Dünya Savaşı sonrası Batı merkezli oluşturulmuş bütün devletlerarası kuruluşlar Dünya Sistemi'nin yaşadığı yapısal kriz bağlamında işlevsizleşmektedir. O nedenle kendini yenileme arayışı öne çıkmaktadır. İngiltere'nin AB'den çıkma kararı veya Fransız Cumhurbaşkanı Macron'un "NATO'nun beyin ölümü gerçekleşti" şeklindeki ifadesi bu bağlamda ele alınmalıdır.

Peki bu durum, yani Dünya Sistemi'nin yaşadığı yapısal kriz ve bu bağlamda 3. Dünya Savaşı sistemdışı ve -karşıtı güçler açısından nasıl bir anlam taşıyor? Bu krizin ve savaşın Demokratik Modernite güçleri üzerindeki (olumlu-olumsuz) etkileri nelerdir? Ne tür riskleri ve hangi fırsatları beraberinde getiriyor?

Eskinin sürdürülemezliği ve yeniyi arama büyük çalkantılara yol açıyor

Öncelikle şu vurguyu yapmamız gerekiyor: Wallerstein'in tespitiyle 1970'li yıllarda başlamış olan gelecekteki dünya sistemini belirleme mücadelesi sadece devletler veya sistem güçleri arasında yürütülmüyor. Bu savaş Ortadoğu'da sadece uluslararası hegemonik güçlerle yerel ulus-devletleri arasında verilmiyor. Bizler de bu savaşın sadece mağdurları değiliz. Bu mücadelenin eksenleri çoktur. Sadece iki tarafı olan bir savaş söz konusu değildir. Ancak daha paradigmatik bir açıdan baktığımızda esas mücadelenin Kapitalist Modernite ile Demokratik Modernite güçleri arasında verildiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Kapitalist Modernite, sürekli kâr birikimine dayanan finans kapitalizmini yeni bir dünya sistemine kavuşturma zorunluluğu ile karşı karşıya. Eskinin sürdürülemezliği ve yeniyi arama büyük çalkantılara yol açıyor. Yapısal kriz momentlerinde dalgalanmalar büyük ve sabit olur. Sistem giderek daha çok denge durumundan uzaklaşır. Bu ise devrimci değişim potansiyelini büyütür. Zira 'normal' zamanlarda devrimler ne kadar radikal olsalar da etkileri sınırlı olur. Ancak yapısal kriz zamanlarında ufak hareketlenmelerin bile etkisi büyük olur. Wallerstein buna "kelebek

8 Immanuel Wallerstein, Randall Collins, Michael Mann, Georgi Derluguian, Craig Calhoun, Stirbt der Kapitalismus? Fünf Szenarien für das 21. Jahrhundert. Die strukturelle Krise oder Warum der Kapitalismus sich nicht mehr rentieren könnte, s. 44 ff.

etkisi" der. Yaşadığımız şu zamanda kelebek etkisi kendini çokça gösteriyor.

Özellikle son 10 yıllık süreçte bunun çok sayıda örneği ortaya çıktı. 2010'un Kasım ayında meyve sebze satıcısı olan işsiz bir üniversite mezununun, satış arabasına polisin el koymasından sonra kendini ateşe vermesi ile başlayan protestolar Arap Baharı denen süreci fitilledi. Her ne kadar Kuzey Afrika'nın çok sayıda ülkesine sıçrayan isyan, toplumsal güçlerin yeterince örgütlü olmaması nedeniyle alternatif bir sisteme yol açmadıysa da köhneleşmiş rejimlere karşı demokratik mücadele deneyiminin kendisi bir toplumsal kazanım olarak görülmeli. Michael Hardt ve Antonio Negri o dönemde kaleme aldıkları Declaration adlı beyannamede "Bu tarz kurucu süreçler kısa süreli geri itmeler yaşasalar da bu, onların uzun vadede kaybetmeleri anlamına gelmez" diyerek bundan sonra "her yıl meteorolojik ve politik bir baharın" yaşayacağı öngörüsünde bulundular.[9] Gerçekten de öyle oldu. 2011 yılına 'Arap Baharı' damgasını vururken, ardından 2011/12'de İspanya'da, daha sonra Podemos'un kuruluşuna yol açacak "Öfkeliler" hareketi yükseldi. Aynı dönemde Yunanistan'da da mali kriz koşullarında yeni bir demokrasi hareketi ortaya çıktı. 2012 yılında 'Arap Baharı' Suriye'ye sıçradı ve Rojava Devrim süreci başladı. 19 Temmuz Rojava Devrimi ile birlikte yüzyılımızın bu ilk çeyreğinde yaşanan toplumsal hareketler hem farklı bir aşamaya ulaştılar hem de 'Arap Baharı' denen sürecin gidişatı tamamen değiştirilmiş oldu. Zira burada ortaya çıkan değişim potansiyeli örgütlü bir halk gücü tarafından karşılanıp alternatif bir sistem inşası sürecine dönüştürülebildi. Rojava halkı ve onun öncü gücü bu anlamda hazırlıksız değillerdi. Bunun sonucu olarak 3. Yol ilk kez somutluk kazanmış oldu. Bir teorik model olmaktan çıkıp inşa edilen somut bir sisteme kavuştu. Bu sistemin adı Demokratik Özerklik. Dayandığı kuram, Abdullah Öcalan tarafından geliştirilen Demokratik Konfederalizm. Alternatif projenin ve çözüm modelinin kendisini ise Demokratik Ulus olarak isimlendiriliyor. (Bu konuya yazının ilerisinde tekrar döneceğiz.) DAİŞ maskesiyle Rojava/Kuzey Suriye ve Başur/Kuzey Irak'a yönelik gerçekleştirilen saldırılar sonucu milyonlarca insan yurdunu terk edip mültecileşirken, bu göç hareketi Batı Avrupa'da iki aksi gelişmeyi beraberinde getirdi. Bireyciliğin merkezinde bir yanda toplumsal dayanışma yükseltilirken, madalyanın öbür tarafı olarak aşırı sağ ve ırkçılık fırsattan yararlanmak için harekete geçti. Aynı süreçte (2014) ABD'de siyahlara karşı yapısallaşmış devlet şiddeti ve beyaz üstünlüğün yol açtığı infazlara karşı Black Lives Matter (Siyah Hayatlar Önemlidir) hareketi kadınlar öncülüğünde kuruldu. Hareket, geçtiğimiz haftalarda George Floyd isimli bir siyahın beyaz bir polis tarafından boğularak öldürülmesi ardından yeni bir ivme kazandı. 2015'te kadın kırımına karşı Arjantin'de start alan Ni Una Menos (Bir Kadın Daha Eksilmeyeceğiz) hareketi Latin Amerika kıtasının dışına da yayılıp 'Macho kültürünün' güçlü olduğu İtalya ve Portekiz'de örgütlü bir mücadeleye yol açtı. 2017'nin başında Donald Trump gibi bir kadın düşmanının ABD Başkanı seçilmesine karşı kadınlar, ülke tarihinin en büyük protesto eylemini gerçekleştirdi. 7 milyondan fazla kadın cinsiyetçiliğe karşı yürüdü. Aynı yıl ABD'de cinsel taciz ve tecavüz kültürüne karşı #MeToo hareketi start aldı. 2018 yılının sonunda Fransa'da, yükselen yaşam maliyetine karşı Sarı Yelekliler hareketi doğdu. Yine, o zaman henüz 15 yaşında olan bir öğrenci tarafından başlatılan İklim İçin Okul Grevi kısa süre içinde küresel bir iklim hareketine dönüştü. İran'da, zorunlu başörtüsünü protesto amaçlı Beyaz Çarşamba hareketi de 2018'de doğdu. Bunun dışında dünyanın birçok yerinde, somut bir adla tanınmasalar da, toplumlar devlet iktidarına karşı başkaldırıp antidemokratik rejimleri zorlayan direnişler geliştirdiler. Örnek olarak Lübnan, Irak, Sudan, Şili, Brezilya, Haiti ve Hong Kong verilebilir.

Bu toplumsal protestoları Demokratik Modernite bağlamında nasıl ele almalıyız? Söz konusu mücadeleleri nasıl değerlendirebiliriz? Bu protestolar sadece olumsuza tepki olarak mı görülmeli? Bunun ötesinde, daha büyük bir şeye, yani bir değişime evirilemezler mi? Veyahut bir değişim sürecinin ifadesi olarak okunamazlar mı? Şunu unutmamalıyız: Kapitalist Modernite özellikle 1990'lı yıllardan beri liberalizm ideolojisine dayalı toplumsal hareketleri yok etmeye veya etkisiz kılmaya çalışıyor. Bunun için çeşit çeşit yöntemler uyguluyor; özel savaştan tutalım fiziki tasfiyelere kadar. Toplumun bir kısmını konformizm üzerinden sistemle uyumlu hale getirirken, alt sınıflara ise değişim inançsızlığı

9 Michael Hardt & Antonio Negri, Demokratie!: Wofür wir kaempfen, Campus Verlag, s. 62

ve umutsuzluğu aşılamayı esas alıyor. Liberalizm ideolojisinin peygamberlerinden olan Francis Fukuyama 1992'de "Tarihin Sonu"nu[10] ilan ederken kapitalizme alternatif bir sistemin mümkün olmadığını, dolayısıyla her türlü sistemkarşıtı toplumsal mücadelenin boş olduğunu iddia ediyordu. Kapitalist sistem Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra alttan alta muazzam bir toplumsal ve devrimci mücadele tasfiye harekatını yürütürken, en fazla da kadın, öğrenci-gençlik, yerli halk-ulusal kurtuluş, ekoloji-çevre mücadelelerini hedef aldı. Bazılarını liberalizmin içine çekip etkisizleştirirken bazılarını ise terörizm kisvesi altında kriminalize etti. Sistem, bu şekilde 21. yüzyıla giriş yaptı.

Bu gerçek göz önünde bulundurulduğunda özellikle son 10 yılda dünyanın her yerinde -Kapitalist Modernitenin sadece çevreleri değil merkezlerinde de- halkların giderek daha fazla protesto etmesi, itiraz geliştirmesi, ayaklanması ve bunun için canını riske atması kendi başına bir değişimi ifade ediyor. Bireysel düzlemde insanların, kolektif düzlemde kitlelerin Kapitalist Modernite sistemi ile çelişkileri derinleşiyor. Derinleşen çelişki hem alternatif arayışını hem de itirazı beraberinde getiriyor. İtiraz protestoya götürüyor. Protesto mücadele yolunu gösteriyor. Çok fazla insan bunun uğruna bedel ödemek durumunda kalıyor. Bunu göze alarak mücadele sahasına akıyorlar. Bu kendi başına Demokratik Modernite güçleri açısından bir kazanım teşkil ediyor.

Eksiklik, protestonun örgütlülüğe kavuşturulmasında yatıyor. Hindistanlı bir kadın aktivist bu sorunu şu şekilde ifade etmişti: "Bizim insanları harekete geçirme sorunumuz yok. Milyonlarca insanın katıldığı eylemler düzenleyebiliyoruz. Ama sırf protesto ile değişim yaratamıyoruz." Dolayısıyla gerekli olan alternatif sistem inşasıdır. Aslında çok sayıda protestoda, direniş meydanlarında komünal yapılar da inşa edildi. Özellikle İspanya ve Yunanistan'da direniş ile birlikte komünalizm ve doğrudan-radikal demokrasiye dayanan, cinsler eşitliği ve ekolojiyi esas alan öz yönetim ve örgütlenme deneyimi sağlandı. Latin Amerika'da komünal kültür zaten nispeten güçlü ve canlı. Corona virüsünün ülkeye ulaşmasıyla birlikte bu yılın başında dağıtılan Bağdat'taki direniş kampında da komünal örgütlenme yapıları geliştirildi. Son olarak Haziran ayının başında ABD'nin Seattle kentinde 6 sokağı kapsayan bir mahallede "Capitol Hill Özerk Bölge" ilan edildi. Capitol Hill ('Başkent Tepesi'), aslında Washington'da ABD Kongresi'nin bulunduğu mahallenin adıdır. Burada yükseltilen temel taleplerden biri de, polisin lağvedilmesi ve güvenliğin toplumsallaştırılması oldu. Örnek olarak ise Rojava'daki Toplumsal Savunma Güçleri (HPC) gösterildi.

Rojava'daki alternatif-demokratik özerk sistem inşası sadece Seattle'de değil, dünyanın dört bir yanında yankı buluyor. Zira burada protestodan inşaya geçiş yapılabildi. Demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü paradigma ve Demokratik Ulus çözümü temelinde Kapitalist Modernitenin hiçbir sınırına ve kategorisine (örneğin devlet, ırk, din, mezhep vs.) dayanmayan, farklılığın demokrasi temelinde birliğini esas alan özerk bir sistem inşasına geçildi.

Kadının eşit temsiliyet ve katılımı, katılımcı çoğulculuk, yerinden demokrasi, komünal ekonomi, toplumsal öz savunma gibi temel ayaklara dayanan (ve inşa süreci devam eden) bu toplumsal sistem sadece Rojava ve Kuzeydoğu Suriye açısından değil bütün bölge, hatta bütün dünya için alternatif bir model sunuyor. Zira bütün halkların ortak toplumsal örgütlenme modeli olan komünalizme dayanıyor. 21. yüzyılın ilk demokratik devrim hareketi olarak Rojava ve Kuzeydoğu Suriye, sadece DAİŞ ve TC'nin işgal saldırılarına karşı direnişi ile değil, aynı zamanda (ve daha fazla da) bu alternatif sistem inşası ile bütün dünyaya umut ve ilham kaynağıdır. Bu denli saldırıya maruz bırakılmasının bir nedeni de budur. Tasfiye edilmek istenen bu anlamda Kürtlerin öncülüğünü yaptığı 3. Yol çözümüdür.

3. Yol arayışı aslında dünya çapında şu anda çok belirgin bir şekilde kendini gösteriyor. Özellikle de Covid-19 salgınının beraberinde getirdiği, daha doğrusu çıplak bir şekilde ortaya serdiği sistemin sürdürülemezliği karşısında yürütülen tartışmalarda bunu görmek mümkündür. Dünyanın her yerinde özgürlük ve demokrasi güçleri alternatif bir sistemin ve bunu sağlayacak mücadelenin nasıl olması gerektiğini yoğun bir şekilde tartışıyor. Temel tespit sonuç alıcı bir sistem karşıtı mücadelenin merkezine ataerkillik, kapitalizm, sömürgecilik ve ırkçılık karşıtlığını alması gerektiği yöndedir. Dolayısıyla bu mücadeleyi yürüten güçler kadın özgürlükçü, ekolojik ve radikal

10 Francis Fukuyama, Tarihin Sonu mu?, Vadi Yayınları

demokratik paradigma etrafında örgütlenmeli. Bu ise Abdullah Öcalan tarafından geliştirilen ve 3. Yol çizgisinde somutluk kazanan paradigmanın ne kadar evrensel geçerliliğe sahip olduğunu ortaya koyuyor. Zaten dikkat edilirse günümüz özgürlük ve demokrasi güçlerine kadın hareketleri, ekoloji hareketleri ve yerli halklar öncülük ediyor. Bu, tesadüfi bir durum olmayıp doğrudan kapitalist modernitenin temel nitelikleri ile bağlantılıdır. Aslında şu anda görüyoruz ki dünyanın dört bir yanında yükselen kadınların cinsiyetçilik karşıtı özgürlük mücadelesi, siyahların öz savunma mücadelesi, Avrupa'daki göçmenlerin hak mücadelesi, halkların özyönetim mücadelesi ve ekolojik çevre mücadelesi bir araya getirildiğinde özünde kapitalist, ataerkil ve sömürgeci rejimin epistemik altyapısına meydan okuyor. Bu ise son devletli uygarlığın son 500 yılının, yani kapitalist modernitenin kendisidir. Modern demokrasi ataerkil ve sömürgeci bir zemin üzerine inşa edildiğinden dolayı mevcut demokrasinin siyasal ve tarihsel ufku sorgulanıp genişletilmeye çalışılıyor. Bunun için yeni bir siyasal özneliğin şart olduğu vurgulanırken, antipatriyarkal ve antikapitalist ittifakların geliştirilmesi gerektiğinin altı çiziliyor. [11]

Aslında günümüzde kadın, ekoloji, halk, sol-sosyalist vb. hareketler tarafından yürütülen tartışmada ifade edilen sorun ve ihtiyaçlar kavramsal farklılık gösterse de Abdullah Öcalan'ın Demokratik Konfederalizm kuramında ortaya koyduğu çözüm modeli ile kesişiyor. Abdullah Öcalan, Ortadoğu somutunda ifade ettiği çözüm bu anlamda aslında küresel bir çözüm olma niteliğine sahip: "Ortadoğu jeokültürü, jeopolitikasına yansıtılmak durumundadır. Bunun için en uygun çerçevenin, demokratik komünal ve konfederatif olacağı açıktır. (…) Bölgenin her alanında geliştirilecek siyasi oluşumlara, ekolojik ve ekonomik komünlere, demokratik sivil topluluklara ucu kapalı ve katı kimlik sıfatını asla takmadan, bağımsızlık taslamadan evrensel-tikel ana felsefi ilkeyi esas alarak basitten karmaşığa doğru çok geniş ağlara, yapılanmalara gitmek son derece mümkün ve gereklidir."[12] "Bölgenin çekim merkezi olarak geliştirilecek Demokratik Konfederalizmi; (federasyon, demokratik birlik vb. unvanlar da mümkündür) ekolojik ve ekonomik komünleri esas alacağından (çünkü toprak-su-enerji başka türlü verimli kılınamaz) kapitalist modernitenin üç mahşer atlısı kapitalist kârcılığın, endüstriciliğin ve ulus-devletçiliğinin yol açtığı yapısal kriz, kaotik durum, çatışma ve savaş ortamlarına karşı en ideal ve tarihsel yanıt niteliğinde olacaktır."[13]

Mühim olan sistemkarşıtı demokrasi ve özgürlük mücadelelerinin örgütlü bir forma kavuşup kendi aralarında, Demokratik Konfederalizm temelinde çoklu bağlar oluşturmasıdır. Zira çoklu kriz ve kaos durumuna ancak çoklu demokratik ittifaklarla etkili bir yanıt verilebilir. Burada önemli olan yerel ile küresel, tikel ile evrensel, özgün ile ortak arasında optimal dengenin yakalanmasıdır. Çağımız küresel çapta iletişim, organizasyon, koordinasyon, alışveriş, ortaklaşma için gerekli teknik imkanları sunmakla birlikte mücadelenin yürütüleceği esas zemin yerel olmak durumundadır. Yerellerin evrenselliği üzerinden küresel ortaklaşma sağlanmalı. Kürdistan ve Ortadoğu ise burada özel bir yere sahip. Zira Kürdistan Ortadoğu'nun ana damarını oluşturduğu gibi, Ortadoğu da evrenselin ana damarıdır. 3. Yolun bugün Ortadoğu'nun kalbinde somutluk kazanıp yükselmesi o nedenle tarihsel anlama sahiptir. Ortadoğu bu anlamda Demokratik Modernite ve Kapitalist Modernitenin kıyasıya geleceğin dünya sistemini şekillendirme mücadelesini verdiği sahadır. Bunun öncülüğünü ise Kürtler yapıyor. Rojava Devrimini boğma ve Kürt soykırımını tamamlama çabalarının arkasında böylesi bir tarihsel gerçek yattığı gibi, güncel devletlerarası konsept boşa çıkartıldığında bütün dünya halklarını etkileyecek devrimci bir sonuç ortaya çıkarılmış olacaktır. İşte böylesi bir zamanda yaşıyoruz. Bunun bilinciyle hareket edildiği oranda büyük kazanmak pekala mümkün olacaktır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

11 Bkz. Paul Preciado, An Apartment on Uranus: Chronicles of the Crossing, Semiotext(e)

12 Abdullah Öcalan, Ortadoğu'da Uygarlık Krizi ve Demokratik Uygarlık Çözümü, Weşanên Serxwebûn, s. 308 f.

13 A.g.e. s. 310

Tarihte Salgın Hastalıklar ve Toplumsal Etkileri

Heval Bozdağ

Mikroorganizmalar insanların deri ve bağırsaklarında, otçulların midesinde, toprakta çürütücü besleyici olarak, şarabı ve sütü mayalayıp, atmosferin havasını dengeleyerek tüm yaşam alanlarında dönüştürücü güçleriyle gezegenimizdeki yaşamı ustalıkla organize ederler. Bugün klimalar, hastaneler, tuvaletler, çöp yığınları, kullandığımız eşyalar, gıda pazarları mikropların yeni yaşam alanları arasındadır. 20.Yüzyılda antibiyotiklerin keşfi ve ilaç endüstrisi tekellerinin de kışkırtıcılığı ile mikroorganizmalarla savaşmak enfeksiyonlardan kurtulmayı kolaylaştırıyor gibi görünsede, yeryüzünde yaşamış olan canlı türlerin yüzde 99'u fosil olmuşken, bakteriler yok olmaya antibiyotiklere karşı yaptıkları gibi, inatla direnmektedirler.

Tarih yazan salgın hastalıklar toplumla birlikte ortaya çıkmışlardır. Küçük ve dağınık gruplar halinde yaşayan avcı ve toplayıcıların evcil hayvanları yoktu, su kaynaklarını ve yaşam alanlarını kirletecek kadar uzun konaklamıyor ve çöp birikimine neden olmuyorlardı. Yerleşik yaşama geçiş, tarım ve hayvancılık ile artan yiyecek üretimi ve daha sık doğum nüfusun giderek artmasını sağladı. Tarım için ormanlar yok edilirken, oluşan göletlere sivrisinekler doluştu. Yabani hayat bozuldu ve bitki örtüsü değişti. Doğanın içinde yaşamdan, doğaya müdahale eden bir yaşama geçilmiş oldu. Hayvanlarla daha mesafeli, eşitlikçi bir yaşamdan onları nesneleştiren ve sömüren türcülük gelişti. Tabi bunun bir bedeli olacaktı. Önceleri yalnızca hayvanlarda görülen tüberküloz, çiçek, grip gibi pek çok hastalık uzun ve karmaşık evrimsel süreçler sonucunda insanlara geçti. Doğal yaşam alanlarının yok edilmesi, fareleri, keneleri, pireleri ve sivrisinekleri insanlara daha yakın yaşamaya zorladı. Veba, tularemi, tifüs ve sıtma gibi hastalıklar ortaya çıktı. Özcesi tarım devrimi ile yerleşik hayatta birçok virüs, mantar ve bakteri insanların bahçelerinde, evlerinde ve köylerinde bir hastalık riski olarak var oldu. Kentlerdeki salgınlar olağanlaşmış, tanrılarca yayıldığı sonucuna varılmıştı.

19.Yüzyılda modern salgın hastalıklar biliminin öncüsü Dr. Rudolf Virchow da yeme alışkanlıkları, ticaret, seyahat, ev yaşamı, giysiler ve hava durumu, kısaca "yaşamdaki değişikliklerin" ve ''yaşama müdahalenin" salgın hastalıklara neden olabileceğini söylüyordu. İnsanlar, yaşam yerlerini sürekli değiştirerek ve diğer türleri yurtlarından ederek farkında olmadan birbiri ardına "anormal koşullar" yaratıyorlardı. 1848 yılında, Almanya Yukarı Silezya'da, yoksul pamuk işçileri arasında çıkan tifüs salgınını incelediği ünlü raporda, tifüs mikrobundan çok, şiddetli yağmurları, kötü yaşam koşullarını ve yoksulluğu sorumlu tutmuştu. Virchow'un Yukarı Silezya'ya önerdiği reçetede hekimlere ya da ilaçlara yer yoktu; tarım reformu, özerk yönetim, demokrasi, sanayi kooperatifleri… Virchow'a göre tıbbın işi, mikropları avlamak değil, hastalıkları besleyen çevresel ve toplumsal etkileri ortaya çıkartmaktı.

Tarihte yer alan büyük salgınlara bakacak olursak; bu salgınlardan biri Roma'ya dert olmuş, bugün Afrika'nın kanını emen ve hala önemini koruyan salgın hastalıklardan biri olan sıtmadır. Afrika'da her 2 dakikada bir çocuk sıtmadan ölüyor. Sıtma hastalığının Afrika'da yağmur ormanlarının tarım yapmak için yok edilmesi ile başladığı Anadolu'dan ya da Nil vadisi yoluyla Avrupa'ya geçtiği düşünülmekte. Hastalıktan Asurbanipal'in kütüphanesindeki kil tabletlerde (MÖ 650) periyodik ateş, üşüme, titreme baş ağrısı ve büyük dalak şeklinde bahsedilmektedir. Hipokrat (MÖ 460-370) Salgın Hastalıklar adlı

eserinde üç günde ve dört günde gelen ateş olarak tanımlamıştır.

Bilinen ilk salgın 1.Yüzyılda, Romalı yurttaşları besleyen verimli ve bataklık bir tarla olan Campagna Romana'da meydana geldi. Yazları bataklıklardan çıkan buhara bağlı ortaya çıktığına inanıldığı için de İtalyanca kötü hava anlamına gelen ‘'mal' aria" denilmiş. Roma'da kent zenginliği kanal ağlarına, su yollarına ve tarıma dayanıyordu. Köylüler savaşa gittiğinde sulama duruyor ve sivrisinekler durgun sularda kolaylıkla ürüyor ve bunu bir sıtma salgını izliyordu. Sıtma, Romalıların yaşamını asırlarca etkilemiş, ateşli hastalığa saygın, dinsel bir statü bile kazandırmıştır. Zengin yoksul herkes, Tanrıça Febris'e (ateş tanrıçası) hep birlikte dua etmişler, din adamları Roma'da görev yapmak istememişlerdir.

Sıtma Yeni Dünya'ya kaşifler, istilacılar, sömürgeciler ve Afrikalı köleler tarafından getirildi. Latin Amerika ve Karayip yerlileri sıtmadan kırıma uğrarken, Orak hücre taşıyıcılığı (kalıtsal bir kan hastalığı, sıtmaya karşı kısmi bir koruma sağladığı düşünülmekte) Afrika kölelerini sıtmaya dirençli kılmıştı. Siyahların "ateşli hastalıklara" dayanıklı olmaları, biyolojik olarak kölelerin "insandan aşağı" olmalarının kanıtı olarak gösterildi. Onlar tarımda, madende çalışmalı, efendilerine hizmet etmeliydiler. Irkçılık, köle-efendi ilişkisini tahkim etmek için köle sahibinin gözünde haklı biyolojik bir nedendi. 17.ve 18.yüzyılda Karayipler'e yelken açan Avrupalıların %30-40'ı sıtmadan ölmüş, tarım yapma, yerleşip büyümeye karşı, sıtma kolonicilere bir direnç noktası olmuştu. Beyazlar yeni dünyaya yerleşmekten vazgeçmiş, yerleşenlerse genç yaşta hastalıktan ölme korkusu nedeniyle hızla sömürüp zenginleşerek terk etmişlerdi. Talancı Avrupa emperyalizmi arkasında dağınık bir siyasal kültür, ağaçsız topraklar, kaynakları tüketilmiş adalar bırakmışlardı.

Sıtma Amerikan iç savaşında, 1. ve 2. dünya savaşlarında salgınlara neden olmuş, 1943'te Sir William Slim "Tahliye ettiğimiz her yaralıya karşılık 120 hasta tahliye edildi" diyerek durumun vahametini anlatmıştır. Vietnam'da bin ABD askerinden 53'ü sıtmadan ölüyordu. Sıtmaya karşı savaşı kazanmak önemli bir zaferdi.

Ronald Ross 1898'de Anofel cinsi dişi sivrisineklerin parazitin (plasmodium) bulaşmasında aracı olduğunu ispatladı. DDT'nin (böcek ilacı 1940) sivrisineklere karşı etkinliği keşfedilince bolca kullanıldı. DDT, DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü) tarafından 1946'da sıtma savaş kampanyasında kullanılıyor. Fakat ekolojik yaşama zarar verdiği gibi sivrisineğe de etki etmemeye başlıyor. Rastgele serpilen galonlarca DDT, birçok böcek türünü yok etmiş; anne sütünde dahi tespit edilmiştir. Borneo'nun Saravak bölgesinde DDT sivrisinekler ve hamam böceklerini öldürürken veba ve tifüs taşıyan Malezya tarla sıçanı, köyleri istila etmişti. Veba salgınından korkan DSÖ'nün önerisi ile Kraliyet Hava Kuvvetleri, ulaşılamayan köylere paraşütle kediler indirmek zorunda kalmıştı.

Sıtma paraziti de eski-yeni ilaçlara karşı (kinin, klorakin, artemisin vb.) direnç kazanmayı bildi. Ülkeler ormanlarını yok ederek açtıkları bataklıkları kurutarak çözüm arayışı içinde oldular. Sıtma tropikal bölgelerde sorun olmaya devam ediyor. Hem sivrisinek hem de parazit bu savaşta galip çıkmışa benziyor. CDC 2018 verilerine göre çoğunluğu Güney Asya ve Sahra altı Afrikalı 5 yaş altı çocuk olmak üzere 405.000 civarında insan sıtmadan ölmüş, %10'u Afrika dışında olmak üzere toplam 228 milyon civarında sıtma vakası olduğu tahmin edilmektedir. Afrika'da her 2 dakikada bir çocuk sıtmadan ölmektedir.

Ölümden Önceki Ölüm: Cüzzam

Cüzzam (Lepra) tecrit ve stigmatizasyonu sosyal yaşamımıza miras bırakan bir hastalıktır. Orta Çağ'da Avrupa'da cüzzamlılar kendi kaderlerine terk edilir, sokakta üzeri L harfi (Lepra) işlemeli beyaz bir elbise giyerlerdi. Eski Çin ile Hindistan'da cüzzamlılar hemen öldürülür ya da yakılırdı. Günümüzde bile dışlanma karşısında "ben cüzzamlı değilim" savunusu yapılır. Katolik kilisesine göre günahkarlığı ve kirliliği temsil eden cinsel yolla bulaşan bir hastalıktı. Hasta ailesini ve arkadaşlarını bir daha göremez, zile (insanları uyarmak için), sadaka çanağına ve cüzzama mahkûm yaşardı. Kronik, yavaş seyirli bu lanetten muzdarip hastalar dışlandıkları için acı çeker, aksi davranır, asabi ve ağzı bozuk bilinirlerdi. Kiliseye giremez, çocuklara dokunamaz, halka açık kuyulardan su içemez, sevişemez ve cüzzamlı eşyaları olmadan seyahat edemezlerdi. Tek tesellileri ise

Lazarustu “toplum cüzzamlıları dışlasa da tanrı onları seviyordu” der. Cüzzama yakalanıp yüreklilikle bunu itiraf eden kişi Lazarus gibi tanrının cennetine hak kazanırdı!

Cüzzamlıların görünüşü pek çok Hıristiyan'ı korkuturdu. Cüzzam yaygınlaşıp sokaklar dilencilerden geçilmez olunca iktidarlar ve kilise cüzzamlı evi yapımını teşvik etmiş, cüzzamlıyı izole edip toplumdan soyutlamak için kurulan cüzzam evlerinin yerini bugün hastaneler almıştır. Fransa, İtalya ve İngiltere'deki ünlü revirler eski cüzzamlı evleridir. Avrupa'da ilk cüzzamlı hastanesini 4. Yüzyılda Konstantinapol'de Zodiac isimli zengin bir cüzzamlı yapmıştır. Zamanla kazanç kapısına dönüşen cüzzamlı evlerinden biriken paralarla diğer hastalara da bakılmış, 13.Yüzyılda İngiltere ve Fransa'da sayıları binleri bulmuştur. Cüzzamlı evi aslında zorunlu bir tecrit eviydi. Kaçanlar cezalandırılırlardı. Zenginlerin, rahip ve rahibelerin ise ayrı cüzzamlı evleri vardı. Bu durum sınıf farkını görünür kılmış toplumdaki eşitsizlikleri yüzeye vurmuştu. Giyim ve temizlik konusunda ilerlemelerle Avrupa'da 14. Yüzyılda sonra cüzzam görülmezken, İskandinav ülkelerinde 18. Yüzyılda kayboldu. Bugün 2019, DSÖ verilerine göre çoğunluğu Afrika, Hindistan, Endonezya ve Brezilya olmak üzere bir önceki yıla oranla %1,2 azalarak, 127 ülkede toplam 208.619 yeni vaka tespit edilmiştir.

Cüzzamlılar Çin'de, Mezopotamya'da ve Hindistan'da da aynı akıbete uğradılar. Bugün de kronik hastalığı olanları, engellileri, yaşlıları gözden uzak tutmak, onlara huzur evleri, yaşlı bakım evleri, deli evleri, hastaneler yapmak, bunun için paralar harcamak, hastane ve bakım evi gibi isimlerle olağan görülen kurumsallaşmalara gitmek, dönemin egemenleri tarafından cüzzam evlerinin stratejik konumlanışının başarısının bugüne varan ifadesidir.

Tarihte Dalgalarla Gelen Veba

MS 165-180'de görülen milyonlarca ölüme neden olan Antonius vebası Roma ordusunu çökertmiş, kölelerin ölümü ve üretimin etkilenmesi ile pek çok soylu aile ortadan kaybolmuş ve imparatorluk ekonomisi büyük bir krize girmiştir. Umutsuzluğun ve ölümlerin hızla artması nedeniyle eski pagan dinler önemini kaybetmiş, Doğu'nun gizemli dinleri ve Hristiyanlık pek çok kesimce ilgi görmüş ve sonuç olarak imparatorluk önemli bir buhrana sürüklenmiştir. 541 Justinien vebası ise İskenderiye'den İstanbul'a tahıl ve mısır ithal edilirken; farelerin de sevkiyata karışmasıyla Bizans İstanbul'da ortaya çıkmıştır. Buradan dünyaya yayılmış ve 8.Yüzyıla kadar sürmüştür. İstanbul'da 240 bin civarinda, dünyada ise milyonlarca insanın ölümüne yol açmıştır.

Kara ölüm 1347-1352 yılları arasında, Avrupa'nın üçte birini etkilemiş ve dünyada 50 milyondan fazla insan ölmüştür. Bu veba salgının başlangıç hikayesi dünyadaki ilk biyolojik savaş örneğidir. Kırım Kefe'de Cenevizliler ve Tatarların savaşında vebalı ölülerini surlardan atan Tatarlar, Cenevizlilerin vebayı Avrupa'ya taşınmasını sağlamıştı. Avrupa'da salgın patlak vermesiyle suyu zehirledikleri, havayı kirlettikleri ve hastalığı musallat ettikleri suçlamasıyla; tefecilik ve rehinecilik dışında meslek edinemeyen Yahudilerin, militan ve dışlayıcı Hristiyanlık anlayışı sonucu Yahudi kıyımı başladı. Veba soykırımı perde arkasındaki bir çeşit egemenler arası iktidar savaşının su yüzüne çıkması idi. 1351'de, “Büyük Ölümden” yalnızca iki yıl sonra, Avrupa nüfusu üçte ikisine indiği gibi Orta Avrupa'da neredeyse hiç Yahudi kalmamıştı. Yahudiler Rusya ve Polonya'ya kaçmışlardı. Veba 1362-1369'da ölümlerle geri geldi ve yüzyıl boyunca, her yeni neslin yüzde 10 ya da 15'ini kırdı. Kilise ve din adamları çaresizdi. Ortaçağda kilise otoritesine, patriyarkaya tehdit oluşturan öteki kadın “cadı”, iblisin fısıltılarıyla baştan çıkmış, günahkâr geceleri dışarı çıkıyor kötülüğü, şehveti ve vebayı yayıyordu! Salgının cadılar yüzünden ortaya çıktığı söylenerek birçok kadın yakıldı, kamçı cezasına çarptırıldı. Kedilerin parlayan gözleri ve gece dışarda dolaşmaları, onların cadıların büyülü hayvanları olduğu inanışıyla binlerce kedinin katledilmesine neden oldu. Daha da özgürleşen fareler salgınında dozunu arttırdı. Çünkü veba mikrobu (Yersinia Pestis) yaygın bir fare biti tarafından taşınır. Ortaçağda her yer fare doluydu. Kanalizasyon ilkeldi. Caddeler insan dışkısı, çöp ve ölü hayvan artıklarıyla doluydu. Yanan tütsü koklama ve mendilleri aromatik yağlara daldırma (vebanın kötü havadan geldiğine inanılıyordu), zil çanlarını çalmak ve topları ateşlemek, muska takmak, cerrahların hastaların boyun ve koltuk altındaki şişliklerini temizlemeye çalışması maalesef ölümleri

durduramamıştı. Avrupa 13. Yüzyıldaki nüfusuna ancak 16. Yüzyılda ulaşabildi.

Köylü ölümleri 13.Yüzyıl işsizliğine son verirken toprak sahipleri, düzeni korumak için ücretleri iki katına çıkardılar, topraklarını böldüler ve daha önce ömür boyu emeğine sahip oldukları insanlara kiraladılar. İlk darbeyi yiyen kurum feodalizm olmuştu. Köylüler, ekonomik özgürlük, daha iyi çalışma koşulları için ayaklanacak, emek pazarı köylüler ile toprak sahipleri arasında yeni sömürü kurallarını belirleyecek, kapitalizminde koşulları tanımlanmaya başlayacaktı. İngiliz, Hollandalı ve İspanyol tüccarlar seyahatin önemini anlamış, yünlerini, şaraplarını ve peynirlerini satmak için Afrikada, Asyada ve Yeni Dünyada müşteriler aramaya çıkmışlardı. Bu da uluslararası ticaretin artmasına ve keşiflere yol açacaktı. Sömürgeciliğin daha güçlü bir ivme kazanması, doğacak emperyalizmin nüveleriydi. "Büyük Ölümden" sonra bazı iş kollarında çalışan işçi sayısının azalması ve sanayi mallarına talebin artması, saatlere ve programlara yepyeni bir önem kazandırdı. İşçi sayısının azalması, işverenin işçiyi zamana bağlayarak çalıştırması; mesai kavramını tanımlıyordu. Kırsalda köylülerin azalması, ot ve otçulların artmasına neden oldu. Koyun bolluğu yün sanayini arttırdı. Toprak dinlendi ve Avrupa eski ormanlarına yeniden kavuştu. Salgın ekolojik dengenin tahribatına mola verdirmişti.

Veba kiliselere de sıçrayınca birçok din adamı öldü ve yerlerine atanan din adamlarının (Kiliseden muhalif oldukları için daha önce ayrılmış olan) birçoğu Latinceye hakim değildi. Latincenin eğitimdeki gücü azaldı. Mahkemelerde, kiliselerde ve üniversitelerde küçük bir grubun tekelinde olan öğrenim, artık sıradan insanlara ulaşmıştı. Hatta entelektüel iletişimde İngilizceyi ortak dil haline getirdi. Hekimlerin hastalık kapma korkusu yüzünden sivri gagalı tuhaf maskeler takmaları ve bazen hastaları tedavi etmekten kaçınmaları ve çare olamamaları itibarlarını yitirmelerine sebep olmuştur.

Halk sağlığı kavramının da temelleri atıldı. Tüccarlar ve soylular sağlık heyetleri ve veba evleri kurdular, karantina uyguladılar.1348'de, Venedik'te gemiler limana yanaştırılmayarak insanları ve malları bir adada tutmak üzere Karantina merkezleri oluşturuldu. Gemilerin quaranti giomi (kırk gün) boyunca alıkonması geleneği kısa sürede Avrupa denizciliğinin standart uygulamaları arasında yerini aldı.

İlk halk sağlığı otoritelerinin, (belediye hekimleri, ölü kaldırıcılar, mezar kazıcılar, ev bekçileri ve tütsücüler) ticareti yasaklama, hastaları tecrit etme, ölüleri gömme, evleri ilaçlama, özel mülkü yakma, fuarları ve sokakları kapatma, işbirliği etmeyenleri tutuklayıp işkence etme gibi yetkileri vardı. En berbat halk sağlığı kurumu veba eviydi. Zenginler villalarına sığınıp kır evlerine kaçarken, alt sınıflardan hastalar büyük ve kalabalık hastanelerde yirmi ile seksen gün arasında değişen sürelerle tecrit ediliyordu. Seçkinler daha çok hastalıklı alt sınıflardan hastalık kapmamak için önlemler alıyorlardı.

Londra'da 1666'daki Büyük Yangında, 13.200 ahşap ev yanınca Londralılar eski fare yuvası saman damlı evlerinin yerine, kiremitli tuğla evler inşa ediyorlar ve yangınla veba da yok oluyor. Geniş caddeleri olan Avrupa Şehirlerinin konut mimarisi gelişiyor. Uygun barınma koşullarını yitiren veba, en son 1720'de, 80 bin ölümün olduğu Marsilya bölgesinde görülüyor. 1894'te Çin'de başlayan veba salgını, bütün Güneydoğu Asya ve Hindistan'a yayılmış, 16 yılda 11 milyon insan ölmüştür. İngilizler soylu nüfuslarını koruma adına sömürge halkına halk sağlığı uygulaması adı altında gaddarca yaklaşmış, zorla evlerini dezenfekte etmiş, bazen de yakıp kül etmiştir.

Yeni Dünya ve Çiçek Hastalığının Biyolojik Etkisi

1970'te Dünya Sağlık Örgütü, aşı kampanyaları ile Afrika'da virüsü yok ettiğini ilan etti. Bugün yeryüzünden silindiği düşünülen tek hastalıktır.

MÖ 10.000 de, Ortadoğu'da Asya ve Afrika'da görülen kovpoks (evcil hayvanlardaki çiçeğe benzer hastalık) insanlarda çiçek hastalığı olarak özellik kazandı. Bilinen ilk salgın Antoninus salgını, MS 100 yılında Mezopotamya'da görülmüş. Askerlerle Roma'ya ve yine 13. Yüzyılda haçlı seferleriyle yeniden Avrupa'ya taşınan virus,16-17.yüzyılda kadar kalabalıklaşan Avrupa'da şiddetli ve sık salgınlara neden olmuş, ancak hastalığa karşı tolerans ve bağışıklık kazanıldığı için daha az ölümcül olmamıştır.

İspanyol, İngiliz ve Fransız gemilerinin keşfe çıktığı Yeni Dünyanın(Amerika) nüfusu Avrupa'nın iki katıydı, sağlıklı ve iyi yaşıyorlardı. Temizlik kutsaldı. Veba, çiçek nedir bilmiyorlardı. Amazonlarda ölüm ya yaşlılıktan ya da Galler hastalığındandı (Frengi). Büyük Kıyım, 100 yıldan kısa sürede Aztek, Maya ve İnka uygarlıklarını, yüz milyon Amerikan yerlisini ve kültürü yok etti. Hernando Cortez (1521) ve Pizarro nun (1532) sayıları yüzlerle ifade edilen orduları kıtanın savaşçı yerlilerinin karşısında zafer kazanmakta güçlük çekmemişlerdi. Hristiyan yüce ruha sahip beyaz insanın etkilenmediği anlaşılmaz ve korkunç bu durum, yerlilerin geleneksel, hayvanlara saygılı doğa inanç ve maneviyatını derinden sarstı. Tanrıları onları terk etmişti! Ruhsal yabancılaşma Hristiyanlığın benimsenmesine ve doğa karşıtlığına neden oldu. Kuzey Amerika vaşakları, geyikleri ve kunduzları kürk ticareti için yok edildi. Kıtada yaşanan iş gücü kaybı İspanyolların şeker tarlası altın ve gümüş madeni için köle ticaretine yönelmelerine neden oldu. 1530-1540 arası köle tacirleri 500 bin Nikaragualıyı taşıdı ve direnen 50 bin yerliyi öldürdü. Siyah köle ticareti Colomb'dan sonra milyonlarca Afrikalıyı yeni dünyaya taşımış, yolculuk sırasında Atlantik Okyanusu'nda savaş ve hastalıktan 15 milyon Afrikalı ölmüştür.

Bir Kanada şirketi ''Hudson's Bay Company" doğayı sömürerek servet birikimine öncülük etmiş, "Bir nehirdeki kunduzlar tükendiğinde, bir sonrakine geç" talan anlayışı ticaretin ve ulusların ahlakı olmuş kürkten sonra Kanadalılar ağaçları, mineralleri, su kaynaklarını tüketmişlerdir. Bugün Amerikan emperyalizmi yok ederek yeniden yaratarak kimlik bulmaya çalışıyor. Teknoloji, hız ve sürekli bir değişim modernite adına dayatılıyor, pazarlanıyor ve bir virüs gibi yayılan kapitalizm pandemisi, dünyalıların ve gezegenin bağışıklık sistemini gün be gün çürütüyor.

Frengi, koloniciliğin yağma, talan ve tecavüz kültürünün bir sonucu olarak önce Avrupa'ya 16.Yüzyılın ortalarına kadar ise tüm dünyaya yayılmıştır.

Frengi döküntüler, ağız içi yaraları, saçların dökülmesi, eklem ağrıları ve ölümle seyreden bir hastalık tablosu ile korkunç, ızdırap verici ve iğrenç bir hastalık olarak tanımlanmıştır. 15.Yüzyıl frengisi bugüne kıyasla daha hızlı insanı ölüme götürürdü.

Yaygın görüş; Frenginin Kristof Kolomb'un (1451-1506) Amerika seyahati sırasında yerlilerden alındığı, mürettebattan bazılarının İtalya seferi için (1494 Napoli kuşatması) Fransa Kralı VIII. Charles'ın ordusuna katılmasıyla hızla Avrupa'ya yayıldığıdır. Voltaire kitaplarında İspanyol donanmasının çiçeği yeni dünyaya bırakırken frengiyi Avrupa'ya taşıdığından bahseder. Fransızlar bu hastalıktan İtalyanları sorumlu tutmuş "Napoli hastalığı" derken, İtalyanlar Fransız hastalığı diye adlandırmışlardır. Hastalık bundan sonra sevilmeyen insanların milliyetlerine göre adlandırılmıştır. Bir çeşit milliyetçiliğe söz konusu olduğu söylenebilir. Ruslara göre Leh, Japonlara göre Çinli hastalığıdır.

Yakın temas ve cinsel yolla bulaştığı anlaşılan hastalık, Tanrının cinsel aşırılıkları için insanları cezalandırdığı inancını getirmiş, hamamlar kapatılmış, sevgililer arası güven ilişkisi zedelenmiştir. Frengili olanlar eve kapatılmış ve dışarı çıkmaları halinde cezalandırılmışlardır. Özellikle fuhuş yapan kadınların yaydığı düşünülerek, kadınlar kamçılanmış, şehir dışına sürülmüş, zorla tedavi ettirilmiş ve evlere kapatılmışalardır. El ve yüz yaraları, kaş ve saç dökülmesi nedeniyle eldiven ve peruk modası sosyal yaşama girerken zamanla da soyluluğun simgesi haline gelmiştir. Soylular frengiden kırılırken yeni oluşmaya başlamış orta sınıfların frengiye karşı ahlaki bir yozlaşmanın ürünü olarak bakmaları onları erdemli bir seçenek kılmış, bugüne dair etkileri olmuştur. 18.Yüzyılda korunmak için kondom cinsel yaşama girmiş ve İngilizlerin ürettikleri bu koruyucu kılıflar "İngiliz ceketleri" olarak adlandırılmışlardır.

1905'de Almanya'da Fritz ve Hoffman tarafından bakteri (Treponema Pallidum) keşfedildi. 1.Dünya Savaşında askerlerin %13'ünde frengi veya bel soğukluğu vardı. Frengiye karşı aynı zamanda cinsel ve sosyal davranışları değiştirmeyi amaçlayan bir kampanya başlatıldı. Temiz ahlaklı bir hayat sürülmeli, evlilik dışı cinsel ilişkiden kaçınılarak cinsel yolla bulaşan hastalıklardan korunulmalıydı. Lateks kondomlar o dönem var olmasına rağmen askeri yetkililer ahlaki zayıflık yaratacağı ve

cinselliğe teşvik edeceği nedeniyle kullanılmasına izin vermediler. Enfekte olan personel maaş alamadı ve genel tavır cezalandırıcıydı ve sonuç, kampanya başarısız oldu.

1930'da Amerika Sağlık Bakanı Parran, Sifiliz hastalarına evlenme yasağı getirdi. Hastalığın tespiti ve tedavisi için evlilik öncesi test zorunlu kılındı. Muhafazakâr toplumun bir tabu olarak gördüğü cinsel yolla bulaşan hastalıklar konusunda itiraz seslerine rağmen bir eğitim kampanyası başlatıldı. 1938'de cinsel yolla bulaşan hastalıklar kontrol yasası kabul edildi ve çalışmalara maddi olanaklar tanındı. 2. Dünya Savaşında askerler arasındaki oran %5 idi ve bu sefer frengi mücadelesinde kondom dağıtıldı, hastalar hızla tedavi edildiler ve frengi olduğunu saklayan asker cezalandırıldı.

19.Yüzyıl sonu ve 20.Yüzyılda ortalarına kadar Frengi ile ilgili kapsamlı araştırmalar yapılmış bugün hastalığın tüm aşamaları aydınlatılmıştır. Bu dönemde Avrupa'nın %10'unda, akıl hastanesinde yatan hastalarında 1/3'ünde frengi olduğu tahmin ediliyor. 1932 ile 1972 arası Alabama Macon County'de hastalık oranı %36 gibi yüksek oranlardaydı ve burada yürütülen Tuskegee frengi araştırması tıp etiği açısından kötü bir şöhrete sahiptir. 399 yoksul siyahi erkek hasta öldükten sonra otopsi yapılması kaydıyla cenaze masrafları karşılanmak üzere kötü kan hastalığı (frengi oldukları söylenmemiş) nedeniyle takibe alınmış, 1943 de penisilin bulunmasına rağmen tedavi edilmeyip frenginin etkileri araştırılmak üzere takip edilmişlerdir. Hastaların 28'i frengiden, 100'ü bazı komplikasyonlardan ölmüş, 40'ının eşine de frengi bulaşmış, 19 çocuk da hastalıklı olarak dünyaya gelmiştir. Tuskegee çalışması, tıp tarihinde ırkçılığın, paternalizmin, hükümetin yoksul ve savunmasızları suistimal etmesinin bir sembol etik dışı uygulaması olarak tarihte yerini almıştır.

DSÖ raporlarına göre her yıl yaklaşık 6 milyon yeni vaka görülmekte, 1 milyondan fazla gebe kadın etkilenmekte ve 300.000 civarında sifilise bağlı ölü doğum olmaktadır. Salgın devam etmektedir. Frengi tarihte farklı yaşam anlayışı olan ve ötekileştirilene karşı ayrımcılıklarla doludur. Toplum sağlığı açısından sağlık bilgisinin, ahlaki yargılardan ve damgalamadan uzak toplum anlayışının tedavide başarıyı sağlayacağı bugün daha iyi anlaşılmıştır. Etkenin hala ucuz, kolay bir tedavi seçeneği olarak penisiline duyarlı olması, cinselliğin ve cinsel yolla bulaşan hastalıkların tabu olmadığı bir demokratik toplumda, evrensel demokratik halk sağlığı anlayışı değerlendirmesi ile toplumsal sağlık yaklaşımı, hastalığın dünya üzerinden kalkması için fırsatlar sunmaktadır.

Tüberküloz Veya Verem

Tüberkülozun MÖ 8000-4000 yılları arasında evcilleştirilen sığırlardan geldiği düşünülmektedir. Mısır'ın Teb şehrinde bulunan mumyalarda (MÖ 1000) pott hastalığı (omurga tüberkülozu) izleri görülmüştür. Hipokrat hastalığı kötü havaya bağlarken, Aristo hastalığın bulaşıcı olduğunu düşünüyordu. Ortaçağ boyunca (MS 500-1500) feodaller hükmetme yeteneklerinin ilahi kaynağı olduğunu söyler, skrofulayı (tüberküloza bağlı boyun, koltuk altı gibi bölgeler de görülen lenf bezi iltihabı) dokunarak iyileştirdiklerini iddia ederler. Oysaki bazı hastalar kendiliğinden iyileşirken bazıları da ölüyordu.

İlk salgın dalgası 18. Yüzyılda İngiltere'de başladı. 1780'lerde en yüksek seviyeye ulaştı. Nüfusun %20'si veremden ölüyordu. Şehir yaşamına geçişin artması, kötü yaşam ve hijyen koşulları, yoğun nüfus, özellikle kışın yetersiz ısınan ve kapalı kalabalık evler, beslenme yetersizliği, mandıraların şehir merkezlerine taşınması tüberkülozun hayvandan insana geçmesi (zoonoz) için ideal koşullar yaratıyordu. Sanayileşme ile proleterleşen, is ve duman püsküren, kentlerin kötü koşullarda yaşayıp çalışan işçi sınıfı en çok etkilenen kesimdi. Sanayinin getirdiği sosyal yapının ve ekolojik tahribatın, insanlar üzerindeki etkisini ilk fark eden çevrebilimci mikrobiyolog Rene Dubos olmuştu. Verem erken kapitalizmin insafsız emek sömürüsünün bir yan ürünü olarak ortaya çıkmıştı.

Victoria döneminde (1837-1901) hastalık ve ölüm tuhaf bir şekilde erotizm ve doğum ile kaynaştırılmış, tükürükteki kan ile menstrüasyon kanı arasında mecazi romantik bir ilişki kurulmuştu. Birçok ünlü tüberküloz kurbanıydı. Fyodor Dostoyevski, Anton Çehov, Baruch Spinoza, George Orwel, Franz Kafka ve birçokları. İnsanlar tüberkülozun dehayı

ateşlediği ve sanatsal yetenekle bir bağının olduğunu düşünüyorlardı.

1800 yılı başlarında New York ve Boston'daki tüm ölümlerin dörtte biri vereme bağlıydı. 1840'lı yıllarda göçmenler havalandırmasız binalarda kalabalık bir şekilde kalmak zorunda kalıyorlardı. New York ve Boston'da hastalık "Yahudi hastalığı", "Terzi hastalığı" (Yahudi göçmenler dikiş nakış ile geçiniyordu) olarak adlandırılıyor, verem taşıyıcısı olarak damgalanıyorlardı. Yahudilerin zayıf kırılgan ve aşağı ırktan oldukları, bu yüzden hastalandıkları ileri sürülmüş ve antisemitizmin aracı haline getirilmiştir. 1911-1920 arası Amerikan Kızılderililerinin %35'i tüberkülozdan dolayı ölmüştür.

1800'lü yıllarda açık hava hastaneleri diyebileceğimiz sanatoryumlar tedavi merkezleri oldu. Reçete, güneşli temiz hava, iyi beslenme ve istirahat. İsviçre'de, New York'ta üst üste sanatoryumlar açıldı. Fakat antitüberküloz ilaçlar henüz yoktu ve maalesef sanatoryumdaki ölüm oranları toplumdaki ile aynıydı. Yoksullar için sanatoryum, aşırı gözetime tabi tutuldukları bir hapishaneyi aratmazken, zenginler için orta sınıf tatil yeri konforundaydı. Verem tehdidi azaldığında, hastaların dinlendiği yerler kayak merkezlerine dönüştü. 1890'da New York halk sağlığı dairesinden Herman Bigs, toplum sağlığını tehdit eden hastaların kapatılmalıları için Riverside hastanesini kurdu. Tüberküloz hastaları "tembel, pis, bayağı insanlardı, Toplumu enfekte etmeye hakları yoktur!" Bir zamanların romantik hastalığı artık yoksul alt sınıflara mal olmuştu.

1882'de Robert Koch tüberküloz basilini (Mycobacterium tuberculosis), 1895'te Wilhelm Röntgen X ışınlarını keşfetti. Hastalık artık laboratuvarda tanımlanabiliyor ve röntgenle görüntülenebiliyordu. 20.Yüzyıl başlarında hastalık ve bulaşma konusunda yapılan eğitimler, hastalığın getirdiği utancın kalkması, vereme karşı mücadelede ilerleme sağladı. Sanayi Devrimi, göçmenlerin yaşama uyum sağlamaları, işçilerin barınma beslenme koşullarını düzeltecek bir ücret elde etmeleri, ışık ve hava alan pencereli evlerin yapılması, hastane ve hapishanelerin havalandırılması ile zamanla hastalığın görünürlüğü azaldı. Antitüberküloz ilaçların keşfi (1940-1965) sanatoryumları da devre dışı bıraktı.

Afrika'da HIV'li hastalarda tüberküloz duyarlılığının artmış olması ve çoklu ilaca direnç sorunu tedaviyi güçleştirmektedir. Sahra Altı Afrika'da tüberküloz HIV enfeksiyonun ilk belirtisi ve başlıca ölüm nedenidir. Afrika'da tüberküloz hastalarında HIV prevelansı %38'dir.

Geçmişte önyargılar, izolasyon ve zorunlu muayene hastalık korkusu yaratmış, göçmenler ve farklı yaşam biçimlerinin ötekileştirilmesi, damgalanması gibi toplumsal tepkilere neden olmuştur. Tüberküloz basili asırlardır bizimledir ve harekete geçmesine neden olan koşullar bugün detaylarıyla bilinmektedir. Tüberküloz ile toplum arasındaki etkileşimde kapitalist modernitenin zaafları açıktır. Tüberküloz basili yoksulluk ve sömürünün turnusolü gibidir, aynı zamanda HIV'in de.

İyiyüz Yıllık Kolera Öyküsü

Kolera, tüm salgınların belki de en dehşet vericisidir: O kadar hızlı seyredebilir ki sağlıklı bir insan bir gün içinde ölebilir ve akşam karanlığında gömülebilir. (Harold Scott,1939)

Kolera halk sağlığı önlemlerine rağmen günümüze taşan 7. pandemisi ile 200 yıldır devam etmektedir. Ateş, akut bulantı ve kusma sonrası "pirinç suyu" biçiminde diyare, halsizlik ve ciddi sıvı kaybı ile 24 saatte hasta yarı kilosuna düşüp buruşmuş, çökmüş bir yüzle ölüme gidebilir. Diğer salgınlarda olduğu gibi kolera da ahlaki bir çöküntü içinde olan günahkarlara tanrının bir cezasıydı, ama böyle olması önleme çalışmaları ve sebebinin bulunması için çaba sarf etmemek anlamına gelmiyordu. Ruhban sınıfının düşünme biçimi değişmişti.

İlk salgın 1817-23 Hindistan'da başlayıp İngilizlerle Kalküta'ya taşınıyor. Asya'da çıkıp Avrupa'ya yayıldığı için Asya kolerası deniyor. Ganj deltasının muson yağmurlarıyla taşması ile oluşan salgında 100 bin üzerinde insan ölüyor. İkinci salgın 1829'da yine Hindistan'da başlayıp bu sefer Mısır ve Kuzey Afrika, Rusya ve Avrupa yayılıp onbinlerin ölümüne neden oluyor. Salgın 1832'de Londra'da 7.000 kişinin ölümüne yol açıp Amerika'ya geçti. 1830'da Paris'in yoksul semtleri daha çok etkilenip ölümler artınca zenginler, onların ölmesi için şaraplarına zehir kattığı

fikri üzerinden ayaklanan yoksul halk, mahzenleri basıp şarap fıçılarını Sen Nehri'ne atmıştı. Sınıf fikri ve mücadelesi 40 yıl sonra Paris komününde eşitlik ve özgürlük talepleriyle yeniden sahne alacaktı.

Londralı hekim John Snow hastalık yapan zehrin sulardan geldiğini ve yine dışkıyla atılarak suya karışıp içme sularını kirlettiğine inanıyordu. 1849'da Londra'da salgını araştırırken Broad sokağındaki tulumba suyuna kanalizasyon karıştığını tespit etti. Daha sonra Londra'ya su sağlayan iki şirketin sularını Londra kanalizasyonuyla kirlenen Thames nehrinden aldıklarını öğrendi. Snow koleranın suyla taşınan bulaşıcı bir hastalık olduğunu saptarken, epidemiyoloji bilimi ve koruyucu hekimliğin de temelini atmıştı (1854).

Max Von Pettenkofer Almanya'da, Edwin Chadwick İngiltere'de kötü kokuyu önlemek için (miasmaya inanıyorlardı) suyun şehirlere demir su şebekeleriyle getirilmesi, sokakların temizlenmesi, sifonlu tuvaletlerin keşfine kadar birçok yeniliğe, sonuç olarak halk sağlığının geliştirilmesine doğrudan katkı sunmuşlardı. Chadwick sağlıklı bir toplumun daha üretken ve daha az masraflı olacağına inanıyordu. Chadwick'in takipçilerinden Florence Nightingale hastaların temiz ve nitelikli bakım alınca iyileştiklerini fark etmişti. Chadwick'in yaptıklarını 1854-1856 Kırım Savaşı nedeniyle atandığı askeri hemşireliği sırasında, Selimiye'deki hastanenin fiziki yapısında ve işleyişinde uygulayarak, enfeksiyon kontrolü, hastane epidemiyolojisi, hasta bakımı alanlarında günümüzün temelleri olan bir dizi yeniliğe imza atmıştı. 1832'de Dr. Thomas Latta koleraya bağlı sıvı kayıplarını önlemek için damardan ve ağızdan tuzlu su verilmesini sağlayarak modern tıp açısından önemli bir gelişmeye adım atmıştı.

1892'de Amerikalılar koleraya karşı ırk ayrımcılığı yaptıkları karantina hastaneleri açtılar, hastalığın yetersiz karantina uygulamaları ile "pis göçmenler" tarafından getirildiğini düşünüyorlardı. Birçok göçmen Yahudi karantina hastanelerinde öldü veya hastalık kaptı. Robert Koch'un 1884'te kolera basilini (Vibrio cholerae) izole etmesi ile kolera genel sağlık önlemleriyle daha kontrol edilebilir oldu. İki asır boyunca devam eden salgınların sonuncusu 7.kolera salgını 1961 yılında Endonezya'da başladı. Ortadoğu'da görüldü, 1970'de Afrika'ya yayıldı, yüz yıl sonra Amerika'da tekrar görüldü. Vaka sayısı 400.000'e ölüm ise 4000'e ulaşmıştı. 1994'te Zaire Goma'da sadece 21 gün süren salgında isyancı Tutsiler'den kaçan çoğu Hutu olan yarım milyon Ruandalı hastalandı ve 50 binin üzerinde insan öldü. Angola'da 2006 yılında 43000 kişi hastalanmış ve 1600 kişi yaşamını yitirmiştir.

Son zamanlarda ise Asya ve Afrika'nın bazı bölgeleri dışında, özellikle Latin Amerika'da koleranın geri döndüğü görülüyor. Oysaki içilebilir suyun sağlanması, uygun alt yapı ve barınma koşulları, doğa ve birbirleriyle savaşmaktan vazgeçmiş sömürüsüz dünya, insanları bir daha kolera adını anmayacaklardır.

Bir Uçtaki Hapşırık Dünyayı Etkiler

Hipokrat MÖ 412'de grip salgınından bahsetmiştir. 15.Yüzyılda İtalya'da soğuk bir rüzgârın salgını başlattığına inanıldığından hastalık influenza di fredo (soğuğun etkisi) diye adlandırılmıştır. Bilinen ilk salgın ise 1580 Asya'da başlamış Avrupa ve Afrika'yı etkilemiştir. O dönemlerde salgından önce, atların ve sığırların öldüğünden bahsedilirken, domuzlar ve ördekler bugün salgın habercisi olmuşlardır. Buharlı taşıma ile kara ve deniz ulaşımında büyük ilerleme kaydedildiği ve ticaret ağlarının genişlediği, şehirlerin kalabalıklaştığı 19.Yüzyıl sonlarına kadar grip geniş coğrafyalara yayılmamıştı. 1918 İspanyol gribinin etkisi kimilerine göre bir kitle imha silahı felaketi kadar büyük olmuştur. 1918'de kıtalar arası hareket eden 100 binlerce asker virüsün küresel yayılımını hızlandırmışlardır. 2 yıl süren pandemide 50 milyon insanın öldüğü dünyanın yaklaşık üçte birinin enfekte olduğu tahmin edilmektedir. 1957 Asya(H2N2) ve 1968 Hong Kong gribi(H3N2) arkalarında yaklaşık 1 milyon ölü bırakmışlardır.

Uluslararası alanda halk sağlığı konusunda işbirliği, bulaşıcı ve salgın hastalıkların farklı ülkelere ve farklı kıtalara yayılmasıyla başlamıştır. 1918 (H1N1) gribi patlak verdiğinde hekimlerin çoğu serbest ya da vakıflara bağlı çalışıyordu ve çaresizlerdi. Kamu sağlığı korunamıyor ve salgın süreci yönetilemiyordu. Birçok ülke ücretsiz kamusal sağlık hizmeti sunma yönünde girişimlerde bulunup, sağlık bakanlıkları

oluşturdu. 1920'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ilk merkezi ücretsiz sağlık sistemini kuran ülke oldu. Salgın ve savaşın ardında bıraktığı yetim, dul ve engelliler için devletler sosyal yardım politikaları geliştirdiler. Özellikle gençler ve çoğunlukla erkekler etkilendiği için toplumsal cinsiyet rollerinde de değişimler yaşandı. ABD'de açığa çıkan iş gücü sıkıntısı kadınlara çalışma hayatının yolunu açmış, 1920'de kadınlar toplam iş gücünün %21'ini oluşturmuşlardı. İş gücü sıkıntısı sendikal hareketlerin gücünü arttırmış, bu da ücretlerin artmasını sağlamıştı.

Pandemi 3 dalga halinde görülmüş, 2. dalgada virüsün Fransa'da mutasyona uğrayarak daha patojen bir hal aldıktan sonra; oradan tekrar Amerika ve Afrika'ya, 3. dalgada ise Avustralya'ya yayılımı olmuştur. Limanlar kadar demiryolları da virüsün yayılmasında etkili olmuş. İngilizlerin geniş bir demiryolu ağı döşediği Hindistan'da yaklaşık 18 milyon kişi ölmüştür. Birçok cephede İngilizler adına çarpışan Hintliler salgına bir de ağır vergiler ve sıkıyönetim eklenince isyan edecek, bağımsızlık hareketinin önü açılacak, İngiliz emperyalizminin sonu da hızlanacaktır. Her 7 Hintliye karşın yalnızca bir Avrupalının öldüğü salgında Mahatma Gandi'nin ''Young İndia" (Genç Hindistan) dergisi İngiliz sömürge yönetimini salgını iyi yönetememekle suçlayacak ve sömürge karşıtı hareket hız kazanacaktı.

İspanyol gribi ilk olarak Kansas'taki ordu kamplarından tüm Amerika'ya yayıldı. 1.Dünya Savaşına dahil olan Amerika'da tüm ordu seferber edilmiş, binlerce işçi fabrikalara sürülmüş virüsün bulaşı ve yayılımı için tüm olağan koşullar oluşmuştu. Fransa Brest'te karaya çıkan Amerikan askerleri sayesinde Avrupa ve İngiltere'ye taşındı. İngiliz kömür ikmal merkezi Sierra Leone üzerinden Afrika'ya ulaştı. Emperyalizmin olanakları ile virüs kolayca yayılırken bir yandan da emperyalist paylaşım savaşının sonlanmasını hızlanmış, halk sağlığı önlemleri etkisiz kalmış, devletlerin salgını küçümseyerek bilgileri çarpıttıkları, doktorlara güvenin kalmadığı panik içinde bir toplum etkisi yaratmıştır. Almanların Paris'e saldıracağı sırada grip salgını baş gösterince savaşın seyri değişmişti. Amerikalıların da desteğiyle Almanlar, Fransız topraklarından geri çekilmenin yanında tazminat, kömür madenlerinin işletilmesi ve ordunun sınırlandırılmasını da içeren çok ağır koşulları olan bir barış antlaşması imzalamak zorunda kalmışlardı. Barış antlaşmasındaki acımasız tutum, ekonomik zorluklarla birlikte, milliyetçi tepkilerin ve Nazi partisinin yükselmesi ile 2.Dünya Savaşına zemin hazırlamıştır.

İlk kuş gribi 1878 yılında İtalya'da kümes hayvanları arasında ortaya çıkmış ve Tavuk vebası olarak adlandırılmıştır. 1997'deki Hong Kong salgını (H5N1) kümes hayvanları pazarında bir arada tutulan kaz, tatlı su ördeği ve bıldırcınlardaki genlerin yeniden karılması sonucu oluşan kuş gribi virüsüydü. 18 kişi enfekte olmuş (enfekte kuşların dışkıları ile), insandan insana bulaş özelliği kazanmadan milyonlarca kanatlı katledilerek önlenmişti.

Grip virüsü (İnfluenza A, B, C) insan, kuş, deniz memelileri ve domuzlarda hastalık yapar. İnfluenza A'nın pandemi den sorumlu genetik değiş tokuşu (shift) daha çok domuzlar, kuşlar ve insanlar yakın temastayken olur. İnsan da hastalık yapan virüslerin hayvanlardan geçtiği düşünülürse bir yeni virüsle veya influenzanın farklı bir varyantı ile karşılaşmak an meselesi gibi durmaktadır. Pandemiye neden olan koşulların oluşmasına karşı yürütülen mücadelenin esası onca canlıyı katletmek olmamalı, ekolojik hayata ve yaban hayatına tahribata neden olan politikalardan vazgeçmek, virüsü harekete geçiren endüstriyel tarım ve hayvancılık gibi üretim biçimlerine karşı, doğayla uyumlu alternatif seçeneklerin arayışında olmak gerekmektedir. Kapitalist üretim tarzı doğayı, canlıları sömürmeden, sınıflar arası eşitsizlikleri derinleştirmeden varlık gösteremez. İnsanlar tüketim alışkanlıklarını değiştirip, dünya dümeni bu siyasetten daha adil, eşitlikçi, demokratik ve ekolojik bir topluma doğru kırmazsa yeni bir grip pandemisi kapıda.

Kapitalizmin Kirli Yüzü: AIDS

AIDS yoksullara karşı bir soykırımdır, suçlusu ise kârı sorumluluklarına tercih eden ilaç şirketleridir. 13.Dünya AIDS Konferansı, Zachia Achmat

HIV insan bağışıklık sistemi hücrelerini (CD4 T Lenfosit) hedef alır. Tüberküloz, mantar ve viral enfeksiyonlar gibi birçok fırsatçı enfeksiyona karşı vücudunuzu savunmasız bırakır. HIV'e karşı henüz bir aşı geliştirilememiştir.

Salgının 1981 yılında New York ve San Francisco

şehirlerinde homoseksüel topluluklarda başlayıp Avrupa'ya geçtiği düşünülse de Avrupa'da ve Amerika'da virüsün daha önce bulunduğuna dair iddialar da mevcuttur. İlk çıkış noktası ise Afrika'da şempanzelerden insana atlamış olacağı yönündedir. DSÖ 2018 verilerine göre dünyada 40 milyona yakın insan HIV pozitif olup, bunlara her gün yaklaşık 5000 yeni hasta eklenmektedir.

ABD'de dini, politik ve kültürel önyargılar nedeniyle AIDS hastaları hor görülmüş, iş bulmakta ve günlük yaşamlarında ayrımcılığa maruz kalmışlardır. AIDS hastalarının profili de orta sınıf beyaz homoseksüel erkeklerden, kırsal bölgede yaşayan yoksul siyahlar, Latin kökenlilere kaymıştır. Bu hastaların ¼ 'inin hastalığından haberdar olmadığı düşünülmekte, bu da endişe yaratmaktadır.

Afrika'da durum farklıdır. Sağlıklı genç yetişkinler en çok etkilenirken, bebeklere annelerden HIV geçişi olmaktadır. 5 yaş altı 1 milyon HIV enfeksiyonlu çocuk vardır. 13 milyon çocuk AIDS nedeniyle ebeveynlerini kaybetmiştir. 2.Dünya savaşından sonra tarım alanları çöle dönen Afrika iç savaşlar, kıtlık, hızlı bir şehirleşme ve zorunlu göçlere maruz kalmıştır. Aşırı yoksulluk, suç ve fuhuşa sürüklenen insanlar ve toplumsal huzursuzluğun artması, yaftalamalar, AIDS'e karşı genel bir duyarsızlıkla ölümler de artmaktadır. Afrika'da AIDS seks işçiliğine bağlı bir kadın hastalığı olmuştur. Birçok Afrika ülkesinde kadın hasta oranı ve ölümü erkeklerden fazladır. Kıta politik kargaşalıklar yaşamakta, ilaç tedavisi pahalı olduğu için yeterince karşılanmakta, etkili bir sağlık sistemi olmadığı içinde epidemi tüm Afrika'da durmaksızın yayılmaya devam etmektedir. Çok uluslu ilaç tekelleri ticaret ve patent hakkı gibi kuralların arkasına sığınarak ilaçların üretilmesini ucuzlayıp yaygınlaşmasını engellemektedirler. HIV kapitalizmin kirli yüzünü ortaya dökmüştür. Hastalığın Afrika'da bu boyuta gelmesinde Batı devletleri doğrudan pay sahibidirler. Emperyalist güçlerin körüklediği iç savaşlara, sömürüye ve yine mevcut patriarkal geleneklere son verilmeden bu salgının durması beklenmemelidir.

Tarihte salgın hastalıkların ardından gelen bilimsel gelişmeler ve toplumsal değişimlerin arka perdesinde soylu sınıfın, zenginlerin hastalık korkusu ile kendilerini ve kamusal düzeni koruma çabaları gerçekliği yadsınmamalıdır. Hastalıklardan korunmanın en kolay yolu en çok etkilenen kesimleri (daha çok ezilenler, yoksullar olmuştur) tecrit etmek, kendilerinden uzak tutmanın yol ve yöntemlerinin arayışı içinde olmuşlardır. Frengi gibi cinsel yolla bulaşan hastalıklar ise tersine soylulara ahlaki bir yozlaşma, orta sınıfa erdemlilik rolünü biçmiş; bilimsel gelişmelerin faydasını görme, öncelikli olarak zenginlerin tekelinde olunca zamanla bu hastalıkların, daha çok toplumun alt sınıfının sorunu olarak nitelik kazanmasını sağlamıştır. 19.Yüzyıl Sanayi Devriminden sonra emek mücadelesinin kazanımları ve 1918 İspanyol gribi ile daha da beliren, bulaşıcı hastalıkların bireyin ve mikrobun salgındaki rolünden çok halk sağlığı sorunu olduğu anlayışının yerleşmesiyle, toplum sağlığı açısından bir devrim olmuştur. Covid 19 pandemisi ile bugün tarihten en çok ders alacağımız dönem 1918 grip pandemisi ve sonrasında meydana gelen değişimler olması gerekirken, kapitalizminin küresel oyununun toplum sağlığını dışladığı gerçekliği ile yüzleşmiş durumdayız. Bugünün soyluları bir yandan kır evlerinde karantina seçeneklerini yaratırken, öte yandan kendi imtiyazlarının sahiplenilmesi için üretici emekçi sınıfı sömürmeyi de bilmişlerdir. Salgınların nedenselliğinde yatan ekolojik tahribatı ve toplumsal yapıyı göz ardı edip, milyonlarca yılda oluşturdukları özerk yaşam alanlarını tahrip ederek davet ettiğimiz mikropları suçlamak ve sonra da bilimin modern kurşunları, kalkanları ile teyakkuza geçmek egemen anlayışın sömürü düzeninin devam ısrarıdır. Kapitalist modernitenin bize sunduğu seçenekler, Andrew Nikiforuk'un 4. atlısının nal seslerini işitmeye devam edeceğimiz, hatta şahlanışının zamanlarını daha sık göreceğimizi düşündürmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar:

1- Görünmez Güçler / Bernard DİXON
2- Kan Revan İçinde / Roy PORTER
3- Mahşerin Dördüncü Atlısı / ANDREW NIKIFORUK
4- Dünyamızı Değiştiren On iki Hastalık / Irwın W. Sherman
5- https://www.who.int/hiv/data/en/ erişim 20.06.2020
6-Tüfek Mikrop ve Çelik / Jared DİAMOND

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Doğa Üzerinde 'İktidarın' Tahakkümü

Mahfuz Amed

Kapitalist modernitenin üçlü sac ayağı olan ulus-devlet, endüstriyalizm ve kar maksimizasyonu (azami kar) insan eliyle doğanın yok edilmesini, ekolojik tahribatı derinleştirmiş ve gezegen yok edilişe sürüklenmiştir.

Endüstriyalizm ve kar maksimizasyonu ikilisi doğayı sınırsız bir hammadde kaynağı olarak görür. İstediği her türlü hammaddeyi istediği zaman, dünyanın neresinde olursa olsun kendi çıkarı için kullanmakta beis görmeyen bir iktidar-sömürü ilişkisi, sermayenin iktidarı mevcuttur. Hammaddeye enerji de dahildir. Yer altı ve yer üstü tüm varlıklar kapitalist modernitenin emrindedir. Enerji üretimin mümkün olduğu her şeyden sınırsız yararlanma sermaye için vazgeçilmezdir. Yine atıklar için de doğa, karşılığı ödenmeyen, maliyet kalemi olmayan bir rezervuardır. Bu iki dinamik, ekolojik tahribat için belirleyici unsurlardır. Bilindiği gibi her ikisi için de seçilen coğrafyalar sömürge coğrafyalardır. Öyleki bu coğrafyalar üçüncü dünya ülkeleri diye adlandırılır ki zaten gözden çıkartılmıştır. Bunlar sınırsız hammadde kaynaklarıdır ve atık depolarıdır. Atıklar öyle bir hal almıştır ki, tehlikesi herkes tarafından bilinir hale gelmiştir; sömürge de olsa hiç bir ülke atık deposu olmaya gönüllü değildir. Bu gönülsüzlük de atıkların ticareti ile aşılmıştır. Sömürge-yarı sömürge coğrafyalar para karşılığı her türlü atığı (nükleer, plastik vb.) kabul eder hale gelmiştir. Bunlara sera gazı emisyonlarının para karşılığı transferi de eklenmiştir.

Endüstriyalizm ve kar maksimizasyonu için diğer bir dinamik de üretim-tüketim retoriğidir. Burada devreye bilim ve medya girer. Endüstri toplumunun temel düsturu olan kar için üretime geçmiş olma ana belirleyicidir. Üretimde verimlilik her zaman en temel slogan haline gelmiştir. Üretimde verimliliğin artmasının yolu daha fazla üretmekten, daha fazla üretim işçisini daha çok ve daha etkin çalıştırmanın yanında bir de makina kullanımından geçer. Makine, üretimi hızlandıran en temel üretim aracıdır. Makine ile sağlanan yarar zaman içinde gelişmiştir. Otomasyondan yapay zekaya giden üretimi artıran ve hızlandıran bilimsel teknolojik gelişmeler, bilimin sermaye lehine kullanımı ile mümkün hale gelmiştir. Günümüzde üretim elektrik, telekominikasyon ve bilgisayar (chip) teknolojisinin kullanımıyla çok hızlanmıştır. Hızlanma ürün çeşitliliği ve miktarını çok artırmıştır. Aynı zamanda hızlanma yaşamın, ulaşımın, dağıtımın vb. hızlanmasına da olanak sağlamıştır. Dünya bir köy haline gelmiştir.

Üretilenlerin kullanılması, tüketilmesi çok önemli bir hale gelmiştir. Bu durum, başta kentte yaşayanlar olmak üzere bağımlılıklarının ve tüketim arzusunun artırılması ile mümkün hale gelmiştir. Endüstri toplumunun yuvalandığı kentler temel yaşam alanları haline gelmiş, çok büyümüştür. İnsanların gereksinimlerini karşılama ve yeni gereksinimler yaratma ile tüketimi teşvik eden erken dönem kapitalizm, günümüzde carpe diem (anı yaşa) ideolojisi ile tüketim için yaşar hale gelmiş, tüketim toplumuna dönmüştür. Neoliberal kapitalist dönem ile birlikte yerel değil küresel düzeyde ihtiyaçların karşılanması ön plana çıkmıştır. Yerelde üretim başta tarım alanı olmak üzere sınırlandırılmış, anlık fiyat avantajı ile küresel düzeyde bağımlılık geliştirilmiştir. Kendi tarlasında buğday ekemeyen köylüler, dünyanın ta öteki ucundan buğdayı satın alır hale gelmiştir. Dağıtım sektöründeki hızlanma tüketim toplumu için vazgeçilmez olmuştur. Burada

bilimin yaşamı kolaylaştıran araçları üretmesi ve medyanın tüketim toplumu inşasındaki rolü belirleyici olmuştur. Sosyal-iktisadi bilimleri de tüketimin kışkırtılmasında rolü azımsanmayacak ölçüdedir. Her an her yerde her koşulda tüketim olanağı geliştirilmiştir. Pandemi koşullarında dahi kışkırtılmış tüketimimiz hız kesmeden devam eder hale gelmiştir. Tüketim toplumun kentleri obezleşmiş, kanserleşmiş ve doğayı tahrip eder hale gelmiştir. Bağımlılıkların karşılanması, daha fazla tüketmek için daha fazla çalışma, daha fazla hareket etme, daha fazla talep etme gündelik yaşamın vazgeçilmezi olmuştur. Tüketim toplumu sadece gelir durumu iyi olanlarla sınırlı olmamış, yoksulların satın almasına yönelik ürünlerin üretimi neredeyse en fazla yoğunlaşılan pazar dinamiği olmuştur. Herkesin 'tüketmesi' vazgeçilmezdir.

Sınırsız hammadde kaynağı ve enerji ihtiyacı, doğanın tahrip edilmesi ile eş zamanlı bir seyir izlemiştir

Tüketme hammadde, enerji ve atıktan bağımsız düşünülmemelidir. Sınırsız hammadde kaynağı ve enerji ihtiyacı doğanın tahrip edilmesi ile eş zamanlı bir seyir izlemiştir. Günümüzde her ikisi de sermaye birikimi adına doğanın sömürgeleştirilmesinin aracı olmuştur. Ham madde ve enerji adına tüm doğal kaynaklar (yer altı ve yerüstü) devreye sokulmuş, doğanın tahribatı daha da hızlanmıştır. Tüketim adına kentler inşa edilmiş, yıkılmış ve yeniden inşa edilmiştir. Kentin her bir köşesi tüketim adına işgal edilmiştir. Daha konforlu bir yaşam, hatta daha ekolojik yaşam adına akıllı kentler, akıllı evler, akıllı fabrikalar ile işgal devam etmektedir. Endüstriyalizm ve kar maksimizasyonun itici güç olduğu kentler, kentsel yaşam ve kent toplumu tüketimin ana üsleri olmuş, bu üsler kırlara kadar sızarak kırlardaki yaşamı da belirler hale gelmiştir.

Kentsel dönüşüm sadece tüketim toplumu ile açıklanamaz, doğrudan inşaata dayalı sermaye birikiminin kapsamında da değerlendirilmelidir. Mega inşaatlarla (baraj, otoyol, yeni yerleşim alanları, AVM'ler, turizm bölgeleri, şehir hastaneleri vb.) toprakların-tarım alanlarının işgal edilmesi, ormanların, tarihi ve kültürel varlıkların yok edilmesi hızlanmıştır.

Sermaye tarafından koşullanan üretim-tüketim ilişkisinin sonucu olarak ormansızlaştırma, tarım alanlarının ve biyoçeşitliliğin tasfiyesi gibi devasa ekolojik tahribatlar ile gezegen yok edilişe doğru gitmektedir. Doğa-ekolojik tahribatı sadece fiziksel varlıklar ile düşünmemek gerekir, canlı varlıkların tümü sermayenin tahakkümü altında sömürgeleştirilmiştir. Hayvanlar, bitkiler sömürgeleştirilmiştir. Endüstriyel hayvancılık ile hayvanlar doğal yaşamlarından kopartılmış, yapay bir ortama taşınmış, yaşam döngülerine müdahale edilmiş, yapay besinlerle, antibiyotiklerle ve kimyasallarla asimile edilmiş, hayvanların özgür yaşamı insanların ihtiyaçlarını (beslenme, giyinme vb.) ve tüketimini karşılamaya yönelik tecride dönüştürülmüştür. Hayvanların özgür yaşamlarına müdahale son dönem yabanıl yaşama müdahale şeklinde gerçekleşmiştir. Yaban hayvanlarının ticareti, etin yenmesinin popüler hale gelmesi ve yaşam alanlarının değişik amaçlarla (tarım, barınma, turizm vb.) işgal edilmiş, ormansızlaştırma aynı zamanda yabanıl hayata müdahale olarak da karşımıza çıkmıştır. Endüstriyel tarım uygulaması ile açılan yeni tarım alanları, tek tipleştirilmiş ürün ekimi, aşırı gübre, antibiyotik, tarım ilacı ve pestisit kullanımı ile topraklarda anlık kazançlara odaklanılmıştır. GDO'lu ürün yetiştirme ve endemik türlerin yerelliklerinden kopartılarak yaygınlaştırılması yeni tehditler olarak gündeme gelmiştir.

Kapitalist düzenin son birkaç yüz yıldır koruyucusu konumda olan ulus-devletlerin hakimiyetini sürdürmeye ve sistemini korumaya dönük güvenlik politikaları birçok ekolojik saldırıyı da beraberinde getirmiştir. Özellikle savaşın yoğunluklu yaşandığı ve genelde sömürge toplumların yaşadığı bölgelerde, güvenlik politikaları adı altında kırsal alanlarda çıkan yangınlar birçok canlıyı öldürmek ve o bölgedeki bitki örtüsüne zarar vererek uzun süreli kuraklaşmaya sebep olmaktadır. Son yıllarda

Dersim coğrafyasındaki orman yangınları sadece bir örnektir buna. Yapılan barajlar; o bölgede olumsuz iklim değişikliklerine yol açmakta, birçok canlının yaşam alanı yok edilmekte, tarihi dokulara da büyük zararlar vermektedir. Son süreçte bunun en çarpıcı örneği de yine bir güvenlik politikasıyla, Dicle Nehri üzerine yapılan barajla Hasankeyf'in sular altında bırakılmasıdır.

Ekolojik Tahribat Ve Sağlıksızlık

Doğanın yok edilmesi başlı başına bir sağlıksızlıktır. Biyoçeşitlilik başta olmak üzere ormansızlaştırma, yaban hayatının ve endemik türlerin yok edilmesi, yapay çevre inşasının tümü gezegeni tehdit eden sağlıksız hallerdir. Doğanın bir parçası olan ve doğa ile etkileşim içinde olan insan da ekolojik tahribattan etkilenmektedir. Bu etkilenme tüm canlı ve cansız varlıkların etkilenmesinden az değildir.

Doğayı bütünlüklü görmeyen, insan merkezli çevre sağlığı anlayışı konuyu hava, su, toprak ve gıda kirliliği başlıklarında ele alıp, insan sağlığı üzerine olumsuz etkilerini tartışır. Burada da konu sıklıkla neoliberal sağlık reformlarının etkisi ile merkezi kapitalist ülkelerin (erken kapitalist) ülkelerin sağlık sorunlarına odaklanmış olarak Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar (BOH) başlığında ele alınmaktadır. BOH başlığında da kalp-damar sistemi hastalıkları, solunum sistemi hastalıkları, kanserler ve sinir sistemi hastalıkları (Demans, Alzheimer) başlığında erken ölümler olarak gündemleştirilmektedir. Ekolojik kirliliklere bağlı olarak yılda 9.5 milyon erken ölümün gerçekleştiği, insanların normal potansiyel yaşamını yaşayamadıklarına dem vurulmaktadır. Bu minvalde de hava kirliliği 6.5 milyon, su kirliliği 2.5 milyon erken ölüm ile gündemleştirilmektedir. Ekolojik kriz daha çok iklim krizi ya da küresel ısınma ve buna bağlı gelişen sağlık sorunları olarak tartışılmaktadır. BOH kapsamında kentsel yaşamın dayattığı yaşama bağlı psikolojik hastalıklar, yabancılaşma her nedense gündeme alınmamaktadır. Daha çok kapitalist tıp için büyük pazar olan yukarıda sıralanan hastalıklar BOH kapsamında sıklıkla değerlendirilmektedir. Oysa kentsel yaşamın dayattığı yapay çevrede, daha fazla tüketmek için aşırı çalışan, günün büyük kısmı fabrikalarda ve ulaşımda geçen, apartmanlarda tecrit edilmiş yaşam kendi başına en büyük sağlık sorunudur.

Bulaşıcı hastalıklar, kadın sağlığı, çocuk sağlığı, beslenme sorunları, iş kazaları ve meslek hastalıkları vb. tıbbi durumlar demografik dönüşüm öncesi, politik dille söylersek erken kapitalizm dönemi hastalıkları olarak ele alınmaktadır. Yine bu sorunlar 'kapitalist gelişmeyi' tamamlamamış, demografik dönüşümünü gerçekleştirmemiş üçüncü dünyanın sorunları diye samimi olarak gündeme alınmamaktadır. Eşitsizlik temalı yazılarda örnek olarak sunulmaktadır. Oysa ekolojik tahribattan en çok etkilenen ülkeler sömürge coğrafyalar olduğu bilinmektedir. BOH dahi büyük oranda gelişmekte olan-az gelişmiş diye tanımlanan sömürge-yarı sömürge (bağımlı, perifer) ülkeleri etkilemektedir. Ekolojik tahribata bağlı bulaşıcı hastalıklar da hem erken hem de geç kapitalist ülkelerde olsun işçileri, halkları, ötekileştirenleri daha çok etkilemektedir.

Ekolojik Tahribat Ve Bulaşıcı Hastalıklar/Salgınlar

Covid-19 pandemisi ile birlikte tüm dünya ekolojik tahribat bulaşıcı hastalık ilişkisi ile yüzleşmiş oldu. İki binli yıllarla birlikte daha da artan zoonotik (hayvanlardan insanlara geçen bulaşıcı hastalıklar) tehdidi ekolojik kriz, kapitalizmin krizi ile birlikte ele alınmaya başlandı. Kapitalist modernitenin dayattığı ekolojik krizin yansıması olarak DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü) 6 kez uluslararası acil durum ilan etti. SARS ile başlayan pandemi tehdidi, domuz gribi, MersCo, Ebola, Zika, şimdi de Covid-19 ile devam etmektedir. Ekolojik tahribatın etkisi sadece bu bulaşıcı hastalıklarla sınırlı değil. Nil ateşi, Lyme, KKKA, Tularemi vb. çok sayıda hastalık sayılabilir. Bu hastalıkların kökeninde var olan nedenler aynı zamanda Covid-19'un gelişimini sağlayan nedenlerdir.

Tarihte salgın hastalıklar savaş dönemlerinde daha çok görülmüştür. Savaş dönemlerinde; kolera, sıtma, kızamık, gasteoenterit, ASYE (Alt Solunum Yolu Enfeksiyonu), geç dönemde tüberküloz (verem) gibi salgın hastalıklar görülmüş, savaş süreciyle beraber de toplumlarda büyük kırımlara

yol açmıştır. Bunların birçoğu savaştaki yaşam koşullarından kaynaklı olsa da doğrudan ekolojik yıkım ile açığa çıkan salgın hastalıklar da vardır. Türkiye'de görülen KKKA (Kırım Kongo Kanamalı Ateşi) ve Demokratik Kongo'daki Ebola doğrudan ekolojik yıkımla ilişkilidir.Endüstriyel hayvancılık, endüstriyel gıda üretimi ve endüstriyel tarım en çok ele alınan nedenler arasında yer alıyor. Domuz gribi endüstriyel hayvancılık ilişkisi dersler ile doludur. Kısaca özetlemek gerekirse domuz gribi pandemisi ABD-Meksika sınırında büyük hayvan çiftliklerinin işçilerinde ortaya çıktı. Bu büyük hayvan çiftlikleri neoliberal kapitalist döneme özgü olan "sermaye için her şey mübah" denilerek işçilerin derin sömürüye maruz bırakıldığı serbest bölgede bulunuyordu. Burada çalışan işçiler, önceleri kendi halinde küçük çiftçi olarak çalışırken, daha sonra güvencesiz, kötü çalışma koşullarında, uzun süreli (günde 10-14 saat), yoğun, işçi sağlığı ve güvenliği önlemleri olmadan çalıştırılmaya zorlanmışlardır. Çiftçilik yaparken en fazla 8-10 adet domuzla, doğal ortamda günde 1-2 saat bir arada bulunurken, mülksüzleştirilerek hızla işçileştirildi, serbest bölgenin ücretli köleleri haline getirildiler. On binlerce domuz ile tüm zamanlarını geçirmeye başladılar. Domuzlar da doğal ortamdan tecrit edilmiş koşullarda tek tipleştirilen beslenme, atıkları içinde sıkışık dar bir ortamda yaşama ve hızlı büyümeleri için antibiyotik, hormon vb. verilerek kalabalık gruplar halinde besiye tabi tutuldular. Aynı zamanda yaşam döngülerini tamamlamadan erken gıda üretimi için yaşamlarına son verilmeye başlandı. Bu yaşam koşulları domuzlar arasında virüsün dolaşımını hızlandırarak mutasyona uğramasına yol açtı. Yine domuzlarla uzun süreli temas koşullarında çalışan işçilere virüs geçer hale gelmiştir, hayvandan insana bulaşmayan virüs bu uzun süreli birliktelikle bulaşır hale gelmiş ve daha sonrada insandan insana bulaş ile pandemiye neden olmuştur. Domuz gribi pandemisi ekolojik, siyasal, sosyal birçok derslerle doludur. Keza benzer koşullar daha sonra birçok bulaşıcı hastalıkta karşımıza çıkmıştır. Ebola ormansızlaştırma, yoksulluk, iç savaş nedeniyle zorla yerinden edilerek doğal yaşam koşullarına zorlanma, yaban hayvanlarla temasın artması ve gıda kaynağı olarak kullanılmasıyla ortaya çıkmıştır.

Covid-19 için de benzer koşullar söz konusudur. Pandeminin ortaya çıktığı Çin'in Wuhan kenti, mülksüzleştirilerek işçileştirilen köylülerin yoğun olduğu, çalışma ortamında derin sömürü koşullarının (haftanın altı gününü fabrikada çalışarak ve yatarak geçiren, işçi sağlığı ve güvenliği olmayan, düşük ücretli vb.) hakim olduğu, hızlı ve çarpık kentleşen bir yer özelliği taşımaktadır. Covid-19'u tetikleyenler arasında iddia edilen hayvan pazarında doğada, bir arada olmayan yabani egzotik hayvanların satışı ve haz amaçlı tüketimi dile getiriliyor.

Tarihte salgın hastalıklar savaş dönemlerinde daha çok görülmüştür

"Big Farm Make Big Flu' yazarı evrimsel biolog, epidemiyolog ve filogeograf Rob Wallace, SARS-CoV2 ve diğer virüslerin kökeninin, doğal düzenler içerisine aşırı yoğun bir şekilde dalan endüstriyel tarım olduğunu, ekosistemler ve türler içerisinde/arasında yarılmalar yaratarak küresel pandeminin potansiyel ortaya çıkışına olanak sağladığını açıkladı. Wallace'a uzun bir alıntı ile kulak verelim:

'Başka bir SARS virüsünün yaban hayatı bölgelerinden çıkıp sekiz hafta içinde insanlığa sıçradığını öğrendiğimizde, şu anda kapıldığımız şoku akılda tutmamız gerekiyor. Virüs, bölgesel bir egzotik gıda tedarik hattının bir ucunda ortaya çıktı ve Çin'in Vuhan kentinin diğer ucunda insandan insana enfeksiyon zincirini başarıyla ateşledi. Oradan, salgın hem yerel olarak yayıldı hem de uçaklara ve trenlere sıçrayıp seyahat bağlantılarıyla yapılandırılmış bir ağ üzerinden, büyük şehirlerden daha küçük şehirlere doğru bir hiyerarşiyle dünya geneline yayıldı. Yabani gıda pazarının tipik oryantalizm içinde tanımlanması dışında, en belirgin sorular üzerinde çok az çaba harcanmıştır. Egzotik gıda sektörü, Vuhan'ın en büyük pazarındaki daha geleneksel çiftlik hayvanlarıyla birlikte mallarını satabileceği bir konuma nasıl ulaştı? Hayvanlar bir kamyonun arkasında ya da sokak arasında satılmıyordu. İlgili izinleri ve ödemeleri (ve bunların deregülasyonunu) hesaba katın. Yabani gıda, su ürünlerinin hayli ötesinde, dünya çapında giderek

daha resmi hale getirilmiş bir sektördür ve sanayi üretimini destekleyen kaynaklar aracılığıyla sürekli olarak sermayeleştirilmiştir. Hiçbir yer çıktının büyüklüğünün yakınına bile yaklaşmasa da ayrım artık daha belirsizdir. Örtüşen ekonomik coğrafya, Vuhan pazarından, virüsü bulunduran el değmemiş bir bölgenin kenarını çevreleyen operasyonlarla egzotik ve geleneksel yiyeceklerin yetiştirildiği art bölgelere kadar uzanır. Endüstriyel üretim ormanın sonlarına tecavüz ederken, yabani gıda operasyonlarının lezzetli gıdalarını yetiştirmek veya son kalanları yağmalamak için daha ötelere müdahale etmesi gerekir. Sonuç olarak, en egzotik patojenler, bu olayda yarasa tarafından barındırılan SARS-2, dünya sahnesine çıkmadan önce, ister gıda hayvanlarında ister onlara bakan işgücünün bünyesinde olsun, uzayıp giden bir kent çevresinin bir ucundan diğer ucuna doğrultulmuş bir av tüfeğine, yani bir kamyona doğru yol alır.

Bu tür "yabani" virüslerin tropik ormanın karmaşıklığı tarafından kısmen kontrol edildiği ekosistemler, sermayenin liderliğinde ormansızlaştırmayla ve kent çevresi gelişiminin diğer ucundaki halk sağlığı ve çevre sağlık önlemlerindeki açıklarla birlikte sert bir biçimde yeniden şekillendirilmektedir.Çin'deki de dahil olmak üzere, neoliberal hastalıkların ortaya çıkışı hakkındaki genel teorimiz şunları içermektedir:küresel sermaye çevrimleri;öldürücü patojenlerin popülasyon artışını kontrol altında tutan bölgesel çevresel karmaşıklığı tahrip eden söz konusu sermayenin yayılımı;yayılma olaylarının oranlarında ve taksonomik genişliğinde ortaya çıkan artışlar;bu yeni yayılmış patojenleri çiftlik hayvanları ve işgücü bünyesinde en derin art bölgelerden bölgesel şehirlere taşımakta olan genişleyen kent çevresindeki meta çevrimleri;bahsedilen şehirlerden patojenleri rekor sürede dünyanın geri kalanına ileten büyüyen küresel seyahat (ve hayvan ticareti) ağları;hem çiftlik hayvanlarında hem de insanlarda daha fazla patojen ölümcüllüğünün evrimleşmesi yönünde bir tercih yapan bu ağların bulaştırma sürtünmelerini azaltma yolları;ve diğer yükümlülüklerin yanı sıra, gerçek zamanlı (ve neredeyse ücretsiz) hastalık koruması sağlayan bir ekosistem hizmeti olarak doğal seçilimi ortadan kaldıran endüstriyel hayvancılıkta yerinde üreme sıkıntısı.

COVID-19 ve diğer bu tür patojenleri meydana getiren, altta yatan faal öncül, sadece herhangi bir enfeksiyöz etken veya klinik seyrinde değil, aynı zamanda sermayenin ve diğer yapısal nedenlerin sabitlediği ekosistemik ilişkiler alanında bulunur. Farklı taksonları, kaynak konakları, bulaşma biçimlerini, klinik seyirleri ve epidemiyolojik sonuçları gösteren çok çeşitli patojenler, bizi her salgında gözü dönmüş bir biçimde arama motorlarımıza sevk eden tüm alametler, aynı türden toprak kullanımı ve değer birikimi çevrimleri boyunca farklı kısımları ve patikaları işaret eder.

İnsan Merkezli Doğa Anlayışı

Kapitalizm krizinin olumsuz sonuçlarını yaşandığı bugünlerde Covid-19 vb. doğal/yapay felaketlerin diğer zamanlarda tehlikeli değilmiş gibi, sadece insanları doğrudan etkilediği dönemlerde gündemleşmesi ve uzun uzadıya tartışılması, takip ve tasnif edilmesi tesadüf değildir. Tüketilen her şeyin insan eline ulaşana kadar doğa üzerinde ne kadar tahribata neden olduğuyla pek ilgilenilmez. Çünkü 'insan'ı tehdit etmeyene kadar sorumlusu olunan bütün tahakküm ve sömürü ilişkisi olağan karşılanır. Doğa-insan, insan-insan, erkek-erkek olmayan, zengin-fakir, devlet-toplum, işçi-patron vb. 'özne-nesne' ilişkilerindeki absürd iktidar çelişkilerinin yerine göre değişik şekillerde açığa çıktığı ve yeni bir dönemi yaşanıyor.

Pandemi olarak tüm dünyayı etkisi altına almasına değin çokça nedene bağlı olarak ortaya çıkıp yayılmasına rağmen, muhalefetlerden iktidarlara kadar birçok zeminde nedenleri ile değil, sonuçlarıyla gündemde kalması ve tartışmaların buralarda yoğunlaşması bu durumun bir fotoğrafıdır. Doğa üzerinde yarattığı tahakkümle oluşturduğu ve kendi etrafında yoğunlaştırdığı iktidarın neden olduğu krizi normal görüp, sonuçlarını yadırgayan insan; doğa ile gerçekçi bir bağ kuramadığı ve doğayı sürekli çerçevenin dışından yorumladığı gerçeği ile yüz yüzedir. Bu özne merkezli durum ile gerçeklik arasındaki uyuşmazlık olağandışı zamanlarda daha belirgin bir şekilde açığa çıkar.

Feminist yazar Val Plumwood uğradığı bir timsah saldırısından sonra yaşadıklarını anlatırken; insanın

kendini doğanın bir parçası olarak herhangi bir simbiyotik ilişki içinde değil; hükmeden, manipüle eden, tüketen bir noktada konumlandırdığını ifade eder. Ölümle burun burunayken ölme ve av olma imkansızlığına inanmakla, insanın doğa içindeki bu pozisyonunun nasıl absürd olduğunu söyler.

Liberalizm düşüncesi doğada bütün canlılar gibi besin zincirinde bir yeri olan insanı merkeze alıp kendi içinde iktidar ve güç merkezleri etrafında hiyerarşik ilişkilerin öznesi olarak tayin eder. Nasıl yaşayacağına, kaç çocuk yapacağına, popülasyonunun hangi kentlerde yoğunlaşacağına karar verirken doğadan farklı tutar. Nitekim öldükten sonra bile mezarını tabutla, duvarlarla topraktan ayırır. Her şeyin tüketilebilir olarak gören insan, besin zincirindeki yerini bile yadırgar. Doğadaki hiçbir canlının besini değilken, kendine bütün canlı ve cansızları tüketebileceği bir pozisyon tanımlar. Bu kadar sıkı sıkıya bağlı olduğu ve daha belirgin bir özne olarak varolmaya çalıştığı bu sistemde iktidar aracı olarak kullandığı bilimin bile öngöremediği Covid-19 salgınının yarattığı tehdit, insanın doğayla olan tahakküm ilişkisini dumura uğratmıştır. Sistemin 'sınırsız nimetlerinden' faydalanmaya devam ederken yaşamını gittikçe sınırlandıran bu çelişkiye karşı, tükettiği yerden çözüm üretmeye çalışması; kendisini yutan timsahın karnından konuşmasından farklı değildir. Bu iktidar ilişkisinin devam etmesi istenci ile salgının olmadığı eskiye duyulan özlem ve "normalleşme" çabaları çelişkinin başka bir boyutudur. Kaldı ki karantina sürecinde sınırlanan tüketim döngüsü doğanın kısmen nefes almasını, toparlanmasını sağlamıştır.

İnsan eliyle vuku bulmuş bu ve benzeri salgınların temel sebeplerinden biri de mevcut endüstriyel tarım-gıda sistemidir. Bu sektöre hakimiyet kurmuş şirketler; enerji, maden vb. projeler yoluyla tarımsal alanları gasp etmekte, bu durum ekosisteme zarar vermektedir. Talana uğrayan yeryüzü parçalarındaki işlevsel çeşitlilik ve karmaşıklıkta saklı olan düzen bozulduğunda ise buraların sakinleri olan patojenler insan yerleşmeleri ile irtibatlanarak, yerel çiftlik hayvanlarına ve insan topluluklarına yayılmaktadır. Küresel ve kırılgan gıda sistemleri de, böyle bir yayılmanın kolaylaştırıcısı ve sebebi haline gelmektedir.

Sürekli iktidar ve sömürü ilişkisi ile beraber, bir çok kavramı çarpıtarak kendini buraya kadar taşıyan uygarlığın yaşadığı krizin, ekoloji ile olan ilişkisi sürdürülebilir değildir. Pozitivizmin düz ilerlemeci yaklaşımı altındaki kesintisiz ilerleme düşüncesi kendisini daha da vazgeçilmez hale getirmeye çalışan ve toplumun her zerresine aşılamaya çalıştığı iktidarın çatırdadığını gören kapitalist modernitenin, pozisyonunu korumak için daha da vahşileşeceği muhtemeldir.Kapitalist modernitenin; sonsuz büyüme ve kar arzusunu besleyen kışkırtılmış üretim ve tüketim fetişizmini sorgulamadan,Kapitalizmin kentlerini beslemek için kaç yıl çalışacağına, kaç çocuk yapacağına, çocuk yaşta evlenebileceğine değin; karar verebilecek kadar cüretkar olan nüfus politikalarını sorgulamadan;Toplumsal her alana sirayet ettirmek istediği, kendisini büyüten iktidar-sömürü-tahakküm ilişkisini sorgulamadan;

Öncelikli olarak ekolojik bir sorun olan salgını, tıbbi zemine sıkıştırmaya çalışıp iktidarını koruma çabasını görmeden bu ve benzeri hiçbir soruna köklü çözümler üretemeyeceğimiz ortadadır.

Gerçeklik şu ki; aynı yoldan gidersek aynı sonuca varırız.İnsan doğanın hükümdarı değil parçasıdır.

Yararlanılan Kaynaklar:

1.Ata Soyer Sağlık ve Politika Okulu Kollektif Tartışmaları

2.https://sendika63.org/2020/04/covid-19-ve-sermayenin-cevrimleri-rob-wallace-alex-liebman-luis-fernando-chaves-ve-rodrick-wallace-584354/

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Gıda Egemenliği ve GDO'laşma

Rüzgar Çetin

Doğal toplumla birlikte ihtiyaçların karşılanması anlamında doğayla girdiği ilişki, besin üretimi üzerinde kültürleşme, ve toplumsallaşmanın ilk nüvelerini tarımla sağlamaya çalışmış olabilir. Doğal toplumun doğayla kurduğu ilişki bir simbiyotik gelişmeye dayalı iken, aynı zamanda doğa ekonomik bir faaliyet alanı da olmaktadır. Doğanın bir ekonomik faaliyet alanı olması doğal toplum onunla simbiyotik ilişki kurmasına engel değil, bir bütünlük içinde var olunmaktadır. Yani ekosistemin dengesini alt üst eden değil, tersi insan-doğa ilişkisi karşılıklı birbirlerini üreten içeriğe sahiptir. Kapitalizmde ise tarımın endüstrileştirilmesi sonucu insan-doğa ilişkisini ters yüz eder, adeta doğaya savaş açılır. Kapitalizmin azami kara dayanması sonucu tarımda bundan nasibini alacaktır.

Kapitalist tarım, endüstriyel tarım temelli bir girişimi öncelikle makineleşme ile başlayan süreç; bugün doğal, M.Boockhin'in ''katılımcı evrim''e negatif yönde etkileyecek, organik gelişime de hâkim olacaktı. Bu anlamda artık tarım da endüstrileşir, tarım endüstrileşince sosyo-ekonomik, sağlık, toplumsallık olarak etkisi görülmeye başlanmıştır. Kapitalist, endüstriyel tarım küçük ölçekte çiftçiliği bitirirken, sermayeyi tarımda rant çevresi haline getirince endüstriyel tarım tarladan, imalata üretim sürecinde yer almaya başladı. Doğal toplum sonrası gelişen süreçte artı-ürün tarzı üretim, endüstriyel tarımda azami kâr ve verimi önceler. Öncelikle tarımda en önemli ayağın toprak olması, endüstriyel tarım toprağın terbiye edilmesine yönelir. Toprak gübre ile terbiye edilir. Toprağa atılan üründen sonra ayrık tarzda denilebilecek otların gelişimi zararlı otlar diyerek bitki öldürücü ilaçlar üretir ve kullanılır. Yine parazitlere karşı da aynı yönteme geçilir. O yüzden bitki doğal gelişim özelliklerini yitirmeye başlar; doğal gelişim süreçlerini hızlandırma adına ve verim artırmak amacıyla hem hayvanda hem de bitkilerde üretilen besinler gıdada güven sorgulamasını geliştirir. Özellikle endüstriyel anlamda üretilen ilaçlardan tohuma kimyasal etkilerin yanında, toksik barındırıcı olması itibariyle toprak ve suyun kirlenmesi sonucu biyoçeşitliliğin bitirilmesine kadar çeşitli sorunsallıklar yaratacaktı.

Yapılan araştırmalarda yoğun gübre ve pestisit kullanımına bağlı olarak toprağın organik yapısının değişmesi, topraktaki mikro ve esansiyel besinlerin azalması ve verimliliğin düşmesi, bu nedenle daha fazla gübre kullanımı sonucu tarım girdilerinin artması, insektisitlere karşı hızla direnç geliştiren yeni biotiplerin ortaya çıkmasıyla oluşan salgınlar ortaya çıkmıştır. Pestisit kullanımı balık üretimini de etkilemiş, Hindistan ve Bangladeş başta olmak üzere balıklarda %60-77 oranında azalma görülmüştür. Aynı toksik etkilenme kurbağalarda da yaşanmıştır. Gübrelemenin yanında yoğun makineleşme toprağı, toprakla birlikte doğalığında gelişen böcek türlerini de yok etmektedir. Yine gübrede çokça bulunan azot nedeniyle aşırı nitrojen toprak asiditesi nedenleri toprak yapısına kadar etkilerken, bitki çeşitliliğini yok etmektedir.[1]

Yine endüstriyel tarım kapitalizm için adeta bir çerçeve niteliği de taşır. Önce toprağa hibrit tohumlar attırırken, yanında da pestisit üretmek, aslında bir ekonomi döngüsünü başlatmaktadır. Tarihsel süreçte finansal piyasaların küreselleşmesi ile de devasa ecza şirketlerinin çıkışı, palazlanması, tekelleşmesini de buradan bulur. Önce hastalık üretip, devamında ise

1 Osman Tiryaki, Ramazan Canhilal, Sümer Horuz –Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü , Fen Bilimleri Dergisi

pestisit satarak, zorunlu bir arz-talep yaratılır. Bu anlamda endüstriyel tarzda bir çiftçilik öne çıkarken, üreticiyi tüketen bir müşteri konumuna taşıyarak, ezel-ebed kendine eklemlenmiş olur.

Pestisitler; insan ve hayvan vücudu ile bitkiler üzerinde veya çevresinde yaşayan, besin kaynaklarının üretim, depolanma ve tüketimi sırasında besin değerini düşüren ya da zarara uğratan böcek, kemirici, yabani ot, mantar gibi canlı formların yıkıcı etkilerini azaltmak için kullanılan kimyasal maddelerdir. Pestisitler kimyasal olması sebebiyle, organik olarak gelişen toprağın döngüsünü bozarken, hibrit tohumla birlikte üretilen besin süreci sonucu sağlık sorunlarını yarattığı da açıktır. Dünyada yılda yaklaşık 3 milyon ciddi akut pestisit zehirlenmesi olduğu tahmin edilmekte, bunların 220.000'den fazlası ölümle sonuçlanmaktadır.[2] Ülkemizde pestisit zehirlenmeleri ile ilgili ayrıntılı istatistik veriler bulunmamakla birlikte Ulusal Zehir Danışma Merkezi 2008 Yılı Çalışma Raporu Özetine göre, 2008 yılında görülen 80 bin kadar zehirlenme olgusunun %8.34'ü tarım ilaçları nedeniyle oluşmuştur. Pestisitler kronik olarak ise sinir sistemi ve endokrin sistemi üzerine toksik etkiler, karaciğer harabiyeti, konjenital defektler, solunum ve kardiyovasküler sistem ve kanserojenik etkileri yapılabilmektedir.[3]

Endrüstriyel Tarım, Tarım Alanlarını Küçültmüştür

Yine 1940'larla birlikte Mendel tarafından ortaya atılan çaprazlama modeli ile genetiği değiştirilmiş organizmalar, bilimde kavram olarak yerini almaya başlaması ve bu süreciyle beraber endüstriyel tarımda denenmeye başlanmıştır. Bu tarz uygulamalar sonrasında bilimciliğin icatları artık sermaye için meta, meta da değer üretmiş olurken, bunun küreselleşmeyle birlikte sınır tanımaz boyutlara ulaştığı gösteriyor. Devasa ilaç ve tohum şirketleri, ülkelerin endüstriyel politikalarından, uluslararası piyasalara hakimiyet noktasından da bir çepere sahip olmasını sağlıyordu artık. Genetiği değiştirilmiş organizmalar(GDO) ile hibrit tohumlar arasında üretim süreci açısından benzerlik taşırken, sağlık açısından da benzer tehlikeli sonuçları açığa çıkarmaktadır. Mendel ile başlayan süreçte, genlerin bir çıkartılıp ya da artırılması iken, hibrit tohum F1 -hibrit türler olarak da bilinmekte- iki ya da daha fazla sayıda saf genetik yapıdaki genotipinin kendi aralarında melezlenmesi ile elde edilir. Bunun yanında hibrit tohum başlangıç olarak, genetiği değiştirilmiş organizmaların üretimi ile aynı sürece denk gelir. 1920'lerde ilk olarak Amerika'da hibrit tohum ıslah olarak ele alınır, sonrasının Japonya olması özellikle Kapitalist Modernite çıkışından, bugün dünyaya hakim bir sistem haline gelmesindeki ülkeler açısından manidardır. Zira Kapitalist Modernite hakimiyet sağlamak ölçüttür; bu özünde bir egemenlik taşırken, bugün uluslararası çok uluslu sermaye şirketleri ile tarıma kadar inebilmişlerdir. Bunun yanında öyle ki, otarşik toplumsal örgütlenme tarzı olan kooperatiflere kadar da sızmış bulunmaktadır.

Uzun süreçte toprağın tuzlanması, çoraklaşması tarımsal nüfusa etki ediyor

Endüstriyel tarım yaratan ileri teknolojilerle, tarım alanları küçülmüş, küçük ölçekli üreticilerin elindeki tarım arazilerinde verim ve üretimdeki marjı artırmak için de ekstansif tarım yerini entansif tarıma yönlendirildi. Hal buyken amaçlanan birim alandan verimi artırmak ve zarara uğramamak endişesi; hibrit tohumlar ile pestisitler ile beraber tamamen endüstrileşen tarım dünyaya hakim olmaktadır. Öyle ki artık ülkeler yerel tohumları yasaklamakta ve endüstriyel tarımın önünü açmaktadır. Bunun yanında sürecin kontrolsüz ilerlemesi, tohumların testinin yeterince bilimsel ölçütlerde olmaması bakteri ve virüslerin tohumlarla yayılması epidemi durumlarını ortaya çıkarmaktadır. Bugün salgın durumunda dâhi kafalarda besinlerden salgının yayıldığı şüphesini uyandırması bu sebepledir.

Genetiği değiştirilmiş organizmalar ve hibrit tohumlar sonucu tarım için önemli faktör olan biyoçeşitlilik daraltmakta, buna karşın mono kültürle üretimin doğal çeşitliliğin bozulmasını getirmektedir. Mono

2 Neva Sataloğlu, Berna Aydın, Ahmet Turla- Pesitisit Zehirlenmeleri

3 Nurhan Özcan, Didem İkincioğulları, Ulusal Zehir Danışma Merkezi 2008 yılı Çalışma Raporu Özeti

kültür, hibrit tohumla başlangıcını bulurken, adına modern tohum kavramsallaştırılması konulmakta, kısa zamanda verim ve üretim marjı için tek bir çeşide yönlenilmesi sağlanmakta ve diğer türlerin üretimine izin verilmemektedir. Bunun yanında monokültür toprağın da tohumun tek çeşit olmasıyla toprağa tuzlanmasına neden olmaktadır. Uzun süreçte toprağın tuzlanması, çoraklaşması tarımsal nüfusa etki ediyor. Bugün iklim krizine sebebi olan çölleşme sorununu ortaya çıkarmaktadır.

Bitkilerin melezlenmesi ile başlayan süreç, hayvanlarda da aynı yöntem ile verimlilik artırılması hedefleniyor. Üretim marjı artırımı için yem olarak genetiği değiştirilmiş soya ve mısırla hayvan besleme uzun süreçte insan sağlığını tehlikeye sokacağı açıktır. Özellikle hayvanlarda kilo yaptırmak, ağırlığını artırmak için antibiyotiklerin kullanılması süt ürünlerinden, yumurta ve et gibi besinlerin sağlıksız olduğu sonucunu açığa çıkarmaktadır.

Gıda Krizi Ekoojik Krizle İç İçedir

Hayvan "fabrikaları" aynı zamanda gıdalardan bulaşan birtakım enfeksiyon hastalıklarının (salmonella, Listeria ve toksijenik E. Coli, gibi) ortaya çıkmasına ve yayılmasına da neden olmaktadır. Son günlerde Avrupa'da görülen toksijenik E.Coli'ye bağlı görülen enfeksiyonlar bu duruma en güncel örnektir. İlk olarak 1975'te ABD'de tespit edilen toksijenik E. Coli'nin en yaygın stereotipi olan E.Coli O157, yeterli pişirilmemiş hamburgerlerin yenmesiyle gastroenterit salgınlarına yol açmıştır. Ancak 1993'de, birçok eyaletteki fast-food restoranlarda yetersiz pişirilmiş hamburgerlerin tüketiminden kaynaklanan, toplam 732 kişinin etkilendiği, bunlardan 195'inin tedaviye ihtiyaç duyduğu, 4 çocuğunda öldüğü salgından sonra, E.Coli O157:H7'den kaynaklanan gıda zehirlenmeleri daha büyük bir önem kazanmıştır. ABD'de her yıl yaklaşık 20.000 adet enfeksiyon vakası ve 250 adet Hemolitik Üremik Sendrom (HUS) ve çeşitli komplikasyonlara bağlı ölümler görüldüğü bildirilmektedir.[4]

Yine dünya ölçeğinde endüstriyalizmin bir diğer etkisi insanlarda bir zaman sorununu ortaya çıkarırken, endüstriyel kentleşmelerin, endüstride çalışan nüfusun artması beslenme tarzları üzerinde etkisi de açıktır. Beslenme tarzının fast-food tarzı, anlık açlık etkisini giderecek, kısa sürede bir doyum, haz karşılığında sağlığı kötü etkilediği ortadadır. Bireyi zamanla yarıştıracak ölçüye getirmesi, bunun bir boyutuyla hazır yemek üzerine gelişmesi, besinlerde hayvansal ürünlerin daha çok tüketim, dünya istatistik verilere de yansıdığı kadarıyla kanser vakalarının artışı, kalp-damar tıkanıklığı ve en önemlisi bir obezleştirme ile karşı karşıya bırakmaktadır. Ayrıca yaşanan salgın durumuyla beraber, virüsün yayılımından itibaren, ölümlerin artmasında ortaya konan verilerle beraber, kalp-damar hastalıklarının, tansiyon, şeker gibi hastalıkların ölüm tehlikesini arttırdığı, tetiklediği ortaya konan raporlarla da gözler önüne sermiştir. Hal böyleyken güvenli gıdaya ulaşabilmek imkansızlaşıyor; ciddi anlamda bir beslenme sorunu açığa çıkarmış bulunmaktadır.

Gıda krizi, endüstriyel tarımsal üretim ile açığa çıkmıştır. Bu da güvenli gıda tartışmasının önünü açmaktadır

Kapitalizmin ürettiği diğer bir sorun ise, yine hibrit tohumlarla ürettiği organik sebze, meyve diye imaj vererek, sağlık sorunun çözülebileceğini sanıyor. Açlığın git gide arttığı coğrafyalar, gıdaya ulaşamayan sosyo-ekonomik açıdan yoksul kesimler sürekli çoğalmaktadır. Ancak maddi olarak alma gücü yüksek kesimler, alışveriş merkezlerinden yüksek fiyatla sağlıklı gıdayı temin edilebilmektedir. Endüstriyel tarımın yarattığı sorunlar ortadır ve bir gıda krizi olmaktadır. Yine de kapitalizm çözümün kendisinde olduğu safsatasını ileri sürerek gıda krizinin olduğunu gizlenmektedir.

Gıda krizi, endüstriyel tarımsal üretim ile açığa çıkmıştır. Buda güvenli gıda tartışmasının önünü açmaktadır. Güvenli gıda; amaçlandığı biçimde hazırlandığında, fiziksel, kimyasal ve mikrobiyolojik özellikleri itibariyle tüketime uygun olan ve besin değerini kaybetmemiş gıda maddesi olarak

4 Temelli, S. "Gıda Zehirlenmesine Neden Olan E.coli O157:H7 ve Önemi"

tanımlanabilir. Gıdalarda güvenliği tehlikeye sokan biyolojik, kimyasal ve fiziksel etkenler bulunabilmektedir. Biyolojik tehlikeler; bakteriler, virüsler, parazitler, küf ve toksinlerdir. Kimyasal tehlikeler; pestisitler, veteriner ilaçları, endüstriyel kontaminantlar, gıda katkı maddeleri ve gıda işleme sırasında oluşan toksik maddelerdir. Fiziksel tehlikeler ise gıdalarda bulunan yabancı maddeler ile radyoaktivitelerdir.[5]

Gıda krizi bağlamında yaşanan tartışmalar, gıdaya ulaşma noktasında eşitsizliklerin yanında gıda krizi, toplamında ekolojik krizler içinde bir sonuç özelliğini taşıyor. Gıda krizi, gıdaya ulaşmada eşitsizlikler üzerinden bir reddi üzerine gelişen Uluslararası bir hareket olan çiftçilerin öncülük ettiği La Via Campesina, gıda egemenliği kavramını ortaya attı. La Via Campesina'ya göre; "Gıda Egemenliği gıdanın şirketlerinin denetiminden çıkarılıp, halkın egemenliğine geçirecek, topraklarımızı, tohumlarımızı, bölgelerimizi, sularımızı, hayvanlarımızı, biyo çeşitliliğimizi koruyacak toplumsal projenin adıdır. Merkezinde köylülerin, aile çiftçilerinin olduğu, balıkçıların, yerli topluluklarının, topraksızların, kır işçilerinin, göçmenlerin, göçerlerin, çobanların, kadınların, gençlerin, tüketicilerin, çevre ve kent hareketlerini, ekolojistlerin vb. mücadelelerini ortak bir mücadeleye dönüştürecek projenin adıdır."[6]

Bülent Şık; Gıda güvenliği gıda güvencesinin bir parçasıdır; ama her iki kavramın da gıda egemenliği yaklaşımlarının içinde yer almasını sağlamak; başka bir deyişle güvence ve güvenlik yaklaşımlarının ekolojik ilkeleri ve kendine yeterliliğin sağlanmasını dikkate alan bir politik atmosfer içinde şekillenmesini sağlamak bambaşka bir topluma kapı aralayacaktır. Gıda egemenliği kavramı ile dile getirilen böyle bir politik atmosferin toplumun bütün kesimlerine nefes alma imkânı sağlayacağı da açıktır. En çok da görmezlikten gelenlere.[7]

Kapitalist endüstriyel tarımın artık bir halk sağlığı sorunu olduğu kabulüyle beraber, bu anlamda gıda egemenliği, ortak bir mücadele gerektirdiği açıkken sonuç olarak, yaşamın sürdürülmesinde sorunun bu noktaya varmasında engelleyici olabilecek nokta toplumun tüketici rolünden, üretici olmasına gidecek sürecin gerektiği açıktır. Toplumun üretime katılması, tükettiklerinin üretim sahasından sofraya kadar gelmesinde sistemlerin, alternatif seçeneklerin elzem olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda üretimin toplumsallaşması, yeniden bir kültür yaratması açısından önem taşımaktadır. Bu amaçla doğanın yeniden tanımlanması M.Boockhin'in ortaya attığı üçüncü doğa temelinde tahakküm, hiyerarşiye dayanmayan, endüstriyel tarımın yerine halkın tecrübesinin yanında yerel tohumlar ile üretimi açığa çıkarabilmek gerekir. Üretimin yerel tohumlarla yapılmasının yanında, endüstriyel gübrelerden, pestisitlerden, hibrit tohumlardan uzak bir üretim açıklanması biyoçeşitliliği sağlayacak, ekolojik krize engel olabilecekken, gıdanın güvenliğini gerçekleşirken, toplumsal sağlığı koruyacaktır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

5 DPT: ''Ulusal Gıda ve Beslenme Stratejisi Çalışma Grubu Raporu

6 Ali Bülent Erdem ; röportaj

7 Bülent Şık; Bianet röportaj

“Covid-19 Pandemisi”nin Biyopolitikası Ve Nekropolitikası

Remzi Altunpolat

İnsanlık, 2019’un son günlerinde baş gösteren Covid-19 Pandemisi ile birlikte, Birinci Paylaşım Savaşı ertesinde yaşanan İspanyol Gribi’nden bu yana tanık olunmayan küresel ölçekli bir salgının girdabı içerisinde, bütün yüzleriyle tam bir “kriz hali”ni deneyimliyor. Covid-19 Pandemisi, aslında sadece sağlığın krizine işaret etmekle kalmıyor, kapitalist modernitenin krizini de açık ediyor. Kapitalist dünya sisteminin bünyesinde var olagelen çok katmanlı siyasal, toplumsal ve iktisadi krizleri farklı yönlerden keserek bunları derinleştiriyor. Salgının daha başlarından itibaren böylesi devasa bir krize yol açmasının sebepleri üzerine bir hayli kelam edildi. Ekolojinin tahribatı, tüketim kültürü, sağlığın metalaştırılması, koruyucu sağlık perspektifinin terk edilmesi… Elbette komplo teorisyenleri de bu süreçte boş durmadı; virüsün laboratuvarda üretilmiş biyolojik bir silah olduğu tezleri çok geçmeden piyasaya sürüldü. Nicedir birbirleriyle rekabet ve örtük çatışma halindeki emperyalist blokların öne çıkan temsilcileri Çin ve ABD, birbirlerini suçlayarak biyolojik savaş iddialarını gündeme getirmekten çekinmedi.

Savaşların yeni yüzü olarak biyolojik silahları ve koronavirüsün biyolojik silah olduğuna dair mesnetsiz iddiaları bir kenara bırakacak olursak, Covid-19 Krizi dolayısıyla askeri terminolojinin, bu çerçevede savaş metaforunun bir kez daha tedavüle sokulduğu zamanlardayız. “Görünmeyen bir düşmana karşı muhakkak surette kazanılması gereken bir savaş”. Bu savaşın neferi olarak cepheye sağlık çalışanları sürülürken, panik halindeki yurttaşlardan da savaş hali dolayısıyla devletin aldığı tedbirlere riayet etmeleri talep ediliyor. Hükümetler virüs düşmanına karşı “milli dayanışma” kampanyalarıyla –Türkiye’de Saray-AKP rejiminin başlattığı “Biz bize yeteriz” kampanyasını göz önüne alalım– milliyetçi söylemi seferber ediyor. Türümüzü yaşatmaya yönelik bu “kutsal savaş” söylemi, savaşlarda yaşama ve ölüme dair kararların aslında politik süreçler olduğu, egemenin kararının belirleyici olduğu gerçeğini maskelemeye yönelik oldukça elverişli bir araca dönüşüyor. Burada şunun altını özellikle çizmek gerekiyor: Salgının ciddiyetini hafife almak değil bahse konu olan, bizatihi devletler tarafından yeni bir biyopolitikanın hatta nekropolitikanın hayata geçirilmesine imkân sunması. Sıkı tedbirlerin ve gözetim-denetim aygıtlarının alabildiğine genişletildiği salgın dönemleri, beden üzerinden işleyen iktidar teknolojilerinin yeniden inşasına zemin hazırlayan toplumsal laboratuvarlar olarak okunabilir pekâlâ. Tam da bu yüzden Covid-19’un, biyopolitika tartışmalarını yeniden gündeme getirmesi şaşırtıcı olmasa gerek.

Biyopolitika denilince ilk akla gelen isim kuşkusuz Michel Foucault ve bu süreçte sık sık referans verilen, ismi en çok zikredilen düşünürlerden biri oldu. Ama bu kavramı 1920’lerde ilk kez kullanan kişi devleti canlı bir organizma olarak ele alan siyaset bilimci Rudolf Kjellén’dir. Eğer devlet canlı bir organizma olarak adeta biyolojik bir bedense politika da biyolojinin kanunlarına uygun icra edilmeliydi. Böylesi bir bakış açısı “devletlerin varoluş savaşımını” biyopolitik bir mücadele olarak kavramayı beraberinde getiriyordu. Bu noktadan hareketle, bugün devletlerin varlık-yokluk meselesi olarak toplumsal bedeni istila eden koronavirüse karşı açtığı savaş, biyopolitik bir mücadele olarak okunamaz mı?

Biyopolitika kavramının yakın dönem modern

siyaset felsefesinin ana temalarından biri haline gelmesi ise biraz önce belirtildiği gibi Michel Foucault sayesindedir. 1970'lerin ortalarından itibaren biyopolitika kavramı üzerine eğilerek, gerek Cinselliğin Tarihi (1976) kitabında gerek Collège de France'da verdiği ve sonradan Toplumu Savunmak Gerekir (1975-1976), Güvenlik, Toprak, Nüfus (1977-1978), Biyopolitikanın Doğuşu (1978-1979) başlıkları altında kitaplaştırılacak olan derslerinde ayrıntılı bir teorik çerçeve çizmeye çalışır. Foucault'nun biyopolitika olarak adlandırdığı, modern kapitalizmin gelişimine bağlı olarak 18 ve 19. yüzyıllarda şekillenen iktidar kipi, kendinden önceki egemen iktidar ve disiplinci iktidar modellerinden farklı olarak hem biyolojik hem siyasal bir sorun olarak nüfusun yaşatılmasına odaklanmıştı.

Bugün devletlerin varlık-yokluk meselesi olarak toplumsal bedeni istila eden koronavirüse karşı açtığı savaş, biyopolitik bir mücadele olarak okunamaz mı?

Kendisine tabi olanların yaşamı ve ölümü üzerine mutlak karar verme yetkisine sahip egemen iktidar modelinin aksine nüfusun üretken potansiyelinin açığa çıkarılmasını hedeflediğinden, biyoiktidarın başat kaygısı nüfusun sağlığıydı. Nüfus artışı, doğum ve ölüm oranları, ortalama yaşam süreleri ve bunlar üzerine etki edebilecek tüm parametreler "sağlığın sosyal belirleyicileri" biyoiktidarın yönetimsel stratejisinin temel nişlerinden birini oluşturuyordu. O nedenle nüfus, disiplin ve cezalandırma teknikleriyle tahakküm altına alınacak bir topluluk değil; güvenlik-gözetim-denetim aygıtlarıyla kuşatılarak kapitalizmin hizmetine koşulacak üretken, verimli ve uysallaştırılmış münbit bir kaynaktı. Güvenlik düzenekleri, toplumdaki hastalık ya da suç gibi olumsuz unsurları olabildiğince azaltmaya çalışan, olasılıklar, istatistikler ve maliyet hesapları üzerinden işleyen bir iktidar stratejisinin aparatlarıydı. Foucault iktidarın üç modeli arasındaki ayrımları hastalıklar üzerinden örneklendirmişti: Cüzzam, veba ve çiçek. Söz konusu hastalıklar karşısında alınan tedbirler, sırasıyla üç iktidar modeline tekabül ediyordu. Cüzzam hastalığına verilen yanıt, toplumu cüzzam olanlar ve olmayanlar şeklinde keskin bir biçimde ikiye bölen, cüzzamlıları kentin dışına süren ve kente girişlerini yasaklayan, hastalığa yakalananları tümden dışlayan egemen iktidar modelinin örneğiydi. Vebada nüfusu karantina altına alarak, hangi saatlerde dışarı çıkılabileceğini, insanların evlerinde neler yapmaları, nasıl beslenmeleri gerektiğini düzenleyerek hastalığı kontrol altına almaya çalışan disiplinci iktidar söz konusuydu. Çiçek salgınında ise biyoiktidar olarak adlandırabileceğimiz yeni bir iktidar teknolojisi karşımıza çıkmaktaydı. Artık nüfusun dağılımına göre kaç kişinin, hangi oranlarda çiçek hastalığına yakalanabileceği, ölüm oranlarının hangi aralıklarda seyredeceği, hastalanma ve ölme riskinin ne olduğu gibi istatistikler ve buna göre yapılan maliyet hesaplarıydı temel mesele. Biyoiktidar, hastayı dışlamaya, sürgün etmeye yahut hasta olmayanla temasını engellemeye dönük bir iktidar düzeneği değildir. Aşılama pratiğiyle bir bütün olarak nüfusa müdahale ederek hastalanma ve ölüm oranlarını sistemin kesintisiz sürdürülebilirliği adına belli sınırlar içerisinde tutmaya, belli bir ortalamayı tutturmaya çalışır. Bir başka deyişle biyoiktidarın amacı; yaşamı yeniden düzenleyebilmek için ölüm oranlarını dengelemek ve yeniden öngörülebilir bir zemine çekmektir. Esnek normallik varsayımları çerçevesinde öngörülebilir sapmalar beklenebilir, uygun tedbirlerle bu sapmalar yine normallik eğrisine getirilir. Bu örnek biyoiktidarın ayırt edici vasfının, nüfus ölçeğinde bedensel ve biyolojik düzeylere müdahil olmak biçiminde tezahür ettiğini gösterir. Beden/biyoloji biyopolitik bir gerçeklik ise tıp da biyopolitik bir stratejidir bundan böyle.

Ancak biyopolitika, egemen iktidar ve disiplinci iktidar modellerinin nihayete erdiği anlamına gelmez. Aksine bu üç iktidar kipi birbirini dışlamaz ve iç içe geçerek birlikte var olabilirler. Nitekim Covid-19 pandemisi karşısında hem disiplinci iktidar tekniklerinin hem de biyoiktidar tekniklerinin birlikte devreye sokulduğu bir

momentteyiz. Bir yanda sıkı karantina tedbirleri ve sınırların yabancılara kapatılmasında somutlaşan disiplinci iktidar diğer yanda salgını yavaşlatıp eğriyi düzleştirmek, aşı bulununcaya kadar açık yahut zımni olarak sürü bağışıklığı modeli tercihi, ekonomik öncelikler için nüfusun hastalanma ve ölüm oranlarını kabul edilebilirlik sınırları dâhilinde tutmaya dönük normalleşme adımları, dijital gözetim ve denetim aygıtlarının yaygınlaşmasını içeren biyoiktidar strateji ve teknolojileri.

Öte yandan biyopolitikanın ölümü ve hayatı kontrol etmeye dayanan mantığının üretken nüfusa etkisi bakımından kimlerin yaşatılıp, kimlerin ölüme terk edilebileceğine dair bir tercihi de beraberinde sürükler; biyoiktidarın asli bir parçası olan "biyolojik ırkçılık" gün yüzüne çıkar. Biyoiktidarla birlikte ırkçılık, yeni bir forma bürünerek yaşamı düzenlemek adına devletin temel işleyiş mekanizmalarına kazınır; yaşaması gerekenlerle ölüme terk edilebilecek, gözden çıkarılabilecek olanlar arasındaki ayrımı netleştirmeye yönelik biyolojik bir işlevsellik kazanır. O vakit yaşlılar, engelliler, kronik hastalığı olanlar, yoksullar, mülteciler, tutuklular, mahkûmlar, siyasi tutsaklar ya da evde kalamayan emekçiler farklı şekillerde de olsa gözden çıkarılabilecek, ihmal edilebilecek nüfus kategorilerine dönüşür. Covid-19 pandemisinde evde kalamayıp işe gitmek zorunda kalan milyonlarca emekçi kapitalizmin çarklarının dönmesi adına gözden çıkarılırken diğer yandan başta yaşlılar olmak üzere biraz önce zikredilen kesimler zaten üretken olmadıkları, sağlık ve sosyal güvenlik sistemlerine yük olarak addedildikleri için gözden çıkarılmamış mıdır? Tam da bu noktada bizatihi yaşamın kendisini düzenleyen ve nüfus üzerinde yoğunlaşan biyopolitika; Achille Mbembe'nin hangi hayatın/bedenin yaşanabilir/yaşamaya değer olduğunu belirleyen, yaşamaya değer görmediği hayatları öldürülebilir yahut öldürülmesine izin verilebilir kılan, ölüm üzerinde denetim icra etmek suretiyle egemenliği icra eden nekropolitika analizi ile buluşur. Covid-19'un politik yönetimi, bizlere kapitalist modernitenin bir tür nekropolitika üzerine kurulu olduğunu gösteriyor. Kapitalizmin "normal"inin bekası adına bazı yaşamların ölmesine göz yuman bir tarz-ı idare ne de olsa bir savaş halinde olduğumuz ve savaşta bazılarının ölmesinin kaçınılmazlığı fikrini beyinlerimize zerk ediyor.

Peki, Covid-19 krizi ve ona yönelik tıbbi bilgiyi de yedeğine alarak kendisini meşrulaştıran iktisadi ve politik müdahaleler, gelecek tasarımı adına bize ne söylüyor? Hakikaten "hiçbir şey eskisi gibi olmayacak" mı? Buna cevaben salgının başlangıç evresinde bir ucunu Giorgio Agamben'in diğer ucunu Slavoj Žižek'in temsil ettiği, daha sonra başka düşünürlerin de tartışmaya dâhil olduğu iki yaklaşım ortaya çıkmıştı. Agamben, salgınının olağan gündelik yaşamı askıya alan istisna halinin/olağanüstü halin kalıcılaşmasına imkân veren bir "yeni normal"i dayatacağı, Leviathan'ın yani otoriter-despotik karakterli egemen iktidarın dirilerek yeniden tarih sahnesinde boy göstereceği bir tablo çizdi. Nitekim hastalığın bulaşmasını önlemek ve normale dönüşü sağlamak için alınan kontrol, gözlem ve takibe dayalı biyopolitik tedbirler Agamben'in hiç de haksız olmadığının kanıtı.

Biyoiktidarın amacı; yaşamı yeniden düzenleyebilmek için ölüm oranlarını dengelemek ve yeniden öngörülebilir bir zemine çekmektir

---

Biyogözetim ve dijital denetim uygulamaları, virüs taşıyanları sürekli takip eden ve ayıran biyometrik bilezikler, virüs taraması yapacak olan çipli telefonlar hayatın yeni normali haline gelmeye başlıyor. Çıplak hayata indirgenmiş, salt hayatta kalma güdüsü ile hareket eden bir toplum, iktidarın rıza üretimi için eşsiz bir nimete dönüşme potansiyeline sahip. Naomi Klein'ın Şok Doktrini-Felaket Kapitalizminin Yükselişi (2007) adlı kitabında ifade ettiği gibi, kriz, salgın, felaket ve savaş gibi durumlar, bireyler ve toplumlar açısından daha önce rıza gösterilmeyen politikalara karşı rızayı imal ederek, bu politikaların rahatlıkla hayata geçirilmesini mümkün kılar. Sağlık ve güvenlik için bedenlerimiz ve bedenlerimizin devinimi üzerinde devletin aldığı ve alacağı her türlü

tedbire gönüllü icazet vermenin, iktidarın biyolojik ve toplumsal bedene bütünüyle nüfuz edeceği yeni bir biyopolitik rejimin meşrulaştırılması anlamına geleceğini görmemiz gerekiyor.

Tartışmanın diğer ucundaki Žižek ise, koronavirüsün, kapitalizme "Kill Bill-vari" ölümcül bir darbe vurarak komünizmin yeniden icat edilmesine yol açabileceği şeklinde bir öngörüde bulunuyor. Covid-19 salgının kapitalizmin açmazlarını bütün çıplaklığıyla önümüze koyduğunun, yaşam biçimlerimizin mevcut haliyle devam edemeyeceğinin ve radikal bir değişimin zaruri olduğunun ve kapitalizmin tasallutundan kurtulmak için nihai bir karar vermemiz gerektiğinin altını çiziyor. Küresel felaketlerin ütopyalar için potansiyeller barındırdığını; alternatif bir toplum düşünün, küresel dayanışma ve yardımlaşma biçimleriyle kendisini gerçekleştirecek olan, ulus-devletin ötesine geçen bir toplum düşününün koronavirüsle birlikte mümkün hale gelebileceğini belirtiyor. Zira ona göre küresel tehdit ve felaketler küresel bir dayanışmanın filizlenmesine, yardımlaşma ağlarının genişlemesine, farkların önemsizleşmesine ve çözümler bulmak için küresel bir koordinasyon oluşturarak birlikte çalışmaya vesile olabilecek niteliktedir.

Ancak Covid-19'u, ne salt Agamben'in karamsar kehanetlerine ne de Žižek'in ütopyacı iyimserliğine yaslanarak açıklayamayız. Belki de ikisini de baz alarak salgının şimdi ve gelecek için hangi ihtimallerin kapısını araladığı, ne türden bir insani olasılıklar grubunu yüzeye çıkardığı üzerine düşünmek mecburiyetindeyiz. Sebahattin Şen koronavirüs hakkında filozofların düşüncelerinin dökümünü yaptığı yazısında , Jacgues Derrida'dan ilhamla koronavirisün dünya için hem zehir hem de panzehir anlamında "pharmakon" olabileceğini söylüyordu: Ya devletlerin ve sermayenin egemenliği altındaki insanlığın elinde kalmış son özgürlük alanlarını da yok edecek bir zehir ya da modern kapitalist iktidar yapısının parçalandığı yeni bir yaşamın panzehiri/ilacı. Lakin tarih, onu yıkacak bir "özne" olmadığı sürece kapitalist sistemin kendiliğinden çökmeyeceğini ispat eden emsallerle dolu. Covid-19, cari kapitalist nizamı aşındırarak yıkacak, yerine alternatif değer ve normları içeren yeni bir toplumsallığa vasıta olacaksa, bu yeni yaşamı inşa da kararlı ve direngen politik öznelerin seçimlerine, eyleme kudretlerine, dayanışma ve mücadele ufkunu ortaklaştırabilme pratiklerine bağlı olacak.

Yararlanılan Kaynaklar:

- AGAMBEN, Giorgio - "Covid-19: Gerekçesiz Bir Acil Durumun Yarattığı İstisna Hali",
- https://terrabayt.com/dusunce/covid-19-gerekcesiz-bir-acil-durumun-yarattigi-istisna-hali/
- FOUCAULT, Michel – Cinselliğin Tarihi, (çev: Hülya Uğur Tanrıöver), Ayrıntı Yayınları.
- Toplumu Savunmak Gerekir, (çev: Şehsuvar Aktaş), Yapı Kredi Yayınları.
- Güvenlik, Toprak, Nüfus, (çev: Ferhat Taylan), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Biyopolitikanın Doğuşu, (çev: Alican Tayla), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayıyınları.
- KLEIN, Naomi – Şok Doktrini: Felaket Kapitalizmin Yükselişi, (çev: Selim Özgül), AgoraKitaplığı
- MBEMBE,Achille "Nekro-Siyaset", https://ayrintidergi.com.tr/nekro-siyaset/
- ÖZMAKAS, Utku - Biyopolitika: İktidar ve Direniş, İletişim Yayınları
- SARASIN,Philippe-FoucaultKoronavirüs Pandemisini Anlamamıza Nasıl Yardımcı Olabilir? http://www.e-skop.com/skopbulten/foucault-koronavirus-pandemisini-anlamamiza-nasil-yardimci-olabilir/5758
- ŞEN, Sebahattin - "Geleceğin Pharmakonu: Koronavirüs",
- https://terrabayt.com/dusunce/gelecegin-pharmakonu-koronavirus/
- YARDIMCI, Sibel- "Biyopolitika ve Ölüm",
- https://www.e-skop.com/skopbulten/biyopolitika-ve-olum/5421
- ŽIŽEK, Slavoj – "Koronavirüsü, Kapitalizme 'Kill Bill-vari' Bir Darbedir, Komünizmin
- Yeniden İcat Edilmesine Yol Açabilir", https://terrabayt.com/manset/zizek-koronavirusu-kapitalizme-kill-bill-vari-bir-darbedir-komunizmin-yeniden-icat-edilmesine-yol-acabilir/

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Yeni Bir Başlangıç Noktası: Toplumsal Tıbbın İzinde

Menderes Tutuş

Tıbbi Kriz

Kapitalizm artık kendini sağaltma yeteneğini tümüyle yitirmiş bir uygarlıktır. Tüm yaşamın olağan akışını kesintiye uğratan Covid-19 salgını bunu bir kez daha göstermiş oldu. "Büyük insanlık" tüm kürede kol gezen ölümcül bir virüs tarafından aylarca kuşatıldı. Bu sefer tıbbi kriz, görkemli sermaye uygarlığının tam kalbinde patlak verdi, uygarlık krizini derinleştirdi. Kapitalist tıbbın da en az üzerinde yükseldiği uygarlık kadar kırılgan olduğu görüldü. Dev tıbbi cihaz teknolojisi, kesintisiz üreten farmakolojik endüstri, tanı ve tedavi yöntemlerinde parlak buluşlar, her derdin devası gibi pazarlanan devasa sağlık yatırımları çaresiz kaldı. Olagelen tıbbi "güven krizi" daha da derinleşti. Hayatın gerçekliğine uzak hekim reçeteleri halkı canından bezdirdi. Tüketim kültürüne uyum sağlamak ve yaşam süresini uzatmak tıbbın başlıca uğraşıdır. Obezite, yüksek tansiyon, kalp-damar, şeker, depresyon, alzhiemer, kas-eklem, fibromiyalji, kanser gibi kapitalist toplumun yapısal ortamlarından türeyen ve tedavi etmekte başarısız olduğu "kronik dejeneratif hastalıklar" karşısında "klinik tıbbın" yaptığı tek şey "hastalıklarla birlikte yaşamayı" öğütlemektir. Tıp adına tam bir yenilgi ve bir teslimiyet felsefesi!

Sık sık "aynı gemideyiz" telkiniyle ezilenleri avutan egemenler, toplumsal devrimci güçlere yol vermektense, hastalıklı, hatta bir "yarı-ölü" (zombi) uygarlığa razı gibi görünüyor. Yenilgi ve teslimiyeti de kâra dönüştürme gayretleri şaşırtıcı olmaz. Salgınları ve yapısal kronik hastalıkları kârlı pazarlara dönüştürerek varlığını bir nebze daha sürdürme peşindeler. Ne de olsa "hastalıklı yaşam" sadece kârlı bir pazar değil, kapitalizmin karakteristik toplumsal özelliğidir. Hastalığın ve sağlığın metalaşması, sağaltımı değil, hastalığı toplumsallaştırmıştır. Kapitalizmin "hayatta kalması" için hastalığı toplumsallaştırmaktan ve sürekli kılmaktan başka çaresi yoktur. Toplumun kendini iyileştirme, sağaltma, kriz çözme kapasitesini tasfiye ederek, denetimi hastanelerin, tıbbi bürokrasinin, sermayenin otoritesine verdi. Hastane, neoliberal tıbbi rejimin kurumsal simgesi haline geldi. Özsaygı, özgüven ve özerklik duygusu içinde kendi sorunlarını çözme olanaklarını insanların elinden çekip aldı.

Tıbbın odağının "hastalık ortamlarından" klinik-tedaviye kayması sonun başlangıcıdır. Kapitalist tıbbın temel çelişkisi, tıbbın toplumsal güçleriyle gerici, faşist, sömürücü, sömürgeci, ırkçı, cinsiyetçi, türcü kapitalist "sağlık yönetimi" arasındadır. Hastalık toplumsallaşırken, toplumun kendini sağaltma yetenekleri baskı altındadır, örgütsüzdür, kriz içindedir. Oysa bugün toplumun ürettiği tıbbi kapasite insanları sağlıklı ve iyilik halinde tutacak güçlü bir kapasiteye sahiptir. Günün temel sorunu toplumun kendini sağaltma yeteneklerinin örgütlenmesidir.

Toplumsal Tıbbın da Krizi: Özeleştiri

Toplumsal tıbbın görkemli tarihinin muazzam birikimlerinin sürdürücüleri olarak en yakıcı özeleştiri konumuz, elbette, bunca güce ve birikime karşın halkın sağlığını güvence altına alamamış olmamızdır.

Sermaye uygarlığının çözüldüğü, bunun bileşenlerinden biri olarak tıbbi krizin derinleştiği bir tarihsel kırılma noktasında, tıbbın toplumsallaşma

derecesi, toplumsal tıbbın yeni bir kurucu süreci için olgunlaşmıştır. Ancak kendini alternatif bir gerçeklik -alternatif bir uygarlık- olarak ilan ve inşa etme noktasındaki "kararsızlık", içten içe çürüme ve çözülmeyi derinleştirmektedir. Tıbbi örgütlerimiz bu tarihsel dönüm noktasının görevlerini yerine getirmekten çok uzaktır. Yine bir zamanlar sınırları devlet tarafından çizilen, ama devletin bile terk ettiği "kamusal sağlık" ve "kamu hukukunun" sınırları içine sıkışıp kaldık. Emek-meslek-bilim örgütlerimiz yenilenme kapasitesini yitirdi. Tıbbın toplumsal güçleriyle organik bağların zayıflaması, giderek tıbbi örgütlerin olağan bürokratik işleyişine daralma kaçınılmaz hale geldi. Ne yazık ki üyelerin haklarının savunulmasıyla sınırlı ve her şeye karşın onurlu mücadele çizgisi bu gerçekliği değiştirmiyor. İçinde bulunduğumuz yakıcı sorun, tıbbi örgütlerimizde basit yenilenme hamleleriyle üstesinden gelebileceğimiz bir evreyi çoktan geçti. Tıbbın yeni kurucu zeminlerinde yeni bir kolektif kurucu iradenin örgütlenmesine ve yeni bir başlangıç noktasının yaratılmasına ihtiyaç var.

Kamusal Tıp Hareketlerinin Krizi: Geçmişle Hesaplaşmak

Kamusal tıp, devlet, sermaye, emek arasındaki uzun süreli mücadelelere bağlı olarak yavaş yavaş kademeli olarak gerçekleşti. Birbirinden farklı, hatta karşıt tıbbi görüş ve akımlarca savunulur hale geldi.

Sağlık hizmetlerini "kamusal idarenin güvencesi" altına alan sağlık politikalarının kökü binlerce yıllık güçlü geleneklere dayanır. Tüm büyük kent uygarlıklarında izleri görülür. Eski Yunan ve Roma uygarlıkları "temizliğin" toplumsal sağlık için önemini biliyordu (André Bonnard). Hatta çoğu uygarlıkta temizlik dinsel bir ayin halini almıştı. Mısır'ın amansız saldırılarından çok vebadan çeken Hitit politik iktidar kastları en büyük savaşını sağlıkta verdi. Pislik-kirli su-hastalık ilişkisinin "mikropbilimi" pek gelişmemiş olsa da önemli pratik adımlar atıldı. "Roma Halk Sağlığı" programının temelini devasa "su kemerlerinin" ileri sulama teknolojisiyle donatılmış tarımsal havzaların inşası oluşturdu (C.D. Conner). Mısır Uygarlığının yüzbinlerce yapı işçisine yataklık eden ortak yaşam alanlarının işçi/halk sağlığı bilgilerini ünlü papirüslerde bulmak mümkündür. Tüm büyük Avrupa kentleri, cüzam, veba, frengi, kolera, tifüs, çiçek salgınlarında "kamu idaresini" halk sağlığı tedbirlerini hayata geçirmeye zorlayan hareketlere tanıklık etmiştir. Epidemiyolojik araştırmalar, su, temizlik, kanalizasyon inşasına ayrılan kentsel sağlık harcamaların büyüklüğünden bahseder. Bu kentlerde temel besinler, nitelikli su ve hijyen koşullarından daha iyi bir hekim bulmak mümkün değildir. Kamusal sağlık hizmetlerini gelişiminde 19. Yüzyıl sınıf mücadeleleri ve işçi sınıfı hareketi bir sıçrama noktasıdır. Proleter bir içerik kazanan kamusal sağlık politikaları, kendini Avrupa kapitalizmine bile kabul ettirmiştir. Sovyetler Birliği ve onun izinden giden Küba elbette bir zirve noktasıdır. Sovyet sosyalist tıbbı, toplumsal içerikli bir "salgınbilim", kamusal sağlık hizmetleri ve bir "halk sağlığı" hareketi olarak gelişti. Parasız, güvenceli, evrensel sağlık hakkı, bir işçi sınıfı/halk hareketi, devlet sistemi ve dünya modeli haline geldi.

Bugün "kamusal tıp", işçi sınıfı hareketinin zorlamasıyla artık devletin hastalıklara karşı mücadelede tam sorumluluk almak zorunda kaldığı bir sağlık programıdır. Kamusal sağlık ve onun bir bileşeni olarak "halk sağlığı" evrensel bir sistem olarak tüm dünyada geçerlidir. Kamusal tıbba başlı başına olumlu bir içerik yüklemek doğru olmaz. Kendisine öncülük eden devrimci sınıfın-cinsiyetin-etnisitenin ona kazandırdığı özgün içeriğe bağlı olarak kamusal tıp özgül politik bir nitelik kazanır. Burjuva kamudan, ırkçı kamudan, proleter kamudan ya da feminist kamudan söz edilebilir ancak. Örneğin "sosyal güvenlik sistemi"nin dev bir sektöre dönüşmesiyle kapitalist ülkelerde de yerleşik bir sistem haline gelen "kamusal sağlık hizmetleri"nin, sağlık piyasasındaki toplumsal eşitsizlikleri gidermediği tüm çıplaklığıyla görülüyor (Roy Porter).

Dahası kamusal sağlık hareketleri "devleti" kamusal tıbbın odağına taşıdı. Sağlık yönetiminin "demokratikleştirilmesi", "halkın sağlık hakkı" ve "sağlığa erişim" hakkı merkezi talepler dizgesi haline geldi. Bürokratik-profesyonel sağlık yönetimini sınırlamayı amaçlayan politik programlar, halkın tıbbi kararları denetim talebi, sağlık hizmetlerinin

antidemokratik bir şekilde merkezileştirilmesini eleştirip herkese parasız, nitelikli sağlık ilkesini öne çıkaran talepler düzen-içi bir mücadele çizgisine oturdu. "Adil bir sağlık hizmeti elde etme hakkı" ile sınırlı kaldı. Oysa sağlık hizmetlerinin içeriği baskıcı ve yabancılaştırıcı burjuva sınıf yapısı tarafından şekillendiriliyordu (İvan İllich). Tüm onurlu birikimine karşın; kamusal sağlık politikaları, kapitalist devletin ve kapitalist tıbbın ötesine geçemedi.

Tıbbın Yeniden Toplumsallaştırılması: "Toplumsallaştırma Kategorisi"

Yeni bir uygarlık inşasının temel kategorisi "toplumsallaştırma kategorisi"dir. Sağlam, güvenilir bir başlangıç noktadır. Özyönetim, özerklik, özsavunma, özkurtuluş ilkeleri, toplumsallaştırma kategorisinin bütünleyeni olarak anlam kazanacaklardır. Tıbbın yeniden toplumsallaştırılması, hastalıkla savaşımın ötesine geçerek hastalık ortamlarının sağaltılması, sağaltımın toplumsallaştırılması anlamına gelir. Sağlık yönetiminin tıbbın toplumsal güçlerinin eline verilmesi, yani "sağlığın özyönetimi" demektir. Tıbbın tüm baskı, sömürü, tahakküm ve egemenlik ilişkilerinden arındırılarak, yeniden ve daha ileri bir formda toplumsallaştırılmasıdır. Cinsiyetçi, dinsel, ırkçı/şoven, türcü, sömürücü, sömürgeci egemenlik ilişkilerinden arındırılmasının somut mücadele hattı, tıbba, yeni bir hareket çizgisi, strateji, örgütlenme ve eylem çizgisi kazandıracaktır.

Tıbbın Egemenlik İlişkilerinden Arındırılması; Cinsiyetçilikten Arındırma

Eril tıbbın binlerce yıllık bir tahakkümünün kırılmasını feminist harekete borçluyuz. Feminist hareket, tarihinin kimi dönemlerinde bir "kadın sağlık hareketi" olarak gelişmiştir. Yıllarca kadının patolojik bir cinsiyet (rahim-uterus-hysteria) olarak lanse edilmesine karşı direnişe geçti. Kadın Ebelerin Kolektif Hareketi, asalaklara ve doğum lavtasının kötüye kullanımına karşı yüzlerce yıllık direniş öyküleriyle doludur. 20. Yüzyıl tarihi kadın bedeni üzerindeki egemenlik kavgasının ve kadın bedeninin din, sermaye ve bilimin eril egemenliğinden arındırılmasının tarihidir. "Doğum kontrol" ve "kürtaj" sert mevzi çatışmalara sahne oldu. Kadınlar ataerkil tıbbi egemenliğin bilgi tekeli karşısına kadın anatomisi ve fizyolojisini özgürleştirerek çıktılar. Kadın hekimlerin ("Cadıların") devrimci geleneğini sürdüren feminist hareketin en büyük başarısı özgür sağlık hareketidir. Bugün neoliberal kapitalizmin cinsiyetçi tahakkümünü pekiştiren ataerkiye karşı tıbbın cinsiyetçilikten arındırılması, sadece, kadınları hak ettiği konuma ulaşması olarak değerlendirilemez. Sağaltımın toplumsal ortamlarının, tıbbi bilimsel bilgi üretiminin, tanı ve tedavi tekniklerinin tümüyle feminize edilmesi ("feminist tıp") demektir. Toplumu sağaltan tüm ortamlar feminize edilmeden, ülkeleri savaşa ve kana bulayarak toplumsal sağlığa en büyük tehdidi oluşturan erkeklik krizinden devrimci çıkış olası değildir (Barbara Ehzenreich-Deidre English)

Dinsellikten Arındırma

Tarihin karanlık çağlarında "Dinsel Tıbbın" hüküm sürdüğü en bilinen gerçekler arasındadır. Ortaçağ tıbbı büyük ölçüde Antik Yunan "materyalist tıbbının" dinselleştirilerek kabul edilmesine dayanır. Bu dönemde tıbbi eğitim Katolik Kiliseyle uyum içindedir. Eski Mısır tapınaklarından en modern dinsel pratiklerine dinsel tıp sistemleri kutsal ayinlerle materyalist tıbbi yöntemlerin sentezinden oluşmuştur. Hastalıkların nedeni ilahidir; ancak tanı/tedavi teknikleri ve farmakoloji dağarcıkları materyalisttir. En ünlü dinsellikten arındırma süreci, 14. Yüzyıl büyük veba salgının tarihsel sonuçlarına bağlı olarak Hıristiyan Katolisizmin reformcu dönüşümlere uğraması ve burjuva devrimci sürecin yolunun açılmasıdır. Proleter/çalışma zamanı olarak saat zamanına geçilmesi, en başta sağlık olmak üzere kamusal yaşamda Latince tekelinin kırılarak "anadilde" kamusal etkinliklerin filiz vermeye başlaması tabi ayrı bir laikleşme güzelliği.

Bugün tüm doğal felaketlerde olduğu gibi salgınları da ilahi kudrete bağlayan dinselleştirilmiş bir hastalık/salgın yönetiminin krizini yaşıyoruz. Mesele sadece hastanelerdeki dinsel danışmanlık hizmetleri, hacamat tekniklerinin desteklenmesi, din otoriteleri tarafından kadınların ve erkeklik dışındaki tüm cinsiyet kimliklerinin patolojikleştirilmesi

değil, toplumsal sağaltım ortamlarının da dinselleştirilmesidir. Bu nedenle sadece klinik ortamlarının değil, tıbbın tüm toplumsal ortamlarının dinsellikten arındırılması -laikleşmesi- en temel toplumsallaştırma ilkelerindendir. Eski Çalışma Bakanı Ömer Dinçer'in grizu patlamasıyla hayatını kaybeden Zonguldaklı kömür işçileri için dinsel bir göndermeyle "madenciler güzel öldüler" demesi hala acı ve öfkeyle kulaklarımızda çınlamaktadır. Hedef tıbbın, yani tüm toplumsal sağaltım hareketinin dinden ve dinin desteklediği tüm sömürü ve egemenlik ilişkilerinden arındırılmasıdır.

Irkçılıktan, Şovenizmden, Yabancı Düşmanlığından Arındırma

İskorbütün tedavisini kültürler-arası öğretici yöntemlere en çok da Huron Yerlilerine borçluyuz. Samoa şifacılarının sahip olduğu botanik bilgi göz alıcıdır: Quechua (Peru) yerlilerinin ateş düşürücü olarak için kullandıkları kinin sıtmanın tedavisinde işe yaramıştı. Barışçıl Quechua halkı, doğal yaşamlarından türettikleri şifa kaynaklarının emperyalist kınakına tekel savaşlarına yol açacağını ve sömürgeci orduları donatacağını bilemezlerdi. Çiçek aşısının, 1000'li yıllardan beri Çin'den Hindistan'dan, İngiliz kraliyet ailesini kurtaran Anadolulu köylü kadınlardan, Amerikan devrimini sağaltan Afrikalı köle Onesimus'tan (Elizabeth A. Fenn) geçerek bilimsel mucidi Edward Jenner'a varıncaya dek nice hünerli halkların kolektif tıbbi bilgisiyle damıtıldığı ünlü tarihsel öyküdür. Kolektif sağaltımın toplumsal tarihinde "halkların kardeşliğinin" örnek öyküleri saymakla bitmez. Günümüzde göçmen işçiliğin, sığınmacılığın ve mülteciliğin karakterize ettiği neoliberal işçi toplumunun ve proleterleşmiş halkların toplumsal sağlığı, ırkçılıktan, şovenizmden, yabancı düşmanlığından arındırılmış üretim ve ortak yaşam alanlarına bağlıdır. İnsanlığın yarısının her gece yatağa aç girdiği günümüzde, hala en hünerli hekim, temel besin maddeleri, temiz-nitelikli su, hijyenik yaşam alanları ve barıştır. "Anadilde sağlık" mücadelesinin tarihte ve günümüzdeki öncülerini saygıyla selamlayalım; ama devletin kamusal yükümlülüklerine sıkışmış bir anadilde sağlık talebi ne kadar da "sınırlı" kalıyor günümüzde. Halkların önünde toplumsal sağlık ölçüleriyle yeniden inşa edilmesi gereken geniş bir ortak yaşam alanı uzanıyor.

Tıbbın Toplumsal Güçlerinin İzinde: Sıfır Noktasında Değiliz

Toplumun kendini sağaltma yeteneği olmasaydı, uygarlıkların varlığından bile söz edilemezdi. Bugün en saygın bilimsel disiplinlerden biri olarak kabul edilen tıp, kolektif kendini sağaltma yeteneğinden süzülüp gelen toplumsal bir harekettir. Köklü bilimsel gelenekleri, nice dehaları vardır. Ünlü hekimleri zaten biliriz. Zorlu tedavilerin, parlak buluşların bireysel dehalarıdır onlar. Antik Yunan tıp loncalarının uzun bir tarihsel süreçte olgunlaştırdıkları "kolektif" hekimlik yeminine adı verilen Hippokrates onlardan biridir. Hele tıbbın bilimsel, akademik disiplinleri, onları söylemeye bile gerek yok. Bin yıllardan sentezlenip gelen bilimsel bir sağlamlık vardır onlarda. Tıbbi meslekler ve onları temsil eden örgütlenmeler, Antik Yunan hekim loncalarından (asklepiades) beri hep en güvenilir toplumsal kurumlar arasında yer almıştır (André Bonnard). Ya halkların (etnisite, ulus), emekçi sınıfların (sağlık emekçileri, proleter hareketler), kadınların rolü; onların hakkı nasıl ödenir? Onlar olmasaydı, bitkilerin ve madenlerin sağaltıcı özelliklerinin kolektif bilgisi yeni kuşaklara nasıl aktarılırdı? Eski tıp seçkinlerinin küçümsediği berberlerin cerrahi ustalığı olmasaydı, tıp bugün acıları dindiren hünerli parmaklarından mahrum kalmış olurdu. Yasadışı şifacıları dersen, onlar 19. Yüzyıla dek tıbbın yeraltı kahramanlarıdır. Maden işçilerinin hünerli emeğini, mesleksel hastalıkların bilimsel bilgisini tıbba kazandıran Paracelsus'un yeri doldurulamaz. En çok da "anadilde sağlığın" öncüsü olarak hakkı ödenemez. Tıbbın kolektif bilgisi sürekliliğini en çok da kadınlara borçludur. Binlerce yıl toplumsal tıbbın taşıyıcı gücü, kadından kadına aktarılan halk hekimliği geleneğidir (Barbara Ehzenreich-Deidre English) (Conner, 2010) Salgınlara ve kalabalık hastalıklarına karşı kentleri besleyen, temizleyen, sağaltan ve yeniden inşa eden "kent emekçileri", "mimarlar" ve "mühendisler" olmasaydı

bugün Sovyet Tıbbıyla bir "dünya sistemine" dönüşen halk sağlığı hareketinin adından bile söz edilemezdi (Andrew Nikiforu; Conner; Jared Diamond).

Sosyalist Tıp: "İşçilerin Sağlığı İşçilerin Elinde Olmalıdır"

"İşçilerin sağlığı işçilerin elinde olmalıdır" (Semaşko). Sovyet sağlık sistemini toplumsal tıbbın uzun tarihinde devrimci bir sıçrama noktası haline getiren politik ilke budur. 1917 Ekim Devrimi'yle "sovyetler", tıbba ve sosyalizme özyönetimci ve proleter bir içerik kazandırdı. Binlerce yıllık "sağlık hakkı" mücadelesi meyve vermiş, ilk kez, anayasal bir hak, kamusal, toplumsal bir örgütlenme ve sınıfsal bir güvenceye kavuşmuştu. İşçiler, sovyetler aracılığıyla sağlık yönetiminde "söz ve karar" sahibi oluyordu. Merkezi sosyal sigorta fonlarından en alt birimlerin denetlenmesine dek sağlık yönetimi sovyetlerin damgasını taşıdı. Geliri vergiden karşılanan ücretsiz ve evrensel tedavi bir haktı. Standartları kimi yerde yüksek kimi yerde düşük olsa da bu uygulama ileriye yönelik dev bir adım sayılırdı (Roy Porter). Çalışan, çalışamayan tüm emekçiler sosyal güvence altına alınmış, istisnasız tüm işçilere, kent ve köy yoksullarına sigorta yapılmıştı. Hastalık, yaralanma, yaşlılık, analık, dulluk, yetimlik, işsizlik ve sakatlık halleri artık sosyalist devletin güvencesi altındaydı. Sovyet sosyalist çizgisi, sadece hastalığı iyileştirmek için değil, hastalıklara yol açan mesleki ve toplumsal koşulları da sağaltma ilkesine dayanır. Sosyalist/toplumcu tıp, sadece biyolojik ve deneysel değil, aynı zamanda toplumsaldır da. Hastalıkları tıbbi toplumsal bir süreç olarak inceleyen epidemiyoloji, bir bilim olarak halk sağlığının temel taşı haline geldi. Sisteme dinamizmini, işçilerin ve halkın tüm kesimlerin katılımı sağlıyordu. Devlet güvencesindeki sağlık sistemi toplumsal hareketle destekleniyordu (İlhan Akalın). Toplumsallaştırma ilkesi geçerliydi; ancak başlangıç yıllarındaki sovyetlerin karakterize ettiği devrimci süreci saymazsak, sağlık bir devlet sistemine dönüştü. Yerel sovyetlerin diğer işyerlerinde olduğu gibi sağlık kurumlarındaki etkinliği giderek ortadan kalktı. Her kurumun, demokratik olarak seçilen işçi komitelerince denetlenmesi uygulamaları terk edildi. Sovyet tıbbının "hastalık ve klinik" yönelimi arttı. Yarış halinde olduğu kapitalist devletlerde görüldüğü gibi Sovyet sağlık sistemine teknolojileşme, depolitizasyon, hastaneleşme ve kentleşme hakim oldu (Vincente Navarro).

Toplumsal Tıp: "Hastalıkla Yaşamayı Öğrenmek" İstemeyenlere…

Tıbbın niteliği, rolü, kapsamı ve içeriğinin kökten değişime zorlandığı yeni bir tarihsel dönüm noktasındayız. "Hastalık ve sağaltım" ortamları değişiyor. "Hasta-hekim arasındaki özgür seçime" ve serbest piyasaya inanan liberal tıp, milleti toplumsal "mikroplara" karşı korumayı vaat eden faşist tıbbi ideoloji; hatta sosyal adaletin ve halkın sağlık hakkının güvencesi olarak devlet tıbbını gören farklı eğilimlerden kamusal tıp akımları krizdedir.

İsyan ve direnişler artık daha kısa aralıklarla yeniden sokaklarda. İsyanlar neredeyse kesintisiz bir hal alacak. Çürüyen ve çözülen sermaye uygarlığı isyancıların hedefinde. Neoliberal tıp sisteminin yıkıntıları, eşitsizlik ve adaletsizlikleri "müzakere dahi edilmezler" listesinde. Yeni bir tarihsel kolektif öznenin içinde olgunlaştığı isyan ve direnişler, yeni bir uygarlığı sağaltacak ortak talepleri giderek daha yüksek sesle dile getiriyor. Sağlık bir "takım çalışması"dır. Kolektif bir emek ve bilimsel çaba gerektirir. Elbet bu zaten biliniyor. Ama artık emeğin ve bilimin tüm onurlu öznelerini de bu takımın içinde görmek isteriz. Kent proletaryasını, siber proletaryayı, bakım işçilerini, göçmen proletaryayı, mevsimlik tarım işçilerini, kültür/sanat işçilerini, gıda tedarik zincirlerinde tüm halkı besleyen emekçileri, "kentsel sağlık" tasarımcısı mimar/mühendisleri -ki onlar da "halkın sağlık bilimcisi"dir- de aramızda görmek isteriz. "Güzel sanatlar, psikiyatriye yoldaşlık eder, ruhu sağaltır." Ortak yaşam alanlarımızı sağaltmak daha büyük bir takım çalışmasıdır. Vegan hareketin türcülük eleştirisine en çok da bu takımda ihtiyaç var. Ekolojik yıkıma karşı direnenler; eğitim-sağlık-barınma-beslenme-nitelikli su ve ulaşımı direniş konusu yapan hak mücadelesi militanları, "derelerin denizlere özgürce akmasını" savunan tarımsal üreticiler olmadan bu takım eksik sayılır. Neoliberal kapitalist sistemin hastalık yapıcı ortamlarını kurutacak ilaç onlardadır. Çıplak güvencesiz emeğin

örgütlenmesi, ekolojik tarım, temel gereksinimler üretiminin toplumsallaştırılması, toplumsal sağlığın özyönetimi ortak savunma hattımızdır. Elbette bugün neoliberal tıbbın, sağlık teknolojisiyle, ilaç ve tıbbi cihaz endüstrisiyle ve tıbbi bürokrasisiyle gasp ettiği, kendisine yabancılaştırdığı toplumsal tıbbın vazgeçilmez bileşeni "akademik-bilimsel-klinik tıp" yenilenmiş bir içerikle bu takım içindeki etkili yerini alacaktır. Böylece ilk toplumlardan sonra yitirdiğimiz "tıbbın toplumsal rolü", daha ileri bir formda yeniden hayata geçektir.

Yararlanılan Kaynaklar:

- Akif Akalın, Toplumcu Tıp: Sovyetler Birliği Deneyimi, Yazılama Yay., 2010
- André Bonnard, Antik Yunan Uygarlığı, 2. Cilt, Evrensel, İstanbul, 2004.
- Andrew Nikiforuk, Mahşerin Dördüncü Atlısı, İletişim, 2018.
- Barbara Ehzenreich-Deidre English, Cadılar, Büyücüler ve Hemşireler, Kavram Yay.
- Bernard Dixon, Görünmez Güçler, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2014.
- Bryan S. Turner, Tıbbi Güç ve Toplumsal Bilgi, Sentez Yay., 2011.
- C.D. Conner, Halkın Bilim Tarihi: Madenciler, Ebeler ve "Basit Tamirciler", TÜBİTAK, Ankara, 2013.
- Elizabeth A. Fenn, Pox Americana: The Great Smallpox Epidemic of 1775-82.
- İvan İllich, Sağlığın Gaspı, Ayrıntı, 2011.
- Jared Diamond, Tüfek, Mikrop ve Çelik, TÜBİTAK, Ankara, 2010.
- John Waller, Mikrobun Keşfi, TÜBİTAK, Ankara, 2014.
- M.A. Mengeot, Mesleksel Kanserler, Çeviri Editörü Meral Türk, TTB, 2012.
- Roy Porter, Kan Revan İçinde, Metis, 2016.
- Vincente Navarro, Social Security and Medicine in The USSR: A Marxist Qritique, Published by Lexington Books, Lexington, Massachusetts, 1977.
- Vincente Navarro, Has Socialism Failed? An Analysis of Health Indicators Socialism, Int. J. of Health S., Vol. 22, N.4., 1992.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Pandemisiz Yaşam Kadın Sağlık Hareketi İle Mümkün!

Cansu Köse

Kökleri şiddet ve gasp etme üzerine kurulu bir eril tahakküm düzeni olan ataerkil kapitalizmin yaşamı tehdit eden yüzü pandemi ile bir kez daha açığa çıktı ve bu süreçte karşı karşıya olduğumuz en büyük tehlikelerden biri, bu pandemiyi kaynaklandığı sistemden bağımsız ele almak olacaktır. Kadın bedeninin ve doğanın talanına, halkların sömürgeleştirilmesine, emeğin sömürüsüne dayalı bu düzenden bütünüyle özgürleşmeden sağlıklı olma halinden bahsedemeyeceğimiz gibi mevcut yaşam koşullarımızla, koronavirüs pandemisinin de son pandemi olmayacağını öngörebiliriz. "Normal"inde de kadın cinayetleri, işçi cinayetleri, savaşlar, doğa talanıyla bütün ekosistemi adım adım yok oluşa doğru sürüklemekte olan egemen erkek aklın ve bu aklın yarattığı kurumların sistemin özünü yansıtan militarist dille yürüttüğü "pandemiye karşı savaş"ına bel bağlayamayız. Bel bağlayamayacağımız bir başka gerçeklik de; toplumsal sağlık bilgisinin taşıyıcısı ve eyleyeni olan kadınların, yüzyıllar süren katliamlar ve işkenceler ile sağlık bilgilerinin gasp edilmesi ve sağlıktan dışlanması üzerine kurulmuş olan modern tıbbın dayandığı biyolojik tıbbi modeldir.

Kapitalizm, Ataerki ve Bilimin Ortaklığı

Kapitalist ataerkil sistemin bilimle olan ilişkisine baktığımızda, zaman zaman çıkar çatışmaları yaşasalar da uzlaşı içinde yollarına devam ettiklerini görürüz. Özellikle de modern bilimin tohumlarının atıldığı 10.Yy ile 16.Yy arasındaki zamanı bu ilişki açısından değerlendirdiğimizde; yarattıkları etki ve kapsamları farklı olsa da bu üçlünün -kapitalizm, ataerki ve bilim- birbirini besleyen üç farklı nehir gibi aktığını görürüz.

Bilim açısından bakarsak Platoncu felsefenin etkisiyle bilim üretim süreci yetişkin bir erkek "erastes" (seven) ile ona yakın toplumsal bir statüden genç bir erkek "eromenos" (sevilen) arasında geçmiştir. Paternalist olarak yorumlanan bu metaforik ilişkide kadın tamamen göz ardı edilmiş, bu süreçten dışlanmıştır. Yine Batı felsefesinin önde gelen isimlerinden Bacon "Bilgi erktir." demiş; kadını ve doğayı fethetmeyi bilgiyi elde etmenin yolu olarak görmüştür. Doğayı kadınla, erkeği de akılla özdeşleştiren Bacon, oğlu olarak seslendiği hakikat arayışındaki erkeklere "Doğa cilveli olabilir ama fethedilmez değildir.", "Tüm çocuklarıyla birlikte doğayı senin emrine koşmaya ve sana köle yapmaya geldim." der.

Bilim dünyasında hal böyleyken, kapitalizm de endüstriyel büyümeye ve "ilerlemeye" devam etmekteydi. Kadınları ve çocukları ucuz iş gücü olarak çalıştırması ilerlemesini hızlandırmakta ancak bu durum ataerkiyle çelişmekteydi. Çünkü o dönem kapitalizmin sağladığı iş gücü ancak erkeklere yetecek kadardır ve bu işlerde kadınların çalışarak erkeklerin yerini alması ataerki açısından sıkıntı yaratacaktır. Bu ikili arasındaki uzlaşı için Viktoryen kadın imajı el birliği ile ideal olarak sunulup, toplum buna göre şekillendirilmeye başlandı. Bu sayede kadının evdeki yaşamsal emeği toplumsal cinsiyetle ve kutsal annelik söylemleri ile sistematikleştirilerek bir yandan ataerkinin gönlü hoş edilmiş, diğer yandan yeniden üretim aracı olarak kullanılan bu "değersiz" emek ile erkek işçilerin sömürüsü kolaylaştırılarak kapitalizmin karına kar eklenmiş olur.

Bu ortaklığın en bariz tezahürlerinden biri de sağlıkta karşımıza çıkar. Kapitalizm, ataerki ve kilise ittifakı ile yürütülen cadı avlarında, sağaltım bilgisine ve yeteneğine sahip kadın şifacılar, büyücü denilmesi ile şeytanlaştırmış ve türlü işkencelerle katledilmiştir. Bu katliam; kadın bedeni ve bilgisi üzerindeki tahakkümü arttırarak ataerkinin, toplumun sağaltım bilgisinin yok edilip sisteme bağımlı hale getirilmesi ve bunun rant aracına dönüştürülmesi ile kapitalizmin ve kendi

dışında bir güç istemeyen kilisenin işine yaramıştır. Avrupa'da cadı avları adıyla bu korkunç cins ve kültür kıyımı gerçekleşmeden yüz yıl evvel bir bilim ve meslek olarak kendini tanımlayan tıp da kadın şifacılığının önüne set çekmiş ve kadınları üniversiteye almamıştır. Katolik doktrinleri çerçevesinde gelişimine izin verilen genç ortaçağ tıbbının kilise ile pek çelişen yanları yoktur. Kadın şifacıların hurafelerle, büyü ile topluma zarar verdiği iddia edilen dönemde üniversite eğitimi almış erkek hekim de hastasıyla baş başa kaldığında "mizaçlar" ve "huylar" teorisinden pek fazlasını bilmiyordur. Buna rağmen üniversite eğitimli hekimler, kentli müşterileri konusunda rakip olabilecek kadın şifacıların sağaltım yapmaması için 14.Yy itibariyle tüm Avrupa'da kampanyalar başlatmış, sürecin sonunda kilise, devlet ve tıp ortaklığıyla cadı mahkemeleri kurulmuştur.

Daha sonra Kartezyen paradigmanın tıbbi düşünce üzerindeki etkisi ile biyolojik-tıbbi model, modern bilimsel tıbbın kavramsal temelini oluşturur. Tıp bilimi Descartes'tan neredeyse 4 asır sonra bile hala bedeni bir makine, hastalığı bir makinenin bozulmasının sonucu ve doktorun görevini de makinenin onarılması şeklinde gören anlayışa dayanmıştır.

Pandemi ile "Savaş"

Geçmiş karneleri bunca kirli olan sistem ve kurumların mevcut pandemiye bakışları ve çözüm yolları da beslendikleri bu zeminden ve aralarındaki ortaklık mutabakatından bağımsız değildir. Bugün tüm iktidarların pandeminin bertaraf edilmesi için kullandığı "savaş" kavramı sistemin tüm değerlerimize karşı sıkça kullandığı militarist dili yeniden ortaya çıkarıyor. Kapitalist uygarlığın üzerinde şekillendiği insan merkezli ideoloji ve aynı yoldan devam eden pozitivist tıp, insanı diğer tüm türlerden ayrı konumlandırıp kendi dışındakileri sömürebileceği, üzerinde deney yapabileceği, insanlığın hizmetine sunulmuş müdahale edilebilir canlılar olarak görür. Virüsün salgına yol açıp bunca kişiyi etkilemesinin altında da bu insan merkezli yaklaşım yatmaktayken çözüm olarak yine aynı yöntemlerle -dezenfektanların ve antibiyotiklerin hunharca kullanımının çok daha dirençli mikroorganizmaların evrilmesine neden olduğu gerçeğini bile bile- virüslere, bakterilere, börtü böceğe, bitkiye ve insana zarar verebilecek yöntemlerle doğaya karşı savaşılıyor. Bilimi tekellerine alan büyük devletler, virüse karşı geliştirilecek aşı ve ilaç için milyar dolarlık yatırımlarla yarışıyor. 3-5 yılda bir, yeni bir tür virüsün patlak verdiği çağımızda virüsün mutasyon hızına yetişip "savaşta" kullanılacak medikaller geliştirilmeye çalışılırken, tüm toplumu bilgide kendine bağımlı kılan bu otörlerin dün başarılı deyip binlerce insanın tedavisi için kullandığı ilaçların bugün başarısız olduğunu okuyoruz. Aynı kapitalist sağlık sisteminin, kar etmediğini düşündüğü için bertaraf ettiği koruyucu sağlık-halk sağlığı hizmetlerinin yerine ikame ettiği devasa hastaneler, yoğun bakımlar, cihazlar, tetkikler toplumu hastalanmaktan korumuyor sadece hastalığı ağır geçiren bir kesime destek vermeye çalışıyor. Son model teknolojilerine rağmen bugüne kadar 350 bini aşkın insanın Covid-19'dan ölmüş olması mutlak muktedir erkek tıbbın başarısızlığının göstergesidir.

Dolayısıyla "normal"i ile barışık olmadığımız mevcut kapitalist ataerkil sistem ve onun şekillendirdiği kurumlardan medet ummamamız gerektiği gibi onlarla bütünlüklü şekilde mücadele edip yeni bir yaşamın inşasına girişmeden bireyin de toplumun da sağlığını koruyamayacağımız aşikardır.

Yeni Bir Yaşam İnşası: Kadın Sağlık Hareketi

Tüm bu tablonun anlattığı en yalın gerçek; ataerkil kapitalizm koşullarında erkek hekim merkezli kurumlaşan modern tıbbın, toplumun sağlığından çok egemenlerin çıkarlarını korumaya hizmet etmekte olduğudur. Kadınların sağlıktaki otonomilerinin ellerinden alınması tek başına kadınlar aleyhine sonuçlar doğurmamış, sağlığı bir bütün olarak algı ve hizmetler düzleminde çarpıtmıştır. Binlerce yıl deneyimlerden süzülerek biriken toplumun sağlık bilgisi gasp edilmiş, toplumun varlığını sürdürmesini mümkün kılan kendini sağaltma yeteneği yok sayılmıştır. Bu, toplumun öz savunmasını yıkmaya dönük önemli bir müdahaledir.

Bu müdahale ile toplum modern tıp eliyle sağlıkta devlet ve sermaye iktidarına bağımlı hale getirilir. Bu bağımlılık ilişkilerini bilgiye bağımlılık, hizmete bağımlılık ve bedenin bağımlılığı olarak sıralayabiliriz. Sağlıklı olma hali her şeyden önce tüm bu bağımlılık yaratan iktidar ilişkilerinden özgür olma hâlidir.

Tüm iktidar ilişkilerine kaynaklık eden cinsiyetçilik çözümlenmeden toplumsal özgürlük mücadelesinin başarıya ulaşma şansı yoktur.

Sağlıkta sermaye ve devlet başta olmak üzere tüm eril iktidar yapılarının tahakkümünü aşmak ve sağlığı yeniden toplumsal niteliğine kavuşturmak, güçlü bir Kadın Sağlık Hareketi ile mümkün olacaktır. Kadın Sağlık Hareketi kökleri doğal toplumdan günümüze uzanan ve aralıksız sürmüş olan güçlü bir mücadele geleneğinden beslenir. Bu kapsamda kadın şifa geleneği de diyebileceğimiz Kadın Sağlık Hareketi birikimi, ataerkil kapitalist tıptan farklı olarak, insanı tüm canlı ve cansız varlıklarla birlikte içinde yaşadığı ekosistemin bir parçası olarak görür. Sağlık, ekolojik bütünlüğün ve uyumun korunmasıyla mümkündür; insan bedeni ve ruhu birbirinden kopuk değil bütünlük içinde ele alınır. Bugünkü çarpıtılmış algıdan farklı olarak şifa, alınıp satılan bir meta olarak değil karşılıklı bir ilişkisellik olarak görülür ve hiyerarşi barındırmaz. Bakım ve sağaltım birbirinden ayrı görülmediğinden yine bugün sağlık hizmet üretiminde cinsiyetçi iş bölümü olarak karşımıza çıkan ikiliklere neden olmaz. Kadın Sağlık Hareketi geleneği ile modern tıp arasındaki belirgin farklardan biri de sağlık bilgisinin üretiminde ve aktarımında ortaya çıkar; kadınların uzun yılların deneyiminden elde ettiği bilgi, kadından kadına aktarılan bir bellek görevi de görmektedir, kadınların kendi bedenlerine dair bilgisini içeren bu birikim toplumun varlığını sürdürmesi açısından da çok değerlidir.

Mücadele Alanlarımız

Yeni yaşamın inşasında anahtar rol oynayan Kadın Sağlık Hareketi yaklaşımı; sadece uzak bir geleceğin inşası için değil, bugün pandemi koşullarında ortaya çıkan toplumsal sorunlara müdahale etmede de bize çeşitli olanaklar sunmaktadır. Pandemi başladığından beri her gün demeçler veren, yeni yasaklar açıklayan, korkutan, tehdit eden sahnedeki erkek akıl, en etkili "savaş taktiği" olarak 'ev'de kalmayı önermiştir. Ataerkil kapitalizmin kuruluşundan bu yana bir mekânı tariflemekten öte, cinsiyetli bir yapıyı tarifleyen ev, türlü şiddet yöntemleri kullanılarak, kamusal-özel biçiminde parçalanmış bir bütünlüğü anlatır. Erkeğe göre parçalanan bu bütünlükte kadın, özel alanda yani evde konumlandırılır. Özel alan/ev mekânın cinsiyetli bölünüşü kadar cinsiyetçi iş bölümü ile de hep kadın hareketinin gündeminde olmuştur. Kapitalist düzende "değersiz" kılınarak sürekli bir sermaye birikim aracı olarak sömürülen kadın emeğinin, hayatta kalmak için ne denli "değerli" olduğu pandemi sürecinde bir kez daha görüldü. Evdeki sömürünün bir benzeri de kapitalist eril tıbbın hastanelerinde, aslında bu süreçle baş etmede etkili başat eylemlerden olan hastaların bakımı, temizliği, beslenmesi ve hastane içindeki tüm organizasyonlar da kadınların emeği üzerinden gerçekleşmektedir.

Yazının kapsamı ve sınırları açısından emeğin özgürleşme mücadelesinin tüm boyutlarını ele almak mümkün olmasa da yaşamın sürdürülmesi söz konusu olduğunda önemi ortada olan kadın emeğinin, verili düzenle olan bağımlılıklarımızdan kurtulmada yol gösterici olduğu ortadadır. Sermaye için değil, birbirimiz için ve ihtiyacımız kadar ürettiğimiz bir ekonomik düzen toplumsal sağlığımız için ön koşuldur. Böyle bir ekonomik düzenin inşasına dönük girişilen her çaba ise cinsiyete dayalı iş bölümü ile mücadele etmekle başlamak durumundadır. Kadın Sağlık Hareketi kadın emeğinin özgürleşmesi mücadelesi ile sağlık alanının ilişkisini görünür kılmaya çalışırken, bu alanda yürüyen mücadeleyi de kapsar ve bizzat içinde yer alır.

Sağlıksızlık üreten ve bu bakımdan Kadın Sağlık Hareketi'nin mücadele alanına giren diğer bir olgu da kentlerdir. Koronavirüsün 'salgın'a dönüşmesinde en büyük pay, katlanarak artan nüfusa paralel olarak katlanarak büyüyen ve bu büyüme için de doğayı katleden betonarme kapitalist kentlerindir. Kentlerin oksijenden yoksun havası; atıkları ve kirli su birikintileri; küçük, rutubetli mahzen gibi daireleri; kötü yiyecekler ve giyecekleri; kalabalık yaşamı; yoğun ve uzun süreli çalışma koşulları; emek yoğun, düşük ücret endüstriyel ortamı salgınlar tarihinde önemli bir yer kaplamaktadır. 'Ev'inde tıkılı kalma, doğadan koparılma, tehdit unsuru haline gelen sokaklardan uzaklaşma gibi kadına düşman halleri normalleştiren mekân olarak kentlerden kadının payına düşen, yeniden üretimi sağlamak olmuştur. Yine salgın sürecinde daha yalın bir şekilde gördük ki sıkışık apartman ve sitelerden, balkonu bile olmayan kentsel dönüşüm binalarından, birbirini tanımayan apartman ve site sakinlerinden oluşan ve ortak alanların olmadığı günümüz kentleri, dayanışma ilişkilerinin kurulması için en büyük engellerden birini oluşturuyor. Bu nedenle demokratik kent inşası da mücadele alanlarımıza

dâhildir. Özyönetimci, komünalist, cinsiyet eşitlikçi ekolojik bir kent/mekan yaşamının geliştiği yerlerde daha sağlıklı bir hayatın süreceği açıktır.

Daha fazla kar uğruna doğayı tıpkı kadın bedeni gibi sonsuz hammadde kaynağı olarak görerek toprağın altını üstünü, suyu, havayı metalaştıran; endüstriyel tarım ve hayvancılıkla bir yandan aç gözlü bir tüketim toplumu yaratıp, diğer yandan bu toplumu kendine bağımlı kılan bu sistemden özgürleşmenin yolları önemlidir. Sağlıklı olmak ve sağlığımızı korumak istiyorsak gıdaya erişim başta olmak üzere temel yaşamsal ihtiyaçlarımız üzerindeki otonomimizi de yeniden kurmak durumundayız.

Bin yılların toplumsal deneyim ve birikimi olan beden-sağaltım bilgisinin gerek şiddetle gerekse de modernleşme adı altında tıbbın tekeline geçirilmesi; bireyleri, en temel varlıkları olan bedenleri konusunda bilgisiz ve çaresiz dolayısıyla da sisteme bağımlı kılmıştır. Sağlık bilgisinin hem üretiminin, hem de paylaşımının öznesi tüm toplum olması gerekirken; bu bilgi, fakülte amfileri, laboratuvarlar, seminer salonları ile sınırlandırılmış; bilinmez, tartışılmaz, ulaşılmaz bir hal alarak toplumsallıktan çıkmış, iktidar aracına dönüşmüştür. Neredeyse tüm teşhis metodları, referans değerleri, medikal tedavi dozları, cerrahi prosedürler şehirli beyaz erkek bedeni norm alınıp standardize edilirken bunun dışında kalan tüm farklılıklar anomali sayılmaktadır. Kadın Sağlık Hareketi olarak, beden-sağaltım bilgisinin toplumun ortak birikimi olduğu gerçeğinden hareketle, bu bilginin tekelleştirilmesi, alınıp satılması ve iktidar aracı haline getirilmesi mücadele ve müdahale alanlarımızın başında gelmektedir. Eril ve üstenci bilgi verme, öğretme halinden ziyade, toplumsal bir süreç olarak birlikte öğreneceğimiz, birbirimizle paylaşacağımız ve şifalanacağımız bir bilme haline ihtiyacımız var. Her bireyin kendi bedenini tanıması, kendine yetebilmesi, farklılıklarına rağmen yaşamını sürdürebileceği koşullara sahip olması, birey ve toplumun sağlıklı olması için şarttır.

Sonuç olarak;

Ataerkil kapitalist modernitenin dayandığı modern paradigma, Batılı üst sınıf beyaz erkeğin bir vasfı olarak tanımladığı aklı yeni düzenin kurucu dinamiği olarak belirleyip, ona aynı zamanda bu akılla erkek tanrılardan feyz alarak sonsuz bir "yapma gücü" de bahşeder. Yaşamın ancak bir döngü halinde ve bütünlük içinde var olabileceği hakikatini yok sayan bu anlayışın erkek akıl ile dişil doğa arasında kurduğu ikili karşıtlık, bir bölünmeden öte birinin diğeri üzerinde tahakküm kurmasını da meşrulaştıran bir yapısallığı mümkün kılar. Kökleri kadın eksenli doğal toplumdan kopuşla birlikte ortaya çıkan devletli uygarlığa kadar giden bu düşünce sistematiği hiçbir dönem kapitalist modernitede olduğu kadar meşruluk ve güç kazanmamıştır. Bununla birlikte kadın eksenli doğal toplumun dayandığı bütüncül perspektifle; yaşayan, soluyan bir ekosistemin parçası olduğumuzu kabul ederek, buna göre yaşayarak ve düşünce sistematiğimize işleyen ikiliklerden kurtularak, ataerkil düzene alternatif bir düzen kurma iddiamızı gerçekleştirebiliriz.

Kadın Sağlık Hareketi yaklaşımı ve ataerkil kapitalist zihniyetin arasında en yalın haliyle ifade edilen bu farklılıklar, sağlıkta iktidar ilişkilerinin nerede ve nasıl kurulduğunun da ipuçlarını barındırması açısından Kadın Sağlık Hareketi'nin temel hedeflerini ve alternatifin inşasına dair yol haritasını göstermesi bakımından önemlidir. Sağlığı bedensel, ruhsal, sosyal iyilik halinin yanı sıra bir özgürlük hali olarak tanımladığımızda, mevcut sistemin tüm çarpıklıkları sağlıksızlık yaratmakta ve buna karşı giriştiğimiz mücadelede ve yeni yaşam inşasında Kadın Sağlık Hareketi bizim için yol gösterici olmaktadır. Pandemiyi üreten sisteme karşı demokratik, ekolojik ve cinsiyet özgürlükçü paradigmaya dayanan Kadın Sağlık Hareketi, en temel mücadele hattı olacak ve bu mücadelenin devrimci öznesi de bizler olacağız.

Yararlanılan Kaynaklar:

- DTK Sağlık Kurultayı kitapları 2013-2015
- Kadın Sağlık Hareketinden Sesler /Ayizi Yayınları 2014
- Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası / Fritjof Capra /İnsan Yayınları 2000
- Toplumsal Cinsiyet ve Bilim Üzerine Düşünceler /Evelyn Fox Keller/Metis Yayınları 2016
- Dünya Sistemleri Analizi /Immanuel Wallerstein/ BGST 2011
- Kadın Şifacılar / Jeanne Achterberg/Everest Yayınları 2009
- Ataerki ve Birikim/ Maria Mies / Dipnot Yayınları 2012
- Caiban ve Cadı/ Silvia Federici /Otonom Yayınları 2011

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Devletli Uygarlık Krizi, Pandemi İle Oluşabilecek Tehditler

Laser Turabi

Hiyerarşik toplum ile birlikte doğal toplumda yaşanan sapmalar sonucu gelişen tahakküm ve egemenlik ilişkileri beraberindeki krizler ile günümüze kadar gelmiştir. Egemenlik ilişkilerinin devlet formuna geçişi ile birlikte bu durum daha da karmaşık bir hal almış, devletin ve kent üzerinde yoğunlaşmasıyla toplumsal hakimiyetinin kapsamı genişlemiştir. Kentle kurulan bu ilişki ve kentin temel mekan olarak ele alınışı yeni bir uygarlık formu oluşmuştur. Bu formu devletli uygarlık olarak tanımlamak mümkündür.

Devletli uygarlık yaşadığı her krizden çıkış için yeni bir devletli form alarak günümüze kadar gelmiştir. Köleci devletli uygarlık, feodal devletli uygarlık ve en son aldığı biçim olan kapitalizm devletli uygarlık yaşanan krizlerden çıkış için kullanılan formlardır. Bu dönemlere devletli uygarlığın çağları da denilebilir. Kapitalizm çağı tam bir toplumsal kriz halidir.

Devletli uygarlığın krizi, kapitalizm için de çokça yapılan yapısal kriz tanımı ile sınırlı değildir. Uygarlık toplumsallık üzerinden yükselir, toplum karşıtı olan devletli uygarlığın bu karakteri ile yapısal krizler yaşaması olağan olur. Ancak yapısal krizleri derinleştiren ve aynı zamanda sürekli olarak devletli uygarlığa karşı bir direniş ve var olma mücadelesini yürüten demokratik uygarlığı görmeden; yapılacak kriz değerlendirmeleri toplum için çıkış yolunun olamayacağı çıkarsamalarına yol açabilir. Doğal toplum değerleri ile var olmaya çalışan ve devletli uygarlığın yanı başında sürekli olarak onunla mücadele halinde olan, "başka bir yaşam ve dünya mümkündür" iddiasını canlı tutan, zamansal ve mekânsal olarak olanak buldukça, bu iddiasını yaşamsallaştırmaya çalışan demokratik uygarlık üzerinden bu krizleri okumaya çalışacağız. Çünkü toplum tüm baskı ve tahakküm ilişkilerine rağmen doğal toplum değerlerini koruyarak bugüne kadar gelmeyi başarmıştır. Kriz değerlendirmesi bu olanağı görmeden yapıldığı takdirde çözümsüzlük sonucunu doğurur. Bu da ancak şu anda kriz yaşayan kapitalizm ve genel olarak devletli uygarlığa yarar.

Yazımızda devletli uygarlığın var olma düzlemlerini, bunların krizlerini, demokratik uygarlık ile ilişkisini, pandemi ile ortaya çıkan olası tehditleri ve demokratik uygarlığın olanaklarını ele almaya çalışacağız.

Devletli Uygarlığın Mekanı: Kent

Devletli uygarlık günümüze kadar kent-devlet-sınıf üçgeninde varlığını sürdürmeye çalıştı. Bu üçgen bir yanıyla devletli uygarlığının demokratik uygarlık karşısında yayılımını sağlarken, aynı zamanda toplumsal alanda buna karşı bir duruşun yaygınlaşmasıyla gelişen direnişlerle krizin nedenine de dönüşmüştür.

Salt bir otorite aracı olarak devletin toplum nezdinde varlığını sürdürmesi mümkün olmayacağı için, kamusal üretim düzeni olarak devletin zorunluluğunun topluma kavratılması önemliydi. Bununla devletin vazgeçilmezliği zihinlere işlenirken; devlet artık toplum yaşamında mutlak ve tek gerçekmiş gibi algılatılmıştır. Bu algının demokratik uygarlık güçleri açısından da bir gerçeğe dönüştüğü açıktır. Ancak hakikatin bu olmadığı da doğal toplum gerçekliğine baktığımızda görülmektedir. Toplumsal yaşamın çok az bir bölümde toplum üzerine çöreklenmiş devletin mutlak kabul edilmesi veya yeni toplumsal yaşam için 'geçici de olsa devlet olmalıdır' bakışı, demokratik uygarlık güçleri

açısından devrimin temel araçları arasına devletin girmesine neden olduğu için tarihte yaşanan birçok devrimsel sürecin geriye savrulmasına neden olmuştur. Reel sosyalizm bunun güncel durumunu yansıtmaktadır. Devletin varlık gerekçesi olarak öne sürülen kamusal güvenlik ve üretim, devlet olmadan da mümkündür; toplumların tarihi bunu göstermektedir. Bundan dolayıdır ki devlet, kendini "toplumun ortak yararı" gibi yansıtmaya çalışsa da esasında otorite ve baskı aracı olarak kendisine karşı tarih boyunca yükselen itirazlar ve direnişler sebebiyle iktidarın mutlaklığı ve tekliği özelliğinden kaynaklı iç çelişkilerle birlikte sürekli bir krize dönüşmüştür. Devlet içi iktidar kavgaları, devletlerarası savaşların yanı sıra devlet ile toplum arasında süreklilik arz eden çelişki-çatışma krizleri devlet üzerinden uygarlığı da krize sürüklemiştir. Krizleri aşmak adına üç temel formla kılıf değiştiren devletli uygarlığın kapitalizm çağında geliştirdiği ulus-devlet formu, krizi aşmak yerine daha da derinleştirmiştir.

Devletin önceki formlarında varolan devlet vatandaşlığı ile toplumun bireyi olma arasındaki fark, ulus-devlet formuyla vatan sınırları içinde yaşayan tüm toplumla geliştirilen "vatandaşlık" ilişkisi ile ortadan kaldırılmış, toplumdaki her birey devletle ilişkilendirilmiştir. Bu durum toplumun tüm hücrelerine işlenerek var olan çeşitlilik yok edilerek, homojen bir toplum yaratılmaya çalışılmıştır. Yaşanan bu süreç ulus-devletin tüm baskılarına rağmen başarılamamıştır. Ulus-devlet, toplumu boğan otoriterleşmesine karşı gelişen direnişler ile baş etmek adına Avrupa kıtasında konfederal bir biçim almaya çalışsa da, halen kapitalizmin doğası gereği ulus-devlet formunu sürdürmektedir. Devletli uygarlığın temel karakteri olan iktidarın merkezileşmesi, kapitalizmde merkez–çevre çelişkisini daha da artırmıştır. Merkezi hegemonya açısından devletler arası yaşanan çelişkiler-çatışmalar artarak devam ederken; ulus-devlet ve toplum arasında yaşanan gerilimler devleti yoğun bir krize sürüklemektedir. Krizi aşmak için tüm devletler belirli reformlar yaparak yol almak istemişler ancak, yapılan her reform başka bir krizin habercisi olmuştur. Büyük Ortadoğu Projesi ile yaşanan krizi aşma çabasının kendisi, Arap baharı ile yeni bir devletli uygarlık krizine dönüşmüştür.

Pandemi sürecinde-o kadar parlatılan ve mutlak kadermiş gibi gösterilen-devletin toplumsal sağlık için bir yararı olmadığı gibi, egemenlerin bekası için yapılanların pandeminin oluşumuna ve yayılışına neden olduğu gerçeği ile yüz yüze geldik. Pandemiden korunmak için gerekli olan devlet değil, toplumun var olma halidir, toplumsallıktır. Bu gerçeğe karşı devlet ise otoritesini artırarak tam bir disiplin toplumu yaratma çabasına girmektedir.

Pandemiden korunmak için gerekli olan devlet değil, toplumun var olma halidir

---

Devletli uygarlığın mekanı kent olmuştur. Girişte de ifade ettiğimiz gibi devlet, kent üzerinde tahakkümü ile kendini uygarlık olarak inşa edebilmiştir. Kentler tarım-köy toplumunda bilginin, sanatın, düşünsel gelişimin mekanı olarak olumlu bir içerik taşırken; devlet formu ile gelişen "kent devlet toplumu" hakimiyet, mülkiyet ve baskıyı davet eden bir içeriğe kavuşmuştur. Kent bu yönüyle bir denetim toplumuna dönüşürken, doğal toplum insanını bu düzene alıştırmak için yoğun savaşlar yaşanmış, baskı, şiddet talan kent-devlet toplumunun temel karakteri olmuştur. Kent ile toplumu ikna için kurulan devletli kurumlar, yeni bir zihniyetin geliştirilmesi için yoğun çaba göstermiştir. Sümer kentleri bu durumun başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Buna karşılık demokratik uygarlık güçleri de bazı kentlerde geliştirdikleri komün/meclisler ile bu mekanları direniş ve yaşam mekanlarına dönüştürmeye çalışmıştır. Bu ikili hat günümüze kadar süregelmiştir. Ancak kapitalizm endüstriyi yalnızca kar maksimizasyonu aracı olarak ele aldığından, kentleşme başlı başına sermayenin gelişim mabedine dönüşmüştür. Babil kulelerinin güncel şekli olan AVM'ler ve gökdelenler ile kentler toplumsal yıkım mekanına dönüşmüş durumda. Kanserleşme olarak tanımlanan bu durum kentte yaşayan toplumu nefessiz bıraktığı gibi kentlerin yayılarak genişlemesi ve devasa nüfusu ile çevresinde var olan su kaynaklarını, tarım arazilerini, canlıları sömürmesi tüm ekosistem için yıkıcı bir biçim almaktadır. Bu haliyle kentleşme tam anlamıyla

çevresini sömüren ve toplumsal kırıma neden olan yeni tür sömürgeciliktir. Pandemi ile bu büyük kentler salgının ana mekanı olurken, korunmak için getirilen kurallar toplumsallaşma-sosyalleşme alanı diye anılan kentleri yalnızlaşmanın ve hapsedilmenin mekanına dönüşmüştür. Parlatılarak pazarlanan ve milyonların göç ettirildiği kentler ve sembolü olan başta AVM'ler olmak üzere tüm mimari yapılar, en çok tartışılan başlık olmuştur. Yine kent ilişkileri ve yönetim biçimleri tartışmaları, yapılan çalışmalar ve deneyimlerin de etkisi ile demokratik uygarlık formları olan komünler/meclisler seçenek olarak ele alınmış, tarım-köy toplumu pandemi günlerinde toplumun temel gündemlerinden biri olmuştur.

Ücretli işe itiraz, işçileşmeye itiraz yeni isyanların doğmasına neden olmuştur

Aynı zamanda devlet, sömürü ve talanı geliştirerek uygarlığını yaygınlaştırmaya ve geliştirmeye çalışmıştır. Sömürü mekanizmasının ve baskıcı yönetim anlayışının toplumu parçalamadan ve baskı altına almadan sürdürülmesi mümkün değildir. Toplumu farklı sınıflara ayırmak ve bunu tanrının bir buyruğu olarak ilan etmek devletli uygarlık için önemlidir. Bir taraftan devletin zor ve baskısı ile, diğer taraftan zihniyet alanında oluşturulan hegemonya rıza üreterek sınıflaşmanın zorunlu olduğu algısı yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Uygarlık ve onun dayandığı üçgen olan kentleşme, sınıflaşma ve devletleşme artık ürün ile varlıklarını sürdürüyorlar. Bir taraftan 'özgür' olan halkların birikimi savaş ile talan ediliyor diğer taraftan köleleştirilmiş toplumları yoğun sömürü ile sermayesini artırıyor. Kapitalizmle birlikte bu daha da derinleşmiştir. "Özgür emek" yanılgısı ile ücretli emek tüm topluma bir zorunluluk olarak dayatılırken, emeğini satamayanlar işe yaramaz varlıklar olarak görülüyor. Emeğinin karşılığını alamamak kadar iş bulamamak da kapitalizmin yeni zorbalık rejiminin karakteri olmuştur. Parlatılan kentleşme ile topraklarından koparılanlar, sömürü için varoşlarında denetim altına alınan, en acımasız koşullarda ölümüne çalışmaya razı edilen ve sermayeleştirmek için geliştirilen kentsel dönüşüm ile yoksulların birikimine de el konulmaktadır. Yine "vatan sınırları içine hapsedilen" toplum, ulus-devletin bekası için çalışmaya zorlanmaktadır. Görüldüğü üzere tüm bu sömürü mekanizmalarına devlet eliyle boyun eğdirilir. Herşeye rağmen tarih boyunca sömürüye isyan sürmüştür. Gelinen aşamada toplumun yüzde 90'lara varan oranda işçileşmesi büyük bir isyanı fitillemektedir. Bu anlamda sınıflaşma, özellikle de Çin'in Wuhan kentinin pandeminin yayılma üssü olması dolayısıyla sorgulanmaya başlamıştır. Ücretli işe itiraz, işçileşmeye itiraz yeni isyanların doğmasına neden olmuştur, daha da olacaktır. Kapitalist modernitenin üç sacayağı olan ulus-devlet, endüstriyalizm ve finans tekeli var olan krizi aşmak için yoğun bir çaba sürdürmektedir. Uygarlık krizi değerlendirmesini yapanların kapitalist moderniteyi bu bütünlükte ele almaması, uygarlıkta yaşanan çözülüş ile demokratik uygarlığı inşa edecek olan güçlerin başarısını engelliyor. Kapitalist modernite bu araçları ile bir taraftan devletin çözülüşünü durdurmayı hedeflerken; diğer taraftan var olan alternatif çıkışları, krizini aşmak için yanlış ve eksik yönelimlere zorlayarak etkisiz kılma, ehlileştirme ve sistem içi formlara dönüştürmeyi hedeflemektedir. Reel sosyalizm, sosyal demokrasi ve ulusal kurtuluş hareketlerinin yaşadığı son, tam da bununla alakalıdır.

Devlet zihniyeti ve dayandığı sac ayakları büyük bir krizi yaşıyor. Aynı zamanda bu krizin demokratik uygarlığın var olma ısrarının da bir sonucu olduğu açıktır. Önemli olan, demokratik uygarlık güçlerinin yaşanan krizi bir uygarlık krizi olarak ele alması ve çözümünde demokratik modernite yaşamın inşası ile mümkün olduğu bilinci ile hareket etmesidir. Tersi durum sistem içine hapsolmaktır. Demokratik modernite inşası uzun soluklu ve sebat ile sürdürülecek bir mücadele sürecidir.

Devletli Uygarlık Çözülüşü Yaşıyor

Birinci olarak eril tahakküm ilişkileri sürdürülemez bir sınıra gelmiştir. Beş bin yıllardır ataerkil sistem eliyle sürdürülen kadın sömürüsü, aile içine

hapsedilmesi ve büyük kırımların kadın özgürlük mücadelesinin kazandığı mevziler sonucunda eski haliyle sürdürülemez. Sistemin bu alandaki krizi derinleşerek sürmektedir. Uygarlık ya kadın kırımı derinleştirecek-kadın örgütlülüğü ve direnci bunu mümkün kılmamaktadır-ya da kadın mücadelesini sistem içine hapsetmeye çalışacaktır. Öncelikle yapılmak istenen kadın emeği görünürlüğünün demokratik, özgür, eşit bir yaşam için tartışmak yerine, ev içi emek üzerinden de yeni bir sermayeleştirme süreci yürütmeyi hedeflemektedir. Buna karşın salgın döneminde kadının sağaltım yeteneği ve yeni toplumu inşa gücü, varlığını daha da görünür kılmış, yürütülen tartışmalarda bahsedilen emeğin yaşamsal olduğu, ücretlendirilmesi yaşamın kendisine bir saldırı olduğu, bunun yerine yaşamsal olan bu emeğin yeni bir toplumsallaşmanın aracı olarak eşit-özgür ilişkilerin kurulması için ciddi bir olanak olduğu değerlendirmesi yapılmıştır.

Uygarlığın dayandığı devletleşme, kentleşme ve sınıflaşmanın yayılımı toplumsal yıkımın yanı sıra çok ciddi bir ekolojik yıkıma da sebep olmuştur

---

İkinci olarak devletli uygarlık krizi bilimsel-teknolojik alanda yaşanmaktadır. Halkın kolektif birikimi üzerinden gelişen bilimsel-teknolojik devrimler, kapitalizm ile birlikte toplum ve doğanın tahakküm aracına dönüştürülmüştür. Bu durumu aşmak için, "yeni bir sosyal bilim" tartışması, toplum ve doğa yararına yeni bilim ve teknoloji ile demokratik uygarlığın inşası hedeflemektedir. Azami kar için tüm bilim ve teknoloji endüstriyalizm ideolojisine mutlak itaat ettirilmiştir. Yine pandemi sürecinde daha iyi anlaşıldı ki bilimsel-teknolojik gelişmeler toplum yararına pek kullanılmamaktadır.

Üçüncü olarak devletli uygarlığın krizi ekoloji alanında yaşanmaktadır. İnsana yönelik geliştirilen talan ve tahakkümden doğa da kat be kat nasibini almıştır. Uygarlığın dayandığı devletleşme, kentleşme ve sınıflaşmanın yayılımı toplumsal yıkımın yanı sıra çok ciddi bir ekolojik yıkıma da sebep olmuştur. Bu yıkım üzerinden iktidarını geliştiren ve yayan uygarlığı aynı zamanda krizin nedeni olarak ele almak gerekir. Ekolojik toplumu gerileterek derinlik ve genişlik olarak gelişen devletli toplum gelinen aşamada bir sınıra dayanmış durumdadır artık. Sınırsız üreterek ve tükettirmeye zorlayarak var olmaya çalışan uygarlık, toplum sömürüsünün sınırlarına dayandığı gibi, doğayı talan ile sürdürmeye çalıştığı kalkınma ve ilerleme planlarının sınırsızlığına dayanabilecek bir kürenin olmadığını da göstermiş oldu. Bu durumun toplumca da fark edilmeye başlandığını söyleyebiliriz. Yaşanan ekolojik kriz insanlık açısından en büyük tehlike ve yıkıma dönüşmüş durumdadır. Pandemi ile birlikte bu durum daha da net olarak görüldü. İnsan türü varlığını sürdürme sorunu ile karşı karşıya olduğunu en yakıcı şekilde hissetti.

Uruk sitesinde başlayıp ABD'de zirveleşen uygarlık hegemonyası, tüm dünyaya yayılarak yerkürenin sınırlarına dayanmıştır. Gelinen bu aşamada uygarlık dünya çapında devasa boyutta toplumsal ve çevresel sorunlara neden olmaktadır. Çin'de başladığı düşünülen Covid-19 pandemisi ile bu sorunlar daha da görünür olmuştur. Artık uygarlığın çözülüşü başlamıştır. Bu süreçte demokratik uygarlık güçleri devreye girerek kendi uygarlığını inşa etmesi gerekir, bunun olanakları artmıştır. Bilinen genel bir söylemi tekrarlamak gerekirse, böyle kriz ve kaos dönemlerinde kim örgütlü ve programlı hareket ederse onun kazanma olasılığı vardır. Demokratik uygarlık güçleri öncelikle devletli uygarlık tarafından yok sayılan ve çarpıtılan demokratik uygarlığın tarihine ve birikimine sahip çıkarak yola koyulmalıdır. Tarihine sahip çıkarak kendi zihniyetini ve kurumsallıklarını yaratmalı, demokratik uygarlık paradigması olan demokratik, ekolojik ve cinsiyet özgürlükçülüğü esas alarak devrimi gerçekleştirmeli. Bu yol ile gerçek bir program, örgüt ve eylem gücüne ulaşılarak yeni yaşamı inşa edebilir.

Demokratik uygarlık tarihini yazarak bu süreç başlanacak, o aynı zamanda zihniyet alanında da bir devrimi zorunlu kılıyor. Demokratik uygarlık kendi zihniyet devrimini geliştirirken, diğer taraftan devletli uygarlığın zihinsel kodları olan milliyetçilik,

cinsiyetçilik, bilimcilik, dincilik ve devletçilik ile yoğun bir mücadeleyi yönetmek zorundadır. Çünkü bu kodlamalar her kriz döneminde devletli uygarlığı yeniden ve yeniden toplum nezdinde inşa etmektedir.

Uygarlık sürekli olarak bir kriz halini yaşamasına rağmen demokratik uygarlık güçlerinin yetersizliğinden krizlerini aşarak kendini yeniden kurabilmektedir. Uzun bir süredir krizin derinleşmesi ile birlikte demokratik uygarlığın inşa olanakları artmıştır. Yaşanan durum bir kaos durumu iken gelişen pandemi bu kaosu derinleştirmiştir. Bu dönem doğru değerlendirilmezse pandemi devletli uygarlığın derinleşen krizini aşma olanağına dönüşebilir. Bu dönüşme hali daha büyük tehditleri beraberinde getirecektir.

Bu tehditleri sıralarsak; sanal bir topluma dönüşen kapitalizm, pandemi etrafında geliştirilen komplo teorileri ile, toplumda yaratılan güvensizlik yayılarak devletler açısından daha kolay yönetilebilecek topluma dönüştürülebilir. Bu komplo teorileri zemin alarak yeni savaş rejiminin biyolojik temelli yürütülmesi olasılık dahilindedir. Buda yeni toplumsal ve ekolojik felaketlerin doğmasına neden olabilir.

Pandemi gerekçesiyle konulan yeni kurallar, yasaklar ve kapatmalarla demir kafesli "disiplinli" toplum yaratılmaya çalışılacaktır. Bu disiplin ile ulus-devleti aşan evrense çapta bir denetimin oluşması hedeflenebilir. Pandemiden korunmak için en basit tedbirler yeterli iken, yoğun bakım üniteleri üzerinde kışkırtılan sağlık algısı ile sağlığın medikalleştirilmesi, toplumsal sağlık açısından yeni tehditleri barındırmaktadır. Ayrıca virüs ile savaş adı altında kimyasalların yaygınlaşmasına ve yeni bir salgının gelişmesine neden olabilir. Ölüm korkusunun yaygınlaştırılması sonucu tıbbi bağımlılığa toplumsal muhtaç bırakılabilir. Devletli uygarlık, nüfus denetimi ve kadın bedeni üzerinden kurduğu tahakkümle var oluşunu sürdürüyor. Pandemiyi fırsat bilerek beden denetimi ve nüfus kontrol politikalarında kadın mücadelesine yönelebilir, yöneliyor. Buna karşın kadının daha etkin mücadeleyle kaybettiklerini ve yeni kazanımlarla durumunu pekiştirebilir. Uygarlık için din otoritesi önemli bir yer kaplıyor. Bu otoritenin sorgulanması aynı zamanda kendisinin sorgulaması olduğu için pandemi ile birlikte din otoritesini yeniden artırmaya çalışabilir.

Devletli uygarlık sömürü sınırlarına ulaşmıştır. Toplumun önemli bir çoğunluğu işçileştiği için işçileştireceği yeni kesimler pek kalmamıştır. Hal böyle olunca var olan sınıflaşmayı daha da derinleştirerek sömürüsünü sürdürebilir.

Yukarıda ifade ettiğimiz komplo teorilerinden zemin alarak uygarlığın merkezileşmesi için toplumlar arası çatışmanın derinleştirilmesi, pandemi düzleminde Batı-Doğu çatışmasının yeniden körüklenmesi sonucu yeni sömürge savaşları gelişebilir. Pandemi ile birlikte "doğa intikam alıyor" söylemi doğaya daha fazla müdahalenin gerekçesi yapılarak; doğayı sömürü mekanizması daha da derinleştirilebilir. Görüldüğü üzere devletli uygarlık, mevcut krizlerini aşmak için-eğer demokratik uygarlık güçleri doğru bir mücadele hattı geliştiremezlerse-yeni toplumsal ve ekolojik sorunlara neden olacak tehditlerle varlığını sürdürecektir.

Yararlanılan Kaynaklar:

- Abdullah Öcalan- Demokratik Uygarlık Manifestosu
- Abdullah Öcalan- Bir Halkı Savunmak
- Immanuel Wallerstein- Dünya Sistemleri Analizi-Bir Giriş
- Ata Soyer Sağlık ve Politika Okulu Kollektif Tartışmaları

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Tıbbi Endüstriyalizm: Bedenlerimize Karşı Bir Savaş

Ramazan Adak

Kapitalist modernitenin 19. Yüzyıl itibariyle toplumda yarattığı çözülmeler belirgin bir hal almaya başladı. Sanayileşmenin bu döneme denk gelmesi tesadüf müdür? Endüstri tarih boyunca hep var olmuştur; endüstriyi sanayi devrimi ile sınırlamak yanılgılı olduğu gibi endüstri devrimini kapitalizmle bir tutmak da diğer bir sorunlu bakıştır. Endüstri devriminin kendine has tarihsel, toplumsal süreçleri vardır. Üretimle ilgili her yeni araç, bilgi, yöntem sanayide bir gelişmedir. Kapitalizm, endüstriyel gelişmeyi sadece kar amaçlı ele alır ve endüstrinin mutlaklığı ile gelişen anti toplumcu bir sistemdir. Aynı zamanda endüstriyalizm devlet tekelciliğinin azami kâr aracıdır. Kapitalist modernitenin üçlü sac ayağından olan endüstriyalizmin toplumda yarattığı çözülmeleri göz önünde bulundurarak, günümüz pandemi şartlarını değerlendirmek yerinde olacaktır. Yine ulus-devlet ve endüstriyalizm ilişkiselliğini de ıskalamamak gerekir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki ulus-devlet ve endüstriyalizm arasındaki ilişki varlıksal bir ilişkiye dayanmaktadır. Ulus-devlet var olmak için endüstriyalizme ne kadar ihtiyaç duyuyorsa, endüstriyalizm de varlığını sürdürebilmek için bir o kadar ulus-devlete ihtiyaç duyar. Ulus-devlet ve endüstriyalizmi, topluma karşı iç içe geçmiş ortak bir ideolojik, askeri, ekonomik saldırı hattı olarak görmek gerekir. Burada önemli olan kapitalist modernitenin endüstriyalizme yüklediği misyondur. Kapitalist modernite endüstriyalizme salt üretim ilişkileri geliştirme ve teknolojik ilerlemelere öncülük etme misyonunu biçmemiştir. Buradan göreceğimiz bir endüstriyalizm kapitalist modernite ilişkisi çok dar ve yetersiz kalır. Çünkü kapitalist modernite endüstriyalizme, genelde ekonomik toplumu, özelde de tarım köy toplumunu iktidar ilişkisi kurulmadık tek bir yapı dahi bırakmadan çökertme misyonunu biçmiştir. Kapitalist modernitenin demokratik moderniteye karşı saldırılarının en yoğunlaştığı dönem 19. Yüzyılın sanayi dönemidir. Kapitalist devletli uygarlık tarım köy uygarlığına karşı çelik kömür uygarlığı ile kendini var etmeye çalışarak teknolojiyi, tekniği, endüstriyi toplumsal yararlılık ilkesi temeli yerine, azami kâr merkezli bir yaklaşım ile üretimi sürekli kılmaya çalışmıştır. Liberalizmin kalkınma ve ilerlemeci ideolojisiyle de üretimin mutlaklığını toplumda meşru kılmıştır. Bu üretim anlayışı bir tarafıyla tarım köy toplumunun yıkımını getirirken aynı zamanda doğanın talanı ve yıkımına neden olmuş, tarım köy toplumu yerine sanayi kent toplumu cilalanarak yükseltilmiştir. Kır köy yaşantısı içerisinde tarımla içli dışlı olan toplum, yığınlarla kentlere göç ettirilmiştir. Kanser gibi büyüyen kentler, aynı şekilde büyüyen orta sınıfları da yaratmıştır. İşsizlik, yoksulluk, ölümler, hastalıklar bu dönemin günümüze yoğun olarak taşıdığı emarelerdir. İnsanlık açısından unutulmaz bir bellek bırakan dünya savaşlarının da bu döneme denk gelmesi hiç tesadüf değildir; Hitler ile daha da görünür olan faşizmin endüstriyalizmle bütünleşip kendini bugüne, tüm ulus-devletlerce taşıyabilme özelliğine sahip bir dönemdir diyebiliriz.

Ulus-devlet ile oluşturulan vatan kavramı tam anlamıyla toplumu bir kafese hapsetmiştir. Çizilen bu sınırlarda geliştirilen milliyetçilik ile ulusal kalkınma ve ilerleme isteğinin körüklenmesi tam anlamıyla "ulusun" endüstriyalizmin cenderesine alınmasına neden olmuştur. Kamçılanan milliyetçilik duygusu ile ulus-devletin bekası için yer altı ve yerüstü zenginliklerinin talanına neden olmuştur. Üretimin hızlandırılması için oluşturulan kalkınma planları üretimin tek tipleşmesi, homojenleştirilen kültür ile şekillenen tüketimin tek tipleşmesi, gelişimin önünde engel olan toplumsal çeşitliliğin yok edilmesi ile her

şeyin "tip"lerle ifade edildiği bir standartlaşmaya neden olmuştur.

Doğa ile karşılıklı yararlılık ilkesine ve ihtiyaçlara dayalı tarım köy uygarlığı aynı zamanda ekonomi toplumuydu. Endüstriyalizmin ideolojik hegemonyası ile kendini aynı zamanda ekonomi olarak yansıtan kapitalizm gerçek anlamda bir ekonomi karşıtıdır. Ahlaki ve politik toplum değerleri ile yürümesi gereken ve toplumun var olma hali olarak görülen ekonominin çarpıtılması, ekonomi toplumunun da çözülüşü anlamına gelmektedir. Ekonomik toplumun çözülmesiyle de kapitalizmin azami kâr kanunu işlemeye başlar.

Biliyoruz ki doğa da canlıdır, en iyi biçimde örgütlenmiş sistematiği vardır ve insan da bunun bir parçasıdır

---

Ekonomik toplumun çözülmesiyle devreye giren kapitalizmin azami kâr kanunu, bilimsel teknolojik devrimin getirdiği gelişmeleri ne yazık ki daha çok kapitalistlerin hizmetine sunmuştur. Son 200 yılda üretim çok hızlanmıştır. Bu hızlanmada buhar, elektrik, telekominikasyon ve çip teknolojisi önemli basamaklar olarak sıralanabilir. Erken dönemde kömür, ardından petrol ile devam eden ve günümüzde nükleer ve yenilenebilir enerji ile endüstri, üretim için gerekli kaynağı gezegeni yok etme pahasına bulmuştur. Bu doğanın sınırsız bir hammadde kaynağı olarak kullanılması ile devam etmiştir. Dahası artık doğa kapitalist modernite için sadece sınırsız hammadde kaynağı değil, aynı zamanda sömürgeleştirilerek doğrudan sermaye birikimine katkı sağlar hale gelmiştir. Yenilenebilir olmaları açısından zararsız sayılan doğal kaynaklar dahi sınırsız üretime enerji sağlamak adına hunharca kullanılmakta, rüzgar ve güneş panellerinin çevreye etkisi yok sayılmaktadır. Makinaların kullanımı, otomasyon, bilgisayar tümleşik üretim ve günümüzde robotlar ve yapay zekanın devreye girmesi ile üretimin hızlanma ivmesi daha da artmıştır. Toplum için değil, kâr için üretim yapma anlayışı sınırsız üretim ile sonuçlanmıştır. Hızlı ve devasa miktarlarda olan üretim yaratılan tüketim toplumu ile kullanıma sokulmuştur. Üretimin hızı aynı zamanda ürün çeşitliliğini de getirmiştir. Gıda maddelerinde dahi ürün çeşitliliği çok artmış ve tüketilmesi için her an hazır hale getirilmiştir. Tüketmenin yolu erişimden geçtiği için, mezralarımıza kadar elektrik ve yol döşenmiş, kapitalist uygarlık için dünya artık her yanına ulaşılabilir, kontrol edilebilir küçük bir köy olmuştur. Hızlanan ulaşım ve dağıtım mekanizması ile günlük ihtiyaçlarımız dünyanın hemen her noktasından elde edilebilir hale gelmiştir. Neoliberal kapitalist dönemin carpe diem (anı yaşa) ideolojisinin hazzı topluma dayatması, hep daha fazla ve durmak bilmeyen bir tüketimi devreye sokmuştur.. Aşırı tüketim ile insanlar obezleşmiş, kentler her santimetresi kapitalist modernite tarafından işgal edilmiş devasa yaşam alanları haline gelmiş, tüketimin emrine sunulmuştur. Kapitalizmin emrindeki bilim ve ARGE'lerin üstün gayretleri ile kullanım süresi sınırlanan ürünlerin (gündelik yaşamda en yaygın kullandıklarımız) değiştirilme zorunluluğu, evlerimizi, işyerlerimizi, yaşam alanlarımızı, kentlerimizi, gezegenimizi atık deposu haline getirmiştir. Tüketmek için daha fazla çalışmak zorunda kalan insanlık, bir yandan derin emek sömürüsü, emek yağmasına uğrarken gezegenin yok oluşuna da aracılık etmiştir. Dahası ele geçirilen insanlığa günün 24 saati yetmez hale gelmiştir, zaman olsa daha fazla tüketecek o kadar seçenek vardır ki, gözümüz hep arkada kalmaktadır (Marks'ın Metanın ölüm parendesi diye adlandırdığı, üretilen her ürünün realize olması için mutlaka kullanıma sokulması zorunluluğu, kapitalist için olmazsa olmazdır. Bu nedenle her kapitalist, hızlanan ve artan üretimini bizlere tükettirmek zorundadır). Kapitalist modernitenin üçlü sac ayağından endüstriyalizm ile azami kâr kanunun birlikteliği bilimi de emrine alarak, yok oluşta anahtar rol üstlenmiştir. Bu döngünün altında yatan, kapitalizmin büyü ya da yok ol yapısal çelişkisidir.

Endüstriyalizmi bu kadar insan merkezli ele almak, meselenin bir başka sorunlu boyutudur. Sanayi devrimi ile beraber, salt ilerlemeci pozitivist bilim aklı doğaya karşı olan tahakkümünü de başka bir boyuta taşımıştır. Yoğun savaşlarla beraber artan hammadde ihtiyaçları ve bunun şekillendirilmesi yeni bir ekolojik

düzeni yaratmış olup, geçmişe ait olan toplumsal yaşantıyı dezenforme edip ahlaksızlığı, politikasızlığı, doğanın talanını, insan yığınlarının işçileşme süreçlerini arttırmıştır. Zeka ve estetik algısıyla kendini doğadaki canlılardan üstün gören insan toplumu, bu ekolojik dengenin bir parçası olmaktan kendini sıyırmaya çalışmıştır. Buradaki insan toplumundan kastımız bilimin pozitivist aklını önceleyip, yaptığı buluşlarla bunun öz olduğunu varsayan bir zümre ya da gruptur. Bu akıl dün de bugün de hala ekolojik bir canlı olmama halini önceleyip yarattığı tahribatlara karşı doğanın bir tepkiselliğinin olmayacağını düşünmektedir. Biliyoruz ki doğa da canlıdır, en iyi biçimde örgütlenmiş sistematiği vardır ve insan da bunun bir parçasıdır. Kendini bunun bir parçası olarak görmeyen insan yaşadığımız pandemi sürecini de doğru çözümleyememektedir. Doğa, sürekli kâr peşinde koşan bu insanla beraber yürümeyi terk eder. Çünkü onun genetiği ahlaki ve politiktir. Kapitalist modernite ise endüstriyalizmle bu ahlaki politik olma haline tasfiyeci yaklaşır. Kapitalist akıl dönem dönem ekolojik felaketlere kulak vermeye çalışır. Hiç kimsenin kaçamayacağı küresel ısınma gerçeği gibi. Ama burada da kendini üst akıl olarak dayatır. Sorunsallığı kendinde aramaz; kendi doğallığında gelişmiş bir sorunmuş gibi görüp, kendi bilim ve teknolojisi ile buna çözüm olacağını sanır. Bu çözüm mekaniği, var olan sorun yumağını öteleme halinden başka bir şey değildir. Çünkü geliştirilen toplumsallıktan, ekolojik olmaktan uzak hatta tasfiyecidir.

Birçok ülkede sadece normalleşme süreçlerinde değil pandeminin pik yaptığı dönemlerde de belli başlı sektörler için fabrikalarda çalışmak serbestti. Bu ulus-devlet aklının pandemiye ne kadar endüstriyel yaklaştığının bir yansımasıdır. İnsanların sağlığının yerinde olup olmaması, karantinada yaşayıp yaşamamalarına indirgenmiştir. Toplum üzerinde arttırılan denetim mekanizmaları ve yeniden üretim ilişkileri azami kâr kanununun gerçekliğidir.

Tıbbi Endüstriyalizm

Geldiğimiz noktada, Covid-19 pandemisi sorununun küresel olduğu su götürmez bir gerçektir. Sadece insanlık olarak değil, ekosistem olarak da birçok virüs ve bakteri ile beraber yaşadık, yaşıyoruz. Kuşkusuz bunun insanın toplumsallaşması, hayvanların evcilleştirilmesi ile ilişkisi vardır. İnsanların bunun bir parçası olduklarını görmeme hali, onunla beraber yaşamak yerine yok etmeyi öncelemek hali temel bir soruna dönüştü. Bugün hala bu pandemi sürecinde tüm ulus-devletler ve onların taşeronu olan DSÖ yoğun bir aşı bulma, patent alma, bundan elde edilecek kârı düşünerek günlerini geçirmektedirler. Bu süreç tıbbi endüstriyalizm diye adlandırabileceğimiz eğilimin devamıdır. Tıbbi teknolojinin tıbbın emrine daha hızlı sunulması, ne için kullanacağımızı bilmeden devreye girmesi ve yaygınlaşması… Tıbbi cihaz çeşidi 1900'lü yılların son yarısında yüz civarındayken, bugün ana kategoriler bazında dünya pazarında yaklaşık 10 bini bulmaktadır. Bunların değişik versiyonları ve farklı modelleri dikkate alındığında, sayılar 90 bin ile 1,5 milyon arasında değişmektedir (Kiper M, 2018). Hastane dışı, evde tıbbi cihaz kullanımı (tansiyon aleti, kan şekeri ölçen cihaz, pulsimetre, spirometre vb.) yaygınlaşmıştır. Yedi ülkeyi kapsayan bir çalışmada sağlığı için evinde tıbbi cihaz bulunan vatandaşların oranının %20-35 arasında değiştiği gösterilmiştir (Betts, ve Korenda, 2019). Tıbbi teknoloji ve donanım sağlık hizmet üretiminde tarihsel olarak ciddi farklılaşma göstermiştir. Sağlık emek gücünün her üyesinin beceri-hüner, bilgi ve deneyimi erken kapitalizm döneminde çok önemliyken, üretim aracı olarak alet kullanımının baskın olduğu geç kapitalizm döneminde makine (tıbbi teknoloji ve donanım), sağlık hizmet üretimine hakim hale gelmiştir.

Tedavide, tanıda ve girişimlerde kullanılan tıbbi teknoloji çeşitliliği, kapitalist tıbbın hazırladığı algoritmalarla daha fazla, hızlı ve yaygın kullanılır hale geliyor. Tıbbileştirilen yaşam ve diğer tüm belirleyicilerden bağımsızmışçasına bireyin sorumluluğuna indirgenen sağlık ile tıbbi endüstriyalizm hegemonyasını sağlamış durumda. Sayıca artan hastalıklar, esnekleşen tanı spektrumu, normal yaşam döngülerinin hastalık sayılması, artan nüfus ve kronik hastalıklar ile kapitalist modernitenin hasta kıldığı toplum, sağlıkta bağımlı hale gelmiştir. Bağımlılık hem hasta hem de sağlıklı olma durumunda geçerlidir. Popüler sağlıklı yaşam söylemi ile Foucault'un yaşatarak kontrol altında tutma diye adlandırdığı denetim toplumu devreye girmiştir. Sağlıklı olduğumuzu kanıtlamak için daha

fazla ve daha sık sağlık kurumuna gitme, daha fazla ve daha çeşitli tıbbi tanı, girişim ve tedavilerden yararlanma, sağlıklılığımızı sürdürmek için bile ilaç kullanma, fitness merkezlerine gitme, sağlığımızı sürekli izleme ve tıp kurumları ile ilişki içinde olma, hastane duvarlarını aşıp evlerimize giren tıbbi cihaz kullanımı vb. tıbbi endüstriyalizmin yansımaları olarak okunabilir.

Tıbbi endüstriyalizmin ulaştığı noktayı The Bleeding Edge filmiyle örnekleyebiliriz. Film, kapitalizme içkin özelliklerin, sağlık üzerinden nasıl bir istismara yol açtığını anlatıyor. Şöyle ki, ABD'de sağlık ile ilgili bir ürün (ilaç veya medikal cihaz) piyasaya sürülmeden önce bazı zorunlu onaylardan geçiyor. Ürün ilk olarak ön onay işlemleri için Pre-Market Approval (AMP)'a geliyor. İncelenen ürün, insanlar üzerinde yeterince denenip, veriler toplandıktan sonra sonuçlar güvenli ve etkiliyse onay için Gıda ve İlaç Dairesi (FDA)'nin onayına sunuluyor. Bu onay işlemlerine, sürekli yenilik yapma telaşında olan şirketler itiraz ediyor. İleri sürülen gerekçeler: zaman ve maliyet kaybı. Asıl gerekçeyi tahmin edebilirsiniz: hızla büyüyen, devasa ve karmaşık olan tıbbi cihaz endüstrisi pastasından daha fazla pay alma… Ne yazık ki itirazlar karşılık bulmuş durumda. Şirketlerin yeni ürün dedikleri tıbbi cihazlar, hâlihazırda piyasada olan başka bir cihazla büyük oranda eşdeğer olduğunun kanıtlanması halinde, ön onaydan geçmiş kabul ediliyor. Bu kural aslında 510 (K) olarak adlandırılan istisnai durumlar için kullanılıyordu. FDA'nın iki dönem başkanlığını da yapan Dr. David KESSLER'in konu ile ilgili demeçleri itiraf niteliğinde: "Eşdeğer ürünler konusunda istisna olarak düşünülen yasal boşluklar, zamanla kurala dönüştü ve birçok ürün bu yasal boşluk üzerinden piyasaya sürüldü, böylece tıbbi cihazlarla ilgili gelişmeyen bir sistem geliştirdik." Günümüzde, halen ABD piyasasındaki bulunan cihazların %98'inin ön onay işlemlerinde 510 (K) sürecinden yararlanılmış. The Bleeding Edge filmi, tıbbi cihazların bu yasal boşluktan yararlanmasının olumsuz etkilerine odaklanıyor. Şirketlerin ön onay için 510 (K) ile yasaların etrafından nasıl dolaştığı, yeterince test edilmeden ve kullanacaklara yeterli eğitim verilmeden tıbbi cihazların piyasaya nasıl sürüldüğü filmde tüm boyutları ile anlatılıyor. Tıbbi endüstriyalizm diye adlandırabileceğimiz bu sürecin, tıbbi teknolojinin üretim amacının kullanım değeri (birey, toplum ve doğa yararına) olmamasının, değişim değeri (artı değer üretme, karı maksimize etme) amaçlı olmasının bedenlerimize karşı bir savaşa döneceğini gözler önüne seriyor.

Pandeminin Fırsata Çevrilmesi ve Endüstriyalizm

Kabaca toparlayacak olursak, ulus-devletler, içinde bulunduğumuz uygarlık krizini fırsata çevirmek için çabalıyorlar. Pandemiye yaklaşımlarını üç boyutta ele alabiliriz: Yeni bir toplumsal düzen dizayn etme, endüstri toplumunun ve tıbbın endüstriyalizminin devamı, işsizliğe-açlığa karşı sınırsız para basma.

Sermayenin krizleri fırsata çevirme kurnazlığı ile ulus-devletlerin genetiği tüm dünyada aynı yol ve yöntemleri izledi diyebiliriz. Hemen karantina ilan ederek toplumu kapatma, toplumda emeğin kâr kazançlı üretim ilişkilerinde rolü azalanları ötekileştirerek ölüme terk etme, fabrikaların kontrol altında üretime devam etmesi, halktan boşalan sokaklara güvenlik güçlerini yerleştirme… Ulus-devletler içinde bulunduğumuz krizi kendisine ait değilmiş gibi görüp, topluma daha fazla otoritesini hissettirerek ve eskisinden daha fazla polis devleti olacağını hissettirerek yeni bir toplumsal düzeni inşa etmeye çalışıyor.

İçinde bulunduğumuz kriz halinin bize, topluma ait olmadığını bildiğimiz gibi endüstriyalizmin de bize ait olmadığını bilmek gerekir

---

İçinde bulunduğumuz kriz halinin bize, topluma ait olmadığını bildiğimiz gibi endüstriyalizmin de bize ait olmadığını bilmek gerekir. Elbetteki toplumda yaşanan ahlaki çürümüşlüğü, yozlaşmayı, narsizmi, fırsatçılığı da iyi çözümlemek gerekir. Lakin kapitalist modernitenin bize endüstri toplumu ile dayattığı kriz daha önceliklidir. Bitkilere, hayvanlara, insanlara bu kadar piyasacı akılla yaklaşan zihniyet, çözümü de

hala piyasa mantığında aramaktadır. Modern tıp aklı, bir an önce aşı bulup satma, daha fazla hastane inşa etme, daha çok tıbbi malzeme üretip satma derdiyle, hem pandemiyi hem kendi aklıyla bulduğu çözümleri biyolojik bir silah hattı olarak görmeye devam etmekte; sermayenin ve ulus-devletin ihtiyaçlarına fabrika bacası olma misyonunu üstlenmekte. Gelişmiş teknolojileri kullanan tıp bilimi, bu duruma çare olamayacağını, üreteceği çözümlerle sadece bu sorunu öteleyeceğini bilmelidir.

Bilim ve teknoloji ile kendini bu kadar kutsayan ulus-devletler, bugün açlık, yoksulluk, evsizlik gibi temel sorunlara bile çözüm bulamadığını kabul etmelidir. Bazı devletler çözüm adına merkez bankaları aracılığıyla sınırsız para basmakta, bastığı paraları da dağıtmaya çalışmakta. Hem daha önceki krizlerde edindiğimiz tecrübeler hem de sosyalist dediğimiz Sovyetler ve Kamboçya deneyimlerinden de aldığımız dersler ortadadır; para basmaları, halkları açlıktan, sefaletten, kırımdan kurtaramadı. Kendini bu dönemin aklından ileride gören devlet aklı bilmelidir ki bu sorunlara yaklaşımı sorunludur. Para basmak ya da basmamak veya parasız bir toplum inşa etmeye çalışmak bile basit bir yöntemden ötesi değildir. İçinde bulunduğumuz bu kriz haline, karşımıza modern para teorisi gibi bir üst akılla gelmeye çalışmaları beyhudedir. Biliyoruz ki yarattıkları enflasyon canavarları her geçen gün bizi yutmakta.

Kapitalist moderniteye ve onun kalıcılaştırmaya çalıştığı düzene karşı sesimiz yükselmekte. Polis şiddetini en çok hissettiğimiz bu dönemde ırkçı, faşist liderlerin söylemlerin artık bizi durduramayacağı bilinsin istiyoruz. Biz demokratik modernitenin salt savunucuları değiliz aynı zamanda kurucuları ve öncüleriyiz. Modern tıbbın toplumda yarattığı çarpıtılmış sağlık algısına karşın geleneği bugünle buluşturmak niyetindeyiz. Sürekli bizi tahakküm altına alan eril doktor aklına, kadın sağlık hareketiyle karşı çıkıyoruz. Maske, dezenfektan, karantina üçleminde değerlendirilen bu pandeminin bundan fazlası olduğunu biliyoruz. İşsizliğe, yoksulluğa, ekolojinin talanına, kadın cinayetlerine karşı çözüm olabilecek bir ütopyamızın olduğu bilinmelidir ve hissedilmelidir. Ulus-devlet aklının bizimle bu kadar çatışmasının sebebi, tam da budur.

Son olarak; Ortadoğu toplumsallığının ekolojik ve ekonomik topluma en uygun zemin olduğunu bilerek ulus-devlet anlayışının olmadığı, tüm iktidar ilişkilerinden arınmış, toplumu hasta ilan edip kapatmak yerine hasta etmemeyi önceleyen bir yerde olduğumuzu belirtmek isterim.

Yararlanılan Kaynaklar:

- Ortadoğu'daUygarlık Krizi ve Demokratik Uygarlık Çözümü
- Fidelitas Lex - Parasız Toplum Üçlemesi
- Ata SOYER Sağlık ve Politika Okulu Kolektif Üretimleri
- 510 (K) Tıbbi Endüstriyalizmi Açık Ediyor/ Hasan DENİZ-Mehmet ZENCİR
- Kiper M (2018) Dünyada Ve Türkiye'de Tibbi Cihaz Sektörü Ve Strateji Önerisi, Türkiye Teknoloji Gelistirme Vakfı-TTGV, TTGV/ TTGV – T/2013/002, 2.baskı, 2018
- Betts D, Korenda L. (2019) A consumer-centered future of health: Deloitte's 2019 global health care consumer survey finds evidence that the future is now.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Kapitalist Tıp Sağlık Sorunlarını Çözer Mi?

Ruşen Sekvan*

Aylardır insanlığı ve yaşamı derinden etkileyen yeni tip koronavirüs salgınının sonuçları çok daha uzun süre görülmeye devam edecektir. İnsanlık için yeni bir kriz olan bu salgını, aynı zamanda mevcut düzen için bir kırılma noktası olarak da görebilmek önemlidir. Dünyanın her yerinde salgınla birçok boyutuyla mücadele edilirken, salgının sebeplerini sorgulatmayan sistem, çözümde yetersiz kalmış; bu durum daha büyük krizlerin oluşmasına da zemin hazırlamıştır. Çokça çözümlemesi yapılan, bir yerde hastalığın küreselleşmesinin de sebebi olarak görülen kapitalist düzenin, salgına çözümler bulması da elbette ki imkansızdır.

Salgının önlenmesi amacıyla başlangıçta ulus-devletler, bir dizi önlemle etkilerin yıkıcılığını azaltma yoluna gitmiştir. Devletler cezalandırma yöntemleriyle toplumu kendi kurallarına uymaya zorlamış; insanları izleme, yaşamlarını devletin çıkarına göre dizayn etme, bir nevi büyük kapatılma yöntemleriyle salgının önünü almaya çalışmışlardır. Koruyucu hizmetlerin zayıf olduğu sağlık sistemleri, sadece koruma ve önlemler ile önü alınabilecek salgın karşısında çökme noktasına gelmiştir. Sağlık sektörünün bir pazar alanı olan ilaç firmaları da aşı ve ilaç bulma yarışına girmiş, bu süreçte ihtiyaç duyulan tıbbi malzeme ve ekipmanlar yeni kapitalist pazar alanları oluşturmuştur. Birçok ülkede sadece pandemi sürecinde hizmet verecek devasa hastanelerin inşasına girişilmiştir. Ancak hiçbir adım salgının önüne geçmede başarı getirmemiştir.

Bu denli krize girmiş, çözümsüz kalmış sağlık sistemlerine ve bu sistemin gerçekleştiremediği sağlıklı olma haline karşı 'Peki doğru sağlık sitemi nasıl olmalıdır? Pandeminin üstesinden nasıl bir sağlık anlayışıyla gelinebilirdi?' soruları sorulacak en önemli suallerdir. Bu sorular bizi 'Kapitalist tıp sağlık sorunlarını çözer mi?' sorusuna götürür. Konu ile ilgili temel çerçeveyi oluştururken öncelikle sağlık kavramı üzerinden yola çıkmak iyi bir başlangıç olacaktır. 'Sağlık sorunu'; peki kime, neye göre sağlık? Bu kavramın zihinlerimizdeki anlamı, oluşturduğu algı nedir? Sağlık kavramının toplumda karşılığının salt tıbba sıkıştırılmış bir kavram haline geldiği görülmektedir. En azından kapı kapı dolaşıp sorulsa en geniş çerçeveyle ulaşabileceğimiz tanım DSÖ'nün klasik 'sosyal, fiziksel, ruhsal ve bedenen tam bir iyilik hali' tanımlaması olacaktır. Bedenen ve ruhen iyilik hali tıbbın fazlasıyla ilgilendiği bir alandır ve neredeyse tüm algı bu yöne çekilmektedir. Pozitivist anlayışın hakim olduğu bilimsel çalışmaların, salt insan bedeni üzerine ne kadar yoğunlaştığı bilinmektedir. Bu yoğunlaşma, birçok uzmanlık alanının ve iş kolunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gelişen teknoloji, bilimsel veriler ve imkanlar ışığında tıbbın çok geliştiği söylenir. Fakat bu bile en azından yukarıdaki sağlık tanımına göre sağlıklı olma haline yetmez. Sağlığın toplumsal bir iyilik hali olması artık aşikar olup, bir çok kesim tarafından bilinen ve tartışılan bir durumdur. Peki sosyal bir iyilik halinden kasıt nedir? İnsan toplumsal bir varlıktır yani sosyaldir, bu sosyal iyilik neyi ifade eder? Kültür, sanat, ekonomi vb. alanlarında inşa edilmiş her şey toplumsallığın ürünüdür. İlk toplumsallıktan günümüze kadar tüm bunların nasıl oluştuğu ve bunlara nasıl müdahale edildiği, özgür iradenin nasıl ve ne zaman yok sayıldığı ve gasp edildiği çözümlenirse, günümüz sosyal iyilik hali, dolayısıyla oluşan sağlık algısı da görülebilir. Bu salt tarihsel-kronolojik geriye dönük bir inceleme değildir, tarihsel-sosyolojik bir bakıştır. Varolan

iktidar, hiyerarşi ve emek gaspı aslında toplumsallığa yapılan müdahalenin göstergesidir. Özgür iradenin gaspı, bağımlı kılma, emeğin metalaşması sosyal iyilik halini bozan temel etmenlerdendir. Kapitalizm günümüzde insanı neredeyse kendine ait hiçbir şeyi olmayan bir varlığa dönüştürmüştür. Yaşama dair ne varsa, müdahale etme hakkı görmediği tek bir yer yoktur. Hatta insanı, bedenine ve fikirlerine bile yabancılaştırmıştır. Tarihinden, kültüründen ve toplumsallığından uzaklaşan insan doğaya, evrene, yani parçası olduğu bütüne yabancılaşmıştır. Böylesi bir durumda, sosyal iyilik halinden söz etmek pek de olası değildir.

Özgür iradenin gaspı, bağımlı kılma, emeğin metalaşması sosyal iyilik halini bozan temel etmenlerdendir

Sağlıklı olma hali ekolojiden, toplumsallıktan ve özgür iradeden bağımsız ele alınamaz. Bugün hastanelerde sağlık hizmetlerine daraltılmış bir algı ile karşı karşıyayız. Bu durum hastaneye, sağlık profesyonellerine, sağlık endüstrisine, bilgiye, paraya bağımlı kılınan bir toplum demektir. Toplumun yaşadığı mekana, evrene ve varlığına yabancılaşmasının ortadan kalkması, yani özgürleşmesi sağlıklı olma halinin en temel gereksinimidir. Modern tıbbın erişmiş olduğu bilgi, birikim ve kullanabileceği imkanlar birçok hastalığı tedavi etmeye imkan sunuyor. Fakat sağlıklı olma hali, hastalıklı olmama halinden çok daha fazlasıdır. En önemli noktalardan biri de erişilen bu bilgi ve birikimin ne kadarının toplum için ve nasıl kullanıldığıdır. Pozitivizmin yaratmış olduğu tahribat toplumun bilgisizliğe hapsidir, hem de bunu iddia edildiği gibi 'bilgiye erişmenin kolay olduğu global dünyada' yapar. Milyonlarca yıllık toplumsal birikimin sahipleri, bu birikimi sermaye yoluyla tekelinde tutanlara bağımlı hale gelmişlerdir. Bu durum teknoloji ve bilim ne kadar gelişirse gelişsin, bu birikimin, toplum tarafından ulaşılamayacak ve kullanılamayacak bir haldeyse sağlıklı bir toplum çabasında kullanılamayacağını gösterir.

Kapitalizm bir sömürü sistemidir. Bu sistemde her şey alınır ve satılır, fiyatı olan her şey aynı zamanda üretilebilir bir üründür. Kapitalist toplumlarda egemen güç olan, sermayeye ve piyasaya dayalı üretim biçimi bir kısır döngü ile karşımıza çıkar. Kapitalist kısır döngünün temelini de kapitalizmin üç önemli çelişkisi oluşturur. Bu çelişkiler emeğin yabancılaşması (emekçinin üretim sürecine yabancılaşması), aşırı üretim (karı artırmak için sürekli ve daha çok üretmek zorunluluğu) ve tekelleşmedir (krizler, batıklar ve kalan firmaların daha da güçlenmesi). Geçmişten günümüze kapitalizmin ekonomik büyüme süreci, tahakküm ve sömürüden başka bir şey değildi. Bugün sermaye birikim sürecinin alabildiğine genişleyerek sürdürülebilir olmayan noktaya gelmesinden sonra da ekolojik krizin giderek artması kapitalizmin ölümcül yüzünü tamamen açığa çıkarmıştır. Kapitalist modernitenin büyüttüğü bu ekolojik yıkımın coğrafyamıza yansıması ise iktidarların yıllardır sürdürdüğü sömürgecilik politikaları doğrultusunda geliştirdiği inkar, imha, asimilasyon, savaş, soykırım, göç vb. ile başta Kürt halkı olmak üzere, coğrafyamızda yaşayan tüm halkların ciddi sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlaması olmuştur.

Kapitalizmde üretimin paylaşımı eşitsizlikler içerir. Bu durum kapitalizmin çelişkilerini derinleştirir, gelir dağılımı bozulur, eşitsizlikler artar, yoksulluk yaygınlaşır, işsizlik artar ve toplumun sağlığı bozulur. Kapitalist sistem içerisinde sömürüye tabi tutulamayan herhangi bir canlı veya cansız varlık yoktur. Dünyada yaşamın temel elementleri yani su, hava, toprak ve enerji metalaştırılmıştır. Kır toplumunda kullanım değerinin baskın olduğu ilişkiler, kapitalist toplumda değişim değerine evrilmiş; doğa, sonsuz hammadde kaynağına ve arındırma kapasitesini aşan üretim ve ürün atıklarının çöplüğüne dönüştürülmüştür. Aralıksız süren kapitalist büyüme hali suları, havayı ve toprakları kirletmiş, ormanları yok etmiştir. Pandemi sürecinde yaşamın yavaşlaması, üretimin durmasının hava kirliliği değerlerinin düzelmesinden, ozon tabakası deliğinin kapanmasına kadar, dünyamız açısından bir dizi göstergedeki iyileşme bunun kanıtıdır.

Kapitalizm; özel mülkiyete sınırsız izin verildiği, kamu sorumluluklarının ortadan kaldırılarak sorumlulukların bireylere yüklendiği, insanın toplumdan kopartılarak yabancılaşmasının tavan yaptırıldığı; onu bencilliğe, pragmatizme, bir hiçliğe iten sistemin adıdır. Günümüzde sağlık da kapitalizm-modernizm ile birlikte sosyal bir normdan, biyolojik bir norma evrilmiş; sağlıksızlık, toplumsal gerçekliklere değil bireysel davranış bozukluklara dayalı bir hal almıştır. Sistemin sorumluluğu ve yarattığı sağlıksızlığın nedeni tek tek bireylere yüklenmiştir.

Toplum Sağlığına Odaklanma!

Kapitalizmde temel ilke kar maksimizasyonu olduğu için; bu ilke doğrultusunda tüm olaylara pragmatist bir çerçevede yaklaşır, neredeyse her şey meta olarak değerlendirilir. Bu yaklaşımın bir sonucu olarak toplum içerisinde tıbbi bakıma daraltılmış, metalaştırılmış bir sağlık hizmeti şeklinde, çarpıtılmış sağlık algısı oluşturulmuştur. Sağlık hizmetleri bir tüketim nesnesi olarak halkın bilincine yerleştirilmiştir. İnsan yaşamı içerisinde normal olan çoğu süreç sağlık sistemi tarafından metalaştırılmıştır. Teknolojiye bağımlı olarak gelişen kapitalist tıp, özellikle tetkik ve tedavi üzerinden tıbbi teknolojiye olan ilgiyi artırmıştır. Bütün bu süreçler de metalaşmış ve sağlık harcamalarında artışa neden olmuştur. Özellikle tedavi edici sağlık hizmetlerinin kullanımına olan talep artmıştır. İleri derecede uzmanlaşmış tıbbi bilginin, geniş halk yığınları açısından bilinçli bir tercihle kullanıldığını söylemek olanaksızdır.

Tüm bunlar yapılırken toplum, bir 'risk toplumu'na dönüştürülmüştür. Sistemin ideolojik aygıtları sürekli olarak insanlara korku yayar. Çünkü birey bunları yapmazsa daha 'sağlıklı', daha 'güzel' olamayacak ya da daha fazla yaşayamayacaktır.Öte yandan, ekip anlayışı içerisinde sürdürülen koruyucu sağlık hizmetleri yerine, tedavi edici sağlık hizmetleri ön plana çıkarılmıştır. Kapitalizm, başta ilaç ve tıbbi teknoloji olmak üzere, kar alanı olarak gördüğü tedavi edici hizmetlere yoğunlaşmaktadır. Oysa ki toplumun sağlığını korumaya odaklanmak daha rasyonel ve daha ucuzdur.

Kapitalizmin mantık dışı doğası, sağlık alanında çarpıcı bir biçimde açığa çıkmaktadır. Hastaneler işletme, hastalar müşteri, sağlık bir meta haline geldiğinde; korumaktan çok tedavi etmeye ve bundan kâr sağlamaya kaydığında ortaya çıkan çarpık tablo, mücadele hattı oluşturmaya yeter bir sebeptir.

Bütün kapitalist ülkelerin sağlık harcamalarında yıldan yıla bir artış yaşanmaktadır. Beraberinde yüksek teknoloji kullanımında da artış görülmektedir. Bu durumu sağlık sektörünün, sermayenin yeni yatırım alanları için yeniden düzenlenmesi faaliyeti olarak görmek mümkündür. Buna karşın, sağlık da dahil bütün alanlarda, toplumsal eşitsizlikler, emek gücünü satmak zorunda olanlar aleyhine derinleşmektedir. Hem işsiz kalan sağlık emekçisi sayısı hem de güvencesiz ve kısmi çalışan sağlık emekçilerinin sayısı artmaktadır. Ücret düşüklüğünde artışlar yaygınlaşmaktadır.

Sağlık hizmetleri bir tüketim nesnesi olarak halkın bilincine yerleştirilmiştir

---

Kapitalist sistemde eşitsizlikleri yaratan, sağlıksızlığa yol açan üretim ilişkilerin ve hegemonik gücün temeli, sömürge anlayışıdır. Kapitalizmin kabesi olan ABD'de, sağlık hizmetleri özel sigortalar tarafından finanse edilmektedir. Bu biçimiyle, ulusal yıllık ürünün yüzde 12'si sağlık hizmetlerine harcanmakla birlikte, 40 milyona yakın insanın herhangi bir sigortası veya güvencesi yoktur. İşçi sınıfının ve siyahiler başta olmak üzere diğer azınlıkların sağlık hizmetlerine erişimlerinin olmadığı söylenebilir. Sosyalist yaşam ölçülerine yakın toplumların bu alandaki başarıları ise herkes tarafından kabul edilen bir gerçekliktir. Bebek ölüm oranlarından diğer sağlık göstergelerine kadar birçok parametre sosyalist, özerk yönetimlerde çok daha iyi durumdadır.

Buradaki temel belirleyici olan şey sorunun kaynak sorunu değil örgütlenme sorunu olduğu gerçekliğidir. Aslında tüm toplumsal gereksinimler için kaynak vardır. Kapitalist sistem içerisinde, el konulan, geniş halk yığınlarından alınan ve yandaşlara aktarılan

artı değer önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Karın maksimize edilmesine dayanan kapitalist sistemin, gerek tek tek kapitalist ülkeler içerisinde ve emperyalist ilişkiler içerisinde dünya ölçeğinde, gerekse de aynı ülke içindeki farklı kimliklere yönelik sömürge ilişkileri içerisinde, yasallaştırılmış yolsuzluk düzeninde, ekonomik, toplumsal ve siyasal eşitsizlikleri gizlemekten öte bir anlamı yok. Bütün bu çarpıklığın bir parçası olan cinsiyetçi, aşırı uzmanlaşan, egemen, sömüren ve talan mekanizmasıyla 'kapitalist tıp' sağlık sorunlarına çözüm sunan değil toplumu sağlıksızlaştıran konumdadır.

Toplumun sağlığını korumaya odaklanmak daha rasyonel ve daha ucuzdur

Dünyanın ve ülkemizin karşı karşıya olduğu tüm bu olumsuzluklara karşın, daha iyi, daha özgür, daha yaşanabilir bir dünya için umudumuz ve mücadele etme gücümüz vardır. Her türlü sömürü ortadan kaldırıldığında, emek sömürüsüne son verildiğinde, toplumun ürettiği tüm kaynakların toplum yararına kolektif bir biçimde kararlaştırılarak harcandığı bir toplumsal düzlemde, mevcut sağlık sorunlarının bir çoğu ortadan kalkacağı gibi, çözümsüz görünen kimi sorunlar çözülür olacaktır. Aslolan bu toplumsal düzlemi dayanışma içerisinde inşa etmenin mücadelesini vermektir.

Yaşanan Covid-19 pandemisi bizlere sağlığın tıbbi bilgiye daraltılmayacağını, sorunun ve çözümün fazlasıyla toplumsal-politik bir olgu olduğunu gösteriyor. Yaratılmak istenen çözüme dair algı, virüse karşı bir aşının bulunacağı ve bir sağlık sorununun bu yolla çözüleceğidir. Fakat salgınların nasıl ve neden ortaya çıktığı, küresel ölçekte etkisinin ne olduğu ve nasıl önlenebileceği tartışmaları hakikate uzak bir zeminde yapılmaktadır. Milyarlarca insanın ve canlının bir arada ve birbirine fiziksel olarak bu kadar yakın yaşadığı bir dünyada zihinlerin birbirinden bu kadar kopması, insanın doğaya düşmanlaşması ve birlikte yaşamın gittikçe zorlaştığı bir yaşam biçiminin en temel sağlıksızlık olduğu görülememektedir. Ekolojik, iktidardan arındırılmış, demokratik toplum, varoluşsal hakikate en yakın toplum demektir. Bu da sağlıklı toplum inşasının hayat bulduğu zemindir. Kültürden (toplumsal birikim) kopuk, iktidar ve hiyerarşiye hapsolmuş, metalaştırılmış, tıbbi hizmet ve bakıma daraltılmış sağlık algısı ancak ekolojik, iktidarcı olmayan, demokratik toplum inşası ile birlikte yıkılabilir.

*Ata Soyer Sağlık ve Politika Okulu

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Yok Oluştan Kurtuluş: Eko-Kentler

H.Yekta Eren

Tarih 'şimdi' olduğu gibi, şimdi'nin herhangi bir unsurunun da tarih olduğunu vurgulamak durumundayız. Tarih ile şimdi arasında büyük kopukluk bırakılması, her yeni uygarlıksal yükselişin ilk giriştiği meşruiyet sağlayıcı ve kendini 'ezel-ebed' kılmayı amaçlayan propagandalarının sonucudur. Gerçek toplum yaşamında, böylesi kopukluklar yoktur. Vurgulanması gereken diğer bir husus, tarih evrensel kılınmadan, yerel veya tekil bir tarih inşasının anlam ifade edemeyeceğidir. Dolayısıyla inşa edildikleri andan itibaren başlayan kentleşme sorunu çok az farkla günümüzün de sorunudur. Nitekim toplum açısından ve uygarlık tarihi bağlamında ele aldığımızda kentleşmenin çıkış itibari ile yüklendiği rol ve misyon, yine toplum ve doğa üzerindeki etki düzeyine baktığımızda günümüz itibariyle sadece küçük nüans farkları ile karşılaşmaktayız. Aralarındaki fark, zaman ve mekân koşullarının eklediği paylardadır. Farklılık ve dönüşüm kavramlarına bu anlamı yüklediğimizde yorumlarımızdaki hakikat payının artacağı açıktır. Farklılığı, dönüşümü ve gelişmeyi küçümseme veya önemsiz saymanın sakıncalarını iyi görmek gerekir. Evrensel tarihten yoksunluk ne denli körelticiyse, tarihsel gelişmeyi farklılık ve dönüşümden yoksun saymak ve hep tekerrürden ibaretmiş gibi ele almak da o denli gerçeği perdeleyicidir. İndirgemeciliğin bu iki biçimine de düşmemek büyük önem taşır.

Uygarlığın diğer bir adı medenileşme yani Arapça kentleşme anlamındadır. Kentleşmeden kaynaklı sorunlar ekolojik sorunlardan daha az veyahut daha önemsiz değildir. Günümüzde toplumsal yaşamı tehdit eden temel kaynaklardan biri durumundadır. Ocak ayı ile birlikte Çin'in Wuhan kentinde ilk defa karşılaşılan ve bütün insanlığı adeta kasıp kavuran Covid-19 virüsü salgını ile kentler adeta dört büyük dinde tabir edilen cehennemi yaşama sürecine girmiştir. Salgının temel yayılım mekanı olan ve adeta felaket filmlerinde izlediğimiz sahnelerin gerçekleşmesine tanıklık ettiğimiz, her şeyi yutan canavarlara dönüşen, toplum ve insan kırım merkezleri olan kentleri, bu kentleri oluşturan zihinsel altyapıyı, düşünsel belleği, yok oluş ile yüzyüze kalınan yeni yüzyılımızda yeniden ele almak değerlendirmek gerekir. Peki nedir kenti bu hale getiren?

Her gerçekte olduğu gibi, kentin başka bir yüzü de doğuşuyla birlikte kendini göstermektedir: Sınıflaşma ve devletleşme. Şüphesiz sınıflaşmanın maddi temeli artan üretkenliktir. Kentin gelişen akıl sahiplerinden bazıları, insan sayısını çoğaltıp verimli topraklarda çalıştırırlarsa katbekat insanı doyurabileceklerini deneyimle öğrenmişlerdir. Geriye kalan bu çalıştırma için gerekli düzeneği kurmaktır. Kurulan düzen bir nevi tekel olan devlettir. Şehir çapında da olsa, bu yeni düzen örgütü açık ki tarım tekeli olarak doğmuştur. Sümer şehirleri bu konuda her şeyi açıklıyor. Mısır ve Harappa uygarlığı gibi çoğu uygarlık doğuşlarında tarım tekelleridir, üretimi düzenleme aygıtlarıdır. Aynı zamanda artı ürün merkezleridirler. Üretim çalışanların en azından bir kat fazlasına ilave artık-ürün sunabilecek seviyeye gelince devletin maddi temeli doğmuş demektir. Devlet denilen olgu aslında fazla üretimden geçinenlerdir. Fazla üretim etrafında örgütlenen sistem devletleşmeyi doğurmuştur. Devlete fazlayı örgütleme örgütü demek daha anlamlı olabilir. Şehir buna en uygun mekândır. Kabile ve köy toplumunda son derece güçtür bu tür ilişkileri geliştirebilmek. Devletin şehirde doğuşunun altında bu gerçeklik yatıyor. Böylece insanlık kentte sömürü olgusuyla karşılaşıyor. Daha önce hiç bilmediği bir ilişki biçimiyle tanışıyor. Yeni oluşumun adı artık 'devletçilik' oluyor. Muazzam bir çıkar kapısı oluyor. Köle emekçi bile devlet işsizliğinde eskisinden daha

rahat ve güvenceli olduğunu düşünüyor. Çalışmasını tümüyle zora bağlamak abartma olur. Kentin doğuş öyküsü aşağı yukarı böyledir.

Bazı sorunlara yol açsa da, toplumun rasyonel gelişiminde kentin devrimsel bir adım teşkil ettiği açıktır. Aristo, ideal bir kentin nüfusunu beş bin olarak formüle eder. İlk ortaya çıktıklarında kentlerin nüfusu çoğunlukla bu kadardır. Kentte yeni bir toplumsal bileşim söz konusudur. Kabile toplumu aşılmıştır. Ticaret ve zanaatçılık çok gelişiyor. Yollar, mimari, spor, sanat ve saray yapılarıyla tapınağın etrafındaki yapılar yeni dokulaşmalara doğru genişlemiş oluyor. Çoğu kent de askeri oluşumlar etrafında inşa ediliyor. Özellikle Roma askeri karargahları birer şehir proto tipidir. Tarihçiler bu dönemde bir şehire en az on köy düştüğünden bahseder. Aralarında simbiyotik ilişki vardır. Demek ki henüz kent-köy arasında da sorun yaşanmamıştır, karşıtlık yoktur.

> Mısır ve Harappa uygarlığı gibi çoğu uygarlık doğuşlarında tarım tekelleridir, üretimi düzenleme aygıtlarıdır

Ortaçağ olarak adlandırılan dönemde uygarlık kentleşme itibariyle hiçbir zaman antikçağdaki düzeye erişemedi. Kale ve surlarıyla ortaçağ kenti başlangıçta çok küçüktü. Ortaçağ kentleri bir nevi derebeylikler ve emirliklerin merkezleriydi. Etraflarında bazı zanaatkârlar ve saray hizmetkârlarının toplanmasıyla genişlemeye başlamışlardı. Tüccar sınıfı büyümesi ve görkemliliği için ilk hızı verse de, Roma, İskenderiye, Antakya, Dara-Nusaybin, Urfa-Edessa gibi daha eskiden kalma bu kent örneklerini yakalayabilen yeni kent inşalarına rastlamak çok zordur. Sayısal büyüklükte aşsalar da, mimarlık ve işlevsellikte (tapınak, tiyatro, meclis, agora, hipodrom, amfiteatr, hamam, kanalizasyon sistemi, işlik vs.) eskilerin ihtişamına hiç ulaşamamışlardır. Ortaçağ uygarlığı ilkçağ ve antikçağın enkazı üzerine kurulan çadır uygarlığı ve kentleri gibi bir şeydi denilebilir. Kent henüz kıra, köye üstünlük sağlayacak konumdan uzaktır, aralarında bir denge düzeyinin olduğu belirtilebilir. Bünyelerinde iktidar ve sınıf çelişkilerini taşısalar da, kentler çevresel sorun arz edecek durumda değillerdi. Genel olarak uygarlık sistemi, sermaye tekelleri nedeniyle yavaş yavaş çevreyi kemiriyordu. Toprakta tuzlanma tarım tekelleriyle ilgiliydi. Bu durum 18. Yüzyıl sonlarına kadar devam edip sorunları daha da ağırlaştırıp, katmerleştirdi.

Asıl kentleşme bunalımı 19. Yüzyıl sanayi devriminin, endüstriyalizmin gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu tesadüf değildir, büyük oranda endüstriyalizmin anti-toplumsal doğasıyla ilgilidir. Kentin ekolojik açıdan sorun teşkil eden en önemli yönü, çevreden kopuk, zamanla çevre karşıtı bir diyalektiği yaşamasıdır. Köy çevreyle birebir ilişki içinde yaşar. Her şeyiyle ona bağlıdır ve onun ürünü olduğunu bilir. Hayvanları ve bitkileriyle âdeta çevre diliyle konuşarak yaşamını sürdürür. Doğayla bütünleşmiş, doğa ve toplum arasında simbiyotik, açarsak karşılıklı birbirini beslemeye dayalı bir yaşama inanılan bir zihinsel formasyan ve bilinç mevcuttur. Kentte durum bunun tersinedir; kent giderek tarım ve çevreden kopar. Yeni bir dili, kent dilini geliştirir. Ayrı bir gerçekliği vardır. Çevreyle ilgisi giderek zayıflamaktadır. Ticaret, zanaat, sanayi, para işleriyle ilgili bir dildir kent dili. Bunların aklını ve bilimini teşkil eder, bunlar tarafından oluşturulur. Dilin yeni formasyonu böyledir. Açık ki, burada çelişkili ve yabancılaşmayla yüklü bir dil ve zihniyet söz konusudur. Dönemin kentleşmesi eski kırsal toplumla bu toplum sisteminin yaygın klan, kabile, aşiret, kavim ve köy topluluklarını temsil eden lehçelerini ve kültürlerini içine alır. Kendine özgü bir bilim, sanat, din ve felsefe dili de oluşturmuştur. Sınıfsal açıdan aristokrasi ve ötekiler olarak iki ana kategori daha oluşmuştur.

Durmadan kar topu misali büyüyen ve yayılan, kentlerin bu yapısıyla toplum gerçekten sosyal kansere yakalanmıştır. Aristo bile on bin nüfuslu kenti tahayyül etmemiştir. Yüz bin, bir milyon, beş milyon, on milyon, on beş milyon, yirmi milyon ve hedef yirmi beş milyon nüfuslu kenttir! Bu, gerçek bir kanserolojik büyüme değil de nedir? Böyle bir kenti sadece beslemek için orta boy bir ülkeyi çevresiyle kısa sürede yok etmek mümkündür. Bu büyümenin hiçbir mantığı yoktur. Okyanuslarda oluşan çöp adaları, tükenen doğal kaynaklar, varlığı son bulan

canlılar, artan küresel ısınma kentlerin açığa çıkardığı vahameti gözler önüne sermektedir. Toplumun ve kentin doğasıyla birlikte Birinci Doğa'yı tahrip etmekten başka bir sonuç vermeyeceği açıktır. Hiçbir ülke ve çevre, halkıyla birlikte bu büyüklükleri uzun süre taşıyamaz. Çevrenin gerçek yıkım nedeni bu kanserolojik büyümedir. Artık bir kent kendi ülkesini halkıyla birlikte işgal, istila ve tahrip edip âdeta sömürgeleştirmektedir. Yeni sömürgeci güç kenttir; kentlerdeki küresel ticaret, finans ve sanayi tekelleridir, onların üsleri olan plazalardır. Bu plazalardaki eskinin kale ve surlarını aratmayan güvenlik tedbirleri bu gerçeği doğrulamaktadır.

21. Yüzyılın emperyalizmi ve sömürgeciliği artık ülkelerin dışında değil içindedir de. Sömürgeciler sadece yabancılar değil, daha çok ortakları, yerel işbirlikçileridir. Sadece sermaye tekelleri küreselleşmedi, iktidar ve devlet de küreselleşti. Artık bir, iki değil, birçok New York ve Londra vardır. Küresel kentler çağını yaşıyoruz. Küresel çağın kentleri kanser hücrelerinin yayılma hızıyla sadece çevreyi yok etmiyor. Kentlinin zaten pek gelişmeyen asaleti daha doğmadan kadükleşti. Kentler modernlik, modalık gösterimleriyle gerçek canavarlığını gizlemek istiyor. Asıl barbar kenttir. Eski barbara rahmet okutturan her tür barbar kişi ve grup (spor fanatiklerinden çılgın partilerin içi boş müzik gruplarına, imhacı bürokrasiden piyasa vurguncularına, ahlâkın hiçbir ilkesine bağlı olmayanlardan robotlaşmış olanlara kadar sanal, simülakr, hayalet çılgınları, medyakeş toplum, fuhuş, sentetik uyuşturucu, dikey ve çarpık yapılaşma, emek sömürüsü, GDO) artık kır merkezli değil kent merkezlidir, bizzat kentin kendisidir.

Modern çağın Babil'leri yaşanıyor. Sonunun nasıl geleceği kestirilemez. Ama kendisine ihanet eden, ekolojisini imha etmekte kararlı ucubeyi, dünyanın taşıyamayacağını tüm bilimsel veriler göstermektedir artık. Tekrar kıra taşınsalar da, her yerlerine kadar hem de çok hastalıklı bir toplum ve dünya oluşmuştur. Kent toplumunun 'toplumkırım' sınırında seyrettiğini çok iyi kavramak ve görmek gerekir.

Hiç şüphesiz kentin bu durumundan sınıfsal iktidar ve devletsel yapılar sorumludur. Kentin müthiş rantı onları amansız barbar haline getirip kent canavarlığını yarattı. Bundan tümüyle kent halkının, toplumunun sorumlu tutulamayacağı açıktır. Ama kurunun yanında yaş da yanıyor. Varoşlar, kentin 'yeni Hıristiyanları', bir yol bulmak zorundalar. Yoksa Neron'lardan daha tehlikeli binlerce Neron tarafından yakılmaktan beter halleri yaşamaya mahkûmdurlar. Sınırlı ölçüde kalmış kent güzelliğini, ahlâk ve aklını kurtarmayı düşünmek gerekir. Her toplumsal proje merkezine artık kent kaynaklı sorunları almak durumundadır. Tüm toplumsal ve ekolojik sorunlara ancak bu çerçevede anlamlı çözümler geliştirebileceğimiz asla göz ardı edilemez. Dünyanın ve toplumun çöküşe gitmesi için başka nedenler aramayalım, yalnızca kent kaynaklı olan sorunlar daha şimdiden bu rolü fazlasıyla oynuyorlar.

21. Yüzyılın emperyalizmi ve sömürgeciliği artık ülkelerin dışında değil içindedir de

Bundan ötürü içerisinden geçtiğimiz bu salgın koşullarında, önümüzdeki süreçte nasıl bir yaşam tarzı oluşturacağımız tüm insanlık açısından temel tartışma konusu olmaktadır. Yayılan coronavirus salgını ile beraber kentler, salgının insanlık tarihinde örneği görülmemiş bir kriz ve bunalım merkezleri olmuşlardır. Nitekim bunun temelinde yatan ise kent-sınıf-devlet üçlüsü üzerinden kendisini var eden kapitalizm ve onun kapitalist modernite organizasyonudur. 21. Yüzyıl, kapitalist modernist sistemin kaos çağıdır. Yaşam bir bütünen SOS halini almıştır. Yeni bir çıkışı başaramayacak insanlar büyük ve tehlikeli bir son ile yüz yüze kalabilecektir. Öcalan'ın birçok değerlendirmede vurguladığı dinci, cinsiyetçi, bilimci, milliyetçi düşüncenin ete kemiğe bürünmüş hali olan ulus-devletler, bütün toplumsal ve ekolojik sorunların temel kaynağıdır. Var olan sorunları aşmanın yolu mevcut sorunların kaynağını kurutmaktır. Bunun en önemli adımı ise öze dönüştür. Yeniden doğa ve toplumsallık ile buluşma toplumsallığın ana kaynağı olan ahlaki-politik toplumu geliştirmek ve onun boyutlarını örmektir.

A.Öcalan'ın demokratik ekolojik ve kadın özgürlükçü paradigma olarak oluşturduğu demokratik modernite

sistemi mevcut kaos ve krizden kurtuluşun yegane yoludur. Demokratik modernite doğaya dönüşün, doğa toplum ilişkisinin yeniden simbiyotik bir evreye kavuşturulduğu, baskının, zorun, sömürünün ortadan kaldırıldığı sistemsel oluşumun zamanını ifade eder. Demokratik modernite ile buluşan ve kendisini inşa edecek olan insanlık mevcut yokoluş krizini aşacak bir evreye geçiş yapabilir. Köye ve kıra dönüş projeleri ile beraber eko-denge ile uyumlu bir şekilde dönüştürülmüş eko-kentlerin gelişimi ile dünyamız yeni bir toparlanmayı yaşayabilir.

Demokratik modernite de eko-kentin hedefi, tüm karbon atıklarından arınarak tamamen yenilenebilir kaynaklardan enerji üretmek, şehri doğal çevre ile uyumlu hale getirmek, komünal, toplumsal ekonomiyi teşvik etmek, yoksulluğu azaltmak ve verimliliği mümkün olduğunca arttırmaktır. Eko-kentler, herkese açık yeşil alanlara, temel kentsel hizmetlere, uygun fiyatlı konutlara ve istihdam alanlarına çevre dostu ulaşım seçenekleri ile kolayca ulaşılabilir şekilde tasarlanmış olmalıdır. Kentlerin yeniden inşası veyahut dönüşümü, nüfus arttıkça ve nüfusun ihtiyaçları değiştikçe büyüyebilir ve gelişebilir olmalı, altyapı sistemleri doğayla uyumlu bir şekilde inşa edilmelidir.

Eko-kent, temiz ve yenilenebilir enerjinin üretimi ve kullanımı ile birlikte kaynakların ve malzemelerin sorumlu bir şekilde yönetilmesini taahhüt etmelidir. Temiz havaya, temiz ve güvenli suya ulaşmayı sağlayan fiziksel koşulları sağlamalı ve korumalıdır. Sağlıklı toprağa ve ekim alanlarına sahip olmalı, yerel olarak eko-tarım ile besin yetiştirmeli ve bunun sürekliliğini sağlamalıdır.

Eko-kent, herkese hayat boyu, cinsiyetçilikten, dincilikten, bilimcilik ve milliyetçilikten arındırılmış toplumsal eğitim olanağı sağlamalı, kültürel faaliyetler ve sosyal yaşama tam katılımı destekleyecek bilgi ve etkileşim koşullarını kolaylaştırmalıdır. İnsanların ve dünyanın yararına olan adil komünal ekonomiye yatırım yapmalı ve sosyo-ekonomik durumdan bağımsız olarak her vatandaşın özgürlük ve refahına kendini adamış olmalıdır. Eko-kentler yerel, bölgesel ve küresel ekosistemlerin biyolojik çeşitliliğini sürdürmeli ve genel ekolojik bütünlüğü, doğa ile kent arasında güçlü bir simbiyotik ilişkiyi desteklemelidir.

Eko-Kent Kriterleri

Eko-kent kriterleri yukarıda belirttiğimiz konuları içeren çerçeve dahilinde saptanmıştır. Özet olarak aşağıdaki gereksinimleri karşılayan bir şehir eko-kent olarak tanımlanmaktadır:

- Kendi kendine yeten bir ekonomiye sahiptir, ihtiyaç duyulan kaynaklar yerel olarak bulunur.
- Yönetim şekli doğrudan, katılımcı, radikal demokrasiyi esas alan komünler örgütlülüğü olan özyönetim modeline dayanır.
- Tamamen karbon-nötr ve yenilenebilir enerji üretimi vardır.
- Ulaşım, öncelikli yöntemleri mümkün kılan, iyi planlanmış bir şehir düzenine ve toplu taşıma sistemine sahiptir: Önce yürüyüş, sonra bisiklet, daha sonra da toplu taşıma.
- Kaynakların korunması, su ve enerji kaynaklarının verimliliğinin en üst düzeye çıkarılması, katı veyahut sıvı tüm atıklarının geri dönüştürülmesi ve yeniden kullanılması, sıfır atık sistemi yaratılması için bir atık yönetim sistemi vardır.
- Çevresel açıdan hasar görmüş, doğal tahribat yaratan, her türlü cinsiyetçi, dinci ve milliyetçi zihniyetin tezahürü veyahut ifadesi olan alanlar yıkılıp kente yeniden kazandırılır.
- Tüm sosyo-ekonomik, dinsel ve etnik gruplar için iyi ve uygun fiyatlı konut sağlanır. Kadınlar, gençler, azınlıklar ve engelliler gibi dezavantajlı gruplar için iş olanakları geliştirilir.
- Yerel, organik tarım ve üretim desteklenir.
- Ahlaki ve politik toplumun yaşam tarzı seçimlerine saygı duyulur.
- Malzeme tüketimi azdır. Çöp kavramı eko-kent oluşumuna aykırıdır.
- Çevre ve sürdürülebilirlik konularında alternatifler yaratılır.
- Kır ve kent arasında karşılıklı birbirini besleyen simbiyotik bir ilişki vardır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Kapitalist Uygarlığın Yeni Krizi Koronavirüs

Esra Maral

Dünya düzenini derinden etkileyen yeni tip koronavirüs, kapitalist uygarlık sisteminin yaşadığı kaos ve krizi daha da görünür kılmış ve sistemin iflasa mahkum olduğunu açığa çıkarmıştır. Durum böyleyken salgının ortaya çıkmasının ve bu derece 'küreselleşmesi'nin altında yatan nedenleri irdelemek hayati önem taşıyor. Bu açıdan 500 yıllık kapitalist uygarlık sistemini ve bu sistemin girdiği krizi; salgının ortaya çıkış zemininin yaratılmasında ve bu noktaya gelmesindeki nedenselliği açısından derinleştirmek ve daha da görünür kılmak elzemdir. Bu hem salgının önüne geçebilmek hem de insanlığın bundan sonra karşılaşacağı benzer durumların yaratacağı kaosun önüne geçebilmek adına atılması gereken adımlardan biridir.

Kapitalizm, kendi politik ve ahlaki anlayışını, "güçlü olan hayatta kalır" sloganıyla sosyolojide (Emile Durkheim), psikolojide (Sigmund Freud), biyolojide (Charles Darwin) ve tarihte (Hegel) pozitivist bilim çerçevesinde topluma kabul ettirmişti. Bu bağlamda tarihin ikili dinamiğinden biri olan toplumu ve toplumun temel varoluş olgularından olan ahlaki, eşitlikçi ve özgür zihniyeti zayıflatma ve parçalama amacı taşıyan diğer bir tarihsel dinamik aktör olan ulus-devleti irdeleyeceğiz. 17.Yüzyıl ile başlayarak ilerleyip bugüne gelen bir tarihsel çözülme olan kapitalist uygarlık krizini ve bu kadar zayıflamış kapitalist uygarlığa karşı çıkış yapmakta eksik kalan demokratik toplum mücadelesinin krizini ele almak yazı boyunca temel perspektifimiz olacak.

Kapitalist Uygarlığın Ekolojik Krizi

"Dağlarda bir bitki, bir ağaç, bir nehir ile konuşabilmeli insan" sözünü insan yoldaşlarından duyduğunda, zihninde ve kalbinde binlerce yıl önceki animist yaşamı ve canlı doğayı hissedebilir. Doğa-insan ilişkisinin karşılıklı, canlı, üretken, ben dışında beni oluşturan bu temel anlayışı, bugünkü sömürgeci-tahakkümcü ve hiyerarşik toplum yapısında doğayı nesneleştiren, parçalayan bir anlayışa evrildi. Pandeminin etkisiye toplumsal ve doğal yaşamda görülemeyen ve fark edilemeyen durumları deneyimledik. Pandeminin dünyanın tamamını etkilemesi, aslında bulaşıcı hastalıklar ve ekolojik tahribat ilişkisini görünür kıldı. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) her dört ayda bir bulaşıcı hastalıkların ortaya çıktığını söylüyor. ABD'deki Salgından Korunma ve Önleme Merkezi (CDC) ise dünyanın herhangi bir köşesinde bir köyden çıkan patojenin, 36 saat içinde dünyanın dört bir köşesine erişebileceğini belirtiyor. Salgınlara yol açan nedenlerin başında ekolojik tahribatlar geliyor. Bugün sadece bir havayolu şirketinin, Afrika kıtasının tamamının ürettiğinden daha fazla sera gazı üretmesi tahribatın boyutunu gösteriyor. Endüstriyel hayvancılık ve endüstriyel tarım-gıda alanının doğanın çeşitliğinden yoksun, monokültürel üretimle vahşice katlettiği canlılık, hızlıca yok oluşa sürükleniyor. Devasa şirketlerin tekellerindeki endüstriyel tarım-gıda piyasası, pandeminin de gösterdiği üzere, potansiyel gıda krizi odağıdır. Gıda gibi yaşamsal bir unsurun, gün geçtikçe öz ihtiyacı gidermekten uzaklaştırılmasına karşı gıda egemenliğinin yerel toplumlara verilmesi ve üretim-tüketim politikalarının belirlenmesinde demokratik bir katılımın sağlanması hayatidir.

Politikaları ile dünya üzerinde sömürmediği bir karış toprak parçası dahi bırakmayan sermayedarlar, kırsal yaşam alanlarında termik/nükleer santraller, barajlar yaparken yeraltı kaynaklarını (petrol, altın,doğalgaz) sömürmek için doğayı tahrip ederek, yağmalayarak orada yaşayan insanları kente göç ettirerek zaten hastalıklı olan kent yaşamını nüfus artışı ile beraber kanserleşme noktasına getirmiştir. Ekolojik toplumsal mücadelenin krizi ise; 'kendi arka bahçesini koruma' esaslı yerel, "çevreci" hareketlerin, ekolojik yıkım zihniyetinin temelindeki toplumsal hiyerarşiye

odaklanmaması ve yerel çevre platformlarının demokratik bir anlayışa sahip olmamasıdır. En önemli kriz, aslında Türkiye gibi nüfusunun dörtte üçü genç olan bir ülkede, geçmiş zamandaki Bergama köy hareketinden yakın zamandaki Bursa Kirazlıyaylası köy halkının şirketlere karşı doğalarını korumasına kadar gençlerden ziyade sadece bir avuç yaşlı kadının alanlarda olmasıdır. Genç bakışı ve dinamiğinin toplumun yeniden yapılandırılması mücadelelerinden uzak olması, krizlerden demokratik devrimci çıkışların yapılamamasının ana nedenidir.

Kapitalist Uygarlığın Sağlık Krizi

Kapitalizmin öldürdüğünü korona günlerinde net bir şekilde gördük. Dünyada ölümlerin en çok gerçekleştiği yerler kapitalist pazarın büyük kentleriydi. Büyük bir panik ile hastalığın seyrini öngöremeyen devletler, tepkisel olarak çaresiz kaldıkları salgın karşısında insanları eve kapatma politikasızlığını gerçekleştirmiştir. Salgının üçüncü ayı itibariyle ölüm oranlarının azaldığı bahanesiyle "normalleşme"ye dönmek istendiğini görüyoruz. Tüm dünyada kapitalist ulus-devletler ve sermayedarlar, 'toplumda güçlü olan hayatta kalır' yaklaşımıyla tüm dünyada sürü bağışıklığı uygulayarak, yaşlı ve bağışıklığı zayıf insanları ölüme terk etmeyi rahat bir şekilde göze almıştır. Kapitalizmin öldürdüğü gerçekliği ışığında, kapitalist pazarın uzak olduğu kırsal alanlarda yıkım çok az olmuş veya toplum kendini koruyacak kararlar alabilmiştir. Örneğin, Türkiye'nin bir köyünde alınan ortak kararla büyük kentlerden gelenlerin köye alınmamasıyla, yine salgından çokça etkilenen İtalya'nın bir kasabasında halk ve belediye başkanın salgını beraber tartışıp ortak kararlarla kendi önleyici politikalarını üretmeleri ve gerçekleştirmeleriyle bu insanlar salgından kendilerini koruyabilmiştir.

Kapitalist modernitenin ideolojik ve kültürel olarak hegemonyasını topluma kabul ettirmesinde etkin rol oynayan pozitivist bilim anlayışı, temel olarak iktidar ve sermaye endekslidir. Bu çerçevedeki rolü toplum karşısında iktidarı, devleti güçlendirecek nükleer silahlar, savaş araçları üretmek, geliştirmek olur. Toplumun ahlaki ve politik özkimliğini tahrip eden tüketim kültürüyle, sermayeye karşı bir diğer rolünü de kışkırtılmış, ihtiyaç dışı metalar üreterek hayata geçirir. Pozitivist bilimin modern biyolojik tıbbı da sağlık alanında aynı çizgide ilerler; yüzyıllardır toplumu sağlık alanında bilgisizleştirip kendisine bağımlı kılan eril-hiyerarşik örgütlü tıp, sermaye için medya ve sağlık yöneticilerinin kışkırttığı sağlık hizmeti talebi ile ilaç ve endüstriyel tıbbi malzeme şirketleri lehinde pozisyon alır. Kar getirmeyen koruyucu sağlık noktasından uzaklaşıp, ürettiği hastalıklı toplum ve bireyin semptomlarını sermaye için tedavi eden bir anlayıştır bu. Gördüğümüz, sermaye için kolları sıvamış tedavi merkezli biyolojik-tıp bilimidir.

Başta da açtığımız gibi yeni tip koronavirüs salgınına çözüm üretemeyen kapitalizm, sebep olduğu tahribatın üstünü örtmek için toplumun dikkatini salgının sonuçlarına yöneltiyor. 21. Yüzyılda bu kadar gelişmiş bilim-teknoloji ve imkanlara rağmen sistem virüs karşısında çaresiz kalmış, sağlık sistemi iflas etmiş, var olan kurumlar topluma 'evde kal' demek dışında bir çözüm önerememiştir. Bugün BM, AB ve birçok uluslararası platform salgına bir çözüm bulamadıkları gibi binlerce insanın yaşamını yitirmesine sebep olmuştur. Toplum nezdinde düşünülmesi gereken nokta ise, kapitalist yaşam tarzı ve alışkanlıklarının bir an önce devam ettirilmesi için yasakların kaldırılmasını istemeleri ve umursamaz davranışlarla toplumda büyük bir ahlaki kriz yaşanmasıdır.

Kapitalist Uygarlığın Ekonomik Krizi

Uygarlık sistemi bu evresinde, sermaye kazancını maksimize etmek üzere her yol ve çareyi kullanmaya azimli bir haldedir.

Sermaye sahipleri (egemenler), kazancını ya da sermayesinin getirisini artırmak üzere sürekli yol yöntem arayışı içerisinde olur. Kapitalist sistemde temel slogan 'ya büyü ya öl'dür. Bu nedenle toplumun ihtiyacı olmayan üretim-tüketim alışkanlığını geliştirir.

Uzun süredir finansal alanda yaşadığı krizi ötelemeye çalışan sistemin, pandemi sürecinde bunu gizleyemez duruma gelmesi, kapitalist uygarlığın yaşadığı güncel krizin somutlaşmasıdır. Paradan para kazanma ve borçla büyümeye dayalı ekonomi ise geldiğimiz aşamada iflas etmiştir. Borsada %20 leri bulan değer kayıpları, işsiz kalan milyonlar (sadece ABD'de 26 milyon), ekonomi alanında yaşanan daralma, petrol fiyatlarında yaşanan tarihi düşüş krizin net göstergeleridir. En iyimser tahminler bile yaşanan bu krizin kısa sürede bitmeyeceğini, bu süreçte işini

kaybeden milyonlarca insanın işsiz kalmaya devam edeceğini göstermektedir.

Kapitalist Uygarlığın Siyasal Krizi

Sistem siyasal alanda da her yönüyle bir tıkanıklığı yaşamaktadır. Neoliberal politikalara uyumlu olarak dizayn etmek istediği yeni dünya düzeni, önce Ortadoğu'da hezimete uğradı, Afganistan-Irak savaşı ile başlayan süreç Suriye ve Libya'da bir kaosa ve krize dönüştü. Yapılan tüm askeri ve siyasi müdahalelere rağmen düzen kurmak bir tarafa, var olan sistemden daha sorunlu, daha derinleşmiş problemlere yol açarak süreklileşen bir savaş haline yol açtı. Kapitalizmin doğuş merkezi olan Avrupa'da; İngiltere'nin AB'den ayrılması ile başlayan belirsizlik, sağ otoriter hükümetlerin yükselişi, Fransa başta olmak üzere yükselen halk hareketleri, pandemi süreci ile birlikte yaşanan ekonomik sıkıntılar, artan işsizlikle birlikte geleceğin daha da muğlaklaşacağını gösteriyor. Sistem kendisine karşı gelişen tepkileri manipüle ederek kendisinin sebep olduğu açlık, yoksulluk ve tahribatı mültecilere, yabancılara, kadınlara ve LGBTİ+lara yönelterek ırkçılık, cinsiyetçilik ve dinciliğe kaymakta ve kapitalizmin kriz anlarında başvurduğu faşizan yönetime doğru yol almaktadır. Ötekiye karşı güdümlenen kin ve öfke her yerde sokaklara taşmaktadır. Avrupa'da yabancı ve mültecilere yönelik artan saldırılar, Türkiye'de Kürtlere-Ermenilere yönelik yapılan saldırılar, diyanetin hastalığın sebebi olarak LGBTİ+ları hedef göstermesi, en son Amerika'da bir siyahinin herkesin gözü önünde boğularak öldürülmesi sistemin suçunu örtbas etme çabasından başka bir şey değildir. Bir yandan milliyetçilik, cinsiyetçilik, dincilik kışkırtılırken diğer yandan otoriterleşme artmakta, demokrasi ve özgürlükler kısıtlanarak sistemin varlığı sürdürülmeye çalışılmaktadır. ABD-Çin, ABD-Rusya arasında yaşanan siyasi, ticari ve askeri rekabet her alanda bir gerilim ve kriz yaratmakta, yaşanan ekonomik çöküş riskine savaş riskini eklemektedir. Kısacası kapitalizm, düşünsel ve yapısal olarak sorunlara ve krizlere çözüm üretememekte, aksine krizlerin yapısal nedeni olarak bizatihi üreticisi olmaktadır.

Kapitalizmin toplum ihtiyaçları için değil sermayeye kâr getirmek için üretim yaptığını bu süreçle beraber daha net görmekteyiz. Özellikle 1970'lerden başlayarak içine girdiği krizler aralıksız sürerken, emek ve doğa üzerindeki baskıyı sürekli büyütmüş, aşırı üretim-gereksiz tüketim politikaları derin ekonomik-ekolojik ve sosyal eşitsizlik krizlerine yol açmıştır. Kapitalizm, dünya üzerinde yaşanan felaketlerin çetelesini tutmaktan öte hiçbir şey yapmazken, bu felaketleri bir araç olarak kullanır. Bunları kendi iktidarı ve sermayesi için yeni birikim süreçleri olarak görmektedir. Kapitalizm yıkıcı endüstriyalizmi ile her tarafa yayılan kanserleşmiş kentleriyle, neden olduğu iklim kriziyle, burun buruna geldiği nükleer savaş gerçekliğiyle, bugün çözüm üretemediği salgını ile topluma yıkım getirmekten başka bir şey vermeyecek noktaya gelmiştir.

Bu süreçte salgın karşısında çöken, bir sağlık sistemi değil, toplum karşıtlığında gelişen sistemin kendisidir.

Kapitalist uygarlık sisteminin yarattığı ve yaşattığı bu kriz, kendiliğinden demokratik bir sisteme dönüşmeyecektir. Yaşadığı krizler salgın ile gün yüzüne çıkan kapitalist modernite, krizini maskelemek için salgını kullanmıştır. Yaşadığı krizlerin faturasını topluma ödetmeyi benimseyen sistem, salgını bahane ederek çıkış yapmak isteyecektir. Herkes dünyanın eskisi gibi olmayacağını ifade etmektedir. Milliyetçi ve ulusalcılar, bu süreci küreselliğin iflası olarak görmekte ve çözümü ulus-milliyetçi devlete dönüş olarak değerlendirirken; sağ muhafazakar kesim ise bilimin iflasını ilan edip çözüm olarak da dine dönüşü önermektediler. Sol kesim ise bunu her krizde olduğu gibi kapitalizmin ölümü ilan etmekte fakat çözüm önerisi olarak sloganların ötesine geçememektedir.

Kapitalist modernitenin ve endüstriyalizmin yarattığı yıkımı durdurmak için komünal ekonomi kurumları kurulmalı ve eko-endüstriyel üretime dayalı demokratik sosyalizm anlayışı yaratılmalı ve yaşatılmalıdır. Tüm toplumsal ve ekolojik talanları durdurabilecek olan demokratik modernite inşası, toplumun komün-meclisler ile kendisini en temelden örgütleyeceği ve tüm toplumun katılımını sağlayan bir demokratik-ekolojik-kadın özgürlükçü paradigmayı esas alır. Demokratik komünal yeni yaşamın inşasında demokrasi cephelerinin, ekoloji hareketlerinin ve kadın hareketlerinin ortak amaç ve ortak eylem ile yer almaları gerekmektedir. Çünkü 'Sosyalizmde ısrar, insan olmakta ısrardır'.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Toplumsal Sağlığın Demokratikleşmesi

Mehmet Zencir

Sağlığın toplumsallaşması (ST) ve sağlık hizmetlerinin demokratikleşmesi (SHD) birlikte yürütülmesi gereken süreçlerdir. Her iki süreç de birbirini besleyen ve iç içe geçmiş faaliyetleri barındırır. Bu iki kavram önümüze koyacağımız işleri belirlemeye yardımcı olduğu için bu yazıda ayrı ayrı ele alınacaktır. Her iki kavram da genel olarak toplumsallaşma ve demokratikleşme tartışması yapılmadan yürütülemez ve anlamsızlaşır. Toplumsallaşma ve demokratikleşme zemini oluşturmadan sağlık alanına dönük faaliyet yürütmek de mümkün değildir. Aynı zamanda ST ve SHD çalışmaları, genel olarak yürütülen toplumsallaşma ve demokratikleşme faaliyetlerini de besleyecek, genişletecek ve güçlendirecektir. Yeni toplumsal inşada bu kavramların rolünün altı mutlaka çizilmelidir.

Sağlığın toplumsallaşması ve sağlık hizmetlerin demokratikleşmesi demokratik özerklik, demokratik cumhuriyet ve konfederalizm kavramsal seti ile yakından ilişkilidir. Konfederalizm, toplumun devlet dışı öz örgütlenmesi olurken bu örgütlenme ile inşa edeceği toplumsallık ve yaratacağı örgütlenme/kurumsallıklarla her türlü iktidar ve iktidar üreten odaklardan kendini arındırmadır. Yeni yaşam olarak tanımlanan bu yeni toplumsallık aynı zamanda bir devrim-dönüştürücü odak olması nedeniyle kapitalist modernite içinde yürüyen mücadele için liberalizmin geliştirdiği hegemonyayı aşma gücü sağlayacağı gibi aynı devletin geriletilmesini sağlayacak; toplumu korumak ve geliştirmek için yapılacak eyleyişlerin çarpıtılması ve zemin kaymasını engelleyecektir. Bu durumun sürdürülmesi yeniyi inşa için komün-meclis-akademi kurumsallıklarının örgütlenmesi ve güçlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu örgütlü güç ve kurumsallıklar devletin etki gücünü azaltarak toplumun bu örgütlü durumunu kabul etmeye zorlayacaktır. Oluşan bu durum ve kabul hali demokratik özerklik olarak ifade edilmektedir. Bunun belirli bir anayasal çerçeveye oturtulması ise demokratik cumhuriyet olarak kavramsallaştırıldığı gibi bunun temel bir toplumsal form olarak oluşması uzun soluklu olan demokratik uygarlık mücadelesi için bir gereklilik olarak tanımlanmaktadır. Yapılacak sağlık tartışmaları ve geliştirilecek eylemsellikler yukarıda ifade edilen toplumsal devrim kavramlarıyla ele alınmalı ve ona uygun bir eyleyiş içinde olmalıdır. Toplumu korumak ve yeni toplumsal inşa için tanımlanacak sağlık; kapitalist, eril ve iktidar üreten sağlık ve sağlık algısından kendini arındırmalıdır. Toplumun varoluşu ve korunması için toplumun, kendi sağaltım gücüne erişmesi gerekir. Kendi öz örgütlülüğü ve bilinci ile yeni bir sağlık düşünme odağı ve eylemi-kurumsallığının yaratılması sağlığın toplumsallaşması olarak ele alınmaktadır. Gelişen bu anlayış, doğal toplum referans alınarak doğal sağlık olarak tanımlanmaktadır. Ancak verili devletli sistem içinde biyolojik tıbbi model kültürü ve onun yarattığı sağlık bilgisi, anlayışı, kurumsallığı ile mücadele etmek aynı zamanda devletin toplum içinde var olma ve yayılmasını engellemek ve devleti sağlık alanı üzerinde geriletmek önemlidir. Bu her düzeyde sağlık ve sağlık hizmetinde yaratılmış çarpıtma ile mücadele etmek gerekliliğini doğurmaktadır. Sağlık meclisleri, sağlık akademileri ve komünleri ile yaratılacak bilinç ve örgütlülük düzeyi bu alanda bir gücü ortaya çıkaracağı için aynı zamanda bir kabulü de sağlayacaktır. Bunu sağlık hizmetlerinde demokratikleşme olarak tanımlayabiliriz.

Bir odak yaratmak ve aynı zamanda verili olanla mücadele etmek bir iç içelik barındırmaktadır.

Bundan dolayı sağlığın toplumsallaşması ve sağlık hizmetlerin demokratikleşmesi iç içe yürüyen süreçlerdir. Tanımlanan bu iki hattı ayrıntılandırmak önemlidir.

Sağlığın Toplumsallaşması

Sağlığın toplumsallaşması kavramı birkaç yönden ele alınabilir. Birinci olarak toplumun ve bireyin sağlık düzeyinin (sağlılıklılık durumunun) eşitlenerek, yükseltilmesi (geliştirilmesi) anlamında ST ele alınmalıdır. Bu açıdan sağlıklı var olabilme koşulları tüm toplum ve bireyler için elde edilebilir olmalıdır. Bu, sağlıklı olmayı koşullayan (belirleyen) fiziksel, biyolojik, sosyal, kültürel, siyasal ve ekolojik düzlemlerde yer alan ögelerin adım adım yaşama geçirilmesini zorunlu kılar. Bu anlamda yürütülecek faaliyetler mutlaka sağlık hizmetleri ile de güçlendirilmelidir. Her düzeyde (birinci, ikinci ve üçüncü basamakta); koruyucu, tedavi edici, esenlendirici ve geliştirici sağlık hizmetlerinin tümünün ulaşılabilir olması sağlanmalıdır.

İkinci olarak ST toplum ve bireyin sağlıkta özyeterliliğinin güçlendirilmesi, özsavunma bilincinin elde edilmesi ve kendi sağlıklılık durumunun kendi kontrolünde yürütülmesi koşullarına sahip olmasını da içerir.

Üçüncüsü de sağlık bilgisinin toplumsallaşmasıdır: Beden (biyolojik bütünlük-fiziksel-zihinsel), sağlık hizmetleri, sağlıklılık ve hastalık süreçlerinin bilgisi. Toplumsallaşan sağlık bilgisiyle hedeflenenler; kendi sınırını bilebilme (ne zaman sağlıkçıya başvuracağının, kişinin kendisinin ne yapabileceğinin bilgisi ve farkındalığına sahip olması), kendi sağlığı için yapabileceklerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi, sağlık-hastalık süreçlerinin mutlaklaştırılmaması (ne tümden sağlıklılık ne de tümden hastalık merkezli bakış temel olmamalıdır. Bu anlayışların her ikisi de diğerini yok sayar. Bunun yerine sağlıklı-hastalıklı olma halinin birbirinin içine geçtiği, döngüsel özellikler taşıdığı ve doğal yaşamın bir parçası olduğu gerçeğinin bilince çıkarılması), sağlıklılığı koşullayanları tanımlayabilme ve bu bileşenleri yaşama geçirme iradesinde olma, sağlık hizmetlerinden yararlanma ilişkisinin bağımlılık oluşturmadan sürdürülebilmesi, kendisinin sağlıkçısı olabilmesi, herkesin sağlıkçı olabilmesi olarak sıralanabilir. Bu kapsamda inşa için bu hedeflerin yaşama geçirilmesine yönelik ortam, yapı ve mekanizmaların kurulması gereklidir.

Sağlık Hizmetlerinin Demokratikleşmesi

Demokrasi kavramının gerek uygulamada sıkça kullanımı, gerekse özüyle ters yorumlanması doğru tanımını önemli kılmaktadır. Üzerinde kavram kargaşası yoğun olan demokrasinin dar ve geniş tanımları yapılabilir. Geniş anlamda devlet ve iktidar tanımamış toplulukların kendilerini yönetmesi olarak tanımlanabilir. Klan, kabile ve aşiret topluluklarının kendilerini yönetmeleri bu kategoriye dahildir. Dar anlamda, demokrasiyi; iktidar ve devlet olgularının yoğun yaşandığı toplumlardaki iktidar ve devlet yönetiminin dışındaki özyönetimler kapsamında değerlendirmek mümkündür. Devletli toplumlarda saf haliyle ne demokrasi ne de despotik yönetimler geçerlidir. Daha çok iç içe geçmiş yönetim olgusu geçerlidir. Bu da hem iktidarı güçlendiren hem demokratik yozlaşmaya açık rejimleri üretir. Devlet iktidarı toplumla ilişkisinde doğası gereği demokrasiyi geriletmek ve sınırlandırmak durumundadır. Topluma düşen tarih boyunca uygarlık güçleriyle çağımızdaki kapitalist modernite güçlerine karşı kendi demokratik modernite güçlerini inşa etmektir. Devleti yıkıp devlet olmayı amaçlamamak kadar verili devlet içinde erimeden, sivil uzantısı olmadan kendini tüm toplumsal alanlarda yapılandırmak ve anlamsal kılmak demokratik modernitenin tarihsel rolüdür.

Sağlık hizmetlerinde demokrasi, devletin her türlü sağlık kurumu ve her türlü hizmet türüne sirayet etmiş olan, toplumu ve sağlık emekçilerini yok sayan, hem toplumu hem de sağlık emekçilerini nesneleştiren anlayışlara karşı örülecek sağlıkta özyönetim inşasıdır. Sağlık hizmetlerinde iktidarlaşmaya neden olan tüm odakları geriletme sağlıkta özyönetim için olmazsa olmazdır. Sağlıkta iktidar çok çeşitli olarak kurulmuş, toplumu ve sağlık emekçilerini bağımlı kılınmıştır. Sağlıkta iktidar odaklarını şu şekilde sıralayabiliriz: Sermayenin iktidarı, tıp endüstrisinin iktidarı, tıbbileştirilen sağlık anlayışının kurduğu iktidar, sağlık emekçilerinin toplum üzerine olan iktidarı (başta hekim, uzman hekim olmak üzere),

akademinin iktidarı, aşırı uzmanlaşamanın getirdiği iktidar odakları, hekimlerin sağlık emekçileri üzerine kurduğu iktidar, tedavi edici hizmetlerin koruyucu ve geliştirici hizmetler üzerine kurduğu iktidar, cerrahi branşların dahili ve temel tıp ile ilgili branşlara kurduğu iktidar, tıbbi teknolojinin sağlık emekçileri üzerine kurduğu iktidar, üçüncü basamağın birinci basamak üzerine kurduğu iktidar vb. Tüm bunların ötesinde köklü bir iktidar türü de eril tıbbın iktidarıdır. Bilimi arkasına almış, tedavi ve tanı sürecinin hegemonyasını sahiplenmiş erkek hekimin, gelenekten beslenen, bakımı ve korumayı önceleyen kadın sağlık emekçileri üzerine kurduğu iktidar odağı…

Sağlık hizmetlerinin demokratikleşmesi özetle; sağlık hizmetlerinde tüm iktidar ilişkilerinin ortadan kaldırılmasına yönelik atılacak adımlar ve bunun için sağlanacak ortam, yaşama geçirilecek yapı ve mekanizmaların tümüdür. Bu anlamda daha da genişletilebilecek başlıkları şöyle sıralayabiliriz; Sağlıkta eşitlik ve özgürlüklerin önünün açılması ve bu açıdan eşitlik ve özgürlükten ne anlaşıldığını net olarak tanımlamaya yönelik tartışmalar yürütülmesi,iktidar odaklarının gelişimine izin vermeyen mekanizmalar/ yapıların kurulması, toplumsal cinsiyet, etnisite, sınıf, din, mezhep, cinsel yönelim vb. iktidar odaklarının geriletilmesi, sağlık hizmetlerine özgü disiplinler/ meslekler arası hiyerarşilerin geriletilmesi, yönetsel iktidar odaklarının geriletilmesi, iktidardan arınmaya yönelik birimlerde meclislerin inşa edilmesi, bilgi üretiminde tüm sağlık çalışanlarının ve toplumun önünün açılması, sağlık hizmetlerinin planlama, değerlendirme, denetleme ve izlenmesi süreçlerinin tümüne toplumun ve sağlık emekçilerinin katılımın sağlanması, tıbbın iktidarı ile hesaplaşılması, çarpık sağlık algısının alaşağı edilmesi, sağlık hizmet üretimine katkı sağlayan başta hekimler olmak üzere sağlık hizmeti üreten emekçilerin üretken emeğinin, diğer üretken emeklere olan üstünlük algısının geriletilmesi, üretken emeklerin eşitlenmesi, karar alma süreçlerinin demokratikleşmesi ve bu amaçla toplum, sağlık emekçileri, disiplinler ve tüm alanların sağlık alanı ile ilgili eşgüdüm içinde karar alabilmesi ve takip edebilmesi, sağlıklı toplum için, tüm alanların (eğitim, beslenme, güvenlik, çalışma yaşamı vb.) eşzamanlı ve eşit katkılarının sağlanması;tüm alanların sağlık açısından ele alınması, yaşam ve çalışma zamanlarının birbirinden soyutlanmasının önüne geçilmesi, bilginin iktidar olmadan nasıl paylaşılabilir olacağına yönelik çalışmalar yürütülmesi, profesyoneleşmeden arınma…

Sağlığın toplumsallaşması ve sağlık hizmetlerinin demokratikleşmesi doğal sağlık anlayışının yaşama geçme hedefleri ve mottosudur, sağlıkta özyönetimin inşasına yönelik atılan adımlardır. Yerel Demokrasi ve Sağlık üzerine yürütülen tartışmalar da bu perspektif de değerlendirilmelidir. Kadın Sağlık Hareketi ise bütünlüklü olarak doğal sağlık anlayışının yaşamsallaştırılması olarak okunmalıdır.

Yararlanılan Kaynaklar;

- DTK Sağlık Kongre Belgeleri
- DTK Amatör Sağlık Çalıştayı
- Ata Soyer Sağlık ve Politika Okulu Kollektif Tartışmaları

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Pandeminin Sınıfsallığı: Komünal Ekonomiyi Tartışma

Cevher Kahraman*

Geçmişin analizi, günceli anlamak ve geleceğe dair perspektif sunması açısından değerlidir. Salgınlar tarihine bakacak olursak; çiçek hastalığı yeni dünyayı öylesine büyük bir güçle işgal etmiştir ki, Kızılderili kültüründe açtığı politik yaralar hala iyileşememiştir. Veba, feodalizmin sonunu getirmiş, kapitalizmin tohumlarını atmıştır. Sıtma köle ticareti ile birlikte yayılmış; frengi sekse tehdit olarak yaklaşılmasına sebep olmuştur. Salgın, hastalıklarla dolu tarihi unutmuş olmamıza rağmen, kendini AIDS'le hatırlatmıştır; kuş gribi, domuz gribi, ebola ve en son koronavirüs salgını ile devam etmektedir.

Salgının başladığı iddia edilen yerin, yayılma sürecine etkisini değerlendirecek olursak; kanser gibi büyüyen kentlerin yapısını, kentler arasında ulaşım ve iletişim ağlarını analiz etmeliyiz. Wuhan teknoloji şirketlerinin ihtiyacı olan hammaddelerin üretimi için bir fabrika işlevi görmektedir. Ulusaşırı şirketler için üretim üssüne dönen bu şehrin sosyo-ekonomik koşullarına baktığımızda, fabrika-yatakhane-fabrika döngüsünde bir yaşamla karşılaşırız. Kırsaldan gelen emekçi yığınlar, tıpkı doğanın sınırsız ve sonsuz sömürüsü gibi sömürülmektedir. Çalışma kamplarını andıran bu yaşam düzeni virüsten daha tehlikeli bir gerçeği yüzümüze çarpar.

Havayolu ulaşım ağının büyümesiyle kentler arasındaki hareketliliğin kolaylaşması, salgının yayılmasında çarpan etkisi yaratmıştır. Türkiye ölçeğinde baktığımızda Mayıs 2020 sonu itibariyle vakaların %60'a yakının İstanbul'da görülmesi sağlığımızı tehdit eden kentleri anlamamız için önemli bir veri sunar. Kürdistan'da yaşanan savaşta köylerin boşaltılmasıyla kentlere sürülen Kürtler, savaşlardan, siyasi tehditlerden, ekonomik sebeplerden yurtlarını terk eden milyonların doldurduğu şehrin periferleri, bu süreçte salgından en çok etkilenen bölgeleri oluşturdu. Sokağa çıkma yasakları sırasında dahi fabrikalarda çalışmaya zorlanan emekçiler, açlık ve ölüm arasında yapay bir tercihe zorlandı. Çarkların dönmesi ve ihracat önceliğimiz diyen yöneticiler, toplum sağlığı yerine sermayenin çıkarlarını ön plana alan bir politika izlemekte, toplumsal katılımın olmadığı bu alanda, iktidarlar tüm farklı seslere kulak tıkamaya devam etmektedir. Toplumsal muhalefeti bastırmak için terörizmle savaşıyoruz diyenler, biyogüvenlik politikalarıyla iktidarlarını tahkim etme gayretindedirler.

Salgınla mücadelenin savaş kapsamında değerlendirilmesi dikkat çekicidir. Muktedirlerin savaş kavramını kullanmaktaki amaçları hiç de masum değildir. 11 Eylül'de gerçekleştirilen saldırılar sonrası terörizme karşı savaşıyoruz denilerek, ABD liderliğinde girişilen küresel savaş biyoiktidarın kurumsallaşması açısında belirleyici olmuştur. Benzer savaş söylemini korona salgını sürecinde görmemiz mümkün. İktidarların, kendi eliyle yarattıkları 'terörle' mücadele söylemi nasıl ki neoliberal politikaların tüm dünyaya yayılmasında çapa görevi gördüyse; küresel imparatorluk olan sermayenin talan ve yağma politikalarıyla ortaya çıkan korona salgınına karşı savaş söylemi de benzer riski barındırmaktadır. Salgının sebebini on binlerce yıldır var olan virüslerde değil talanı ve yağmayı yöntem olarak belirleyen politikalarda aramalıyız.

Salgınlar tarihine bakınca gördüğümüz eşitsizlik durumunu korona salgınıyla tekrar deneyimliyoruz. Avrupa nüfusunun üçte birinin ölümüne sebep olan kara veba sırasında, Roma'da villalarından kırsala çekilen şehrin zenginleri, salgın bitinceye kadar silahlı kişilerce korunan evlerine dönmeden önce, ilaçlama sonrası yaşlı kadınları bir süre evlerine kapatıp ölüp ölmediklerini test eder. Denek olarak kullandıkları yaşlı kadınlar hayatlarını kaybettiklerinde, yeniden bir ilaçlama yapılarak ve deney süreci tekrarlanır. Sonunda güvenli olduğunu düşündükleri evlerine tekrar yerleşirler. Kapitalist

modernitenin eşitsizlik üzerine inşa edilmiş yapısıyla salgın sürecinde tekrar yüzleştik. DSÖ'nün pandemi ilan etme süreci, hastalığın kapitalist modernitenin merkezi Avrupa'yı etkilemeye başlamasıyla gelmiştir. Salgının merkezi Asya'yla sınırlı kalsa ya da yoksulluk ve hava kirliliği gibi küresel sorunların en yoğun yaşandığı Afrika ve Ortadoğu olsaydı, acaba dünya bugünkü gibi bir seferberlik içine girer miydi? Benzer eşitsizliği salgınla mücadele döneminde görmemiz mümkün. Açlık ve hastalık arasında tercihe zorlanan emekçiler, evde kalabilenlere göre salgından daha fazla etkilenmekte. Salgından 'eşit' etkilenmeyen sınıf için, işe gitmek yani hastalanmak, işten kovulmak yani aç kalmak aylardır iki büyük tehdit. Bu, salgının kapitalist modernitenin emek sürecine müdahalesi olarak görülebilir; salgınlar tarihinde olduğu gibi bu salgın da emek sürecinde değişimlere kapı aralamakta. Salgın öncesi yakın tarihten itibaren emek sürecindeki değişimleri günümüze dek incelemek için kapitalist iş tanımıyla başlayalım.

"Kapitalist iş dediğimiz şey insanın, işin konusu üzerinde, işin araçlarıyla belirli bir mülkiyet ilişkisine bağlı olarak gerçekleştirdiği etkinliğidir". Tüm üretim tarzı, üretim araçlarına (işçilere, makinelere, fabrikalara) sahip sınıfın belirleyiciliğindedir çünkü mülkiyet onlarındır, sömürü de tam olarak buradan başlar. Emeğinin yanı sıra özgürlüğünü de satan işçiden istenen sadece üretim, üretim ve daha çok üretimdir. Bu çalışma, bireye özsel olarak uygun değildir, çalışan insan çalışırken fiziksel ve zihinsel enerjisini, günün büyük bir bölümünü heba ettiği için mutsuzdur, kendini onaylamaz. Çalışma eyleminin kendisi bir gereksinim olduğu için değil, diğer temel gereksinimlerin giderilmesinin zorunlu aracı olduğu için yapılan bir faaliyettir, dolayısıyla zorunluluk ortadan kalktığı zaman 'çalışmak' da tıpkı bir salgın gibi sönümlenip gidecektir.

Kapitalist modernitenin üretim ilişkilerinin 'sağlıklı' yürümesi için yabancılaşmış bir insan modeli yaratması şarttır. Üretici etkinliği yaptığı tek tip işe indirgenen emekçi, kendini bilmeye, kendini keşfetmeye ve kendi özgürlüğüne çok uzaktır. Bu üretici etkinliğin ürünü de emekçiye çok uzaktır, emekçi bu ürünü hayatta kalmak için ya da üretici etkinliğini devam ettirmek için kullanamaz. Kendi ürettiği bu ürüne gereksinimi ne kadar fazla olursa olsun kullanamaz, çünkü o ürün başkasına aittir. Bu ürüne sadece sattığı emeğinin ücretiyle tekrar satın alarak ulaşabilir. Bu ilişki, insan yapımı bir maddenin insan üzerindeki tahakkümüdür. Çalışılan yer, üretim araçları, yaşanılan yer, üretilen ürün üzerindeki bu mülkiyet ilişkileri, işçinin mülkiyet sahibi olanlara karşı kendini konumlandırması, hatta bu mülkiyetin yarattığı güvensizlik yüzünden kendi iş arkadaşlarıyla rekabet durumunda olması insanın insana yabancılaştığı başka bir yabancılaşma boyutunu oluşturur. Başka bir açıdan ise tüm bunlar, insan türünün kendine has yaratıcı kabiliyetlerini körelterek insanın kendi türüne yabancılaşmasını getirmektedir.

Kapitalizmin kurnazlığı, her değişen koşulda kârın maksimizasyonuna yönelik akıllıca hamleler yapmaktır. Richard Sennett, günümüz kapitalizmini esnek kapitalizm; bu esnekliği de katı bürokrasiye ve anlamsız rutine karşı 'esneklik' olarak tanımlıyor. Bu çalışma formlarının insan ve dolayısıyla toplum üzerindeki etkilerinin incelenmesi hem mücadele hem de alternatifin inşası için önemlidir.

Geçmişte kapitalizm, kendisine atfedilen lanetli sistem yaftasından kurtulmak için "serbest girişim", "özel girişim" gibi çeşitli dolaylamalar geliştirmişti. Günümüzde sıklıkla kullanılan esneklik söylemi de bu dolaylamalardan biridir. Esnekliğin, katı bürokratik uygulamaların karşısına çıkarak ve insanları risk almaya davet ederek, kendi yaşamlarını şekillendirmede daha fazla özgürlük tanıdığı iddia ediliyor. Öte yandan savunulan bu özgürleştirici etkisinin aksine, esnek kapitalizm eski kontrol biçimlerinin yerine, 11 Eylül'den sonra güvenlik devletlerinin oluşmasıyla katmerlenen, gözetleme ve baskı şeklinde yeni kontrol biçimleri getiriyor.

Öncesi sonrası karşılaştırmasına gelecek olursak; eskinin 'garanti iş, ömürlük iş' ve bunun getirdiği tekdüze yaşam, yeninin 'geçici iş' dolayısıyla korku, güvensizlik, belirsizliğiyle yer değiştirdi. Daha da kötüsü gündelik işleyiş artık bunu benimseterek, normalleştirdi. Eskinin 'rutin' iş kavramı Adam Smith'in Ulusların Zenginliği'nde insan zihnini körelten bir ezber olarak ele alınırken, günümüzdeki esneklik kavramının buna bir alternatif olarak sunulması bireylerin karakterlerinin aşınmasından bir gıdım öteye gidemez. Esneklik, değişim isteği olarak tarif edilip, kârı artırmak için, çalışan da dahil olmak üzere her an her şeyin değiştirilebilir oluşunun kabullenilmesidir. Esnekliğin diğer bir şartı da her şeyin ışık hızıyla gerçekleştiği teknoloji çağına ayak uydurabilmek için bürokrasiden vazgeçilmesidir; bu hıza ancak küçük gruplar halindeki karar mercilerinin kolayca organize olabildiği yeni bir kurumsallaşmayla yetişmek

mümkündür. Bu kurumsallaşma, desantralizasyonu da beraberinde getirmekte, fakat bu otoritenin olmadığı anlamına gelmemektedir. Zaman, mekan 'esnemeleri' belli bir miktar işin belli bir zamanda üretimini sağlamıyorsa, 'çalışan esnekliği' her an devreye girebilir, herkes her an işinden kovulabilir. Yeni düzenin bu çalışma grupları kurumsallığı, iş etiğinde 'gruba uyum' diye yeni bir kavramı gündeme getirmiştir. İnsanlar arası bu yüzeyel ilişkiler silsilesi, insanın insana ve topluma yabancılaşmasında yeni bir boyuttur.

Neoliberalizm ve küreselleşmenin günümüzde geldiği 'esneklik' noktası, Covid-19 pandemisiyle meşru bir zemin daha bulmuş gözükmektedir. Evden çalışabilme ihtimali olanlar üretim alanlarını işyerlerinden evlerine taşıdılar. Çalışmaları gözetleyen patronlar 1984 distopyasını, 2020'de evin içine sokup iktidar alanlarını genişlettiler. Esneklik, üretim mekânı ve zamanındaki değişimlerin yanı sıra üretim sürecini de etkilemekte. İşçileri fiziksel mesafeyi koruyarak çalıştırmak için, işçilerin boynuna (şimdilik) mesafe ölçen, Covid-19 sonrası çalışanların adım adım denetlenebileceği bir dijital takip sistemi geliştirdiler. Salgının yarattığı kriz tablosu, salgından bağımsız da olması muhtemel herhangi bir dış müdahaleye karşı da ekonomiyi korumanın, çarkları döndürmenin gerekliliğini patronlara göstermiş olacak ki, MÜSİAD 'çalışma kampları' projesini üretti. Çalışma kampları çalışanların aileleriyle beraber yaşayacakları, içinde okul, ibadethane, sağlık tesisleri, marketleri olan hayattan izole üretim alanları olarak tasarlanmakta; böylece gerektiğinde bu kitlenin dış dünyayla ilişkilerini kesip sadece üretime devam edebilecekleri mekanlar yaratmaktadır.

Toplumun ve insanın özgürleşmesinin bu çalışma ve yaşam biçimlerinin hiçbiriyle mümkün olmayacağı açıktır. Üçüncü yolun inşasında kapitalist ekonominin bu çalışma zeminine alternatif zihniyet, yöntem ve kurumlar inşa edilmelidir.

Korona pandemisinde alınan önlemlerin getirdiği fiziksel mesafe, evde kalma koşullarından dolayı toplumun eski çalışma düzeninden ve alışkanlıklarından kısmen de olsa sıyrılması, tarihindeki ve özündeki ekonomi yaklaşımını açığa çıkarmıştır. Her ne kadar uygarlık ve kapitalist modernite tarafından her şey metalaştırılmış ve değişim değerine göre kıymetlendirilmişse de toplum; pandemi sürecinde yaşama iradesiyle ihtiyaca dayalı, dayanışmacı, paylaşımcı yaklaşımları barındıran eylem ve faaliyetler göstermiştir. Toplumun kendi kendine yetebilme olanaklarını deneyimlediği bu süreç, yeni yaşamın inşa olanakları dâhilinde, demokratik komünal ekonominin, güncel olarak bir kez daha tartışılmasını gerekli kılmıştır.

Demokratik komünal ekonomi; kapitalizmin azami kâr eğiliminin, işçi ve işsiz köleler haline getirdiği toplumun yeniden insani yaşamını mümkün kılar. Ekonominin özü geçimlik yasasıdır, bu gerçeklikle, ekonomi kullanım değerini esas alır. Ekonomi tarih boyunca ahlaki-politik toplumun hakikat halini aldığı yaşam birimleri olan komünler ile gerçekleştirilmiştir. Demokratik komünal ekonomi de toplumun elinden alınan ekonominin tekrar topluma ait kılınması olarak tariflenebilir. Kapitalizmin canlı cansız tüm varlıkları sömüren talancı zihniyetinin aksine özne-nesne, tüketen-üreten, kır-kent ikilemi, çalışan-çalışmayan ayrımlarını ortadan kaldıran bir ekonomidir. Ekolojik olması en temel ilkelerdendir. Doğadaki kaynakları tüketmek amacıyla değil, zorunlu ihtiyaçlar için gerektiği kadar ve gerektiği biçimde kullanır. Geldiğimiz aşamada çalışmak zorunlu bir eylem haline gelmiş, eylemi gerçekleştiren işine, topluma, doğaya ve hatta kendine yabancılaştırılmıştır. Demokratik komünal ekonomi ise herkese çalıştığı kadar pay yaklaşımını reddeder. Toplumun çalışabilecek durumda olan tüm üyelerinin, cinsiyet, yaş, fiziksel özellikler, yetenekler, kültürler gibi özgünlükleri dikkate alınarak, ekonomik faaliyetlere katılması ve bu faaliyetleri yaparken bireyin özgür ve iradeli olması ile yabancılaşmanın önüne geçmeyi öngörür.

Demokratik komünal ekonomi anlayışı kooperatifi, kâr değil, toplumun temel ihtiyaçlarını karşılama amacı taşıyan, bunu da ortak çalışma, paylaşım, dayanışma ve öz-yönetime dayalı olarak gerçekleştiren yapı olarak tanımlar. Bugün Rojava'da inşa edilen komünal/toplumsal ekonomi modelinin en temel ilkesi herkesin üretime katılmasıdır. Kooperatifler salt ekonomik işletme olarak değil ahlaki-politik toplumun hakikatleşmesine, yani toplumun demokratik temelde yeniden inşasına hizmet eden temel bileşenler olarak ele alınır ve alternatifin en güçlü kurumları olarak görülmelidir.

*Ata Soyer Sağlık ve Politika Okulu

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Üçüncü Ayak... Neden Ve Nasıl?

Cengiz Çiçek

Demokratik modernite, demokratik konfederalizm, demokratik ulus ve demokratik özerklik kavramsallaştırmalarının ve önermelerinin Ortadoğu ve Türkiye'deki pratik mücadele hattı, biçimi olarak da adlandırılabilecek üçüncü yol çizgisinin her zamankinden daha fazla netleştirilmesi gereken dönemlerden geçiyoruz. Kapitalizmin iç krizleri, küresel hegemonya savaşı ve ortaya çıkan kaos ortamında ulus-devletlerin küresel aktörlerle çelişkilerini derinleştiren bölgesel politikaları gibi çoklu denklem, üçüncü yol tartışmalarını da zorunlu kılıyor. Öcalan'ın genel anti-kapitalist okumalarının içinde özel bir yere sahip olan ulus-devlet kritiği, üçüncü yol teorisini belirginleştiren başat unsurlardan birisidir. Kapitalist uygarlığın insanlığın zihninde zorunlu kıldığı ulus-devletin, sorunların ana kaynağı olduğundan hareketle kendi kaderini tayin hakkı ve reel sosyalizmin zorunlu olarak devlete çıkan çıkmazını eleştiren Öcalan, kendi kaderini tayin hakkının ayrı devlet kurmayla özdeş tutulmasını eleştiri konusu yapmaktadır. Burada itiraz edilen, kendi kaderini tayin hakkı değil bu hakkın zorunlu uğrağının ayrı devlet olduğu yönündeki genel kabul eder. Lenin'in deyimiyle "zora dayanan bağlara ve herhangi bir ulusun siyasal ayrıcalıklarına karşı savaşımın" ifadesi olan kendi kaderini tayin hakkı, Kürdistan ölçeğinde demokratik konfederalizm, demokratik ulus ve demokratik özerklik olarak ifadeye kavuşur.

Öcalan, devletin günümüzün en sofistike iktidar ve sermaye birikimi/tekeli olarak demokratik karaktere sahip olamayacağını, en fazla demokrasiye duyarlı hale getirilebileceğini ve buradan hareketle "devlet olmayan halkın demokratik sistemini" kurmaya odaklanır. Bu teoriye göre demokrasi, tamamen devlete içkin bir hal alamaz; demokrasi ve özgürlük güçlerince devlete dışardan dayatılır. Devlet, demokratik, komünal değerlerle ve bu değerleri temsil eden güçlerle daima çatışma halinde olacaktır. Aralarında uzlaşmaz çelişkiler olan güçler arasındaki denge durumu, politik güç merkezi olma düzeyiyle de doğrudan ilişkilidir. "Daha az devlet daha çok toplum"un teorik/pratik izini süren üçüncü yol, sınıflı uygarlığın geleneksel kodlarına radikal bir şekilde eleştiri yönelten ve ondan büyük oranda kopan zihinsel, kuramsal ve ideolojik bir zemine oturur.

Üçüncü yolun zihniyet, demokratik komünal yaşam, sosyal yaşam, politik yaşam, kültür, emek, hukuk, diplomasi, ekolojik ve kadın özgürlükçü yaşam paradigması temelinde inşa edilmesini mücadele yönteminin temel başlıkları olarak öne çıkmaktadır. Bu başlıklarda ortaya çıkacak her yeni deneyim, üçüncü yol siyasetini klasik iktidar karşıtı geleneksel muhalefet formundan kurtarırken onun devlet dışı toplumsallığını ve politik hegemonyasını güçlendirecektir. Tam da bu noktada Gramscici kuramın ana akslarından birisi olan sivil toplum-devlet (politik toplum) dikotomisine paralellikler arz eder. Gramsci, zora dayalı devlet hegemonyasının karşısına rızaya dayalı ve kendi sınıfsallığının karşı hegemonyasını kurmaya odaklı sivil toplumu önerirken Öcalan, kendi reel politik mücadelesini uzun yıllar boyunca devlet/sistem dışı alanlarda var edip büyütmenin de getirdiği avantajlarla teorisini sınıflı, devletçi ve iktidarcı alanlardan kopuşa, tamamen dış-karşı bir hegemonya kurmaya taşırır. Özcesi Gramsci'de hegemonyaya karşı hegemonya arayışlarının izi görülürken Öcalan da ise politik ahlaki toplum örgütlenmesi ile devletin ve iktidarın

sönümlendirilmesi arayışı başattır. O nedenle mevzubahis üçüncü yol çizgisini, kapitalizm ve ulus-devlet dışı kuramsal dayanaklarıyla sık sık bağını kurarak değerlendirmek, daha yerinde bir iz sürmek olacaktır.

Ortadoğu'da Üçüncü Yol

Devlete ve devletçi sınırlara dayanmayan komünalist sosyalist halk demokrasisi olarak da ifadelendirilebilecek demokratik konfederal teori, başta Ortadoğu olmak üzere toplumun sınıflı uygarlık öncesi ve onun dışında yaşadığı ortaklaşmacı, dayanışmacı değerleri ve kültürleri üzerinden politika geliştirmeyi merkezine alır. Bu yönüyle sınıflı uygarlığın ve özelde kapitalist modernitenin yaratımı olan bütün tahakküm alanlarını tümden reddeden bu radikal reddiye, sadece karşı koymayla sınırlamaz kendini; aynı zamanda karşı toplumsallığı, karşı yönetimi, karşı politikayı da örgütlemeye soyunur.

Örme, inşa etme ve kendini güç kılma safahatının adı olarak da tarifleyebileceğimiz üçüncü yol, teorik olarak kapitalizm ve onun zihinsel, kültürel, toplumsal, siyasal vs. bütün tezahürlerine sınıfsal karşıtlık oluşturur. Buradan hareketle Öcalan, reel politik okumalarında ve bunun pratik mücadele zemininde Ortadoğu'da küresel kapitalist devletler (ABD, Rusya gibi) ve onun Ortadoğu'daki bölgesel saç ayakları olan Arap, Fars ve Türk ulus-devletleri (İran, Türkiye, Irak ve Suriye) arasındaki çelişkileri, gerginlikleri gözeterek başta Kürt halkı olmak üzere Ortadoğu halklarının üçüncü seçeneğini oluşturmaya çalışır. Kapitalizmin ve onun ulus-devletçiliğinin ürettiği sorun alanlarında (halklar, inançlar, kadın, emek, doğa, gençlik vs.) üçüncü yolun kendisini toplumsal zeminde zihniyet, kavram, kuram, kurum ve politik olarak güç kılmasını tarihsel önemde görür. O nedenle demokratik ulusçu ve demokratik toplumcu inşaya soyunmak, ilk müdahaleyi bu alanda yapmak, üçüncü yolun esas hatlarındandır. Öcalan, Ortadoğu için geliştirdiği üçüncü yol çizgisiyle Ortadoğu halklarına dayatılan emperyalist politikalara rıza ya da devletin kurşun ulusu olma çizgisine karşı; komünalist, anti-tekelci, çok kültürlü/kimlikli (demokratik ulusçu), kadın özgürlükçü ve ekolojist yolu önerir. "Ne emperyalist devletler ne de bölge ulus-devletleri!" şeklinde Ortadoğu reel politiğin de formüle edilebilecek üçüncü yol siyaseti, Türkiye ölçeğinde de reel özgün okumalarını yapar ve bunu geliştirmeye çalışır.

Osmanlı'dan Günümüze İki Hegemonya: Beyaz Türkçülük ve Yeşil Türkçülük

Özellikle Osmanlı'nın dağılma sürecine tepki olarak doğan ve sonrasında pratik hareketler haline gelen ‘'Batıcılık”, ‘'İslamcılık” ve ‘'Türkçülük” düşünceleri, bugünün Türkiye'sinin hegemonik sistem partilerinin de temelini oluşturur. Osmanlı'dan ulus-devlete geçiş sürecinde tüm düşünceler içinden kristalize olarak sıyrılan İslamcılık ve Türkçülük, yeni devletin kodlarını oluşturan ideolojiler olarak varlıklarını devam ettirirler. Bugüne kadar kimi zamansal uğraklarda değişik formlar kazanarak özünü ve hegemonyasını koruyan bu ideolojik kimlikler, yüz yıllık Cumhuriyet sürecinde kitlesel rızasını üretmiş güçler olarak, toplumu kendi seçeneklerinde adeta hapsetmek istemektedirler. İşte Türkiye ölçeğindeki üçüncü yol çizgisi, Osmanlı'nın dağılma sürecinden ulus-devlet sürecine geçiş ve sonrasında günümüze kadar seyreden siyasal fay hatlarının tarihsel ve güncel okumalarına dayanır. Söz konusu okuma, 'tarihi günde, günü tarihte yakalayan, gören' bir okuma biçimidir. Bu bakış açısındaki her sakatlanma, sistem dışı bütün siyasal güçlerin politik özne olarak Türkiye'de mücadele yürütmelerini de sakatlayacaktır. O nedenle her fırsatta üçüncü yolu güncellemek, onun stratejisini ve taktiksel hatlarını belirginleştirmek, önceliklerinden birisi olmalıdır. Bu noktada Türk-İslam sentezli ulus-devletleşme süreciyle ve Kemalizm'le de hakikat zemininde yüzleşmek önceliklidir.

Kemalist ideoloji, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren kendisini sadece kurumlaşma düzeyinde ve askeri/sivil bürokraside değil toplumsal alanda da örgütleme hamlesine girecekti. Batı Avrupa modernizminin pozitivizmine saplanan Kemalizm, Anadolu ve Mezopotamya toprakları üzerine kurulan imparatorluk bakiyesi Cumhuriyeti, bu

toprakların tarihsel, kültürel, inançsal, kimliksel bütün hakikatlerin örtücülüğünde inşa eder. Benzeri ulus-devletleşme süreçlerinde olduğu gibi adeta Osmanlı İmparatorluğundan bir intikam alma süreci olarak kurgulanan yeni ulus-devlet, adı üzerinde 'yeni devletin yeni ulusunu' yaratmak üzere işe koyulur. Tekçi, egemenlikçi, jakobenist anlayışla bina edilen yeni devletin ulus kimliği olan Türklük, bütün kimliklerin yok sayılması ve yok edilmesi üzerine inşa edilirken, adeta bir pozitivist din olarak da katı laikçilik, bütün inançlara 'gericilik', 'yobazlık' yaftası yapıştırarak kendisini üretecekti.

"Beyaz Türkçülük" (...) ve Yeşil Türkçülük (...), Türkiye halklarını sosyal, siyasal, sınıfsal ve kültürel olarak teslim almak istemektedir

Bu dönemin kurucu aklını "Beyaz Türkçülük" olarak tarifleyen Öcalan, katı laikliği ve Türkçülüğü kendi ulus-devletlerinin dini haline getiren Kemalizme mesafesini çok açık bir şekilde koymuştur: "Dinsel dogmatizmin yerine ikame edilen pozitivist dogmatizm, Türkiye'de halen laik milliyetçi kesim üzerinde derin bir etkiye sahiptir. Sanıldığının aksine laisizm, demokratik cumhuriyetçi hatta cumhuriyetçi olmayıp, despotik ve diktatöryaldir. Tipik uygulaması İttihatçılık ve etkilediği kadarıyla CHP'ciliktir."(Abdullah Öcalan/Yol Haritası)

Kemalizmin pozitivist seküler inşacılığının daha ilk yıllarından itibaren sert bir şekilde baskılanan Osmanlıcılık ve İslamcılık, kendisini Kemalizm (Beyaz Türkçülük) karşıtı bir düşünce olarak uzun yıllar muhafaza etmeyi başarmıştı. Siyasal kodları itibariyle Türkçülüğe içkin olan ancak Kemalizmle hesaplaşma motivasyonuyla ideolojik hegemonyasını zinde tutan 'ittihad-ı İslamcılık', özellikle karşı kutup mertebesine ulaşma şansını, iki kutuplu dünyanın çelişkilerinde yakalar. Sovyetler Birliği karşısında ABD'nin başını çektiği kapitalist blok lehine tedavüle sokulan "Yeşil Kuşak" projesiyle Türkiye'deki 'kapalı İslamcılık', sağcılık ve uluslararası Gladio ile buluşarak 'açık İslamcılık' karakterine bürünür. Sovyetler sonrası "Ilımlı İslam" projesiyle kapitalizm ve uluslararası sermayeyle bağını daha fazla geliştiren ve günümüz AKP'sine kadar kendisini var eden İslamcılık (Yeşil Türkçülük), ikinci kutup olarak kendisini tesis etmiştir.

Kurucu ideoloji olarak kendi siyasal ve kültürel (yaşam tarzı) hegemonyasını oluşturan "Beyaz Türkçülüğ"ün, özellikle seksenli yıllarla birlikte siyasal hegemonya olarak zayıfladığı, uluslararası sermayeyle ilişkiler bağlamında içe kapandığı ve günümüzde büyük oranda kültürel ve yaşam tarzı direnişiyle varlığını koruduğu söylenebilir. Aksine Yeşil Türkçülük, yetmişli yıllara kadar büyük oranda kültürel ve yaşam tarzı olarak direnişini, varlığını korurken özellikle yetmişli yıllarla birlikte neoliberal politikalara, kapitalizmin siyasal ortaklığına daha fazla 'uyum' sağlayıp dışa açılarak kendisini bugünlere bir siyasal hegemonya, güç olarak taşırabilmiştir. Aralarındaki kültürel ve siyasal rekabetler, uluslararası hegemonik merkezlerle (NATO, Avrasya) askeri-siyasal-ekonomik ilişkileri ve olası değişim süreçleri/parametreleri bir yana bugün "Beyaz Türkçülük" (merkezinde CHP) ve Yeşil Türkçülük (merkezinde AKP), Türkiye halklarını sosyal, siyasal, sınıfsal ve kültürel olarak teslim almak istemektedir. Bu 'zorunlu seçeneklere' karşı bir özgürlük seçeneği olarak üçüncü yolu güç kılmak, büyütmek demokratik-devrimci bir ödev olarak önümüzde duruyor.

Kardeş-Düşman Hegemonyalar

Her iki Türkçü ideoloji özünde ulus-devletin dini olan milliyetçiliği (Türkçülüğü) kendine rehber edinirken katı laiklik ve İslamcılık birbirlerine karşıt gibi görünerek toplumu bu suni gündemler üzerinden ayrıştırmaya çalışırlarken; Türkçülükte de adeta birbirleriyle yarışan siyam ikizleri gibidirler. Katı laiklik ve İslamcılık, gerek Osmanlı'nın çöküş dönemindeki paylaşım savaşlarının denge ortamında kurulan ulus-devletçiliğin ve gerekse Sovyetlere karşı tedavüle sokulan "Yeşil Kuşak Projesinin" küresel kapitalizm tarafından bu topraklarda

tahakkümcü hegemonya kılınan öğelerdir. Her iki 'din'in birbirine karşıt görünümü ve aralarındaki mücadele, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren küresel medeniyetler çatışması tezinin bu topraklara düşen aslan paylarından birini alarak, yeni bir niteliksel düzeye kavuşur. Nasıl ki medeniyetler çatışması tezi kapitalist sömürünün aracısı kılınan bir tezse laiklik ve İslamcılık görünümlü "savaş halinin" bu küresel sömürü düzeniyle ilişkisini kurmak da zorunludur. 28 Şubat süreci ve sonrasında "Türk siyasetinde" kartların yeniden karılması ve günümüz AKP'sine kadar uzanan yol, bu zorunluluğun ispatıdır. Bahsedilen savaş hali, Hobbes'un "İnsan, insanın kurdudur" cümlesiyle ifade edilen doğal savaş hali, yani toplumun doğasında var olan bir çatışma hali değildir.

Kıssadan hisse, dünden bugüne ne laik hegemonya sekülerlere ne de İslamcı hegemonya Müslümanlara demokratik, özgürlükçü bir seçenek sunabilmiştir

Bu durumu, kapitalist düzenin yol güzergâhlarında tedavüle sokulan ve kapitalizme bir hizmet rekabeti olarak ortaya çıkan iç hegemonya savaşı olarak da ifade edebiliriz. Böyle başlayan ve yıllar içerisinde topluma zorla dayatılan ve büyük oranda temel çelişki buymuş gibi kitlelere kabul ettirmede ve bunun rızasını üretmede başarılı olan resmi düzene "düşman kardeşler düzeni" demek doğru bir tanımlama olur. Çünkü her iki zihniyet ve onun politikası, temsil ettiklerini var saydıkları toplumsal kesimlere ne refah ne de barış getirebilmişlerdir.

Ekonomik krizler, yoksulluğun derinleşmesi, Kürt meselesi üzerinden kendisini var eden savaş hali ve daha da sıralayabileceğimiz onlarca sorunun varlığı bile bu iki katı dinciliğin toplumun yararına olmadığının ispatı gibidir. Kıssadan hisse, dünden bugüne ne laik hegemonya sekülerlere ne de İslamcı hegemonya Müslümanlara demokratik, özgürlükçü bir seçenek sunabilmiştir. Çünkü bu her iki hegemonyanın çelişkisi ve savaşı, toplumun esas sorunlarının üstünü örten bir perde görevi görürken; Türkçülükte adeta birbirleriyle yarıştıkları ve birbirlerini aratmadıkları da yalın gerçektir. Türkçülük ideolojisi, laiklerin ve İslamcıların hegemonya devşirmelerinin yegane aracı olarak, yaklaşık yüz yıldır kaos, kriz, savaş, yoksulluk, işsizlik, doğa talanı ve kadın kırımı gibi sorunların baş müsebbibi durumundadır. Türkçülük, bir ulus-devlet dini olarak her iki hegemonist anlayışın birbirlerine kaptıramayacakları bir alandır. Türkçülük potasında bütün farklı kimliklerin inkâr edilmesi, eritilmesi, hak taleplerinin bastırılması gibi politikalar geçmişten günümüze her iki hegemonya temsilcilerinin istikrarlı bir şekilde ortak gündemleridir. Örneğin İttihat ve Terakki dönemindeki Ermeni soykırımı, tek parti dönemindeki Kürt katliamları ve AKP dönemindeki Rojava/Güney Kürdistan'a yönelik işgal politikaları, aynı ideolojik havuzdan beslenir. Hepsinin ortak motivasyonu ve ideolojik kaynağı Türkçülüktür. Bir ideolojik kimlik olarak, -başta Türkmenlik olmak üzere- coğrafyanın bütün doğal kimliklerini inkâr eden ve esas bir ulus-devlet dini olarak kapitalist modernitenin sürdürülebilirliğinin temel ayaklarından olan milliyetçiliğin Türk ulus-devletine münhasır buluşu olan Türkçülük, Kemalizm ve onun karşıtı görünen İslamcıların bugün ortaklaştıkları temel husustur.

Üçüncü Yol ve Tarz-ı Siyaseti

Beyaz ve Yeşil Türkçülük olarak tariflediğimiz bu iki ana hegemonya karşısında konumlanan üçüncü yol siyaseti, bu bağlamda tarihselliği ve güncelliği ile stratejik bir konumdadır. Kendisinin tarihsel olarak temsil ettiği toplumsal kimlikleri ve düşünceleri hesaba katar. Çünkü üçüncü yol, Osmanlı'dan Türk ulus-devlet sürecine geçişten bugüne her türlü iktidarcı-faşizan politikaların dışladığı, yok ettiği ve kaybettirmeye çalıştığı bütün halkların, inançların ve düşüncelerin güncel politik güç birikimidir denilebilir.

Kendi bağrında biriktirdiği bu tarihsel çoklu

kimliklerin iz düşümünde resmi tarih tezlerinden bir kopuşu sürekli canlı tutar ve alternatif tarih okumasıyla alternatif politikaları belirler. Türkiye halklarının seçeneğe zorlandığı CHP şahsındaki Beyaz Türkçülük ile AKP şahsındaki Yeşil Türkçülüğe sıkışmaz. Üçüncü yol kuruculuğunun olmazsa olmazlarından olan bu karakter, bütün resmi iktidar savunucularının toplumu zehirleyen zihniyetlerine karşı-zihniyet örgütler ve bu karşı-zihniyetin toplumsal merkezliliğini örgütlemeye çalışır. Yanısıra her iki devletçi hegemonist çizgiye karşı kendi toplumsal özgürlük gücünü kurmaya çalışır. Çünkü AKP ve CHP şahsında ortaya çıkan siyasal rekabetin ana odağını demokrasi, eşitlik ve özgürlük değerlerinin oluşturmadığını savunur.

Üçüncü yol, Osmanlı'nın yıkılışı sürecinde ortaya çıkan ve yeni Cumhuriyete miras kalan ve bugüne kadar uzanan geleneksel Osmanlı savunuculuğunun İslamcılık ve milliyetçilikle bezenmiş yeni haliyle Jön Türkler, İttihat Terakki ve Teşkilatı Mahsusa geleneğinden devşirilmiş ve bugüne kadar katı laiklik, milliyetçilikle form kazanmış haline eşit mesafede uzaktır. Bu iktidarcı kamplaşmaların dışında ve onlara karşı, toplumun öz sorunlarına yine toplum içinden siyasal, sosyal, kültürel, dayanışmacı, meclislere dayalı çözümler üretmeye çalışan somut bir mücadele biçimini ortaya koyar.Kendisini karşısında bir denge olarak konumlandırdığı iki hegemonik çizginin Türk ulus-devletinin bugüne kadar gelen siyasal yolculuğundaki duraklarda yeni biçimler kazanmış olup, bu değişim sürecinin halen içinde olduğunu gözetir. Ancak bu değişim parametrelerini gözetirken Cumhuriyetin üzerine bina edildiği ve her türlü iktidarın toplumsal rıza ürettiği Türkçülük politikaları ve kuruluşundan itibaren kapitalist modernitenin bölgedeki temel politikalarına (Rus Devrimi tehdidi, NATO üyeliği, İsrail'in kuruluşu ve güvenliği, neoliberal politikalara uyum, ılımlı İslam projesi gibi) uyumlu olmayı, bu iki hegemonyanın şaşmaz/değişmez karakterleri olduğunu belirtir.

Her iki devletçi/iktidarcı hegemonist siyasetin aralarındaki çelişkilerinin, bulundukları iktidar veya muhalefette olma durumlarına göre değiştiğini reel olarak gözlemler. Bu, dönemsel politika ve dillerinde bir değişim yaratmış gibi görünse de ya da kimi değişimlere zorlasa da hâkim sistemin ve onun tarihsel hafızasının müdahaleleri, her iki hegemonist çizgiyi devletçi havuzda tutmaktadır. Bunların karşısında konumlanan üçüncü yol siyaseti, elbette ki bu güç mücadeleleri sürecinde ortaya çıkan fırsatları taktiksel olarak değerlendirecektir. Sistem güçlerinin iktidar savaşlarının arasındaki çatlakları kimi taktiksel hamlelerle derinleştirmeyi esas alırken, biriktirdiği toplumsal ve siyasal güçle birlikte kendisini karşı güç olarak muhatap kıldırmaya da çalışacaktır. Örneğin AKP'nin neredeyse 20 yıla yaklaşan iktidarında CHP, içindeki ittifaklar ve aralarındaki çelişkiler, demokrasi güçleriyle ilişkilenme düzeyi ya da kimi sorunlara yaklaşımlardaki farklılıklar itibariyle belirli zorlanmaları yaşamaktadır. Aynı durumu Kemalist iktidarlar döneminde Yeşil Türkçülük de yaşamaktaydı.

Üçüncü yol anlayışı, her dönem, fikriyatın toplumsallaştırılmasını öncelemeli, başarı ya da başarısızlık ölçüsünü buradan kurmalıdır

---

Böylesi dönemlerde üçüncü yol siyasetinin belirli taktikler geliştirmesi gayet anlaşılırdır. Örneğin üçüncü yolun temsilcisi konumundaki HDP'nin 31 Mart yerel seçimlerinde yükselen AKP faşist rejimi karşısında "Batı'da kaybettirme Kürdistan'da kazanma" taktiği oldukça önemliydi. O dönem için geliştirilen bu taktik yaklaşım, stratejik olarak CHP'nin demokratikleşme problemlerindeki tarihsel ve güncel sorumluluğunu görmeyen, AKP ve CHP'nin milliyetçilik yarışını bilmeyen ya da ekonomi politikalarındaki paralelliklerini okumayan bir yaklaşım değildi. Hedef oldukça sarihti. Sistem partilerinden iktidarda olanın faşistleşen ve adeta toplumu nefes alamaz durumda bırakan kırım siyasetine tarihsel bir darbe vurmak ve demokrasi

mücadelesine bir nebze de olsa soluk kazandırmak öncelikli hedefti.

Bu geriletmeyi başardığı andan itibaren Türkiye ve Kürdistan'da üçüncü yol çizgisinin toplumsal siyasetin tam merkezine oturması işten bile değildi ve oldu da. Olmayan, tarihsel bir seçim taktiğinin zaferinin herkesçe hakkının teslim edildiği bir dönemden sonra o güne kadar kendisine mesafeli duran toplumsal kesimlerde oluşan sempatiyi örgütleyecek toplumsal hamlenin yapılamamasıydı. Bu örnekten de yola çıkarak belirtmek gerekir ki, üçüncü yol anlayışı, her dönem, fikriyatın toplumsallaştırılmasını öncelemeli, başarı ya da başarısızlık ölçüsünü buradan kurmalıdır.

Özellikle AKP-MHP iktidarına Batı'da kaybettirme gibi bir taktiğin, geniş bir coğrafyada milyonlarca insan tarafından disiplinli ve kusursuz bir şekilde uygulanması ve sonuç alması, üçüncü yolun yıllar içerisinde siyasal ve ideolojik olarak biriktirdiği toplumsal gücün niteliğini göstermesi bağlamında tarihsel bir düzeydir. Üçüncü yolun böylesine örgütlü bir toplumsal tabana sahip olması, birçok yönüyle avantajı olsa da bu potansiyelin politik mücadelede doğru konumlandırılmaması, önceliklerinin ve hedeflerinin somut olarak programa ve pratik mücadele hattına/biçimine kavuşturulmaması, tıkanma ya da çözümsüzlüğün derinleşmesine dönüşebilecektir.

Bu bağlamda öncelikli mesele, ideolojik ve siyasal olarak her iki Türkçü hegemonyaya karşı tutumunu net almış milyonların örgütlü mücadele araçlarının, yöntemlerinin, formlarının nasıl olacağıdır. Meclisler, komünler ve dayanışma ağları gibi sisteme karşı-pratik eleştirel örgütlenme ve mücadele biçimleri, aynı zamanda bir özeleştiri pratiğidir. O nedenle toplumsal inşayla, örücülükle içerik kazanmamış, derinleştirilmemiş mücadele tarzı, üçüncü yoldan ciddi kopuşu ifade eder. Devletçi hegemonyalar ve onların gelişmiş ideolojik ve zor aygıtlarına karşı üçüncü yolun kuracağı dengenin esas merkezi, kitlelerin öz örgütlülüğüdür. Bu örgütlü ağlar kurulmadığı ve süreklileştirilmediği sürece siyasal mücadele, belirli takvimsel aralıklarla (seçimler, kongreler vs.) sınırlanır ki bu da sistem güçlerinin bahsedilen takvimsel aralıklar dışında kalan zamanlarda kendi demokratik hegemonyalarını geliştirmeleri gibi bir karşı sonuç doğurmaktadır.

Oysaki üçüncü yolun temel hedefi, sistem güçleri karşısında ve dışında kendini karşı toplumsal-siyasal güç olarak konumlandırmaktır. Devletçi/iktidarcı siyasetlerin demokrasi ve özgürlük güçleri lehine geriletildiği her kazanım, her ilerleme, politik çözümlerin de kendisini dayatması demek olacaktır. O nedenle üçüncü yol, karşı toplumsallığı örgütledikçe, politik güç biriktirdikçe başta Kürt meselesinin demokratik çözümü olmak üzere toplumsal sorunların çözümünde diyaloğu ve müzakere siyasetini öncelikleri arasına alır. Buradan hareketle geliştirdiği toplumsal/politik dinamik ve tazyikle her iki hegemonik güç arasında kategori oluşturmaz ve toplumsal alanı örgütlediği ölçüde bu güçleri demokratik değerler/teamüller ışığında köklü sorunların çözümüne zorlar.

Kürt Meselesi ve 3. Yolun Güç Olması

Bahsedilenlerden hareketle üçüncü yol mücadelesinde Kürt Sorununun toplumsal barış temelindeki çözümü öncelikli ve ivedidir. Üçüncü yol mücadelesinin olağanüstü koşullardan daha olağan zeminlere çekilmesi, Kürt meselesinin demokratik çözümüyle doğrudan ilgilidir. Demokratik Kürt muhalefetinin Kürt sorununu gündemleştirme, çözümünü dayatma ve bu konuda sorunun çözümüne daha yakın duran güçlerle demokratik müzakere yürütmesi, üçüncü yolun en temel siyasal ilkelerindendir. Üçüncü yol, iktidar üretim merkezi ve bu konuda mevcut iktidarların elinde adeta sürekli bir darbe mekaniği haline gelmiş Kürt çözümsüzlüğünü sonlandıracak politikaları öncelemektedir. O nedenle 'Savaşa karşı Barış mücadelesi' üçüncü yolun siyasal pusulasıdır.

Savaş ortamında sadece demokrasi ve özgürlük güçlerinin mücadele zeminleri/mevzileri sakatlanmıyor; aynı zamanda tarihsel kazanımların/birikimlerin berhava olması da ihtimal dahiline giriyor. "Soykırım kıskacında Kürtleri savunmak" olarak da adlandırılabilecek savaş ortamında barış politikasını büyütmek, derinleştirmek ve

halkları barış mevzisinde buluşturmak üçüncü yol mücadelesinin temel yükselme zeminini oluşturmaktadır.

Sadece bir mücadele yöntemi, seçeneği olmayan üçüncü yol, aynı zamanda bir çözüm ve demokratikleşme seçeneği olarak farkını korumak zorundadır. Üçüncü yol Türkiye ölçeğinde yüzyıldır farklı halklara, kimliklere, inançlara, sınıflara boca edilen ulus-devletçi ideolojik ve zor yöntemlere karşı halkların özgürlüğünü, ülkenin demokratikleşmesini ya uzlaşı sonucu anayasal, yasal garantiyle sağlayacaktır ya da tek taraflı devletten beklemeden kendi toplumsal örgütlenmesini ve bunun bütün ayaklarını toplum içinde örecek, örgütleyecektir.

Son açıklamalarında Öcalan'ın özellikle üçüncü yol vurgusuyla Beyaz Türkçülük ve Yeşil Türkçülük dışında başta Kürtler olmak üzere bütün ezilen kimliklerin hem varlık olarak hem de ideolojik olarak üçüncü yolda buluşmaları ve iktidar/devlet dışı alanlarda güç biriktirmeleri gerektiği şeklindeki önermelerini dikkate almak ve politikanın odağına bunu oturtmak gerekiyor. Çünkü üçüncü yolun toplumsal zeminde güçlenmesi, kök salması demek, olası tüm iktidarcı saldırıların boşa çıkarılması demektir. Burada oluşacak herhangi bir zafiyet, Türkçülük ideolojisi karşısında özgürlük ideolojisinin zayıflaması ve Türkiye halklarının iki Türkçü hegemonya arasında sürekli can çekişme aralığında tutulması demektir.

Üçüncü yolun önemli yapı taşlarından birisi olan Kürt halkının özgürlük mücadelesi, soykırımcı siyasetin hedefi (yoğun saldırısı denilebilir) altındadır. Her iki Türkçü hegemonyanın tüm iç çelişkilerine rağmen bu saldırılarda ortaklaştıkları ve ulus-devlet hafızasıyla/aklıyla sahada oldukları aşikardır. Özetle ve önemle belirtmek gerekir ki Kürt halkının varlık ve özgürlük mücadelesinin seyri Türkiye'de üçüncü yolun da seyrini belirleyecek ana etkenlerdendir. O nedenle üçüncü yol mücadelesinin önceliklerinden birisi, Kürt halkının demokratik direnişini/mücadelesini omuzlamak ve sorunun demokratik çözümünü zorlamaktır. Bu çözüm gelişmediği sürece Türkçülüğün başta Türk halkı olmak üzere Türkiye halklarını zehirlemesinin önüne geçilemeyecektir. Her toplumsal zehirlemenin derinleşmesi demek, faşist iktidarların kendisini üretmesi demektir. Böylesi bir durumdan çıkışın ön koşulu, Öcalan'ın deyimiyle "Kürt halkına yer açmak", bir başka ifadeyle Kürtlerin anayasal yasal statü kazanmasıdır. Kürtlerin kendisine yer bulması, kendi bağırlarında biriktirdikleri demokrasi, eşitlik, adalet ve özgürlük değerlerinin üçüncü yol olarak Türkiye'de tarihsel bir denge oluşturması sonucunu da doğuracaktır. Hem resmi 'paradigmanın iflası' hem de tarihsel adaletsizliklerin onarılması anlamına gelecek bu yeni doğal hal, demokrasi ve özgürlük mücadelesinin üzerinde filizleneceği yegâne zemin olacaktır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...